Author est Apologia pro Telesio Contra Medicum Veronensem p. 71.
Item Apologia pro Galileo. ubi disquirit utrum ratio philosophandi quam Galileus celebrat, faveat sacris scripturis, an adversetur. Francofurti in 4°

F. THOMÆ CAMPANELLÆ

DE SENSV RERVM ET MAGIA,

Libri Quatuor,

PARS MIRABILIS OCCVLTÆ PHILOSOPHIÆ, Vbi demonstratur, Mundum esse DEI vivam statuam, beneque cognoscentem; Omnesque illius partes, partiumque particulas sensu donatas esse, alias clariori, alias obscuriori, quantus sufficit ipsarum conseruationi ac totius, in quo consentiunt; & ferè omnium Naturæ arcanorum rationes aperiuntur.

TOBIAS ADAMI RECENSVIT, ET nunc primum evulgauit.

FRANCOFVRTI,

Apud EGENOLPHVM EMMELIVM, Impensis Godefridi Tampachij.

ANNO M. DC. XX.

HENRICO ET RVDOLPHO à BINA

Trebæ, Bretingæ &c. Et Bugæ Ramsdorfi &c. Dominis, Fratribus Germanis, Eqq. Misnicis.

S. P. D.

PRODIIT nuper Pro dromus Academiæ nostræ, cui submittendus erat Epilogismus Philosophiæ Naturalis, Moralis, Politicæ & Oeconomicæ, cumq́ Pars eius in procinctu esset vt emitteretur, quæ mora ab Auctore primum ipso id rogante, & fatali deinde casu iniecta sit, vt ad aliquod tempus iam differre illius evulgationem oportuerit, Vos ipsi VIRI NOBILISSIMI mecum scitis, Interea ne multorum desideria nimis diu suspensa teneamus, placuit dare præclarum hoc opus quatuor librorum De SENSV RERVM, quorum quartus DE

MAGIA

MAGIA est: Insignem partem Mundanæ & admirabilis, satisque nunquam explicabilis Harmoniæ animatæ, quæ si recte cogitabitur, non dici potest, quantus inde concentratæ veritatis concentus animo pio exaudiatur.

Dogmata Eius etsi vulgaribus philosophis paradoxa, videri poßint, noua tamen non sunt, sed à priscis illis Sapientib. fideliter pensitata & exculta, ideoque digna, quæ à Sophistarum nostri temporis ignorantia vindicentur, sicut & Fran. Patritius in Pampsychia agnoscit antiquum & verißimum esse Stratonis Physici dogma; Nihil viuere sine sensu.

Et Trismegistus in claue; ἐν πᾶσι τοῖς οὖσι, *inquit*, αἱ αἰσθήσεις εἰσὶ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι εἶναι χωρὶς αὐτῶν. *Sed plura de argumento hoc, quo Scholis Pythagoricorum & Platonicorũ incognitum non est, attingere, nunc non lubet, ab Auctore in his libris satis excusso & tractato: Quod si omnia omnibus non placent, vt nec nobis, cogitabunt tamen quanta hic extra omnem controuersiam insigniter dicta sint, & quæ ad plura alia excitare poßint. Quis vero hominum est qui ad amußim in omnibus mirabilißimæ huic rerum structuræ ingenij perticam adaptare queat? cum Solius sit Æternæ Sapientiæ Primæ sua hæc ipsius opera quæ fecit, recte & plene intelligere: nos interim in Schola Ipsius discentes progredimur quo possumus. Aliorum quicunque in Auctore nostro exagitando hactenus se declararunt ex ignorantia profectorum iudiciorum*

ciorum manifeſtationes nos non latent: Et fortaßis in his etiam occurrent præſertim in quarto libro, quibus animus malus cauillandi occaſionem aucupabitur; ſed talem vellem primum ſecum bene habitare, cogitareque vt inconueniens ſit ex ſuo modulo & pede reliquos metiri omnes. Sinceritatem ſuam & philoſophicam παῤῥησίαν *in multis detegit hic noſter; naturamque rerum vt Philoſophus conſiderat & reſpicit ipſam, non huius vel illius quia ſua ſcripta legat, imaginationem falſam; vel affectus qui ſequi poßint ſiniſtre impios ſiue caſtos, ſiue laſciuos; ideoq́; vt ille ait:* ἄγ, οικὸς ἐμὶ τὴν σκάφην σκάφην λέγων. *Sic ipſe. An non Sol æquali ſplendore lucet etiam in locis fœtidis, nec maculatur? Similiter & Mens putanda eſt veritatis rerum deſiderio flagrans.*

Vos autem BINAVII FRATRES, VIRI NOBILISSIMI, merito nunc omnium primos ſigillatim hic alloquor iunctos, vt fratres, & veritatis intelligentes, vtpote Sapientiæ Primæ Amatores quorum vt vterque rerum mearum apprime conſcius, ita alter & iſtius aliquando cum Optimo hoc ſed afflictißimo iuxtaque fortißimo philoſopho cœptæ cõuerſationis & tractationis philoſophicæ conſors fuiſtis, & porro eſtis, & abſque quibus eſſet, fortaßis hæc nondum nunc prodirent.

Pluribus vero commendare talia apud vos ſuperſedendum exiſtimo, quos ſcio ex his & aliis Eius ſcriptis, eruditionem Hominis continuis XX. annorum tot tantisq́; car-

ceribus, exquisitis item tormentis, summaque omnium rerum tum librorum, tum aliarum inopia non detritam æstimare posse. Vnde & cuiuis alij Ingenium, Iudicium, Memoriamque Viri iudicari licet, & non ignaue ante istas calamitates transactam vitam. Ista vero omnia, vt & alia quibus homo pro conditione lubricitatis humanæ affici possit, respici nolim, sed quid dicatur; vt quantum eæ rationes quæ afferuntur, momenti habeant vel non habeant, in tantum & valeant vel non valeant.

Quod igitur mihi ex voluntate eius licebat, Amici & hominis incomparabilis scriptum hoc non ex postremis, in sinum vestrum depono, & pro multis & variis in me beneficiis vestris nullo tempore ex animi mei memoria eximendis dedico, vtque apud quos potestis alios eundem pro miseriarum suarum subleuatione commendetis rogo. Non postulo à vobis vulgato more libri protectionem. Si enim veritas inibi proponitur, seipsam ea defendet nulla inuidia delendam: Quantillum vero temporis est vnius hominis vita pro veritatis defensione? Quod si falsa sunt, quæ hic scribuntur, nec ego malim ea perennare, nec vos si velletis, inviolata præstabitis cum tempore tandem, quod omnia occulta etiam ad veritatem propalandam in lucem proferet, counellenda.

Testem ergo post cætera quæ dixi, hunc etiam volo idoneum, nihil eorum quæ nuper à me publice promissa fuerunt,

runt, frustra dictum esse, cum omnia fidei vestræ concredita sint, sed fortaßis plura, quam effari placeat. Vos qui me intimius nostis, scitis quam in his à vulgi iudicio alienus sim. Boni igitur consulite, de quibus gaudeo mihi contigisse, qui recte de talibus iudicare valeant. B. Valete, & in Tempore Æternitatem cogitate. Dabam Vinariæ Thuringorum a. d. XX. Novembris. Anno Epoch. nostræ M. DC. XIX.

Tobias Adamj.

INDEX CAPITVM HORVM QVATVOR LIBRORVM,

DE SENSV RERVM

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

8. Quæ-

APPENDIX DE Magnete.

LIBER SECVNDVS.

LIBER TERTIVS.

LIBER QVARTVS, QVI EST De Magia.

F I N I S.

DE SENSV RERVM LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Quicquid est in effectibus esse & in causis: ideoque Elementa ac mundum sentire.

ENs nullum aliis dare posse, quod ipsum in se non habet, alibi à nobis demonstratum est, ac sapientes fere omnes fatentur: experientia quoque nos docet satis. Nunquam enim lucem vidimus gignere tenebras, nec calorem frigus, nec spinam lenire, nec graue leuare. Nec colligunt de tribulis ficus, ait Messias. Idemque in omnibus patet. Potest quidem moles, quæ calida est, fieri frigida, sed non frigus â calore produci, nec calor in frigus conuerti. Calor quoque frigida inter entia obsessus roboratur & crescit: at non frigus quidem ei caliditatem addit, sed ipse per se augetur, cum natura sui diffusiuus ac multiplicatiuus sit; quod rebus non contingit sterilibus per se.

Cum vero animalia (ex omnium Testimonio) sensum habeant; sensus autem ex nihilo non oritur: neces-

ſario adfirmandum eſt, Elementa, ipſorum Cauſas, ſentire, & quidem omnia. Nam quod vni ex Elementis ineſt, conuenire omnibus, demonſtrabimus. Sentit ergo cœlum & terra & mundus, animaliaque inter ipſum manent, ſicuti vermes intra ventrem corporis humani, qui hominis intellectum & voluntatem & ſenſum non percipiunt, quoniam ipſorum ſenſui non proportionantur.

CAPVT II.

Argumenta nulla contra primam propoſitionem militare.

AT inquiunt: Sol non eſt animal, neque planta: generat tamen animalia, plantaſque. Item tenuis eſt, mobilis, & candidus; nihilominus indurat, & denſat lutum, & nigros reddit Æthiopes ſub Tropicis, vbi immoratur diutius, Ignis quoque torret: frigida & nix calefacit manum & pinguefacit ſolum, calidum nitrum refrigerat potiones; timor non frigidus frigefacit hominem: Viuus dat mortem alteri viuo. Multaque ſimilia diſſimiles producunt effectus. Omniſque res fit ex eo quod ipſa non eſt. Ergo ex non ſentientibus rebus, res ſenſitiuæ oriri poſſunt.

Reſpondeo: Quæcunque fiunt intra Cœlum & Terram, quicquid habent, accipere his à duobus Elementis. Itaque animal non eſt ſol, ſed terræ portio, in quam agendo ſol ſpiritum produxit intra craſſitiem cum liquore: ex

qua

qua exhalare non valens spiritus, molem organizauit, ac communi aptam vitæ effinxit, vt inferius dicemus. Igitur planta & animal habent spiritum, calorem, motum, & tenuitatem à sole; & materiam à terra, arte solaris sensus concinnatam: Attamen nihil habent quod non sit in causis, licet non eodem modo, quò in causis est. Hic autem modus varius nascitur ex mistura ac castigatione contrariorum actiones aduersas edentibus, quibus Deus Benedictus donauit agentes causas, vt instrumenta essent ad imprimendum in materia varios Ideæ primæ modos: quo in cunctis reb. eius Bonitas elucescat. Quod forte sol non intelligit, neque tellus. Sed ille solem ignemque facere cupit: hæc vero terram. Itaque debilitantur, ac res producunt proinde mistas, formatas primæ Ideæ figuris, cuius organa sunt primaque sigilla. At sensus non videtur esse modus quidam Existentiæ, veluti sunt aliæ figuræ, sed res essentialis, visque actiua, vt mox palam fiet. Idcirco solem sentire necesse est & terram. Similiter sol non indurat lutum producendo duritiem ac siccitatem, sed detegendo duritiem terrenam, quæ immista sub aquæ mollitie latebat. Ex terra enim dura, ac molli ex aqua componitur lutum. Ignis vero agens prius conuertit in fumum, ac cœlum aquam sibi similiorem, minusq; suæ actioni resistentem: Tellus autem remanet cum sua palam facta siccitate: quam tamen vehemens ignis liquefacere potest, & in fumum vertere, vt in fornacibus comperimus & in salis & metallorum fodinis.

Solem calidum esse, alibi contra Arist. ostendimus: id-

eoque producere ignem conformem,&(vt aiunt)vniuocum igni communi. Vbi autem minus vigens eſt, languide tantum calefacere. Eadem ratione dum partem tenuē mobilem ad ſe tollit, remanet immobilis, quæ illius motum participabat. Ita & nigrefacit non producendo nigredinem, ſed manifeſtando nigredinem materialem, quæ ſub candore tenuium calidarum partium latebat. Si hanc chartam albam comburas, cernes flammam albam exhalare, quæ tenuior eſt chartæ pars, materiam vero craſſam nigram remanere. At ſi in ipſam magis agat ignis, efficit vitrum, ſiq; amplius, aerem tenuem, albumque; tametſi materiam omnem inertem eſſe, ideoque nigram in Phyſicis oſtenderimus, nigredine quidem inerti & non actiua, qualis tribuenda videtur frigori. At ex his argumentis innoteſcit, neque in luto neque in carbone eſſe aliquid, quod non ſit aut in ſole, aut in terra aut in materia. Præterea inſpicienda eſt ſolis actio iam facta, quæ ſemper eſt tenuitas, & candor, quando tamen perfecta eſt: multæ enim nubes adhuc nigrent; non autem facienda, quæ remanet priuata re facta. At in rebus ſimilarib. licet pauciſſimæ reperiantur huiuſcemodi, eius actio eſt perpetuo tenuitas, motus & candor. Nix autem non calefacit manum, ſed ipſe calor natiuus hominis, ſentiens ab inimico frigore ſuum deſtrui hoſpitium, colligitur, creſcit, accurritque in manum ad expulſionem illius. Pinguefacit nix, quia calorem habet natiuum, blandum, tali aptum effectui: Frigus vero illius eſt extraneum, non eſſentiale. Nunquam enim tantum frigus, quod ingre-

diatur

diatur & constituat naturæ opera, videri potest, cum sol longe terram viribus exuperet. Nitrum vero refrigerat, quod vini frigus extrinsecum, aduerso illius motu, atque inimico odore turbatum, concentratur, & crescit. At si diu agitaretur, vt solet, frigus destrueretur, & vinum calesceret. Timor est fuga ipsa spiritus vitalis calidi ad partes interiores, ne ab inimica re lędatur: Ideoque partes exteriores remanent minus calidæ, & quasi frigidæ, præsertim aere frigido, vel minus calido subeunte: ac tremunt, quia non tantum habent spiritum, qui possit earum sustinere pondus. Est quidem accidentalis, non essentialis actio, qua viuus occidendo dat mortem. In arte vero non requiritur similitudo naturalis inter effectum causamque. sicut hæc scriptura fit à me, qui sum homo, & non scriptura: attamen habeo in mente scripturæ similitudinem, ideoque huic chartæ ipsam do. Nec instrumento sed agenti principali similis est effectus. Itaque hæc doctrina meæ menti similis est; characterum vero lineamenta calamo & atramento in colore, gracilitate, & obtusitate: Horum enim instrumenta sunt principaliores causę quam ego: non autem configurationis. Igitur cum quis occidit alterum; mors est similis mentali cogitatui occisoris, & non naturæ: vulnus autem latum est oblongumque simile gladio. Quando autem casu occidit, similis est cogitatui primi motoris, cui nihil est à casu; vt patet ex Metaph. Cæterum cum calor occidit frigus expellendo à ligno vel penitus interimendo, quod euenit, si quis iaciat niuis globulum intra magnam fornacem ac-

censam, affirmare oportet, mortem non à calore oriri, sed à non esse frigoris. Calor enim vt frigus occidat, aliud nihil facit, nisi calefacere. Ergo per se dat ligno calorem, id videlicet quod est ipse & habet. At per accidens fit, vt pereat frigus, quod cum calore simul viuere non potest. Posse autem perire, quod potius impotentia est, vt in Metaph. dixi, aduenit frigori, quoniam ipse non est calor, ideoque secum manere nequit. Ergo hoc pendet ab aliqua non entitate, & ergo à communi nihilo, vnde res originem ducunt virtute primi entis. Hic autem argutias has persequi non est locus, alibi discussas valde: Sed hoc modo inferre; Ens nullum dare, quod non habet.

CAPVT III.

Perperam à Lucretio sensum rebus auferri; peius à Galeno: & quid hac de re sapientiores senserint.

CONTENDIT Lucretius Epicureus cum suo Democrito, ex rebus non sentientibus sensum oriri. Nam ex non ridentibus (inquit) elementis, neque plangentibus nascuntur homines ridentes, ac plangentes, & ex non figuratis, figurata: multaque adducit exempla consimilia contra Anaxag.

Ego autem in eisdem persisto responsionibus, videlicet risum ac planctum præesse in Elementis, & figuras, sed non eo modo, quo in homine. Risus enim dilatatio est spirituum exultantium; dilatatio autem est in rebus raris.

raris. Ignis nactus occasionem se magis conseruandi, dilatatur & lætatur modo suo, contrahitur autem & tristatur ab inimico potentiori. Ploratus autem est spirituum in cellas collectio ex apprehenso malo: qui proinde membranam premit cerebri, cogitque aquam inter illam ac caluariam in oculos efferri: sicuti cum tellus vda premitur, humoremque emittit. Figuræ quoque termini sunt quantitatis; Elementa autem terminata & quanta sunt, at non eodem modo, vt pateat omnia reperiri in causis, sed modo vario. Hic animaduertere licet quod Lucretius cum Epicuro & Democrito non modo sensus principijs negant, sed omnia fieri ex concursu atomorum; quos in solis luce contuemur; & iuxta configurationes varias in situ & ordine, quos sortiuntur casu, dum in vacuo agitantur & copulantur, varias ostentare formas, apparentiasque: Itaque huiusmodi corpuscula rerum semina, neque calida esse, neque frigida, neque alba, neque nigra, neque sentientia: sed eiusmodi concursu oriri calorem, hoc est, ex acutioribus, frigus ex obtusioribus; ex rotundis animam, ex illis vero ac vacuo multo intercepto aërem; ex multa ipsarum condensatione cum modico vacuo aquam: ex plurima vero terram. Hanc opinionem à nobis in Phys. & Metaph. reprobatam, hic non est examinandi locus. Hoc tantum assero homines vigere ratione & consilio; in arboribus quoque sapientiæ vi folia, flores & spinas fieri; compertum esse, & sapientiæ actus in apibus, formicis, aliisque brutis adparere. Ergo necessario reperiri primam sapientiam, quam ista entia participarunt, vt

&c.

& mundi & istorum fabrica docet. Casum vero non posse, quamuis infinitis vicibus literas huius libri iaceres (vt in Lucretii exemplo persistam) ita eas copulare, vt hunc lib. componant. Ars vero semel ipsum componit. Ita non esse tribuendam mundi fabricam ordinatissimam, nisi arti primæ, quæ Deus est. Stultum est autem putare gladium & librum ab arte propter finem fieri; mundum vero & oculum, & cor, & plantam sapientius constructas, à casu. Vnde enim nos sapientiam habemus? non à nihilo. Ergo præest vniuersitati rerum. Inde assumo; calorem & frigus cum sint actiuæ res, ex passiuis atomis absque agente vi non nasci. Infinitosque aculeos, ac spinas nihil calefacere vnquam; nec obtusas farinas frigefacere. Nec tantam lucem subito volatilem corpuscula esse posse, quibus peruium sit crystallum bene crassum, non autem gracilis charta. Item quomodo non destruitur sol, si substantia corporis eius ita spargitur, & non est vis actiua sui multiplicatiua, non imminuibilis, incorporea? Ac concedit Lucretius solem mane nasci, & casu circumferri, & in occidente extingui: ac quotidie nouum solem generari ex atomis. At inquam, cur vesperi tota die imminutus, non minor adparet quam mane? Et vnde tanta temporum distinctio, & ordo annuus, & menstruus, & diurnus, & repetitio eorum mirifice ordinata? Experientia quoque nautarum circumdantium terræ orbem post nauigationem columbi iam detegit hãc stultissimam impietatem. Dehinc incusare licet Galenum, aliosq; Peripateticos, qui concedentes qualitates

actiuas

actiuas Elementis contra Democritum, negant tamen sensum. Aiuntque esse temperamentum ipsarum qualitatum. Profecto Temperamentum est quædam relatio rerum temperatarum, quæ esse non potest virtus vitalis ac sensitiua, nisi sentiant res ipsæ in tali temperamento vitæ: Et quamuis cytharæ fides materia aridæ temperatæ musicam faciant: non tamen ipsa musica res vna est, sed variæ aëris percussiones, à variis actæ fidibus. Ac tamdiu existit perseueratque, quamdiu pulsantur ab habente artem, vel potentiam; ergo qualitates vnitæ nunquam sentient, nisi virtus sentiens insit illis, quæ viuificet, moueatque: & quoniam à se moueri concedunt ipsas prædicti Philosophi, à seipsis sentire affirment etiam oportet. Non quidem cum Anax. asseram omnia in omnibus actu esse, licet cibus distribuatur in carnem, os, neruum, pilum, similibus partiunculis similes petentibus, quod indicare videtur idem in mundo fieri, quoniam ex quolibet per successionem fit quodlibet; sed affirmem, ita euenire ex variis dispositionibus eiusdem materiæ: quibus alia pars apta sit conuerti in carnem, alia in os, alia in aquam, alia in fumum. Hæ autem dispositiones variatæ sunt semper à mundi exordio ob varias actiones & vices virtutum agentium. Vnde opinatur Anax. omnia in Chaos versari, & ex homiomeria nasci, & in homiomeriam reuerti. Verus est sermo eius in hoc quod cum res non fiant ex eo quod non est, fiant ex eo quod est: at nequaquam asserendum erat, eodem præesse modo quod fit omne, atque latere, & deinde patefieri. Sed enim fit ignis ex ligno, qui

non est ignis, sed aliud, magis autem ex ligno quam ex lapide, quoniam illud dispositum est magis à calore. Disponi enim est partem habere rei faciendæ; vt in Metaph. declaratum est. At confricatus lapis, sicut & lignum emittit ignem, magis autem silex, quoniam plus ignis absconditi habet: quod odor sulfureus & cinis scintillarum ostendit. Fallitur Arist. quod motus generet calorem: nam plures & strenuiores plagæ minus ignis educunt ex aliis lapidib⁹ ergo præest, & non fit à motu, sed materia in qua sopitus, adstrictusq; est ignis, percussa relaxatur, calorq; vim se manifestandi & effundendi cum particulis accendibilibus nanciscitur. Nullum ergo ens dat, quod non habet: Et quidem creatio esset non generatio, si ex non ente sui quid fieret, vt anima humana q̃uis intra corpus & in materia. Formæ ergo actiuæ ab actiuis sunt causis sese multiplicantibus, vt ars & natura docet. Quamuis S. August. asserat omnium rerum semina occulta extare ab initio: Vnde videtur Anax. fauere nihilominus de antiquissimis dispositionibus interpretãdus est. Stultitiam illorum qui ex non corpore faciunt corpus, alibi reprobauimus. Ergo sensitiuæ res cõtinuo factæ, sensitiua elementa esse declarant, omniaq; ex eis producta. Quod & optimus Telesius docet: & Thales Milesius exemplo magnetis probauit, & Hippocr. in Periarchum calori sensum omnemq; cognitiuam largitur vim. Et S. Clemens Rom. introducit Simonem Petrum loquentem ad Simonem Magum, quod vbi est ordo, & ratio, ibi est sensus; & quia omnis planta, animal, lapis & alia, ordine ac ratione constituuntur, sen-
sum

ſum habeant. Omnes item creaturæ creatorem laudant, eiq; obediunt, teſte Sap.& Eccl. Dauid autẽ omnes inuitat ad laudem eius, & Daniel: quoniam ſenſu naturali illum agnoſcunt, cum intimus ſit ipſis: dũ eſſe gaudent, & non eſſe oderũt; & vita lætantur; lætitia autẽ teſtis eſt lætiſſimi Dei, teſtãte Apoſtolo. At quo videamus, nũ res à cauſa externa ad proprias operationes impellantur, vt forte Anax. putat à mente, & Auice. à Colcodea, & Alex. ab intellectu agente: Oportet declarare quid ſenſus ſit, & quomodo omnis forma ſenſitiua ſit.

CAPVT IV.

Senſum eſſe perceptionem paßionis cum diſcurſu rei exiſtentis actu; & non potentiæ puræ informationem; eiuſque differentiæ.

VIDETVR ſenſus paſſio eſſe. Cum enim calorẽ aut frigus ſentio, calidus, frigidusve fio. Non autẽ ſentiũtur, niſi potentes ſint ad mouendum, agendumque. Febricitas quidem medici manus calorem non ſentit, vt ego, quoniã non patitur maior calor à minori, & qui æque calidũ tangit, non ſentit calorem; ergo ſentimus, quando patimur, & punctionem dum pungimur, & dulcedinem, dum dulceſcimus, & odorem dum afficit nares; & colorẽ dum diſgregat aut congregat viſum: Senſus ergo paſſio, alteratioque eſt. Sed bifariam: Nam ſenſibile aut delectat, aut diſplicet, aut non ita validam infert paſſionem, quæ dolorifica, aut voluptuoſa ſit, ſed conſuetam. Illæ nos delectant res, quæ Symmetriam

nostri sensus in talibus organis taliter concinnatam conseruant. Idcirco blandus calor nostro similis delectat; displicent autem quæ destruunt, vt ferrum ignitum. Ita & omnia obiecta etiam sensuum interiorum, si vtilia sunt conseruationi, placent, si noxia displicent. Sensus ergo non est sola passio perfectiua, vt Aristot. putat: sed etiam corruptiua. Porro cum quid sentimus, non totam illius vim & formam suscipimus; patet cum lapidem videmus. Ipse enim non potest se propria spoliare forma, nec qui spoliet extat: sed lux resiliens eius tincta facie intrat in oculum, tangit spiritum, afficitq; facie lapidis qua & ipsa lux est affecta: Sicq; spiritus sentit nō quidē lapidis informatus, forma, nam lapis fieret. Sensus itaq; non fit per informationem, sicut Aristoteli videtur, sed per immutationem. Per informationem enim fieret totalis destructio formæ præcedentis, & introductio alterius. Tunc ergo ignem & solem cognosco, quando ab illis immutor, sed non omnino: nam fieret ignis: sed parum: & ex illa parua paucaque immutatione virtus sentiens mensurat reliquum potentiæ ignis; & ex aliis experimentis in aliis rebus combustis validissima simul esse argumentatur. Sensus igitur non solum passio est, sed fit simul cum discursu tam celeri, quod non percipitur. Totum enim ignem ex parte caloris, vel lucis percipere syllogismus est. Porro cum videmus, quæ alias vidimus, vel quid per simile, subito idem patimur. Sicut cum festum celebrari intuemur, alterius festi reminiscimur, & pariter lætamur; & nauem videntes nauseæ, quam nauigādo passi sumus,

& vo-

& vomitus, itaque similiter vomemus: Et concubitum bestiarum inspicientes, sępe concubitus cum muliere sua quis reminiscitur, & semen iaculatur sponte. Sensus ergo est passio. Memoria vero est sensus anticipatus; reminiscentia autem renouatus in simili. Discursus vero est sensus similis in simili, & ideo quot genera similitudinum sunt in mundo, aut essentiæ, aut qualitatis, aut quantitatis, aut actionis, aut passionis, aut operationis, aut loci, aut temporis, aut situs, aut causæ, aut figuræ, aut coloris: tot sunt etiam discursus & syllogismi: Omniaq; animalia habentia spiritum liberum intra cellas proprias, habent & memoriam, & discursum. Non autem plantæ, quia ligatum in angusta crassitie obtusumq; sortitæ sunt spiritum. Et quidem animam esse calidum spiritũ corporeum, tenuem, mobilem, aptum pati, ac sentire subito, sicut aer in 2. lib. declarabimus. Ergo non est pura potentia, vt materia, sicut Arist. videtur, sed res tenuis, patibilisque ab omni re sibi dissimili, non autem à prorsus simili. Vnde spiritus spiritum, & aerem minus sentit, non ergo est pura potentia omnia percipiens. At mens, quam Deus hominibus immittit, non modo hoc sensu, & memoria, & discursu sensitiuo animali donata est, sed diuiniori, altiorique vt palam fiet. Igitur si sensus est passio, omniaq; elementa, ac elementata patiuntur; omnia ergo sentiunt. At sæpe patitur homo, quæ non sentit, vt dormiendo morsus pulicum; & in ira multæ paruæ latent passiones. Ergo sensus non passio sola est sed perceptio passionis, & iudicium de obiecto passionem inferente. Quæ si con-

ſeruatiua eſt, iucundaque, amplectitur, cupiturque; ſi dolorifica, deſtructiuaque, reſpuitur, abiiciturque.

CAPVT V.

Ex actionibus, paßionibuſque entium, omnia ſentire oſtenditur, ac ſine ſenſu mundum eſſe chaos nec generationem nec corruptionem fieri.

ITA inimicus eſt calor frigori, quod alter alterum ad necem inſectatur, qui autem minus reſiſtere poteſt, fugit; qui autem ab inimico circumdatum ſe noſcit, concentratur, creſcit, vireſque adſumit, vt calor ſub terra in hyeme, & in nubibus incluſus: & frigus grandinum & ſub cane, manifeſtant, omnes illas edunt actiones quas animalia: Ignis quoque & tellus perpetuis odiis ſe mutuo interimunt. Ergo fateri neceſſe eſt, alterum alterum noſſe, eſſe ſibi contrarium, ac illius necem parare, vt ipſum ſeruetur: Vnde ſuboritur mutua ipſorum debilitatio & generatio miſtorum, & corruptio eorum, quæ tali in pugna transmutantur. Non eſſet ergo in mundo generatio & corruptio, niſi eſſet contrarietas, ſicut omnes Phyſiologi adfirmant. At ſi alterum contrarium non ſentiret alterum ſibi eſſe contrarium, contra ipſum non pugnaret. Sentiunt ergo ſingula. Præterea ignis aliquam terræ portionem ſuperans, attenuat & ſurſum ad ſuum conſimile cœlum igneum vadit: Telluris vero gleba in ſublimi poſita deorſum impetu fertur: & veluti ferę fugiunt contrarias,

rias,& ſimiles petunt,propriasque caſas,& homines cum hominibus viuunt,lupi cum lupis, piſces cum piſcibus, idem experimur in corporibus magnis. Omnia ergo ſentiunt:alias mundus eſſet chaos. Ignis enim non ſurſum tenderet,nec aquæ in mare; nec lapides deorſum: ſed res omnis vbi primo reperiretur, permaneret, cum non ſentiret ſui deſtructionem inter contraria: nec ſui conſeruationem inter ſimilia. Ergo efficax argumentum ſenſus eorum dat mundi ordo,rerum productio, & controuerſia ac pugna ſimillima pugnæ animalium ſentientium. Omnino aſſerendum videtur, animalia à corporibus primis habere hanc ſentiendi vim, atque ita operandi: Et ſtulte Auerr. vocitare elementa corpora imperfecta. Has vero miſturas ipſorum debilitatorum & ſemiconſumptorum,perfecta. Imperfecta enim ſunt cum vires languidas habeant,&non ſummas,quales inſunt elementis. Magis autem ſi miſta ſunt ex contrariis rebus, mutuoque ſe oppugnantibus, vt patet:vnde internam quoque infelicitatem ſuſtinent,quam Elementa ſuſtinent tantummodo externam.

CA-

CAPVT VI.

Rerum operationes, in quibus ipsarum manifestatur sensus non à Deo: nec ab Angelis, nec ab Anima mundi, nec ab intellectu agente, vt alii opinantur, sed ab ipsis formis naturalibus at: non sine Deo fieri.

AT plurimi Deo tribuunt huiusmodi actus, qui intrinsece in rebus operatur, & Anax. videtur opinionis author; dum chaos à mente separata distingui statuit. Idcirco ab eadem forte diceret mente ignem sursum ferri, resque alias deorsum: quoniam ipsa distinguit ordinatque: Itaque eadem mens prima, copulando, & separando generationes & corruptiones operetur: quod Stoicorum spiritui adscribit Alex. Arabes, Theologi, & Galenus idem opinantur, dum aiunt; non lucere solem, sed Deum in sole: Nec loqui hominem, sed Deum in homine: nec moueri ignem, sed Deum in igne. Alii vero has operationes Angelis tribuunt, & Diuus Augustin. in lib. de cognit. veræ vitæ, videtur idem sentire, dum procellas, ventosque non à se, sed ab Angelis, ac dœmonibus moveri docet: & in 3. de Trinit. Themistius cum Peripateticis quibusdam ad intelligentiam non errantem confugiunt. Alex. & Auicen. ad intellectum & cholcodeam non longe ab Anax. At Galenus libr. de formatione fœtus, hanc mentem admiratur, eiusque animalium formationem committit, sicuti Platonici Animæ mundi, & S. Basilius & S. August. consonant: multi etiam Theologi Primæ semper operanti

ranti Sapientiæ. Ego vero respondeo, prædictas opiniones omnes aut perperam declarari, aut errorem continere. Si enim omnia opera Dei perfecta sunt (vt Moyses & natura testantur) fateri oportet, eas rebus vires ab eo largitas esse, quæ ipsarum conseruationi sufficiant. Quoniam vero nulla facultas tam necessaria est in tanta rerum varietate, quam cognoscendi similia, quibus seruamur, & contraria, quibus destruimur: necesse est hanc sentiendi vim innatam esse rebus cunctis. Experimur in nobis fugam mali, & sequelam boni ab illorum perceptione, notitiaque suboriri. Non enim malum ignotum fugimus; nec rete non visum animalia vitant; nec pecudes lupum, aut iaculum non perceptum: Ita & tellus & ignis nisi sentirent, non fugerent, nec sectarentur. Præterea omnibus inest rebus adpetitus, amor, odium, abominatio; omnis autem amor oritur ex cognitione rei amatæ. Ergo amor naturalis à cognitione naturali. Ignoti nulla cupido, ait Poeta. Igitur cum concedant ignem adpetere sursum, concedant oportet illum nosse, ibi esse suum conseruatiuum; in terra vero destructiuum. Ergo est negare igni propriam naturam atque formam, cum asserunt Deum ire sursum cum igne & lucere in sole; & quidem patentissimus error est, quoniam formæ naturales sæpe errant, tribuere Deo ipsarum errores. Sequitur etiam non sentire nec intelligere animam humanam, sed Deum in illa; ipsumque adpetere & operari nostras operationes & adpetitiones, tam malas quam bonas. Hoc autem transcendit Caluini impietatem, qui tantummodo

C asserit

asserit Deum impellere animam ad malum, non autem solum in ea agere malum: & hæc opinio ab Alcorano Machometi orta est, à nobis autem in Metaph. reprobata. Patet quidem quoniam si simile per formam est simili simile: per formam quoque sentiat suum simile, adpetatque. Quorum autem adpetere est, est & nosse: neq; enim alia res cognoscit obiectum, alia vero appetit, sed eadem. Profecto Anax. separatæ menti tribuens opera Naturæ omnia, necesse habet, aut violenter ad suum quemque ordinem res trahere, & naturam tollere: aut affirmare, quod ipsæ sponte imperium mentis sequantur. Ergo sensum quo obediant, habent. Hoc enim obedire, est operari secundum naturam, quam Deus Enti ita operanti dedit: Aut fateri oportet, Deum fieri formam rerum cum ipse formarum loco operetur. Hoc autem peruersus est error, & Anax. pernouit: idcirco mentem ponit abstractam. Deus quidem omnib⁹ in rebus operatur, sicut causa prima, dans esse & virtutem essendi, & operãdi, & cooperandi actibus illarum, quatenus ad Entitatem vadunt, non quatenus ad non esse: quod rebus naturalibus est deficere, nobis vero peccare: sicuti in Metaph. ostendi, peccatum non habere causam efficientem, sed deficientẽ: Attamen cum isto verum est, formas ipsas operari & ignem calefacere & terram frigefacere, ac grauare, & mutuo se elementa oppugnare: & non Deum in igne oppugnare Deum in terra: Hæ aliæque alibi positæ rationes ostendunt, res à se agere. Animam vero mundi, aut naturam communem rebus consulere, discendo à Deo: sed ad particulares actus

parti-

particulares causas agentes requiri; vt calor vere calefaciat, & non Deus in illo, sed cum illo. Ad quid enim calorem dedit igni Deus? frustrane? Si enim ipse calefacit in igne, calor vanus est; & calefaciet etiam in terra & frigore, quoniam non minus hoc quam illa seruit Deo. Construxit sane Deus orbem, & creauit res, viresque se conseruandi, ac mutandi se mutuo per tempora dedit, illæ autem vires perseuerant tanquam Natura, donec tota rerum machina ad suum magnum mutetur finem. Natura autem participatio est legis æternæ, sicut lux in aula participatio est solaris lucis, teste D. August. estque simul potestas, & sapientia & amor rebus inditus natura ipsa. Absque enim prima aut sapientia aut amore, est viuitque nihil, nihilque operatur. Quapropter adscribere Angelis operationes rerum naturales errore non vacat, ideoque credo S. Augustin. operationes tantum supernaturales & extraordinarias intelligere. At ritu ordinario Mare à Sole & Luna intumescit, agitaturque, ventique mouentur, vt locum spatiosum suæ vitæ aptum nanciscantur, quibus angustia mors est. Aquas non absque sensu fieri libri sequentes indicabunt. Animalia vero à natura formari necesse est, remque omnem à sua forma actiua, iuxta præceptum Dei. Igitur dicere lapides deorsum ferri ab Angelo, & non à seipsis, ignemque fugere terram inimicam, quoniam ab Angelo trahitur ad fugam, fictitia assertio est, indignaque DEO, tanquam non largitus fuerit omnem necessarium vigorem actibus cunctis. Est quoque Angelos vilifacere, dum deputantur ad

faciendos naturales actus omnium rerum vilissimarum, quibus loco formæ deseruiunt. Homines quoque abiicere, & animalia, quibus formæ viliores adessent, quam luto, & paleæ, quibus forma est Angelus. Item Angelus non est sicut Deus rebus intrinsecus, qui absque violentia omnem mouet naturam, cum ab eo, in eo, & per eum sint; sed extrisecus est; ergo sensus omnis esset violentus. At si respondeas, ignem & tellurem obedire Angelis, opus est quoque asseras, quod eorum præceptum sentiant, cum non trahant Angeli manibus, & instrumentis corporeis, nec res virtutem obedientialem habeant; nisi ad Deum, qui etiam solus miracula in eis facit, quoniam solus ipsas creauit: Si autem sentiunt, ergo non indigent Angelis vt moueantur ad operationes naturales. At modo Angeli erunt custodes singularum specierum, & nostrorum indiuiduorum, sicut Diuus Hieronymus docet, ac ego expertus sum, quod nunquam intellexeram. Concludamus ergo cuilibet inesse rei tantum sensum, quantus singularum conseruationi est opus: Itaque aliis plus, aliis minus, nisi posteriores opinantes nos superent.

***

CA-

CAPVT VII.

Instinctum esse impulsum sentientis naturæ, & qui instinctu res agi ponunt, sensu ponant oportere.

DOCTIORES alii introspicientes huiusmodi absurditates dixerunt, ad suas operationes res naturales agi instinctu quodam secreto Dei, suis indito formis, & veluti nos calcaribus & freno agitamus quolibet equos: Homines vero præceptis, verbisque: Ita Deum res omnes regere impulsibus naturalibus, inditisque propensionibus, homines vero libertate intellectui indita. D. Thom. videtur ita sentire. Et absque sensu res ad suos conducunt fines. At hi in difficultates consimiles offendunt. Instinctus enim naturalis est impulsus naturæ, nisi à Deo exterius inferant, vt reprobata paulo ante opinio. At iuxta dogmata eorum natura nihil est, nisi forma, aut materia, & quia formis adscribunt operationes declinando aliorum errorem, necesse habent adfirmare formas omnes sentientes esse. Nam concedunt cum Aristot. naturalia omnia agere propter finem, & contra Empedoclem ostendunt plantas fructus ferre, vt æternentur, spinas vt defendantur, folia vt tegantur, multaq; docte affirmant hac in re: Ergo natura cognouit finem: non enim ageret propter illum, nec ad illum opera sua dirigeret, nisi illum cognosceret: Ergo instinctus est impulsus cognoscentis naturæ; & cum opera Dei perfecta sint omnia, omnisque

natura, vt perfecte operetur, indigeat finis cognitione, omnem naturam sentire affirmandum est, ac ignem sursum tendere, à propria impulsum forma sentiente, bonum suum esse in peripheria, malumque in imo. Itaque calor & frigus omnisque res sensu operabitur. Quia Aristot. ipsorum præceptor in 2. Physic. docet plantas, omneque Ens propter finem operari, nec indigere discursu nouo ad eius notitiam; Sed veluti peritus Cytharædus absque consilio quamcunque opus est harmoniæ, scit statim, nil cogitando chordam pulsare, ita rem naturalem omnem proprios perite edere actus; quoniam vt & S. Thom. addit, natura est ars intrinseca rebus, ars vero natura est extrinseca; Et in libro de insomn. dixit Aristotel. Deum non immittere somnia, sed naturam, quoniam dæmonia est, hoc est, sapiens, multa in somnis nos docere. Et in libro de part. Anim. dat calori sensum, vt quodammodo omnia anima sint plena. Quare obstupesco quomodo in libro de An. postmodum plantis negat sensum, non modo elementis, vt magno contradicendi Pythagoræ pruritu gestiens. Si vero præfatæ Auctores sententiæ velint huiusmodi instinctum à Deo oriri immediate, ac minime in forma naturali esse impressum, omnia argumenta natura & Diuus Thom. contra Arabes, & Anax. sunt contra eos, si autem in forma impressum esse dicant, cum D. Thom. cum hæc impressio sit facultas operandi innata & non violenta, opus est adfirmare, ipsam esse sensum ac cognitionem. Sed respondent sagittam à sagittario directam ad scopum rei, nil ipsum intel-

intelligendo. Ego vero inquam eos, hoc exemplo valde decipi. Deus enim eſt intrinſecus rebus multo magis, quam proprie ipſarum formæ (ait S. Auguſtinus) nec ducit ad finem niſi per ipſarummet naturas, imprimendo vim, non modo tendendi ad finem, ſed & ſciendi tendere in finem, ſicuti ars in Cytharædo eſt pulſandi, & in planta florendi, & frutificandi, vt ipſe Ariſtoteles monet: alioquin Deus æqualis eſſet nobis, qui non potentes dare virtutem ſagittæ, damus violentiam, quæ parum perſeuerat, ipſamque ſagittam deſtruit: vnde impedita non amplius ad ſcopum tendit: Natura vero ſemper contendit ad eundem finem, niſi penitus deſtruatur. At quoniam, teſte Salomone, ſapientia Dei attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter, putandum eſt, omnes illi naturas obedire eundo ad ſuos fines, ea actas virtute, quam ad obediendum habent. Quapropter veluti abſurdum eſt aſſerere, quod ignis calor non calefaciat, nec terra proprio frigefaciat frigore, ſed alieno ignoto impulſu; ita abſurdum eſt adſerere, quod natura ſentiat finem, & operetur gratia illius abſque ſenſu, quem ipſa habet, aut quod non habeat; & vere ſenſus omnis eſt participatio primæ ſapientiæ, vt Salomon teſtatur; ac Diuus Thom. omnem formam participationem diuinam eſſe docet, & quoniam Deus potens eſt & ſapiens, & amans optimus, ego oſtendi in Metaph. omnia Entia, Potentia, Sapientia & Amore conſtitui, & vnum-

quod-

quodque esse, quoniam potest esse, scit esse, & amat esse. Itaque præliatur contra non esse, & quando illi defecerit posse, aut scire, aut velle esse; perire, aut transmutari in Ens plus illarum habens, concedunt quidem hi Philosophi omnibus inesse rebus potentiam adpetitumque vitæ & esse, at negant sensum longe magis concedendum. Non enim potest esse id, quod ignorat res sibi vtiles & noxias, nec quod sibi vtile est amare potest, nisi sciat illud vtile esse sibi, nec odisse quod nocet, nec fugere, nisi se ab eo destrui sentiat: quod cum omnes res faciant, non modo quando se destrui sentiunt, sed etiam cum ad destructionem se disponi præsentiscunt; Hic cogimur creatorem suspicere, ac celebrare qui suam imaginem aut vestigium cunctis impressit rebus nec facultatem necessariam aut vtilem prætermisit, quam non largiretur eis. Vnde clamat in Prophetis: Quid vltra debui facere & nō feci? Seipsum laudat quidam (Sotus in pr. de Iustit. & Iur.) ex hac schola, quod ipse hoc arcanum intellexerit, nullum scilicet animal à proprio fine aberrare, nullumque aliud Ens, nisi hominem; quoniam compositus est ex sensu & ratione secum mutuo pugnantibus, positusque est in sua libertate. Cætera vero à Deo regi, ideoque non errare. Grandem profecto stultitiam: cum sæpissime errare videantur, & quid ipse vidi asinum, alium asinum subagitantem contra naturam in ano, & felem proprios comedere natos; & ceruum subagitare præpostera Venere asellum. Omitto quod plantæ suis frustrantur floribus, aliosque actus mille contra naturam reperi in brutis; licet illis

culpa

culpa nulla ſit, ſed pœna tantum ſemen perdendi, homini autem ad culpam imputatur grauem coram Deo, qui docuit illum ſuper iumenta terræ, vt ait Iob. Ergo non eſt aſſerendum beſtias diuino tantum inſtinctu duci, ſed proprio ſenſu, & eo peruenerunt præfati ſapientes, quod videntur tollere ſenſum non modo rebus cunctis, ſed & ipſis beſtiis. Quoniam timent, ne ſi concedant illis ſenſitiuum diſcurſum, mentem quoque arbitrio liberam tribuant, qualis eſt humana: Nec vident, quanta differentia eſt inter humanam mentem, & hunc ſenſum communem. De quibus in Metaph. & in ſequent. libr. Ariſt. quoque prudentiam dat habentibus memoriam. Hæc autem ineſt vt ex præteritis ſyllogizēt futura. S. Iſiodorus has cunctas cognitiones largitur beſtiis, & diſcurſum, & voluntatem, nedum adpetitum, nec tamen errat, quoniam animali modo & non humano intendit, & ſapientiam vnam eſſe diuinam: De qua omnia Entia participant, ideoque ſimiles habent actus. Sed de his poſterius.

CAPVT VIII.

Quæcunque accidentia ab inſtinctu fiunt, effectus eſſe ſenſus partium, totiuſque mundi.

CONANTVR alii oſtendere inſtinctum extare in natura abſque ratione & ſenſu. Nam magnes trahit ſtupidum, inſenſatumque ferrum, & ipſe ad polum mirabili

instinctu perpetuo dirigitur: Et mustela instinctu impulsa nolens ori bufonis illabitur, deuoraturque; & taurus fugax, si ficulneā inuenerit, sub ea instinctu naturæ quiescit, deposita ira: Delphini amant pueros; Animalia multa pluuias, ventosque prædicunt, nec tamen sunt prophetæ. Et Gallus gallinaceus, paruum animal, Leonem ferocissimum terret, aliaque huiusmodi addunt exempla. Quibus respondeo: Hæc exempla declarare omnia sensum & consensum omnium naturarum, ipsumq; instinctum esse sentientis naturę impulsum. Non quidem magnes polum prorsus respectat, sed aliquibus à polo gradibus declinat versus insulam quādam in Septentrione, ex magnetibus totam constitutam. Iccirco talis est magnetis sensus, quod semper suam voluitur ad vniuersitatem, & veluti ignis in cœlum adspirat, & lapis in terram, & aquæ in Mare: Ita magnes eo spectat, vbi est ipsius portio maxima vel vniuersitas, & propter consensum, quem illa habet insula cum stellis polaribus, quibus subiacet ac fouetur omnis magnes eas ad stellas spectare videtur. Itaque si aliorsum magnetem vertas, ipse extemplo suam ad posituram reuertitur: Sicuti homo decidens vultu in terram, subito erigitur ad cœlum, iuxta sui posituram, & rami arborum flexi ad proprium situm reuertuntur. Non noui, quoniam non licet misero nauigantes interrogare, num & ad polum spectet Antarcticum, sed bene credo, vltra æquatorem adductum, ad alterum respicere polum, sub eoque alias magnetis fodinas esse. Quoniam consimiles sunt res fere omnes, oppositis sub paral-

parallelis æquidiſtantibus vtrinque ab æquatore. At in Auſtro ſol deſcendendo magis, & in Borea aſcendendo, & immorando magis, multam adducit varietatem hemiſphęriorum, quam & ſtellarum diuerſitas in multitudine & robore auget. Naſcitur magnes intra marmor & ferrum, qui tamen viuidior eſt; iccirco ferrum non ad ferrum tendit, conſimilis perfectionis, à quo plus virtutis & virium accipere nequit, ſed ad magnetem, tanquam ad ſimile perfectiusq; ſimul: Et ſicuti animal in altum attolli nequit: at ſi cibus eſt ab alto pendens, colligit vires eleuaturque: ita ferrum colligit vires & ſpiritu corpulentiam vincit vt ſuperpoſitum ad magnetem eleuetur; vbi patet ſenſus illius. Magnes, vt aiunt, allio illitus non trahit ferrum, quoniam ipſius odor ferro ſuauis, ab allii odore victus non poteſt ferro communicari. Sed hoc falſum eſſe experientia admonet. At ſi igni adponas magnetem, viridis flammula educitur, ipſeq; amplius ferrum non trahit, quoniam ſpiritu viuido ab igne priuatus eſt, at ſi magnetis liquor eidem ſuper iniiciatur, regreditur intro, & deinde trahit magnes, quoniã craſſities humoris occludit poros, per quos tenuitas attractiua regreſſa eſt intro. Ego quoque experimento didici, magnetem manducare ac ferri limatura nutriri, tanquam ex ſuo ſimili minus perfecto, ita vt homo animalibus veſcitur. Porro ſi altera ex parte ferrum attrahit, ex altera expellit, vt aiunt: non tamen ſic eſt, ſed ferrum magnete perfricatum altera ex parte, illius partis ſymbolum imbibit, itaque delatum in alteram partem regreditur ad priorem, qua prius affectũ

 erat,

erat, ſicut nos ad tactum partis, quo plus delectati, aut præuenti delectatione ſumus. Poteſt & polos habere & poſituram mundialem, quoniam à Deo, vt mirabiles diuitias ſuas declararet, ita factus eſt. Remoram aiunt tenere nauim, nec poteſt alia de cauſa fieri, quam ſtupore ſenſus toti communicato machinæ, aptæ ab illa, per omnes pati poros, afficique. Ita & torpedo piſcatoris manum ſtupefacit, graui vapore, ac manus ſpiritus per funē delato aggrauante. Sicut dicemus de animalibus tractantes. Muſtela calida eſt, & viuax, & odor exhalans ex bufonis ore frigidiuſculus eſt, craſſiuſculusque aptus nutriendo eius percalido ſpiritui, eidemque proportionatus: Itaque cernens bufonem timet à principio ei coniungi, & circumcurſitat timendo & amando: Donec bufo prædę cupidus os aperit, ipſaque ſinit ſe voluptate ſenſus vinci; non tamen certa mori: ſicuti nec papilio lucis amore. Ita crocodilus ibici os aperit, quæ cupida vermes deuorare gingiuis illius adhærentes, libēter accedit, beneficiumque commune fit. Acquieſcit ſub ficu taurus, quoniam odor illius ita mulcet illum, ſicut nos roſarum; & veluti per aromatum apothecas tranſeuntes, ſiſtimus gradum ad odorem; ita bos ad ficulneam, qua & libentiſſime veſcitur. Quid mirum ſi leo timet Gallum, cum nos timeamus aſpidem & araneam, beſtiolas nobis magnitudine & viribus longe inferiores? Spiritus multi craſſique leoni inſunt, à cibis crudis craſſisque, & calore, quo abundat, multo; Gallo vero tenues acutique, itaque ſpiritus huius tenues in aerem ſparſi, leonis penetrant ſpiritus, reddunt-

redduntque reuerentes. Idem inter duos homines euenit vt alter in alterius aſpectu concidat animo: Nam lumen ex alterius oculis reflexum affectumque viuiditate viuacioris in oculos minus viuacis ingrediens lædit occulto modo, reuerentemque hunc reddit, & magis ad paſſionem diſpoſitis vt amantibus vel formidoloſis, id contingit magis, ſicut qui nauſeam eſt paſſus, conſpiciens mare vomit, ex anticipato ſenſu. Vox etiam puſilli animalis terret, ſicut nos ſuberis ſtridor quando inciditur, quoniam acute aerem mouet, qui ſpiritum noſtrum penetrat, pungitque & ſecat, ſicuti punctus ipſe ſectusque eſt. Et Coſta noſter à ſtridula canum & puerorum voce terreſit, magis autem ſuſpiriis. Qui & canem obſeruauit ad ſonitum campanæ ita affectum vlulare conſueuiſſe. Animalia patiuntur frigus ac calorem ab aere, quoniam ventri dedita ſunt, & aliud non cogitant, ſicut homo; ideo ex aeris affectibus tempeſtatem præſentiunt, ſtudentq; conſulere tunc ventri, & vociferãtur, declarantq; nobis, ſicuti nos expectantes bellum, aliudue noui. Aer n. per poros & reſpirationem communicat cum ſpiritu noſtro in capite, ipſumq; humectat, aut attenuat, aut calefacit, aut refrigerat, aut aggrauat, & qui attendunt, perſentiunt temporũ ex aere mutationem. Nam hernia aliouę morbo affecti, bene auſtrum norunt, quo tumeſcunt, friguſque quo plagæ veteres conſtupeſcunt. Ita luna tumefacit maria, variaſque mutationes, variatis ſplendoribus adducit, & res humidiores eiuſmodi affectum patiuntur magis quã ſicciores. Sol mutationes magnas, grandes, & conſuetas

 inducit,

inducit, luna vero paruas eiusmodi calore blando tumefaciens, & minus attenuans. Adde & siderum congressus, varietatis causas. Ex eiusmodi sympathia & antipathia in mundo sensum, consensumque esse declaratur. Iccirco res marinæ terrestribus sunt similes, ita vt piscis episcopus, & catena, & lorica, & verpa reperiatur. Hæ autem res persimiles sunt caloribus ab astris demissis, & hoc pacto res confirmantibus, non ad quantum ipsæ habent, nam is ignis magnus est; sed ad quod imminutum in terram perfertur; stellæ autem in Deo, omniaque Entia ideas habent.

Appendix.

Postquam librum hunc conscripseram annis multis, peruenit ad me per manus Tob. Ad. nostræ Philosophiæ Symmistæ, libellus G. Gilberti de Magnetica Philosophia. Vbi vir mirificus in experientia multiplici occupatus, cōtra priscos de magnete scriptores optime disputat; suas tamen theses ad Copernici doctrinam aptat à Timæo & Philolao nostratibus manantem. Nolui opiniones meas mutare; neque textum reficere, ne alienos labores præripere tanquam meos videar. Gaudeo sane quod & ipse nō ad quascunq; fictiones magnetis motum refert, sed causas inuestigat experiendo, & motum eius ad terram perpetuo obseruat & ex necessitate positionis naturalis fieri statuit, quod & nos scripseramus; Attamen ad polos cœli & ad magneticam Insulam nos sensum magnetis referebamus, ipse vero ad polos terræ: & perplacet experientia

rientia quod magnes in medio terræ vel mari vndique à terra distans recta ad polos respicit: vbi vero terræ propinquat, vt in littore Brasiliensi & Ghineæ ad terram declinat, vt manifestum sit eius sympathiam cum tellure non cum cœlo celebrari: neque perpetuo aliquantis gradibus à polo recedere, vt alii testabantur. In pluribus autem mihi vir sagax non satisfacit: Primo quia sensum & sympathiam (quæ non sensus est, sed affectio ex sensu prodiens: Omnis enim adpetitus proles est sensus boni, vt odium sensus mali, hoc est, rei destruentis) quasi spernit. Attamen cum Thalete animatum magnetem concedit, & plus extra suum corpus extendi, quam nostram animam docet. Hoc autem falsum est. Quoniam sphæra actiuitatis animæ nostræ vsque ad cœlum, vbi sidera peruestigat, extenditur, & in terram vsquequo vox & impulsus humanus & visio & auditio protenditur. Mirum, quomodo magnetis anima videtur Gilberto liberior quã humana: quæ etsi non trahit ferrum odore, trahit homines & ceruos sono, & fascino afficit à longe, & voce etiã Diabolos & Angelos ad se vocat; ad pauca respexit in hoc. Præterea cum duas terræ dat virtutes in alia corpora operatiuas, alteram Electricam, qua per vapores, quasi manus, deorsum omnia corpora trahit ad se, sicuti electrum paleas per vapores tenuiores aere: alteram vero magneticam, quia sicut magnes ferrum ad sui positionem adaptat, ita tellus magnetem & ferrum: Non enim per vapores fit talis actio, sed per figurationis conformationem. Videtur mihi vir doctus

ex parte

ex parte errare: primo quoniam Electrum per vapores nō attrahit: Siquidem vapor egressus, ad corpus vnde emanat, non reuertitur, sed statim sursum attollitur vi caloris vti nos dicimus, vel à grassioribus corporibus quibus cedit, extrusus vt docent Epicurei, & cum eis Copernicæi. De quibus in Metaph. Nisi iste homo putet lucem ab electro, vti à sole effusam, ad electrum trahere, vti radius solis ad solem. Sed hæc attractio in obscuris ædibus non fieret, neque in nocte, vbi electrum lucernæ non exponitur; siquidem lux eius de se, nisi à sole adiuta, non tantum potest. Præterea magnes ipse trahit electrice etiam Gilberto ferrum interposita tabula etiam lapidea. Vapor autem sic penetrare tātam crassitiem & subito nequit. Quapropter alia causa electricæ attractionis inuenienda erat: & quam à Lucretio ex parte accepit, reiicienda. Tellus quoque non trahit ad se nisi similia corpora. At videmus deorsum ad terram ex aere ferri non modo terrena, sed etiam carbones ignitos & vinum, & piper & omnia calidissima, quibus quantulavis insit crassities, vt motus ipse potius delapsus sit, vti in 2. libr. dicemus vel regressus ad naturam in vere terreis, non autem per vapores attractio. Quæ autem dicit de positura magnetica mirabilia sunt: sique experientia ipsum non fefellit; (Nam dicunt nautę in tropicis lineis magnetem mutare vires & inclinationes) vtique fatendum est, ita magnetem ad terram conuerti, vti heliotropium ad solem, & lunaria ad lunam. De quibus in 3. lib. At non recte vir sagax videtur mihi tellurem propterea magneticam facere, quia magnetem sic

ad ſui poſitionem inuitat; ſic enim oporteret ſolem & lunam herbaceas facere, quoniam herbas ad ſui motum conuertunt. Neque propterea quod non alia metalla & corpora tellus ad ſe inuitat, ſolummodo magnetica ſit tellus. Nam etiam Sol omnes producit herbas, non tamen ad ſe rapit; ſed quaſdam, nec propterea de natura illarum, quas rapit, ipſe erit, cum etiam aliæ calidiores, ſint ſoli ſimiliores; ſicuti neque lux de natura papilionis; ſed oportet aliquid eſſe in heliotropio, quo ad ſolem propendet & voluptatem in papilione à luce excitari, & in magnete à tellure. Præterea cum in noſtra Philoſophia ſtatuerimus terram eſſe natura frigidam, obſcuram & immobilem in ſua puritate; quæ autem partes eius in metalla & plantas & lapides, & in rubras & albas, aliiſque coloribus affectas terrellas conuerſæ ſunt, terram non eſſe vere, ſed Entia ſecunda: nequaquam affirmare poſſumus terram eſſe magneticam. Magnes enim ex floribus fit, à ſole ingenerato liquefacienteque, in terræ viſceribus factis, ſicuti & cætera metalla. Impoſſibile eſt autem effectum ſolis eſſe id, quod maxime terra eſt. Neque enim contrarium à contrario fit. Si autem terra ſit in centro calida, vt Pythagorici putant, & quaſi animal variis conſtans partibus, nec propterea magnetica erit. Non enim homo oſſeus eſt, quia os in compoſitione eius quoque reperitur. Præterea lapides, ex quibus montes maximi conſtituuntur, vt Alpes, Apennini, Taurus, Libanus, Caucaſus & alii totam terram cingentes & incruſtantes & vſque ad ima viſcera intrantes, longe plures & grandiores

 telluris

telluris portiones sunt, quam magnes, vt potius lapidea, quam magnetica videri debeat, sicuti homo potius carneus quam à renibus reneus dici debet. Motus ergo magnetis ad telluris positionem, qualis heliotropii & lupini ad solem existimandus est, & ex sympathia non solum similitudinis naturæ: sic enim à terra electrice traheretur; sed positionis naturalis oriri apparet. Neque negandum est ad partes polares cœli polos terræ per positionis sympathiam referri: quoniam talem ex origine posituram accepit. Quod autem ex origine habemus, naturale est, vt in Epilogismo, & in Metaph. docuimus. Hoc autem pulcro experimento ipse Gilbertus cõfirmat, dum ferreos clauos eam posituram in aqua super subere seruare docet, quam sortiti sunt in officina ferraria, dũ à fabro sic positi cuderentur. Mira res, veritatisq; plena; vnde mundi cõsensum in suis partibus intelligas. Quod etiam cadauer humanũ probat, dum aquis natãs perpetuo in cœlum faciem spectantem tenet, & à tali positione deturbatum, ad eandẽ mox redit, vt pluries expertus sum vt in 4. lib. dicemus, occulto regi sensu, quibus manifestus deesse videtur. Narrat etiam de ferro posito in templo Mantuæ conuerso post tempora in magnetem, & seruante posituram quam diu tenuerat in templo, vt scias magnetem non esse terram puram, vti neq; ferrum, sed à calore Ens constitutum; & positionis vim magnam. Neq; Ptolemæum spernas, vbi Ecclipsin in Orientali angulo super iuuenes & res nouas; in medio cœli super Reges & res validas, & altas & viriles: In Occidente super senes & res vetustas indicationem habere;

bere;quod ex ſymbolo poſitionis veritatem habet. Sic D. Thom.in opuſc.de Fato (ſi eius eſt) gemellos ex diuerſo ſitu cordis in ventre varias ſortiri conditiones Philoſophatur. Ex his quacunq; ratione fiant etiam Gilbertica, ſequitur, ſenſum cunctis ineſſe rebus quod in noſtro præſenti opere ſolum contẽdimus. Quæ alii ſcriptores de magnete tradunt, negligenda ſunt præter illud quod aiunt magnetem ſuis ſuſpenſum polis 24. horarum motum circularem edere. Quod Gilbertus ſagax explorator negat. At ſi fieret, non propterea tellus circulo feratur, cum magnes terreus non ſit. Sed de his in Metaphyſ.

CAPVT IX.

Cuncta Entia abhorrere vacuum: ergo ſentire, mutuoq; gaudere contactu, mundumq; animal eſſe.

NEMINI non perſuaſum eſſe debet naturas omnes particulares ac cõmunem ſenſu donatas eſſe ſi animaduertat ſingulas omneſque ſimul ita vacuum inter ipſas exhorreſcere quod & contra impetum naturalem partialem ad replendum accurrant, quo ipſarum communitas & reſp. integra ſeruetur: Quoniam in totalitate ipſarum ſeruantur, & gaudent mutuo contactu ex vita communi. Quapropter conſpicitur aer in profundum aperti maris & in terræ cauernas impetuoſe inſilire, & contra naturam deſcendere ad prohibendum inane,

quaſi deponens odium particulare, quod erga aquam & terram habet, vt communi ſuccurrat vtilitati; aqua vero per canales ex quibus exuctus ſit aer ſuperne, ſurſum eleuari; ſæpeque ſuſtinere ſe in ſublimi, vt in clepſydra, vaſe multa inferne habente foramina, ſuperne vero modo vnum, quo obturato, ne aer ingrediatur, aqua per inferiora foramina nil deſcendit; innumerabiles ſunt de hac re experientiæ, ex quibus orta eſt ars de ſpiritalibus. Igitur adfirmare licet, mundum eſſe animal, totum ſentiens; omneſque portiones eius communi gaudere vita, & ſicut in nobis brachium non vult ab humero diuidi, nec humerus à ſcapulis, nec caput à collo, nec crura â coxendicibus; ſed omnes inuicem ad ſe mutuo colliguntur, diuiſionemque vitant; ita totum mundum horrere diuiſionem, quæ aduenit illi, cum inter corpora partialia inane intercidit, & quidem niſi timore aut dolore quopiam aer afficeretur, cum deficit ſibi alterius corporis contactus à vacuo, non tam celer ſuccurreret toti, aliorumque corporum expeteret contactum.

* * *

CA-

CAPVT X.

Dari vacuum violenter, non naturaliter, & sensum rerum comprobari contra Arist. vtrinque.

OPINANTVR Peripatetici nec naturaliter nec violenter posse inane reperiri, quoniam adducta exempla docent, Entia omne malum sustinere magis quam inane: Attamen nolunt sensum consensumque rebus tribuere. Irridentque Platonem aliosque mundum animal adpellantes, reddentes autem rationem, quare non datur inlane, dicunt, quod si daretur grauis absurditas eueniret, videlicet quod fieret motus in instanti absque tempore, quoniam simul lapis cadens de tecto in pauimentum domus reperiretur in suo fine, quod declarant, quoniam mobile tardius mouetur intra corpus crassum, quam intra tenue: velocius enim fertur intra aquam, quam intra mel, & velocius intra aerem, quam intra aquam; ergo si vacuum esset, nullo resistente corpore medio, ac largiente tempus motui, mouetur subito, quod est contra definitionem motus. Sed hæc ratio non est Philosopho digna cum quia non respondet ad odium vacui, & amorem pleni, require sensum adparentes; & ratio à quæstione distat valde, veluti si quis interrogatus, quare manducat, responderet, quia nisi manducaret, perderentur dapes: tum quia fallacissima est, vt ostendit Auenpaces & D.Thom. Non modo enim dat motui tempus resisten-

tia medii, sed & finitudo mobilis quod finiti cum sit vigoris in tempore proprium edit actum. Similiter & terminorum incompossibilitas: Nō enim simul in tecto & in pauimento distantibus, potest idem corpus reperiri: & adde naturam spatii, longi, lati, profundiq; à cuius extremo ad extremum transeunti opus est per medium transire, & per medii medium, ergo non subito, sed velocior esset motus. At quæ absurditas est, si quis motus non autē totius naturæ in instanti fiat? Ipsi hoc concedunt illuminationi, sed de hoc in Metaph. Reliquū est ergo, vt sensus communis prohibeat vacuum. Quapropter posse violēter dari assero: Nam ex eadem Clepsydra mel cadit deorsum occluso superiori foramine, ex qua non cadit aqua, quoniam illud grauius est, nec potest à natura sustineri, ad aliud malum minus vitādum; & in syringe obturato extremo foramine si stylum attraxeris non venit, ne intercipiatur inane, at vi attractus venit, & postea sibi relictus, impetuose regreditur, ergo inane intersugit, quoniam ita regreditur: folles quoq; vndiq; constipati obturatique pice, nequeunt eleuari, nisi magna vi. At relicti impetuose contrahuntur odio intercepti vacui. Cucurbitula quoq; attrahit carnem, quia vacua est aeris, ignisq; extinctus amissa rarite, ipsam replere nequit. Aliaq; exempla docent res pati vacuum, sicut scissuræ aeris à pilis Bombardarum & lapidum iactu, quos insectatur se coniungēdo, & subita lignorum scissio: Quoniam veluti corpus nostrum naturaliter diuisionem abhorret, at violenter ipsam patitur; ita mundano accidit corpori.

CAPVT

CAPVT XI.

Omnem naturam ſentire, ſi vacuum prohibet contra Peripateticos.

ALII Peripatetici frigidam Ariſt. rationem cernentes addunt non dari vacuum, quoniam à natura prohibetur, nec dicunt à qua natura, ſed quidam dicunt á natura vniuerſali. Sed hoc eſt petitio principii. Idem enim aut intendunt à Deo prohiberi aut ab Angelis, aut ab anima mundi, nos vero iam demonſtrauimus hoſce actus pendere à formis rerum particularibus, atq; ad naturales actus formas ſufficientes habere vires, Deumque in eis operari non abſq; ipſarum formis. Quapropter exiſtimandum eſt, omnem formam ſentire ſibi noxiam eſſe diuiſionem à toto ſuo, omneſque conatus adhibere, vt concorporetur, ſi autem natura particularis vacuum abominatur, quælibet natura ſenſum habeat oportet, quo patiendo inane ſentiat, cum tam celeres ſunt ad ſuccurrendum. At magnus lapis non ſuccurrit vacuo, ob nimiam corpulentiam, ſuccurrunt autem parui. Quoniam clauis vacua exucto aere, labro affigitur, trahit & pendet. Itaque res tenues, quæ plus moleſtiam ſentiunt, & celeriores ſunt ſuccurrunt illi magis.

CA-

Capvt XII.

Spatio ſenſum attractiuum ineſſe, ac potius à rebus amari quam odio haberi.

Difficile quidem perceptu eſt, num ipſum naturale ſpatium horreſcat vacuum fieri, cum creatum ſit ad ſuſtinenda corpora; itaque quando inane eſt illa attrahat ſibi: Nam & in materia ſenſum adpetitumque reperiemus. Ego quidem ſentio ſpatium natum ad locandum trahere ad ſe corpora, non quidem inſtrumentis, ſed adpetitiuo ſenſu. Nam & illi ineſt potentia, ſenſus & amor, eſſendi tale, quale à Deo creatum eſt. Ex quo Arabes quidam putarunt ſpatium eſſe Deum ipſum, quia omnes ſuſtinet res, nullis contrariatur, omnesque recipit benigne, nec vnquam moriuntur illi, & per illud, ſed hoc corpus modo reſpectu illius corporis mortuum eſt. Maximum eſt non quantitate corpulenta ſed incorporea, & infinitum extra mundum omne exiſtimatur: Amans, beneficiumque rerum omnium. Equidem ipſius admiror excellentiam, at Deum eſſe ipſum minime credo. Et in Metaph. hanc reprobaui opinionem. At agnoſco ipſum eſſe baſin omnis eſſe creati, omniaque præcedere eſſe ſaltem origine & natura. Nam ſi creatus eſt mundus oportet (ait Auerr.) aſſerere, quod præfuerit inane, quoniam non intelligit Auerr. vbi Deus eſſe potuiſſet, nec ſpatium immateriale ab eo potuiſſe creari. Qui autem mundo creationem tribuunt, ſicut ego exiſtimo ac credo, parui-

pendunt

pendunt istiusmodi cōiecturas. Deus enim infinitus est, & non dimensionibus præditum incorporeis receptaculum appropriatum rebus materialibus sicuti spatium: At longe præstantiorem magnitudinem Deus habet, præcedentem has omnes. Ab eoque datum est vacuo spatio posse locare corpora & attrahere, & esse basem vniuersalis Entitatis. Deus non est in loco, sed locus in ipso, & non sicut locatus in loco, sed sicut in suo principio largiente esse, & conseruationem illius, omniumque Entium. Nec spatium, cum indigeat repletione Deus existimari potest, qui nullius indigens est: nec repugnat spatium simul cum corporibus creatum esse: nisi apud eos qui de Deo humiliter sentiunt, quoniam abiecti sunt animo, paruique. Igitur si spatium tam diuina creatura est, coniicere licet, res cum voluptate ad ipsum trahi, vtque occupent spatium, quod basis entitatis est, res accurrere ad implendum, quasi acquirentes libenter nouum regnum existentiamque: & non modo sensu mutui contactus vniri mundum, sed & gaudio ex repletione vacui, nec res accurrere ad prohibendum vacuum, sed ad dilatandum se in ampliori regno in ipso cum amorem sese amplificandi & multiplicandi & plures viuendi vitas in spatiosa existētia experimur cunctis inesse rebus: quæ sese multiplicant, generant effunduntque in locum inimici, omne aliud expellendo, seque solas esse appetendo, ob securitatem se conseruandi, æternandi, & Deificandi, si possent: Omnes enim imitantur Deum æternum, infinitumq;, & illi tanquam causæ propriæ persimiles fieri percupiscunt. Itaque

cum voluptate ſpatium res attrahere poſſumus alta cogitatione ſentire, vt in Metaphyſ. probatum eſt. In prima huius libri compoſitione latina, quam Bononiæ ſubripuerunt, ac ſimul libros alios falſi fratres, eosque reficere nunc cogor, quoniam recuperare vnquam nequiuimus, dubitaui, qua ratione res potius ad contrariatum rerum, à quibus deſtruuntur, contactum accurrunt, quã vacuum permittant, & tunc dixi magis contrariari inane corporibus quam contraria corpora. Ignis enim cum terra conuenit in eo quod vterq; eſt corporeus, & formis donatus actiuis, vacuum autem neque corpus eſt neque forma.

Quapropter intra ſe vacuum ſentientes dolent, quaſi timentes annihilari, quoniam vacuum quaſi nihilum eſt ad corpora, & hanc rationem aſſignaui, qua cœlum, licet extra ipſum foret ſpatium non expanditur in eo: Gaudet enim cõtactu mutuo partium propriarum, timetq; nullitatem, ſi foras expandatur. Et Democritum irriſi, qui pelle ne euentet, circumdat cœlum; nunc autem illam ſententiam poſſibilem eſſe arbitror, attamen perplacet magis aſſerere, quod mutui contactus delectatio inter corpora inſit, & cum ſpatio ſimul, nec non & timor amplioris exiſtentiæ. Ac video non corpora præbere mundo vnitatem, cum ipſe contrariis ſit compactus, ſed magis ſpatium ipſum, quod & inter corpora etiam ſeparata interponitur, & colligat mundum vnica coexiſtentia baſilari. At recta exiſtimatio fuit partes mundi contineri conſimilitudine, ſicut aquæ gutta ſuper herbam:

bam: cui Salomon comparat mundum coram Deo, eademque ratione collecta est stella omnis.

CAPVT XIII.

Mundum esse animal mortale, & quid extra ipsum esse queat.

VVLT Aristoteles extra mundum non reperiri plenum locum nec vacuum, nec tempus, nec motum, sed nihil: Imo Alexander pluresque illius asseclæ contendunt, non posse Deum extra mundum quippiam producere; primamque sphæram non esse in loco, quoniam non habet quo ambiatur, at semper in se circumuolui, & communis videtur esse sententia, mundum non moueri motu recto: Quamuis Democritus & Epic. infinitos mundos extra nostrum systema extare doceant. Nos autem minime credimus Dei potentiam hoc in paruo globo exhaustam esse, terminatamve, licet Copernico longe maioris quantitatis, quam cæteris appareat: Sed foris alia Entia posse existere, Deumque posse infinitos, multiformesque creare mundos. At num sint, quis sciat, nisi reuelet, Deus? Qui intus & foris esse creditur, non sicut in loco sed sicut infinitum Ens, principiumque, cui omne innititur Ens. Corpus tamen IESV fatemur esse super omnes cœlos, vbi Legislatores ponunt felicitatem, & Pythagoras Entia diuina. Argumentum Stoicorum, quod si quis ab extrema sphæra iacula-

retur lanceam foras, conuincit aliquid ibi esse & non nihil. Si enim abiret lancea, spatium ibi est, sin minus, à renitente corpore impediatur, oportet. Nihilum autem non est ibi, vt aiunt. Tunc enim Sphæra nihili esset infinita, & nihil erit circulare, sicut Sphæra cui adiacet, Ergo ens est. Nec cogitatione assequi possumus esse nihil neq; in mente, neque extra mentem, neq; in in Deo, neque extra Deū. Ens enim finitum esset, & Deus finitus, cui adest non ens. Profectò si ignis vsquequaque infinitus esset, non extaret, Tellus eius contraria nec res alia sibi dissimilis: Ergo si Deus infinitum Ens est, non ens non est, neq; fuit vnquam. Sed Deus ex nihilo dicitur fecisse mundum, quoniam ex nulla materia præexistente, nullaque ex forma creauit eū, sed ex sui esse fœcunditate per simplicem emanationem ad hoc esse illum tulit. Qua de re satis, cum in Metaph. luculenter hanc doctrinam tractauimus. Dicam tamen impossibile scitu esse; num recto moueatur motu mundus. Nam qui intra nauem sub tecto fertur, non percipit motum eius, & in IV. libris, quos de re Astronomica scripti contra Aristot. & Telesium & Ptolemæum & Copernicum, diligenter hoc Cortesio discipulo indicaui, simulque ostendi, nec posse ex visu sciri, num stellata sphæra in gyrum feratur, an tellus: eadem enim adparentia fit moto visu, ac visibili; attamen ex qualitatibus motum cœlo affirmaui, negaui vero violentum motum & diuisionem sphærarum, ostendendo vnam modo esse; stellasq; sponte moueri sua, sicut pisces in mari. Abstuli concentricos, excentricos & epicyclos; Physicas de Phænomenis reddidi cau-

di causas; ostendiq; perpetuo solem descendere deorsum magis, ad cremandam tellurem, ideoque non semper ab æquatore ad Tropicos excurrere, grad. 23. & m. 28. semperque obliquitatem defecturam, quoniam prope terram arcus est angustior, nec reuersurum sursum aliquando, vt Copernicus sentit: Nunquam enim obseruatum est ipsum ascendere, sed descensum modo tardare, & à Ptolemæo ad nos, descendisse 31. parte ac dimidia fere, quarum vna est pars terræ semidiameter; easdemque ob res anticipari solstitia, & æquinoctia, quæ in antecedentia feruntur, sed irregulariter in 6565. annis grad. 77. fere; omnesque in anteriora ferri stellas, alias velocius alias pigrius, qua de re videntur hæ relinqui, ac ab occasu in ortum ferri, qui motus est subdeficientiæ non autem existentiæ, & prædixi mundi mortem per ignem, sicut Heraclitus sensit, & S. Petrus prophetauit; Ergo hoc animal magnum deficiet amisso altero contrariorum componentium vt in aliam præstãtiorem à Deo perducatur formam, teste Dauid. Cæterum totius cœli mutatio & anomalia Aristoteli ignotæ, iccircoque ipsum æternantis, clare indicant mundi interitum. Quod autem Telesius dixit maris ope colligatum permanere cœlum cum terra, quoniam instaurat telluri per vias spõgiosas, quod à sole aufertur, ac deinde mare idem recipit à pluuiis & fluuiis restitutum; pulcra est sententia etiam D. Basilii. Quod autem Telesius addit, quod cœlum non existente hoc in medio cœli terræque corpore humido, recederet à terra, vacuumq; inter eos remaneret, non mihi probatur. Con-

trarietas enim non dissoluit mundum, imo ad vnionem incitat; & partes ad pugnandum alteram contra alteram, & ad succurrendum inani, certando præ altera, alteram occupare illud, & se amplificare, generare, & effundere ab inimica timentem, ac spõtanea ira congredi conspiciuntur. Hoc ergo animal ita seipsum perimet sicut febris, quę feruor spirituum est armatorum ad bellum contra inimicum humorem, dum in perniciem inimici pugnat, totum dissoluit compositum. Hoc arcanum de febre latet medicos, putantes rem esse pernitiosam, quam ego iudico vtilem: nisi enim accēderetur spiritus contra morbum, & motus pulsusq; non velociores solito, vehementiores, & crebriores ederet, & calorem non augeret contra inimicum humorem: remaneret ipse victus, subitoq; mortuus. Quod repentinis accidit in mortibus, quando non datur tempus spiritui armandi se, ac feruendi: itidem quando in ipso feruore vincitur, nec fit diminutio febris ordinate. Indicium copiæ malignorum humorum vincentium extinguentiumque subito spiritum in angustis vasibus, aut in congressu aperto copia prauorum humorum obnubilantium. At in mundo oppositum continget aliquo pacto. Nam cœli candidi formosiq; feruor exsuperabit terram atram turpemque & præsens interibit constructio fabricæ, totumque erit cœleste ac nouum, vt sanum sub alia specie. Stultum est asserere mundum sensus expertem esse, quoniam caret oculis, auribus, pedibus & manibus. Hæc enim instrumenta conueniunt spiritui animali; materia crassa, circumsepto; ideoq; indigenti foramini-

raminibus, quæ ſenſoria ſunt ad ſentiendum exteriora: ac inſtrumentis ad motum & ſuſtentationem craſſæ molis quam vectat. At mundo ad motum ſufficit rotunda figura, manus eius radii ſunt & virtus diffuſiua, ad operandum ſe extendens, non quidem incluſa ponderoſis brachiis, impedientibus robur eius, oculi ſunt ſtellæ ac luminaria, quæ vident & videre etiam dant nobis, qui craſſa intercluſi mole per feneſtras ſenſoriorum aſpicimus ægre tunicis carceris noſtri impedientibus ea quæ in toto aere ac cœlo patent abſque feneſtris & ſpecillis vidente: ſiquidem & viſus tactus eſt, perceptioque, vt in ſeq. patebit libro. Tam ſtultum eſt ſenſum rebus negare propterea quod carent oculis, auribus, & ore, quam ſtultum eſt, negare motum vento, propterea quod caret cruribus, pedibusque & igni manducationem, propterea quod caret dentibus, & viſum manenti in platea, propterea quod feneſtris caret, per quas proſpiciat, & aquilæ, eo quod ſpecillis caret. Idem furor alios impulit ad credendum, Deum habere corpus, oculos, manus, &c. Deum obſecro viuum, verumque, vt declaret qualiter non modo rebus omnibus largitus eſt potentiam & amorem eſſendi, quales ab eo factæ ſunt, ſed & ſenſum bene eſſendi, vt ſeruentur in gloriam ipſius. Hoc autem nunc examinandum eſt in cunctis denique rebus.

Finis libri primi.

DE SENSV RERVM LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Quæ & quomodo dicenda remanent.

CVM declaratum ſit generatim rebus ineſſe ſenſum, nunc dicendum videtur ſpeciatim de cuiuſcunq; rei ſenſu, & quid & quomodo ſentiat; quidditates rerum & operationes & actiones ſilebo, niſi quatenus ſenſum declarant. Nam in Phyſicis & Metaph. hæc omnia docuimus; quæ in hoc libro præſuppoſita eſſe volumus.

CAPVT II.

De Senſu materiei.

MATERIAM vniuerſalem, locum omnium formarum, ſicuti ſpatium eſt locus omnium materiarum, molem eſſe corpoream intelligimus. Eam enim Peripateticam materiam quæ non eſt quid, nec quanta, nec qualis, in mente tantum reperiri, primus dicit Auerr. & alii. Si autem in mente eſt ſubiici rebus extra mentem genitis nullo poteſt modo. Procul dubio corpus ſubſtantiale nunc calefit, nunc frigeſcit, nunc aqua fit, nunc tellus, nunc ignis, & p'anta, & animal, &c. aptum eſt ergo in omnem mutari formam, nihil ipſius pereunte. Ergo huius creatum finis gratia, non patitur in vim formarũ ſuſce-

ptione,sed gaudet. Ens enim omne libenter operatur,afficiturque,quod sibi naturale est. Hinc orta est sententia Platonis & Aristot. materiam adpetere formas sicut fœmina masculum: quoniam illius est perfectio his ornari: quæ participationes sunt diuinæ pulchritudinis. Ergo ipsa sentit,cum adpetat. Omnis enim adpetitus à cognitione suboritur. Irridet hanc opinionem Auicenna dicens,ipsam carere appetitu, quoniam caret sensu, nec adpetere formam quam habet: Iam enim possidet,nec quā non habet,quoniam ipsam non sentit. Quin Telesius recte docet, quod si calor bene possidet aliquā materiam, fit vnum cum illa: totamque vsquequaque penetrat, extinguitque adpetitum frigoris; & hæc sententia vera est. At cum materia non est bene deuicta ac possessa ab vlla formarum adpetere inuenitur quod sibi conuenit,ac sentire.Res deorsum cadentes id declarāt,q̄ sæpe calidęsunt, vt carbo accensus, & vinū ac similia: q̄ quo magis terræ ꝓpinquunt,eomagis concitant motū: Hoc à similitudine formali,q̄ cum terra habent, euenire nō potest: cū tellus sit frigida, siccaq;; res vero cadentes interdum calidæ humidæque:Nec à calore,qui potius sursum ire cupit,ergo materiæ tribuendum est: Quæ, quando non est deuicta à calore, quantus possit ipsam sustinere in sublimi, aut mouere,nec à frigore à quo possit immobilitari, ipsa sibi relicta non potest se pensilem sustinere, quoniam hoc esset agere: ipsa autem ad patiendum non ad agendū nata est,& illo,nō hoc gaudet: ergo cadat in terram commune fulcimentum necesse habet.Et quo propinquat ei-

dem,eo concitat motum quem odit;instar animalis finē fugæ concitantis; Ergo falsa est Peripateticorum opinio quorundam res graues motum accelerare,cū à vicina terra consimili confortētur; ita enim glebis concitatio, partibusq; modo terrestrib. conueniret; at in omni cernitur corpulentia,etiā inimica terræ & aquæ,licet ad extinctionē properet sui; Ergo materiæ est à sensu. Tribuere enim id copiæ aeris semper magis accumulatæ super cadente re vt aiunt,negat ratio opposita:nam è contra plus aeris addensatur sub re cadente,aptiusq; tardare impetum.Profecto hic adpetitus, vt Auicennæ respondeamus, nascitur à sensu non animali sed naturali. At cum omnes sensationes à prima sapientia emanent,similes sunt ad inuicem,ita & ad petitiones. Et materiam dicimus nō adpetere formam quam habet:sed frui illa, & ex eis fieri compositum & consensum,quo idem sapiunt,idemq; volunt; adpetere vero alias formas,quādo disposita est ad illas, nō autem penitus informata: vt tepefacta plus caloris appetit, quoniam & ipsa tepiditas augeri cupit. Item existimandum est,eius adpetitum sensumque conformari,ad sensum omnis formæ,ac ipsam non pati dolorem nec voluptatem per se dum transformatur, sed ex accidenti, vt experimur in carne nostra incisa aut cōtusa, non modo temperiem informantem dolere,sed & calorem, & corpoream molē ex quibus ipsa constat temperies. Communi ratione idē suadetur,nam cum habeat ipsa potentiam & adpetitum Essendi,ad finē,cuius gratia creata est à Deo;sensum quoque habeat essendi materiam,& non nisi materiā esse cupiat,sicut & omnia entia sentiūt Esse, amantq; esse & ab-

ominãtur non esse. Præterea quoniã iners est, informisq; apta ad omne artificiũ formãq; recipiendũ; est ergo inuisibilis, quoniã in visum nõ potest agere passiua res, ergo nigra, tenebricosaq;: Tenebræ n. ita apertis, sicut clausis spectantur oculis: nec tenebra est actiua qualitas, sed passiua, materię cõueniens, & calore lucido priuatus carbo ostẽtat materialẽ nigredinẽ q̃ luci mista rubescebat. Ergo putandũ est ipsam adpetere colorẽ, variisq; ornari formis. Item cũ passio sit sensus, ipsaque ad patiendũ aptissima sit, ad sentiendum quoq; idonea est. Dicunt alii natã esse materiam ad recipiẽdas formas: ideoq; adpetere nõ adpetitu, sed instinctu, sicuti sagitta à sagittario impulsa. Hoc reprobatur eisdem rationib⁹, quibus in pręcedenti lib. ostẽsum est, instinctũ esse sentientis naturę impulsum. Atq; si hoc illi naturale est, necessario sentire. Opinionẽ Lucretii, ꝙ omnia corpora deorsum appetãt sed tenuiora à grauiorib⁹ sursum extrudi, alibi reprobauimus, ipseq; reprobat ignis nullis machinis cõpressionibusq; deorsum premi patiẽs, volensq;, sed ciuitates & mõtes eleuans, vt sursũ petat, dũ non extruditur sed intruditur à grauiorib. Reprobauim⁹ etiam ꝙ asserunt, omnia materialia corrũpi, quoniã materia aliam adpetit formã: Sed diximus illas modo corrũpi res, q̃ contrariũ habent prępotentius. Ideoq; viscera terræ nõ corrumpi, ꝙ à cõtrario distant valde: Solemq; ꝑpetuo viuere, quoniã tellus eius inimica eas non habet vires summas, quibus ipsam transmutare interimereq; possit. Formas nõ educi de sinu materiæ, sed ab agentibus ingeri causis, alibi scripsi, & sequens docebit sermo.

Caput III.

Neque animam, neq; sensum, neq; formam vllam de materiæ sinu educi, sed ab agentibus effundi causis.

Turpiter sibi contradicentes qui materiam prope nihil ponunt nec quid, nec quale, nec quãtum, omnique priuant sensu, dicunt econtra, formas essentiales accidentalesque de materiæ gremio educi, animamq; sensumque ex ea oriri, & non à causis agentibus. Nam dum elementa priuant sensu, ac simul ex eis animalia sentientia constitui cernunt, coguntur ex materiæ sinu virtute agentis animam producere. Hanc opinionem alibi à nobis reprobatam, vt totum declaremus sensum, hic examinare oportet. Palam est quidem materiam conuerti in formam non posse, naturam passiuam in actiuam, nec formam perpetuo in materia manere, nam perpetuo informata esset, & non pura potentia, vt volunt, & cum à frigore informatur, impossibile est intus cõtinere caloris formam. Nam regnum in ipsa contrarium omnes illius penetrat latebras, suoq; conformat esse: Ergo nullatenus successura forma in materia præest; sed econtra videmus, omne simile suũ ꝑducere simile, & cũ ignis generat ignẽ, non ducere de ligno ignẽ, sed ipsũmet præbere ligno ignẽ, seipsum multiplicando & effundendo. Nec quidem ex tenebricosa mole lux educi queat; ita & frigus non educere de nostra manu frigus, sed seipsum ingerere, & ef-

fundere

fundere in manum experimur. Nam & quomodo ex re calida educat frigus & non potius det? Ergo sensus & anima non latet in materiæ sinu, sed producitur à generante causa suiipsius diffusiua; Alioquin esset creatio ex nihilo, aut manifestatio formarum infinitarum, & similium & cõtrariarum simul abditarum in quauis materiæ parte, nec infinitis formari potest, vt aiunt. Dicunt materiam esse in potentia ad formas non autem actu. At (inquam) hæc ipsius potentia passiua est, & receptiua formarum, si quis det, non autem actiua & formalis & datiua. Igitur dicere quod ipsa est in potentia formæ omnes, est dicere, quod ipsa potest recipere formas omnes, non autem dare; & hoc affirmo. Alii inepti adducunt seminum exemplum, vt frumenti, in cuius grano est frumenti forma quam edit actu cum terræ seminatur. Stulta fallacia: Semina enim habent ideam generantis ac virtutem actu, licet ligatam in materiæ densitate: Quæ excita à terræ calore & mollificata eius dẽsitate, ipsa virtus vigorem sumit operandi, & quod in generante faciebat, faciendi, ideoq; molem ad sui principii similitudinem effingendi. At in osse, in lapide, in pluma non fit forma frumenti, quoniam non habent intus virtutem frumentariam. Et quidem ex quolibet quodlibet oriretur, si à materiæ potentia & non agentis emitteretur forma. Et fabulosa est stultitia, quod de materia incorporea, vt ipsi dicunt, educatur magna mundi corporeitas, & de insensata sensus, & anima, & de non calida calor, non autem de calido agente; & quoniam agens tunc perfecte producit,

 cum

cum bene materiam disposuerit, affirmandum est, ab eo formam introduci, propriam effundente similitudinem. At quoniam corporeitas materialitas est, vt in Metaph. probauimus, eamque vident triangulum fieri, & quadratam & circularem, cogitant formas quoque actiuas esse materiæ filias. Nec intelligunt materiam esse corpus substantiale per Essentiam, aptum ad recipiendos innumeros terminos quantitatiuos figurasque. Item nec intelligunt, quod ponētes ipsi formam æque ac materiam principium rerum, dum de materiæ sinu ipsam educunt, non principium ponunt, sed finem & effectum, & non causam primam. De quibus affirmant quod ex alterutris nō fiant. Quapropter antequam vlterius progrediar, de anima & animatis dicere necessarium arbitror.

Capvt IV.

Ex fabrica & origine animalis, animam esse spiritum tenuem, calidum, mobilem, aptum pati, propterea\'q; sentire.

Liqvido constat lucem caloremque solis non in aere gigni, & in terra eductos de materiali gremio, sed ab ipso effundi sole. Præsertim intra frigidam glaciem ex cuius latebris oriri, nisi stupidissima affirmaret bestia. Hic calor sub terram penetrat & abscedente sole remanet, disponitque ipsam in varias formas; vbi liquidam reddit, producit aquas, oleum, gummi, vbi indurat, lapides, metalla,

talla,&c. vbi attenuat,fumum,vaporemque & ventum quorſumlibet mobilem: vbi autem ingenerat ſpiritum qui exhalare nequeat, vel diſrumpit vel intus remanet: Ergo quando producit animalia, ſpiritum intra corpulentiam generat: animal enim mouetur ſicut ſpiritus, & quieſcit ſicut corpulentia; Continetque intra ſe liquores, ſicut aquam & oleum. Componitur ergo ex vaſis ſolidis continentibus, & ex contentis liquoribus, & ex ſpiritibus impetum facientibus, vt bene loquitur Hippocratres. Anima ergo eſt ipſe ſpiritus tenuis & calidus ingeneratus in humore intra craſſam molem, vnde egredi prohibitus ipſam effingit, formatque ad vſus permanentiæ vitæque communis: & quoniam ipſe ſuo calore ſe attenuans exhalat & humores conſumit, & corpus exſiccat, efformauit vaſa, quibus poſſit alias res ſibi conſimiles conuertere in ſubſtantiam corporis, & humoris & ſui: Ergo ædificauit os, quo deglutiret, dentes vt conterat, reddatque aptas tranſire eas in partes, in quibus fit imminutio; ventrem vt coquat, venas vt transferant, iecur vt abſoluat, perficiat, diſtribuatque: arterias vt viuificent, cor vt in ſpiritum attenuet, pulmonem, vt ventilet, purget, retineatque; caput, in quo habitet ipſe princeps, oſſa ad ſuſtinendam machinam; ſuturas ad flectendum & erigendum, neruos, in quos excurrat, trahatque, quo opus eſt quaſi funibus, pedes quibus ſe ad cibum & ad amica Entia conferat; & ab inimicis fugiat, carnes ad cuſtodiendam machinam, ne lædetur ab æſtu & gelu, & obuiantium contuſionibus;

ſionibus; vngues pro armis, pilos pro leui tegmine, vel plumas ex excrementis, vel ſquamas facit; aliaque organa ad alios vſus expellendi excrementa, & admittendi res vtiles; ſenſoria autem quibus agnoſcat, quæ proſint quæq; obſint. Itaq; non eſt putandum ſenſum eſſe, habere oculos, aures, naſum, linguam, cum & in mortuo animali, neque oculus videat, neque auris audiat, nec naſus olfaciat: Sed ſenſum eſſe perceptionem paſſionis, in ipſo tamen ſpiritu viuidiorem. Qui aures efformauit, & in eis tympanum, in quo motus ſentiat, & per motus mobilia abſque læſione; & ſpeculum oculorum ad excipiendum lucem affectam illuminatis rebus, quas ita ſimul videat non læſus: Naſum vero qui admittat vaporem exhalantem omnibus ex rebus, vnde ipſe iudicet, num poſſint ſuę inſtaurationi vtiles eſſe, aut noxiæ; dum ab eis aut viuificatur, aut infeſtatur, ſic & linguam ſpongioſam ad imbibendum contritum cibum, ipſeq; ex ſapore (qui calor eſcæ natiuus eſt incorporatus) pernoſcat, vtilisne ſit cum ſua ſubſtantia nutriendo ipſi ſuæq; domui viuę, quæ corpus generatim adpellatur, nec ne. Quos ergo vulgus appellat ſenſus, ſunt partes corporis graciliores, ac perforatæ per quas ingredi queant res ſenſibiles, cum parua læſione ad ſentientem iudicantemq; animam: Non autem ſenſus: Verum omnem ſenſum paſſionem eſſe & fieri tangendo tot modis, quot tangi poteſt ſpiritus, alibi demonſtrauimus, nec non & hic demonſtrabimus, &c.

Ca-

CAPVT V.

Spontaneas generationes, earumque euentus idem oſtendere.

NATIVITAS, mors, paſſiones, operationesque animalis omnes declarant, animam eſſe calidum, tenuem ſpiritum, aptum quauis paſſione affici, & ſentire, & corpus vectare: Propterea que dicitur anima, quod animet agitetque impetu, quorſum accurrit collectus. Ideoque alia Entia licet ſentiant, animalia non vocentur. Semen hominis aliorumque animalium frigefactum, non eſt prolificum; nec calefactum nimis: quoniam aut extinguitur, aut exhalat ſpiritus innatus: ſed blando fotum calore formatur in animal; idcirco in vtero, in ſeminibus, & ouis humi calefactis fit generatio. Oua namque gallinarum ſub calido fimo, aut ſub calido ſabulo, ſicut in Ægypto conſueuit, non ſecus viuifiantur, quam ab incubante gallina. Oua ſericorum in calabria prope ignem excitantur ad formationem. Ipſa ergo anima calidus ſpiritus videri debet. Caro putreſcens, in loco præſertim calido, vermes producit, & vrinæ calor in puluere pulices, & vnctuoſus ſudor humanus pediculos. Quos ego vnus non produco, ac mihi appoſiti aut fugiunt, aut cito pereunt: meus enim calor illis non conuenit; cum ſim ego corpore abſolutus exſiccatusque; & ſpiritibus abundans viuidis, excrementaque tenuia reſoluta, non apta ad producendam corticem conſtipandamque vlla vnctuoſitate in-

te includendo ſpiritui. Ariſtot.autem (de gener.anim.) id confitetur, in putrefactis (inquiens) facilime ingenerantur animalia, quia eſt in humore ſpiritus, in ſpiritu calor, vt quodam modo omnia animæ ſint plena, &c. Videmus ſane intra caſeum & ligna, & carnes putreſcentes calorem agitari (Nam cum ſit natura actiuus, agit ſemper nunquam ſuæ natiuæ actiuitatis oblitus) itaq; tenuem producere ſpiritum, qui exhalare nõ valens, dum molem ſuam agitat, ſequeſtrat tantum à communi reliquo corpore: ac proindè organa format, quibus in ea viuere poſſit. Hoc autem facit calor à ſeipſo tanquam princeps cauſa, non ab alia principaliori impulſus, modificatusque: At veluti in nubibus & in fœno compreſſo ignem generat, nulla ipſum regente aut moderante ignis forma: Ita in putrefactionibus animalia generat, non ab alia inſtructus anima. Ergo non eſt organum, vt alii putant, niſi ſolius Dei, ſicut & omnes formæ. Ariſtot. quoque in IV Meteor. ait, excreta caliditas in putrefactione componit & architectatur corpora animata. Componere autem corpus, liquido conſtat eſſe animæ opus inhabitaturæ, & alibi (de partib. animal.) ait: In omnium ſemine eſſe calorem fœcundum, proportione reſpondentem elemento ſtellarum. Patet ergo calorem producere animalia, & non ex materiæ gremio, ſed ex materia attenuata & calore conſtitui animam. Cernimus quoque ranas ex aqua craſſa, viſcoſa in calidum pulucrem æſtate cadente, facta cortice ac ſpiritali tenuitate intra ipſum produci. Sæpe quoque vidi crines equinos in aqua pluuiali tepida animari fieri-

fierique anguiculos. Nam dum mollificantur ab humore & calore imbibito, cum sint perforati, humor intus attenuatur spiritusque fit. Quin & fila & funiculos lineos intra tepentes aquas in insecta animalia transire vidimus non semel. Vere ergo omnia animæ sunt plena; quoniam omnibus inest calor. Quod autem mirabilius est, non modo blando ex calore, sed etiam robustissimo viuificari pyraustas in fornacibus cypriis Plinius obseruauit; qui quidem solido cortice gracilique ambiuntur fuso ex liquore induratoque extracti. Vbi etiam patet eundem calorem solis & ignis: vt alibi ostẽdimus omnem ignem à sole deriuari, contra Peripateticos. Vitam esse natiui caloris (ergo animæ) permanentiam dixit Aristotel. Et à calore demortua animalia reuiuiscere palam est. Igitur quoniam ex nihilo non fit anima, nec ex anima mundi, aut ex Colco dea, vt in Metaphys. docuimus; semper autem à calore generari videtur. In glacie enim & niue animalia non oriuntur necessario affirmandum videtur, calorem eius causam agentem esse, ipsamque flatum.

***

CAPVT VI.

Stulte Aristotelem generantis motioni, animæ productionem & corporis fabricam committere.

ARISTOTELES autem hanc ab eo assertam doctrinam oblitus, dum de animalium, deque hominis generatione loquitur, negat in semine esse animam, quæ ipsum in tam pulcram efformat statuam, sed neque in primo neque in secundo actu animatum esse vult, hoc est neque vitam, neque vitales operationes habere, sicuti qui nec artem cytharizandi habet, neque cytharizat. Coactus autem declarare quomodo semen inanime animam deinde producat, ac admirabile corporis opificium formet, Respondet hoc semen facere posse in virtute generantis, qui emittit semen; Et quærenti quomodo generans absens aut mortuus post coitum, potest semini dare virtutem animandi & architectandi, dum animam cum semine non iaculatur, respōdet sufficere motum, quem impressit in coitu; qui remanet in semine, sicuti in virga mota agitataque, quæ aliquantum postea, nullo tangente mouetur. O stultitiam incredibilem! Quo pacto enim motus, qui quasi nihil est, potest animam, nobilissimum Ens producere & corpus fabrefacere, distinguendo, copulando, & affabre elaborando tot ossa, neruos, venas, arterias, viscera, tam mirifica, industria & potestate tanta, quod Philosophi meliores Deo potius committendum

dum esse putant tantum opus, quam calori aut animæ? Eoque minus Aristoteli id asserendum erat, quo in putridis generationibus spiritum agnoscit. Hic autem docet ex menstruo sanguine, quem anima mulieris emittit tanquam vitiosum, nec ab animæ viribus conuertibile in nutrimentum eius, posse motionem, quæ nihil est, opificium tam mirificum efformare. Præterea vt ab eius exemplo non recedamus, motio virgæ absente motore continuo paulatimque decrescit deficitque & perit. Sed in vtero, cui nullam vim actiuam ipse tribuit, & in ouis semper huiusmodi motus perseuerat, crescit & perficit, absoluitque opificium. Non ergo motio est, sed res bene potens, beneque sapiens. At timet Aristot. ne eadem res sit agens patiensque; idcirco semen non esse materiam fœtus, nec animatum putat. Verumtamen in plantarum seminibus videmus germina oriri, spiritu eius excitata, ad formandam ex ipso plantam, & agit calor, materiaque patitur. Nec dedecet naturalem motum ab interna fieri forma, cum natura intrinsecum sit illi principium motus: male arguit ergo ex eo, quod ædificator est aliud ab ædificio & Doctor à discipulo, non posse internum calorem fabrefacere corpus. Exempla eius sunt ab arte petita & à violentia, causis actiuis extrinsecis, non autem à natura arte intrinseca: Sed alibi hanc opinionem reprobauimus. Hic autem concludere liceat, animam ex infecto menstruo qui abortus & sterilitatem fœminis affert, & canibus rabiem, & germinibus tabem, non posse oriri, nec corpus formari, præsertim ope motionis, quę

actus est languidus deficiensque, nihilo proximus; calorem vero causam esse principem, non organum, qui semen conuertit in partes corporis animatas exanguesque; ac deinde sanguinem purum non menstruum, in rubras sanguineasque, vt in Physico epilogismo declarauimus, & in disputationibus.

Capvt VII.

Mortem, aliasque passiones animalis idem declarare.

Ita frigus causam esse mortis animalis compertum est, vt vitæ calor. Omnes enim morientes frigescunt abscedente anima. Non tamen propterea frigus carere sensu, sed animam calore constitui, admonemur; & Arist. in libr. de Iuuentut. vitam esse natiui caloris permanentiam mortem vero deficientiam scripsit. Et quoniam à frigore animal infestatur, sensum amittit, obstupescitque, & sæpe calefactum reuiuiscit, hoc experimur in apibus muscisque aqua necatis, quæ ad solem positæ, aut in tepente cinere attenuato spiritus, qui aqueus factus erat, & mouentur & volitant. Quod grandioribus non accidit, eo quod plura magnaque habeant organa, quæ ab aqua replentur, & deprauantur: Non ita illorum angusta organa, quæ parum aquæ admittunt.

Præterea in Islandia, aliisque Angliæ Insulis multa animalia hyeme gelantur, demortuaque videntur, nil mouen-

mouentur, nec manducant, Vere autem reuiuiſcunt ad functiones conſuetas. Frigus enim non deprauat organa, nec frangit, ſed gelat humores, ſpiritus vero non reſoluit, ſicut ignis, ſed inter humores cohibet. Ita vinum gelatum iis in regionibus dum frangitur, reperitur in centro ſuo liquidam ſui tenuiorem portionem calidioremque habere; quam aquam vitæ adpellant, & apud eos ita fit, ſicut à nobis in deſtillatoriis. Nihilominus & calor multus occidit animal, foras educendo ſpiritus & vaſa frangendo diſſoluendoque, per accidens perimendo, non per ſe. Nam eductus ſpiritus in aerem, vitam viuit aeream, obliuiſciturque hanc, quam incluſus vixit. Galenus quoque declarat eſſe calorem natiuum: nam frigidam deuorans cicutam, moritur homo. Ego autem nil credo cicutæ frigus occidere; cum niuis frigus copioſius, robuſtiusque non occidat, ſi deglutiatur. At omnia venena necant, aut quia corrodunt viſcera, & ſpiritum robore vincunt, inficiuntque ſicut calx, mercurius, &c. aut quia copiam viſcoſorum vaporum in cerebrum mittunt, aliaque in vaſa, in quibus habitat ſpiritus; intercluduntque obſtruuntque ita, vt ſpiritus intermanere aut perambulare nequeat: ſed ab ipſis ſuffocatur priusquam eos poſſit diſſoluere, vincere & in ſpiritum conuertere. Hinc patet contra Ariſtotelem animam ſenſitiuam non eſſe incorpoream, impaſſibilemque, ſed tenuiſſimam, volatile corpus. Non enim res corporea incorporeæ obſtruat viam, aut mortem afferat.

Cum

Cum homo laborauerit, languescit, quoniam paucos habet spiritus, eo quod à labore attenuati exhalarint multi in aerem: Ideoque manducando aut odorando quippiam statim viuificatur. Ergo anima spiritus est; quæ vapore nutritur, reficiturque & augetur. Bibens homo generosum vinum, inebriatur & dormit, vinum autem hoc vi frigoris non facit, cum calidius hoc magis efficiat, sed quia copiam vaporum in cerebrum emittit, ad quos attenuandos, vincendosque spiritus accurrit: itaque remanent membra absque sensu & motu, quos à spiritu habebant, & hoc est somnus. Ergo anima res mobilis est, quæ neruos intercurrit, & sensum motumque statuæ communicat: In necessitate autem retrahitur ad refectionem: Propterea que vapores somnum afferunt, quod ipse ad illos vincendos colligitur; Labor vero quoniam ipsum imminuit, resoluitque; ipse vero deponit onus corporis, & ingreditur reficiendi se gratia ex sanguine, quem attenuat. Iccirco debilis est pulsus in principio somni, paruus in medio, quoniam in penetralibus operatur, magnus in fine, quoniam foras iam egreditur refectus auctusque ex vaporibus. Porro sicuti vini vapores pauci vtilesque inebriant, impediuntque consuetos motus; ita vapores ex fungis infectis & napello consimilibusque succis prauis prorsus spiritum exuperant, extinguuntque. In Epilepsia & Apoplexia id patet, vbi humores multi replent cerebrum, spinamque & neruos; auferuntque motum & sensum. Ad Agnanæ lacum est antrum vbi ingressum animal quasi moritur: ad aquam vero delatum

reuiui-

reuiuiſcit; Locum ipſe conſideraui, & vidi terram nigram in eo, veteri igne combuſtam: nunc autem madeſit ſugendo lacum propinquum. Quapropter exhalat inde vapor craſſus, ater, fœtidus, qui ſubit per narices in cor & in cerebri cellas, ſpiritusque totus contra ipſum colligitur, corpusque motu ſenſuque, deſtituit: Sique pluſculum immoretur, penitus moritur ſuffocatus copia infeſti ſuccedentisque vaporis. At parum immoratus, non penitus moritur, ſed ſenſum motumque amittit; Sicut & qui venæ ſectione deliquium patitur, vbi ſpiritus timens ad interiora fugit, exterioraque hominis pauidi demortua remanent: at ab aqua viuificantur, quoniam ſpiritus inimicum frigus ſentiens, ſubito regreditur foras, ad auxilium membris ferendum in terrore inſueto, reuiuificatque: Pari modo fœmina vteri ſtrangulationem patiens, vaporibus noxiis ſuſcitatur à torpore; quia ſpiritus qui ad vteri ſubſidium confluxerat, reuertitur ad ſubſidium capitis, ſedis principalioris. Carbones quoque occluſo cubiculo vapores emittunt fæculentos, qui ſua craſſitie aggrauant ſpiritus tenuitatem, caliditate vero vincunt vires ſpiritus & nigredine fœdam lucem ſpiritus; ideoque occidunt. Eademque ratione peſtis ab infecto hauritur aere. Vnde palam fit corporeum eſſe ſpiritum, tenuem, lucidum, calidumque, cuiuſmodi nos docuimus. Eundemque oſtendit animam eſſe, mors ex ingenti repentina lætitia contingens. Nam dum totus confluit in oculos & ad exteriora, vt fruatur bona vel re, vel nuncio inſperatis, quibus quaſi beari ſe putat, ſuffo-

catur seipso in angustia vasorum, & stringitur in liquorem, aut collecto ardore soluitur in tenuitatem, aut à concitatis simul humoribus compressus, mortem patitur. Non sic facile interficit mœror; ipse enim spiritus ad interiora passim colligitur miserum se arbitrans ac propriam abdens miseriam, vel fugiens. Ideoque oculi exigui vmbrosique adparent, ipso priuati lucido, amploque: At in risu & lętitia lucidi grandes, pleni spiritu, qui ad fruitionem rei lætæ effunditur, vtque ostentet se beatum, amplificetque, vt pateat corporeum, tenuem, lucidumque esse spiritum. Quod & ira ostendit, quæ est accensio spirituum ad vindictam: Ideoque vultus rubescit, turbaturque accursu eius, nerui ac musculi tenduntur & non dilatantur, vt in risu. In timore autem mollescunt, deciduntque, quoniam fugiente spiritu semiuacui relinquũtur. Somnum non esse cordis stuporem frigefacti à vaporibus de cerebro gelatis cadentibus, vt Aristot. opinatur, in Physic. declaraui; & ieiunio affecti homines, qui absque vaporibus dormitant, idem demonstrant, & cor in somno semper commotum non secus ac in vigilia, & magis. Nec esse cerebri refrigerationem, vt Galeno placet; ibidem diximus. Nam & vinum calidum potentia & actu, & Austri somnum afferunt: Boreas vero frigidus vigiliam & afflicti calore dormiunt: & musica nil refrigerando affert somnum. Ergo est somnus vt diximus, collectio spirituum ad interiora, quiescẽdi gratia à labore, aut fruendi sono vel refectione; aut succurrendi cerebro occupato vaporibus, eosque vincendi, aut expellendi, aut vescendi,

vescendi, sæpe & morbo alicubi succurrendo fit passio persimilis somno. Sed de his alibi. Omnis ergo passio, animam spiritum esse corporeum declarat.

CAPVT VIII.

Entia omnia ab igne motum habere, animamq; motiuam esse spiritum calidum.

ENTIBVS cunctis ignem dare, vt moueantur, compertum habemus. Res enim crassæ frigidæque, vt lapides, conglatiatæ aquæ & plantæ, & tellus motu carent: At ab igne in fumum vaporesque tenues resoluuntur, motumque assumunt, & motum communicant rebus, quibus intercluduntur, aut impediuntur. Sic ventus impellit ad motum naues, & ignis pilas bombardarũ, quin montes & ędificia prosternit: vapor inclusus tremefacit agitatque terram. Igitur & animalis motus à spiritu calido tenuique qualis ventus, edi necesse est. Nam & bene frigefactum nil moueri potest, & abscedente toto vel parte spiritus, ex toto etiam vel parte amittit motum. Videmus etiam pulsus ac thoracem moueri semper; reliquum vero corporis tunc modo, cum animali pacet. Oportet ergo asserere ipsum compositum esse ex re, quę semper mouetur, & ex re immobili: quæ tamen mouetur à re mobili, cum illi placet. Illa ergo vult, ergo illa sentit, ergo illa est anima; ergo anima est spiritus mobilis, tenuis, calidus. Item enim cœlum semper mouetur & ignis, qui etiam motu priuatus extinguitur; tellus autem semper

quiescit. Ergo ex cœlesti portione tenui, calida mobilique & ex terrestri corpulenta torpidaque constat animal. Sanguis autem est in eo, sicut mare in mundo, animali magno, vt copulet vniatque, vtrumque nutriendo, spiritum sua exhalatione, & corpus sua crassitie. Præterea patet quando neruus repletur fluore, ita vt nequeat per illum spiritus interlabi, membrum illud amittere motum, afficique paralysi, aut spasmo; ex virtute autem immobili prodire motum impossibile est. Aristot. tamen omnem animam incorpoream faciens, coactus est dicere ipsam immobilem: Volensque docere, quo pacto animali præbeat motum ipsa immota, respondet ipsam imaginatione producere calorem & frigus: quorum altero dilatat, altero vero contrahit, partes animalis: Omnis autem motus ad constrictionem & dilatationem reducitur. At nunquam docere potuit, nec potest doceri aut credi, qua ratione incorporea anima, nullis dotata qualitatibus, possit sola cogitatione calorem, frigusque producere, solus Deus id mentali nutu facere potest: & quia dum quis cogitat, incalescit, & dum timet frigescit, opinandum erat corporeum esse calidumque spiritum, qui motu cogitationis incalescat, & fuga absentiaque eius corpus frigescat, vt declarauimus. Nec potest anima, quando quis in chorea saltitat, tot simul caliditates & frigiditates producere, quot sunt flexiones, dilatationes & conuolutiones in chorea, & simul, cum præsertim nec cogitando peritus saltandi hos edat motus. Hoc quoque nobis notum fieret. At bene cernimus, neruos musculosque intendi,

tendi, tumescere & detumescere, nunc spiritu impellente introrsum, nunc extrorsum, nunc torquendo neruosos funes, producendoque motus. Nunquam Aristot. in natura ostendet hos actus ab imaginatione fieri. Ego nunc moueo calamum cogitando doctrinam, quam doceo, & non motus varios, quos scribendo promo. Sed Arist. illi inhærens stultitiæ, quod nequeat eadem res esse mouens motaque, aufert animæ motum: qui & vento & aeri conuenire visitur. Ipse tamen vult ventum ab aere moueri, tantumque impetum quo prosternuntur quercus, & turres, ab insensibili languidoque aeris motu deriuat. Aerem vero moueri ab igne, ignem à cœlo rapi ad motum; cœlum ab Angelis immobilibus; omnem ergo motum violentum ponit. Motum vero ignis sursum à generante igne, & non à proprio calore effici: illum vero ab alio generante; sic & grauia omnia & leuia, donec eo deuenit, vt spoliet res cunctas proprietatibus suis, donetque violentia.

Quibus de rebus in Physicis luculenter disputauimus, ostendimusque operationes, quas immanentes actiones vocant non requirere agens & patiens disiuncta, quoniam passiones saltem in voce sunt, & non violentæ, & ab arte. Ideoque eadem definitione cum vectura & ædificatione non contineri. Sed neque calor, quamuis ab imaginatione productus, moueat corpus, nisi quia mobilis ipse est. A re vero immota motum non fieri, alibi ostendimus. Nec in animali hoc inquirendum, quod ex immota & mobili re compositum, indiget externo immoto

fulcimento, vt & nauta ad ſuſtinendum pondus,ſed in ventis & igne id conſiderandum erat ex toto mobilibus. Nec montibns inhærere ventos, vt poſſint moueri, ſtolide cogitaſſet,ſi rei mobilis immotæque naturas inquiſiuiſſet in illis: Nec quia à ſe mouetur, à ſe diſcedat anima, vt cum eo Aphrod.putat. Non enim à ſe tanquam à loci termino mouetur; ſed tanquam ab agente actui ſemper præſente. De his alibi.

CAPVT IX.

Eundem ſpiritum eſſe animam cognoſcentem iraſcibilem, & concupiſcibilem, & motricem, contra Galenum.

GALENO (De placit. Hippocr.& Plat.) quoſuis ſpiritus mobiles aſſerenti, non videntur nerui ab illis intercurrentibus moueri,ſed ab incorporea facultate à cerebri temperie manante; & pulſus à facultate emiſſa à cordis temperie; ergo & motiones nutritionis & veneris, facultati temperamenti iecoris tribuendi videri debent. Ipſe enim has tres temperies, tres eſſe animas, hoc eſt, rationalem,iraſcibilem, & concupiſcibilem, & rationali duntaxat tribuit ſenſum, diſcurſum, memoriam & imaginationem; cæteras vero etiam ſenſu priuat. Nihilominus vult has obedire & repugnare rationali, prout libet: Cuius tamen præcepta nec ſentiunt Galeno. At Plato huius ſententiæ poſt Pythagoram & Hippocr. Author, ſenſum

tribuit

tribuit irascibili, & concupiscibili vt ita agant. Veruntamen difficile est ab ipso sumere corporeæne sint an intercorporeæ: tametsi omnem animam, per se mobilem esse ponat. In Apologia contra medicum Veronensem pro Telesio has examinaui opiniones: Hic id modo referam, quod confert ad probandum sensum omnis animæ, ac motum in calore consistere.

Quando irascibilis vult parare vindictam, aut concupiscibilis bibere aquam noxiam febricitanti; aut prohibitam adire venerem controuersiam in nobis & pugnam sentimus à rationali docente has res noxias fugiendas esse: ac sæpe iuxta eius consilium fieri, vel contra superatam cedere iræ aut cupidini: In omnibus hisce actibus necesse est tribuere sensum irascibili & concupiscibi. Non enim rationalis frenarentur argumentis, nisi illa perciperent, auscultarentque: Stupido enim lapidique quid persuadeas? nec ratio illis cederet, nisi doceretur aliquid boni esse in re vindicabili aut fruibili. Si ergo irascibilis & concupiscibilis id persuadent rationali: Ergo & ipsæ sentiunt cognoscuntque valde, cum & rationalem conuincere queant. Si autem ratio ipsa sibi persuadeat sequendum esse obiectum iræ & cupiditatis, ergo vnica est, solaque eademque anima, quæ argumentatur ad vtramque partem; & dicit bona est venus, sed cum voluptate sua secum affert, deinde damnum; itaque perpendit examinatque damnum & vtile, & mox sectatur id, in quo plus boni inuenit, in illo tunc. Nam futurum malum tanquam semi-

certum negligit ſæpe. Hoc autem patet in diſputationibus Phyloſophicis, vbi vna rationalis liberando argumēta contraria, nunc huic, nunc illi ſententiæ adhæret, dum veritas dubia eſt. Poſtremo tamen veriorem ſectatur: vel quam vtilitas aut voluptas veriorem facit videri. Ergo vnica eſt anima; vnus ſcilicet ſpiritus in toto corpore, in variis vaſibus, habitans & operans. Sed diuerſitas & incertitudo obiectorum, miſtorum ex bono & malo, variæque actiones efficiunt videri animas multas, eſſentialiterque diuerſas eſſe in brutis. Nam canis vellet prenſare carnem, & timet heri baculum ſimul, videturque diſputare quid magis agendum. At in homine reperiri rationem, ſed altioris ordinis repugnantem rationi & prudentiæ ſenſus carnalis, vt Apoſtolus docet, poſterius demonſtrabimus. Porro temperiem cerebri, non eſſe animam ſed formam ſtraminis & cubiculi animæ, alibi oſtenſum eſt. Nam & animal nil cerebri temperie mutata ſubitaneam oppetit mortem in magna lætitia. Item à corpore fœtido ſi ſpiritus afficitur ſubito, vacillat & intermoritur, & ſpiritibus in patiente vtero occupatis, ſenſus in capite non eſt, vbi ſenſitiuam & rationalem Gal. temperiem locat: Sed vel fœtoribus vel odoribus ipſe Gal. in caput reuocat ſpiritum & ſenſum & motum. Neque enim à fœtore temperies ſenſum recuperat. Quin & ipſe cum Ariſtot. cerebrum nil ſentire alias fatetur. Iuuenis Smyrnenſis, cui apertum fuiſſe cerebrum, refert Galen. & mortuum non fuiſſe, oſtendit cerebri temperiem non eſſe animam, ſed ipſum ſpiritum, qui ſe abdiderat in cerebello, & ſpina.

& ſpina. Non autem exhalauerat (vt Galen. putat) poſteaque reuerſus eſt in domum à medico reconcinnatam. Quod non perpendit Galen. ideoque dixit ſpiritum non eſſe animam, ſed temperiem fractam & reconſolidatam. Præterea timor conſiſtens in adprehenſione mali, à ſola rationali tam cito adprehenſi ceſſare ſimul facit iram, & animoſitatem & concupiſcentiam veneream repente. Stupida autem iraſcibilis & concupiſcibilis non apprehendentes, nil ita conciderent, ſaltem ſubito. Omnes ergo ſpiritus iidem vna ſentientes.

Præterea nec iraſcitur ad vindictam homo verberatus à patre, aut à præceptore, nec contra alios vlciſcitur caſu lædentes aut inſania, ſed cum modo per contemptum tangitur, aut conſpuitur aut maledicitur. Cognoſcere autem præſertim ſubito contemptum, qui quaſi nihil eſt, & parum mouet ſenſum, ſed diſcurſu noſcitur, non eſt actus inſenſatæ temperiei; ſed bene cognoſcentis virtutis. Præterea committere Imperia, dominatus & arma inſenſatæ iraſcibili, vt Galenus facit, inſenſati Philoſophi eſt: Summa n. arte & ratione illa tractantur. Imperare enim homo cupit, & vincere, vt contra hoſtes præualeat, ab illis ſe tuetur, vtq; æternetur & Deificetur. Res ſummæ ſapientiæ tribuenda. Pari modo appetitoria cibi copiam multo coquit calore, paucos vero pauco, quaſi peritus coquus pręparat, diſtribuit corpori, ſingulis partibus conguentem adducẽdo, & deperditum inſtaurando. Quod quidem abſque ſenſu ac ratione non fit. Appetit coitum vt æternetur, & formoſiores amat, vbi ſemen

melius viuificatur & producit, & iuuenculas, non anus, in quibus tabescit & extinguitur. Hic autem summæ rationis actus sunt. Et licet non fiant consilio nouo, indicant perfectam scientiam agentis. Non enim peritus Cytharista consulet, quam pulset chordam, sed tyro. Quoniam vero nocent, si actus præter tempus & locum & rem, dubitat secum interdum spiritus, disputatque, vnde de vno fit quasi, videturque duo.

Præterea liquet spiritum tumescere pudenda, & musculos & neruos, quos ab incorporea facultate tumescere nullo pacto asserendum videtur. Ergo falso illi adscribuntur huiusmodi actus & quidem Gal. fatetur, neruos opticos & spinalē medullam perforatos esse, vt intercurrens distribuatur spiritus: Postea tamen comminiscitur facultatem. Vesalius autem illo deterior, quoniam poros non videt, negat. Profecto ex multis constare filis neruos palam est, quos si elixaueris, comperies in filis foraminũ signa: sed ita exiguorum, quod sufficiunt congruuntque tenuissimo spiritui: & quamuis laterēt visum oportet tamen illa fateri. At Gal. ait, quod veluti lux incorporea à sole defluens, si quid opponas, non penetrat: ita facultas incorporea per neruos humore plenos non penetrat in spasmo. Ast hoc ipsi affirmare non licet, ponenti, calorem quoque natiuum corporeum esse imo compositum ex quatuor qualitatibus, omniaque ex quatuor contemperatis elementis componenti. Quapropter hanc incorpoream facultatem ex corporea cerebri temperie deriuare non potest. Nobis autem congruenter patet, temperies

cerebri

cerebri & cordis, & iecoris esse materiales & corpulentos nec virtutem habere diffusiuam, sicut sol, vt possit incorpoream virtutē tam procul mittere ad exteriora & subito, atque reuocare, vt contingit in motionibus animalis, & quidem opaciores & densiores sunt nerui quam humor, ergo hic, qui peruius est magis, non impedit facultatem. Et quid dicet in spasmo sicco? Nititur nihilominus ostendere Galen. virtutem pulsatricem & adpetitoriam carere sensu: Eo quod nos cupientes ipsas ab operibus suis reuocare nequimus. Nemo enim imperare potest pulsui & cordi ne sic moueantur, aut à motu vt cessent: Nec iecori, ne coquat, nec transmittat sanguinem; aut ne cibos noxios retineant viscera. Potest autem sponte crura & manus mouere & sistere vt lubet. Ergo aliæ (inquit) sunt actiones voluntariæ sensu & ratione factæ; aliæ naturales ac vitales absque sensu. Patet etiam affecto corde pulsum demitti, & animositatem concidere: & male affecto iecore non nutritur animal, & adpetitum amittit: affecto autem capite deprauatur memoria, discursus & sensus, & ex corde nascuntur arteriæ, vbi etiam sunt latiores, & corpulentiores habentque stipitem, cui aliæ sunt quasi rami: Ex iecore venæ, vbi etiam latiores sunt: ex cerebro autem nerui, instrumenta motuum arbitrariorum. Ast hoc neque ab ipso Galeno affirmari potest; quippe qui in libro de semine demonstrat contra Aristotelem, ex rubro sanguineoque menstruo nonposse formari ossa, neruos, venas arteriasque & cartilagines albas, exanguesque, sed

ex ſemine illis perſimili: Sic inquam ego, non poſſe deriuari ex corde & iecore ſanguineis rubriſque venas & arterias, ſed omnes oriri ex cerebro albo, exanguique quales ſunt ipſæ. Hippocrates quidem (in lib. de fœtu) demonſtrauit primo hæc vaſa & canales ex ſemine fieri, ac deinde ſugere ſanguinem, ex quo primo formatur iecur, & mox caro, eo reſudante. Quod luculenter in Apolog. & diſputationibus ipſe oſtendi: Stipitesque arteriarum venarumque dilatari in prædictis viſceribus, non quia ab eis manant, ſed quia ab eis bibunt ſanguinem largiter, quem in cerebrum deferant originem ipſarum, & per corpus vniuerſum, ita riuuli in fonte parui ſunt, & procedentes dilatantur, & ingurgitantur. At vocalis arteria latior eſt in cerebro, & inde deorſum labens ramificatur in pulmone, & minoratur, quoniam ab ore flatum haurit, deorſumque infundit. Omnes quoque membranæ ac nerui ex cerebro per anatomiam comperimus, oſſaque ab caluaria. Propterea autem (vt reſpondeamus Gale.) intercepta filo arteria non pulſat cerebrum verſus, vti cor verſus: quoniam ſanguis ex corde in ipſam influens aggrauat ſpiritũ: qui vt amoliatur onus, dilatat ſtringitque arteriam, ipſumque ita attenuat in ſpiritum: expellitque per fibras ad nutrimentum carnis: ex cerebro autem non influit ſanguis quoniam in ipso eſt regia aula, & non culina. Perditur adpetitus non modo affecto iecore, ſed etiam pulmone & ventriculo: Nec tamen propterea ventriculus quartam habet animam: Ita etiam perditur animoſitas quocunque ab vlcere & dolore cuiusque

iusque partis; nec tamen sunt partes partibus animæ. At quidem adpetitus omnis, & ira & amor & sagacitas & vis subito perditur, vbi animales spiritus praue afficiuntur: veluti cum nuncium pessimum affertur, aut vapor quispiam infectus subit caput, sicut ad antrum Agnanæ euenire diximus; vt pateat ipsum vnum esse totam animam. Nec quidem repentina corrueret morte nil læsis visceribus & corpore animal vllum, si ipsorum anima esset immortalis incorporeaque. At quoniam spiritus est lucidus, mobilisque potest subito opprimi humoribus, vaporibusve infestis eius vasa occupantibus; vel ipso se effundente, plus quam proprie conuenit Symmetriæ. Iubere non potest animal, arteriæ & cordi ne agitentur, nec aliis visceribus, vt functiones intermittant, non quia in eis spiritus alterius substantiæ insint, sed quia tenuissimus spiritus tam mobilis, motu priuatus extinguitur. Iccirco non potest sibimet mortem imperare, bene autem potest vasa disrumpere & abire. Nec sibi potest anima rationalis iubere ne velit, neve intelligat; non tamen ob id duplex est, aliave à seipsa.

Præterea pulsus instaurat spiritus continuo exhalantes, iccirco nunquam cessat, nisi in apoplexia, quando spiritus suppetias it cerebro, arteriæque remanent exiguo cum spiritu crassoque, non adhuc bene perfecto; Ex quo patet pulsum ex capite oriri quandoquidem in hac & in cæteris ipsius passionibus perditur, aut imminuitur, & solo mœrore aut lætitia aut cogitatione intenta variatur. Nec quidem ita eueniret ex consensu cordis, vt dicunt

medici, nisi & cor ipsum sentiret cum eis: Hoc enim est consentire. Nec assignari posset, quid faciat animal esse vnum, nisi vnitas inesset spiritus. Hæc enim viscera separata essent veluti ciuitates tres (ne discedamus ab exemplis ipsorum) quarum si mutuo se non sentiunt, non est mutuum auxilium. At quidem patet in attente Philosophantibus ægre cibum concoqui, & ægre arterias pulsare; iidem ergo spiritus speculationi operam dant; proptereaque hos actus deserunt, aut pauci remanent ad hos vsus, non adhuc absoluti, sicut senes consilio intersunt, iuuenes ludo natiuo.

Igitur si tam necessarius est pulsus, ad reficiendum spiritum continuo exhalantem, vt flamma candelæ, intermitti non potest, sed nec nutritio omnino: Respiratio vero aliquantulum. Ipsa enim infundit ventum cordi, sicut folles, ad excitandum viuificandumq; natiuum calorem & conuertendum sanguinem in spiritum inter arterias, ipso simul vento in spiritum transeunte. Hic autem ergo si cesset natiuus calor, spiritusq; foras egrederetur, dum à vento non retruditur intro, sicut à follibus intruditur lignis calor, qui accendat magis, seq; augeat, viuificetq; de substantia ligni: Hac ratione moritur quis non respirans, qua ignis non insufflatus. Hic caue Aristot. errorem & ex parte Galen. qui respirationem fieri putant refrigerandi gratia æstuosi cordis. Neque enim in frigidis morbis & temporibus fieret, vel minus fieret: cum tamen in hyeme sit maior. Item intra stufas vbi calidus est aer, nulla fieret respiratio, ne calori calorem addat. Ergo alium fit ob v-

sum.

ſum. Neque præterea Deus tantum ignis cordi dediſſet, qui continuo frigore indigeat ab aere: Et Ariſtotel. plus errat, qui & cerebrum frigidum, vt cor refrigeret factum eſſe ſtulte aſſerit, duasque illi infrigidationes neceſſarias ponit. Sed quidem patet tale artificium vt ſubminiſtret vitam & ſpiritum viuo igni molendinoque animato datum eſſe.

Quapropter liquet motus neceſſarios magis, intermitti poſſe minus, indicium quod calor omnia operetur, qui ſibi nequeat imperare contra ſe, quodque princeps ſit, & non organum. At quidem bene intermittere, & retinere motum brachiorum & pedum poſſe quando libet: propterea quod huiuſmodi motus non fit ad ipſius inſtaurationem immediate, ſed ſectandi gratia commoda, fugiendique incommoda, & quod ſtatuam animatam quieſcere oporteat, ne diſſoluatur. Itaque prouidit ſpiritus ſibi; vt ſemper moueatur, & corpori ne moueatur, niſi quatenus ſibi opus eſt; non magis. Hinc incuſandus videtur Gal. valde, quod cerebro per ſe immobili tribuat vim motricem, non autem mobiliſſimo ſpiritui. At dicat quæſo Gal. cur natura cerebrum finxit molle, duasque in occipite ex illo aulas ædificauit ſpatioſas, vnam vero in poſteriori ſyncipite; & vnum in medio paulo inferiorem, vbi tot cõplexæ arteriæ formant quaſi rete; quod agitatam emittit ſpiritus multos reficientes vniuerſitatẽ: eſtque ſicut menſa capitis, in cænaculo inferiori, veluti anteriores ſunt aulæ regiæ, in quibus ſpatiatur: Poſterior vero eſt ſacellũ & ſtudiolum, vbi conſilio & contem-

plationi

plationi se abdit; & ne sit ab osse illi molestia, parietes, sic molles fabricauit; Aliud respondere non potest, nisi quod nos, & fateri, cerebrum esse domicilium animę, & non animam animatorum.

Capvt X.

Ex concoctione, nutritione, augmento & decremento spiritum esse animam: operarique vt principale agens, nec posse ab anima regi, nisi ipse sentiat præceptum.

Nvlli dubium concoctionem in ventriculo fieri, deinde in iecore perfici; & per venas distribui, & in particulis ad quas fertur absolui & coalescere: succiq; partem in corde flatu spiritari: & delatum arteriis corpus viuificare, & in cerebro vniuersitatem reficere. Cum autem hos omnes actus operetur calor; quis neget illum animā esse? Imo Deus confirmat (Genes.9.c.) dicens ad Noe, ne vescatur sanguine animalium, quoniam sanguis (inquit) illorum pro anima est; quasi aperte dicens, spiritus qui in sanguine & de sanguine fiunt esse brutorum animam. Et inter Entia cuncta comperimus ignem fere vnum deuorare, nutriri, & augeri. Concoctrix ergo vis ac nutrix ab eo est. At Aristot. (2 de anima. & 1.) econtra ait ignem deuorare absque modo; & quot adposueris ligna comburere in infinitum, animal vero cum modo certo coquere & ad certam determinatamque quantitatem crescere.

crescere. Ergo calor est animæ instrumentum, ait, ab ipsa modificatum. Cui respondeo non posse docere, quomodo insensatus calor ab anima regitur. Item ignem robustum robuste deuorare, ignem vero animalis imminutum blandumque esse, & calefacere quidem semper & coquere sicut ignis, sed iuxta proportionem. Nec posse amplius augeri animal, quoniam auctus calor eius partes plures tandem exhalare facit de substãtia corporis, quam in ipsam de cibo conuertit, & tunc fieri decrementum, sicuti in pueritia fit augmentum, quoniam tunc blandus est calor, & æque fundit ac belle cibum insuetum, & non adeo calefacit corpus, quod multum exhalet, sed plus illi aggenerat quam tollit.

Postmodum in iuuentute crescente calore, corpus aliquanto magis calescit & exsiccatur, & color non est vt prius, albus, & caro tam mollis; abscendente tenuitate, quæ sui mistione mollitiem & candorem faciebat. Veruntamen crescit semper, dum calor plus addere potest, quam resoluere; & in roboris perueniens statum, qui homini esse solet in 25. anno fere, tantum educit, quantum inducit substantiæ: ideoque machina cessat crescere. Sed cum maxime auctus fuerit deinde calor, plus exhalare de corpore facit, quam eidem ingeri. Itemque corpus induratur magis, nec proinde transitum succis nutrientibus dat, & calor auctus resoluit spiritus plures; remanentes vero nequeunt bene fundere, distribuere, & nutrire. Itaq; curuatur corpus, crispaturque deficiente succo, & calor propria actione imminutus remanet in excrementis, &

ſuo albore albeſacit pilos, qui prius à multo calore adurebantur & nigreſcebant, ipſo cum alba tenuitate exhalante, & faciem materiæ atram manifeſtante: Tandem paulatim nutritio perditur, & ſpiritus exhalat deficitque, ſicut lucernæ flamma deficiente oleo, quo nutriebatur;& tandem totus, qui remanet ſpiritus exilis, exiguusq; exhalat,& ſecum mens à Deo nobis indita,& remanet corpus carbo extinctus aut lychnus concrematus. Hæc autem mors animalis abſque dolore fit, cui ſimilis eſt per Phtyſin; cæteræ vero cum dolore. Nam aut inflammatio deſtruit organa, aut cruditas implet vaſa, aut diſtillatio ſuffocat; ſpiritusque qui in qualibet fibra carnis, & ſanguinis & neruoſitatis viuit, violenter eradicatur de ſuo habitaculo, quia multus eſt, multoque humore irretitus, paſtusque. Quare videat Ariſtotel. quod ſicut incendium ligni & lucernæ deficit ſeipſo, ita animalis vita: Et ſicut ille vrit calor, ita & iſte pro rata; & ſicut ille vento vel humore nimio perimitur, aut fracto vaſe, ita & iſte.

Capvt

CAPVT XI.

Diuersos modos sentiendi significandique, ostendere vnicum sensum in omni re.

RES quæ non tangit nec mouet nos, nil sentitur. Quæ procul sunt à nobis valde, nec vnquam appropinquarunt; & quæ corporeo tactu communi nobiscum carent, dicuntur ignotæ prorsus. At si quo pacto similes sunt rebus, quæ nos tetigerunt, per similitudinem à nobis agnoscuntur. Hoc nos vocamus sentire in simili: alii autē vocant discursum; quoniam à simili ad simile aliud spiritus mouetur cognoscendo: Quando vero notæ fuerunt atq; perdita notitia instauratur videndo quid simile excitans notitiam sopitam, hoc vocamus resentire; alii reminiscentiam. At cum rem nunquam in rerum natura visam sentimus veluti montem aureum, aut certimanum, aut Acephalum: Hic nobis vocatur sensus cōplicatus aut disiunctus. Aliis vero imaginatio. Potest quidē sic sentire spiritus, quia natura passibilis est mobilisq; sicut aer, ita quod remanet in ea affectus mouentium obiectorū: Sicuti in aere & in aqua cernimus. Ipseq; postea copulans diuersorum obiectorū motiones diuersas, diuersa cōponit sensibilia simul; aut diuidendo eundē motum, facit imaginē truncam & compositam vt libet, & diuersis ex causis, in somno fiunt magis præter voluntatem, aliunde excitatis motibus sopitis diuersorum. Hic deceptio fit: si n. credit spiritus has imagines veras esse, vt in somno falsus est; aut si verum repræsentare putat,

vt in vigilia, mendax eſt. Veritas enim eſt ipſa rei Entitas. At tunc cognitor verus eſt, cum eas cognoſcit, ſicut ſunt, falſus autem quando ſicuti non ſunt Sed in mundo non eſt falſitas & mendacium; quoniam res eſt omnis, ſicut eſt ſibi, non autem nobis. Quando multa ſimilia ſentit ſpiritus, quoniam ab illis conſimili immutatur modo, vnoque: adprehendit ea multa quaſi vnum, ac nomen vnum imponit commune illis omnibus. Dum enim vult aliis rem ſignificare quam ſentit, coactus eſt fingere in aere reſpirato ſimilitudinem illius rei motibus in ore ſonantibus, quas reflectit in varias figuras, prout vario modo afficitur à rebus, quas ſentit: itaque primi locutores, ex accepta paſſione formarunt nomina; & Græcus dixit κόπτω, à ligni percuſſione: & Romanus verbero, à loro vibrato, & nos Batto & Botta, ab ictu boante; At quoniam variæ Nationes vario afficiuntur modo, & varium modum exprimendi aeris habent; Nam Germani impetu quodam, frigore retrudente ſpiritum eloquuntur; iccirco multas conſonantes pronuntiant literas; Veneti liquidas vocaleſque multas, quia ſolum liquidum incolunt: Hiſpani prolixas voces vocalibus & ſibilantibus ſpiritibus ex calore & acumine regionis: Itali in medio climate mediocres ſunt inter vtraſque: At antequam ſolita telluri propinquus fieret, multis conſonantibus latine enuntiabant.

Quapropter (vt dicebam) ſimilia multa vno exprimit nomine, vt Petrum & Paulum, ſinguloſque cæteros dicit hominem: Omnia corpora dura frangibilia lapidem

dem; flexibilia metallum. Itaque nomina inuenit omnibus communissima, ac minus communia multis; & particularia singulis: quoniam enim res sunt omnes, dixit, Ens; itidem quoniam eadem res, quæ simili modo ipsum mouent, etiam dissimili simul mouent: notauit quoque dissimilitudinem illam nominibus dissimilibus & differentialibus, & dixit Ens corporeum & incorporeum, & viuentia & non viuentia; sensitiuum & vegetans, rationale & irrationale; Indiuiduis vero vltimas differentias apposuit, Petrum & Paulum, &c. Porro huiusmodi cogitationes omnes, in rerum naturis esse oportet. Calor enim non hoc vnum modo frigus cognoscit, sed ex hoc vno omnia alia frigora similia: Hoc autem est discursus. Equus quoque non hoc vnum hordeum nouit, aut vnum modo equum: sed omnes similes, notis visisque equos esse dicit: sed etiam inter Entia similitudines norunt & differentias; illaque Entia sapientiora sunt, quæ melius distinguere ac componere norunt absque errore: Hoc est non copulando res diuisas; sicut qui diceret, asinus est homo, aut mons est aureus: nec diuidendo vnitas, vt dicens, lux non est candida, sol non est calidus; ignis nō sentit. Inter res, communis mutuaque significatio reperitur, quæ tactu fit: Sic tangens aer alium aerem, illius affectum sentit; quoniam mouetur ab illo moto, aut frigescit ab illo frigefacto, aut calescit: Et stellæ, altera alteri radios mittens, communicant cognitiones. Nos autem crassa mole & carcere clauso corporis, necesse habemus aerem verberare, qui animales

conceptiones deferat, & conuentionem habere cum aliis, qui nos audiunt, quod quando verbero aerem taliter, rem talem dicere volo, quando aliter aliam. Icciroo qui regionis linguam ignorat, quæ etiam continuo variatur variatione solis, descendentis continuo, & nationum cōmistione, sicut vestitus variatur, & ritus, nequit intelligere, nisi voces omnib⁹ naturales, hoc est risum, planctum, dolorem consimiliter, & manifestationem demum rei communis cunctis; quas ob res debilis est animi & parum syllogizantis, putare res sese mutuo non sentire, propterea quod non loquuntur: cum loquela sit significationis modus impeditus, tardusq; longe magis, quam significatio rerum expeditarum à crassitie corpulenta. Sicuti Angeli & Dæmones, qui subito mutuos percipiunt conceptus, & dum nos voce figuramus vnum, ipsi signant mille, & quod velocior est scriptura, quam sculptura; & verbum quam scriptura, & cognitio quam verbum; eo velocior & longe magis & ipsorum significatio; Igitur quoniam Entia omnia & mutuo tanguntur, & non tactæ res similes sunt tactis, omnes sentiuntur mutuo vel præsentia vel similitudine, & persimi'e sentire discursus est: resentire vero memoria; sentire similia multa, vt vnum, intelligentia. Sed hoc nomen appropriatum deinde fuit humanæ menti, sicut & discursus, qui & ratio; & nomen spiritus, qui ventorum est, Deo, Angelisque tributum est, quoniam ab his similibus saltem in eo, quod non visuntur, illos intelligimus quoquo modo: Verum abstinendum est à dicendo, quod res discursu & intel-

intellectu polleant quoniam animæ appropriatum est; At venti nomen spiritus adhuc non amiserunt.

Dicemus ergo res sentire, resentire, existimare, & transcurrere & perspicere & sapere. Imaginatio enim est copulatio vel disiunctio motuum omnibus conueniens; aut discursus in rem incorpoream per simulacrum corporeum, quod est sentire in simili: Hinc elucescit genera esse communitates aliarum communitatum affectuum; species vero communitates indiuiduorum, indiuidua vero quæ diuidi nequeunt neque multiplicari in plura, sed mouent modo vno proprio soloque.

CAPVT XII.

Omnes sensus esse tactus: at sensoria & sentiendi modos differre.

ANIMALIS machina vniuersa sensu tactus donata est; Res enim omnes in mundo tangendo sentiunt. At aliis in partibus alios sentiendi modos obtinet; qui tamen omnes tactiones sunt; quotque modis à rebus tangi moueriq; potest, tot sentiendi organa insunt: Quoniam non omnium rerum præsertim languidarũ tangentium carnem & corium, vires intrinsecas percipit animal: nec prodest illi omnes tangere penitius: multæ enim pungunt, franguntque machinam, vt spinæ & lapides, aut dissoluunt, destruuntque, vt ignis: Iccirco instrumenta

data

data sunt illi; & sentiendi res languidas, quæ communi tactu non percipiuntur, sed interius admissæ sentiri possunt; & instrumenta quoque sentiendi procul, res nocere potentes, si cominus moueant. Priorum gratia sunt nares & lingua. Posteriorum oculi & aures, totque organa sunt, quot res modique communicandæ. Nam aut à rebus in animal motus manat, quo afficiunt aerem, & huius percipiendi gratia sunt aures; aut lux qua illustratæ sunt, & quam afficiunt, & huius gratia sunt oculi; Cæteræ ignotum est, num proficiant animali eas tangenti: Nam piper tactu est frigidum, & lilium oculo suaue ac nobile: sed nasus & lingua piperis calorem persentiunt: at quia decipitur spiritus in naso, lilium vtile putando ex odore: lingua mox per saporem examinando inuenit esse noxium. Interdum linguæ non displicẽt carnes prauæ, quas nasus respuit, putentes comperiens. Itaque talia sensoria non sunt, nisi Veneris & famis: Sed iudicium in his modo videtur residere, quoniam à rebus aliud non manat, nisi lux motus, vapor, substantia, & actio, ex quibus iudicamus.

Procul dubio gustus, tactus est intrinsecus sagaciorque, nam & tangẽdo fit. In lingua apparent pori multi admittentes ad sentientem spiritum cibi substantiam: quæ si bene afficit, proficua toti corpori æstimatur: non enim tenuiorem portionem, quæ sæpissime vtilis iucundaque est, sentit, sicuti nasus, spiritus linguæ, sed etiam crassiorem tenuiori mixtum, eiusque natiuum calorem, vnde sçit aptane sit, non solum nutrienda spiritui, vt tenuis, sed etiam

etiam ſanguini & carni & vaſibus; ſentit etiam lingua naturam rei extrinſecam; Nam & calorem ferculi extrinſecum ſentit, nedum intrinſecum, qui eſt ſapor, & vini frigus extraneum,& natiuum calorem. At cum extraneũ frigus calorve robuſtus eſt, ſicut in glaciato vino, & feruenti ferculo, non poteſt ſaporem obtectum ſentire ſpiritus præuentus robore vinum extrinſecante,ſicut nec viſus ſtellas,præoccupatus à ſolis luce robuſtiori. Ex quo patet etiam per immutationem fieri ſenſum, & non per informationem, cum nulla forma ſit ſapor, niſi calor in mole communicatus. Etiam tangendo odoratus ſentit. Ipſe enim odor tenuis ſubſtantia eſt omnibus exhalans ex rebus;quoniam omnes calidæ ſunt,porisque ſparſæ à calore actis in cœlum exhalante:iccirco naſus deorſum ſpectat,& intra ipſum ſpongia extat oſſea,quo ſpiritus ex cerebro per neruiculos duos deſcendit vaporemque tangit: Sique ab hoc ſentit ſe grauari & robore vinci, iudicat fœtidum,inimicumque,ſi vero roborari augerique, quoniam tenuis eſt blandusque, aptus verti in ipſum, iudicat odorem eſſe bonum,eoque reficitur,& odore nutriri ſpiritus,notum eſt. Nam laſſus à labore & ieiunio homo, odore ſubito reſipiſcit,viuificaturque, & quaſi inſtauratur. Et Democritus tres ex odore panis calidi ſupervixit dies; odor vini & carnis aſſatæ,famelicum recreat:Coqui autem & Aromatarii, odore rerum quas tractant quaſi ſemper ſaturi,eas in cibum minus cupiunt. Non tamen inquam odore nutriri carnem & ſanguinem, ſed ſpiritus tantum,liquores autem & ſoliditates illis conuenire. Va-

M pores

pores autem aquæ & rerum languidarum, quia prope nihil afficiunt ſpiritum in obtuſo naſo, non videntur eſſe odores, vt ſunt canibus acutis, ſicut nec motus aeris videtur eſſe motus, quoniam nobis non ſentiuntur obtuſioribus aut calidioribus & mobilioribus: Similiter & auditus tactus eſt, in centro autem auris tympanum aere plenum terminat neruum; cui de foris malleolus ſuperaſtat, extrorſum vero porrigitur membrana & cartilago caua, colligens motiones aeris, qui percutit malleum, & per ipſum tympanum, & per hoc ſpiritum interclusum, ea ratione ne exhalet, nec facile afficiatur ab intrantibus rebus, ipſeque ſpiritus commotus cognoſcit ex vſu corpus mobile, quo ipſe mouetur & vocatur & mulcetur & exaſperatur.

Tactus ergo eſt auditus, & non per ſimulacrum informans, ſed afficiente & mouente obiecto, iccirco motus graues corpulentarum rerum, aerem multum mouentium & aurem quaſi late, diſplicent, quoniam ipſum concutiunt ad capitis concauum. At acuti gracilium rerum ſtridentium, verberantium aerem quaſi punctim, modica materia inflexa, reflexaque pungunt ſpiritum, diuidunt, lacerantque, ideoque diſplicent, ſoni autem compoſiti grauibus acutiſque veluti ex fidibus grauibus, ſubtilibusque in cythara, mouent alii multum, alii parum aeris, & temperantur & Muſicam efficiunt ſpiritui amicam. Ipſe enim natura mobilis gaudet inuitari ad motum propriam operationem, qua ventilatur, purgatur, augeturque & dilatatur in ſua ſymmetria.

tria. Vbi autem soni sunt acuti alii, alii vero graues, ad eius conditionem temperantur, ideoque mensura humanæ musicæ ex pulsus humani mensura adsumta est: At existimandum omnes voces mundanas simul melodiam esse mundo toti; itaque motus cœli: cum sonus sit motus perceptus, sed aliis generibus rerum alia harmonia congruit.

Sicut & in genere hominum crassiores spiritu adpetunt carnes pingues, linguam crassam ipsorum dilatãtes ad metrum ipsorum: Acutiores macram, mediocres ex his compositam. Sic acetum cum oleo harmoniam affert gustui, sicut graues acutique soni auditui: quoniam vero eadem res aliis animalibus dulcis est, aliis amara; nam & in genere hominum pueri dulciora cupiunt, blando spiritu præditi: Senes subamarescentia, quoniam temperies & calor similis inest illis. Capris genista dulcis est nobis amara: idem de vocibus existimandum est. Asinus enim asini voce iucundatur, homo hominis, &c. Fœtet nobis stercus nostrum, quia à spiritu nostro reiicitur, & tamen olet canibus & porcis, sicut nobis excremẽta quarundam ferusculárum sunt muscus & Zebettum. At in mundo nõ est odor, neq; fœtor, nec dulcedo, nec amaritudo, nec symphonia nec cacophonia, nisi particularium respectu rerum, q̃ aliis seruantur, aliis destruuntur, toti autem mũdo cui res omnes sunt partes, omnes sunt harmonia, odor, dulcedo. Vtq; meli⁹ intelligas spiritũ mobilẽ contactum audire, nec rẽ incorporeã, vt Arist. opinatur, Pythagoras Musica furiosos sanauit, Damon ebrios,

Timotheus, quemcunque voluisset affectum inducebat, Orpheus contemplationem, Terpander surdis reparauit auditum, Musica lydia effœminabat homines; Lacedemonica masculescebat; alii castitatem conciliabant. Hæc autem propterea fiunt, quod spiritus ita operatur, sicut mouetur afficiturque. Non enim saltitamus in chorea gagliardam, alio sonante spagnolettam, vt enim spiritus mouetur mouet corpus, vt calefacta calefaciunt, & frigida frigefaciunt. Ergo furiosum, cui motiones sunt perturbatæ ingeneratis fuliginibus, aut nimio æstu, aut imaginatiua feruente aliunde, prudens artifex sono mulcet spoliatque aliis furentibus motibus, quæ cogitatus sunt, cogitque frui musico sono. Ideoque sæpe melodia somnum inducit, quoniam totus spiritus in caput colligitur, ad fruendum blando sono, cæterumque corpus motu sensuque ita vacuatur, sicuti spiritus vapore vini oppressi ventilantur & alleuiantur. Et soni asperi mouent ad iram, idcirco in bellis eis vtimur, suaues vero mulcent ad contemplationem, ideo in templo habent vsum: titillantes autem ad luxuriam & mollitiem; quibus vtuntur amantes. Iccirco Respub. omnis cantus curam habent. Cantu honoratur Deus eleuando spiritum, animamque illi inditam, ad contemplandum. Et mutato cantu mores & resp. mutatur; Vnde Legislatores & quicunque sectas introducunt etiam falsas, cantum mutant, vt mores suis assuefaciant præceptis, & ab antiquis abstrahant. Sed & diuinus Dauid Saulem cantando placabat & sono. Et Elisæus prophetare, dum minus potest, cytharam sibi pulsari

pulsari fecit, qua attenuauit ſpiritus, & à turbationibus preſentibus alienauit, coegitque miniſtrare menti in ipſis reſidenti, vt ad contemplationem eleuetur, recipiatque notiones à prima ſapientia DEI, à qua omnis ſapientia deriuatur ſicut lux à ſole.

Tandem & viſionem eſſe tactum inde patet, quod eas modo res illuſtratas videmus, quæ recta ad nos lucem reflectunt. At ſi ipſæ manent in tenebris, nos vero in luce nil videmus: quoniam ab ipſis in oculum noſtrum non reſilit lux: Ergo lux à rebus tincta venit, & tranſit per corneam transpicuam, & per aqueum humorem & tangit ſpiritum qui eſt in criſtallino, itaque ipſe diſcernit viſibile obiectum Lucem ſimpliciſſimam omnibus affici reb. & colorari & reflecti & multiplicari, notum eſt cunctis. Viſio ergo tactus eſt lucis tinctæ à rebus illuſtratis. Hinc exiſtimare licet, lucem, quæ viuus apparensq; eſt calor, omnia probe ſentire, quoniam omnibus afficitur: itaque alios afficit & ſentire proinde facit. Sol quoque & ſtellæ ſenſitiuiſſimæ iudicari debent. Cum ergo viſum ſit, ſenſationem omnem contactu fieri; diuerſitatem autem tangendi ſuboriri ex craſſitie & gracilitate organorum ob id formatorum, de ſenſu rerum omnium iudicare conſequenter poſſumus: Resque duriſſimas ſicut lapides modicum ſentire, quoniam pati modice ſunt apti; habereque ſenſum ſimilem oſſibus animalium. Plantas vero præſtantiori vigere ſenſu ſimili ſenſui carnis; Liquores autem adhuc maiori, ſimilique ſanguineo. Ventum autem & aerem facillime ſentire, ſicuti ſpiritus animalis.

Nec modo tangendo cominus grandi percussione, sed eminus & leui sentire ob passibilitatem, quæ ipsis motis communicatur, & ob lucis affectiones, in eis inspersæ ac tinctæ figuris coloribusque cunctis; Lucem vero caloremque maxime sensitiua entium omnium, quæ in mundo sunt, præ omnibus existimare conuenit. Mundum quoque sentire totum, alibi magis, alibi minus, sicuti animal in variis partibus vario sentire modo declaratum est. Quoniam enim tactus non sentit natiuum piperis calorem, vt nasus; nec nasus amaram lilii substantiam vt lingua; nec lingua sonum aeris vt auris, nec auris lucem vt oculus, quoniam spiritus sub corticibus transpicuis afficitur magis, quam sub opacis, & sub gracilibus magis, quam sub obtusis, magisque in magis perforatis, quam in occlusis; illę enim admittunt magis res sensibiles quam istæ: sequitur idē esse de mundi partibus ferendum iudicium.

Capvt XIII.

Ossa, pilos, neruos, sanguinem & spiritum, omnes sentire contra Aristotelem.

Sed quæcunq; præcedentibus duobus capitulis declarauimus, nunc cum schola Peripatetica, quæ hodierno tempore regnat, disputanda sunt: incipiamque ab vltimis.

Ossa sensus expertia prorsus esse contendunt omnes:

mnes: Nam quando perforatur caluaria à medico, quid morbi intra curaturo, non dolet æger: nec in cæterorum ossium fracturis, nisi ob carnem adnatam, quæ dolet. Pari modo dum vngues & capillos resecamus, nil dolemus: Et si quis tangat sanguinem exsilientem de vena, quin & spiritum non videtur sentire. Nec cerebrum ferro tactum sentit. Ergo falsum est omnes partes animalis sentire; ita etiam partes mundi.

Respondeo obiter nunc quod inferius examinandum erit, has omnes res sentire. Ad animal autem (qui est spiritus habitans in crassa mole ad communis vitæ vsum organizata) non omnes passiones omnium partium peruenire, vel non ita valenter: nisi eas quæ per medium communicatiuum attingunt. Hoc autem non comperiri in partibus nimis liquidis nimisque tenuibus; nec in duris nimis, sed in mollibus palam fieri: Nam cum tangitur caro, plena calore ac spiritu, patitur, & per corium & neruos & fibras communicatur sensus vsque ad vniuersitatem spirituum in capite habitantem: Atque ita spiritus iudicat declinandum aut sectandum, quod tangit.

Propterea que quando quis dormit, aut attente quid contemplatur, non modo non sentit in capillis, & vestibus cæsis, sed nec in carne punctus saltem leuiter: non quia caro non sentit, cum & præfati Philosophi non negent, sed bene quidem sentit; sed quia sua passio, tunc non communicatur spiritui principali in penetralibus collecto ad contemplandum, aut pugnandum contra

vapores

vapores cibi aut contra morbum, aut ad nutritionis opera. Hinc elucescit spiritum animalem intermanere in corpore, sicut nauta in naui, aut Dominus in suo palatio, & populus in ciuitate; non autem sicut forma informās æqualiter totum compositum vt placet Aristot. Si enim ita esset æque sentiret in omni parte nec seiungi possent à partibus exterioribus, & interiora ingredi, & non sentire in singulis particulis à se informatis. Sicut calor ignis forma, non potest ab igne discedere, nec ab aliqua eius parte, quin totus, vel illa pars extincta mortuaque remaneat. Sed de hoc inferius.

Ita igitur quando spiritus exhalat, aut sanguis effluit, si tangantur, non communicant illam tactionem spiritui & sanguini intus remanentibus: motus enim deficit priusquam ad illos regrediatur, ob disgregabilitatem & disiunctionem, quam facile patiuntur liquor & spiritus: Sicut dum tangitur aqua, per canalem de fonte effluens, non reuertitur eiusmodi motio impressa intra fontem. At bene quando aqua intra concham continetur si tangas portionem vnam, omnes coagitantur manifestis circulationibus. Itaque quando inter venas malignus humor oritur, sanguis & spiritus accenduntur, ad eius expulsionem; & adeo agitantur, quod ille humor vel vapor calescit, attenuatur, & extra venas propellitur, per rimulas interfibrales. Et hæc pugna est febris; quæ tantopere prodest, victoriosis remanentibus sanguine & spiritu: nocet autem si vincantur: non quia ipsa accensio nocet, quæ febris appellatur, sed quia superare morbum non potuit.

tuit. Fieri etiam poteſt, quod in magno vulnere attactus ſanguis ſentiat parum, quoniam ſpiritus iam ad interiora fugit: Et hunc exiguum ſenſum ſanguinis dolor plagæ ſuperet, tegatque; ſicut calor ferculi ſaporem occultat. Patet tamen in membrorum paſſionibus ſubito ſanguinem & ſpiritum accurrere in auxilium: & in timoribus interiora petere in ſalutem. Et humorem inuicem pugnare notum eſt Medicis. Idem dicimus de ſputo, aliiſque humoribus, quorum paſſio ad principem non pertingit ſpiritum. Sed conſpiciuntur in terram iacti aſſumere figuram ſphęricam, qua ſeſe tuentur ab aere, aliiſque ab aduerſis Entibus & extendi vt coniungantur, & ſimul ſeruentur, vt mox docebimus. Ratione oppoſita os non videtur ſentire; nam cum durum ſit, tenuitatis ſpiritalis expers, ſenſum exiguum habet: & cum frangitur motus & paſſio non perambulat, nec communicatur per duritiem vſque ad principem ſpiritum. Ita quando lignum ingens ſecatur durumq;, qui eius extremam partem manu tangit, non ſentit eiuſmodi motum. At tangendo flexibilem virgam, ſtatim motus eius ad extremitatem fertur. Quapropter patitur os fractum afflictionem, magis autem caro cui plus ſpiritus & tenuitatis ineſt. Senſus autem in paſſibilitate conſiſtit, quæ eſt ſocia tenuitatis. Itaque illa parua oſſis afflictio, in ſuo principio eſt & non excurrit. Quod autem ſentiat os, patet ex nutritione & augmento illius. Non enim nutritur quippiam, niſi ad ſe ſimile nutrimentum trahendo: Sentit ergo ſimile; quoniam ipſum noſcit & trahit. Dentes autem manifeſte ſentiunt & tra-

hunt calorem & frigus & ſaporem, nil gingiuas tangendo, ſed ſolum extremitatem dentis, ne dicas carnis adnatæ eſſe ſenſum. Item rebus acidis obſtupeſcunt dentes & non gingiuæ, & manifeſto ſenſu tunc patiuntur. Et Galenus ſenſum dentium fatetur, ac cæterorum oſſium tantillum. Quibus Hippocrates inimicum eſſe frigus dixit, ſicut & neruis & medullæ: nulla autem inimicitia ſine ſenſu læſionis fit. Falſum eſt quoque cerebrum expers eſſe ſenſus; Nam Galenus illud rationale, nedum ſenſitiuum facit, ſed eius mollities paſſioni cedit, ideoque videtur minus ſentire, & cum ſit anaclinterium ſpiritus, conueniebat ei huiusmodi ſenſus obtuſus, ne perpetuo ipſum affligeret. Neruos ſentire nemo negat præter Ariſtotel. eo quod terreſtres valde ſint; Ergo ex hoc concedit ſenſum rebus aereis, igneisque velit, nolit. Ac quidem ſolidi valde facti ſunt nerui vt tenuiſſimum ſpiritum, ne exhalet, retineant, paruoque ſenſu in ſubſtantia pollent, ſed omnis ſenſus grandis ipſorum eſt ab inhabitante ſpiritu.

Tandem ſentire pilos, nemo dubitet, cum nutriantur, & creſcant attrahendo ſimile, ſimiliter & vngues; ſed ipſorum paſſio non percurrit vsque ad ſpiritum. In loco enim vbi ſecantur duri ſunt, ſenſumque obtuſum habent, qui proximis ipſorummet portionibus nec diffunditur, quamuis in loco inciſionis exiguum quendam doloris ſenſum habeant: qui nobis communicatur non vt dolor, ſed ſicut ſenſatio ordinaria præter dolorem. Voluptas enim & dolor ſenſationes ſunt plusquam ordinariæ. At

igni

igni appositi pili & vngues diffugiunt conuoluuntur & curuantur & resiliunt, patiendo valde. Et ex capillis vermes fieri vidimus, vt paulo ante narrauimus. Opificis summi hic prouidentiam collaudare conuenit, qui portionibus, vbi viuidus sensus nocebat, parum largitus est: Sicuti ossibus, quæ totam machinam sustinent, & pilis, vnguibus & carnibus, quæ ipsam defendunt, & cuticulæ extremæ. Totum autem corium & neruos sensu miro donauit, celerique, ob necessitatem sentiendi bona & mala; & exquisitissimum sensum tandem redegit quasdam in partes organicas, vbi modo opus erat. Aerem & ventum passibiles sentientesque valde fugacitate & mobilitate donauit, vt offensiones vitarent; lapides vero duritie, & plantas cortice, prout vsui proprio cuiusque ad mundum congruum erat. Cętera inspicite & admiramini ô mortales!

CAPVT XIV.

Positio Aristotelicorum de sensu, sensoriis & sensatione.

NOLVNT Peripatetici omnem sensum esse tactum, sed gustum duntaxat confitentur: ponuntque sensus exteriores quinque, & animali tantum conuenire. Ostenduntque ex obiectis diuersis. Nam oculus colores tantum percipit; Auris sonos: nasus odores; gustus sapores;

Tactus qualitates tangibiles: Nec potest alterius alter sentire obiectum: Sunt ergo diuersæ res. Quod etiam inde patet, quoniam diuersis sunt affixi partibus organicis. Et quilibet sensus proprium informat sensorium, sicut anima corpus totum; itaque plures formas partiales ponunt. Præterea ait Aristoteles, quod cum oculus omnes sit percepturus colores, oportet illum nullis esse coloratum, alioquin eos percipere non posset; intus enim existens prohibet extraneum. Sunt ergo sicut cera omnino informis, vt possit formas recipere. Hinc adfirmat sensum nullum Ens actu esse, sed puram potentiam passiuam, nullo modo actum. Ergo vt materia, quæ ideo est informis, vt omnes recipiat formas, estque pura potentia apta informari substantia, qualitate, quantitate, quia ipsa non est quid, nec quale, nec quantum. Ex quo postea deducit omnem vim sensitiuam esse incorpoream, quoniam corpora sentit: Estque forma corporis, non corpus, alias esset informatum. Item fieri vult sensum per informationem, ita quod species formæque obiectorum deferuntur ad ipsas substantias sensitiuas, easq; informant: & sic sentiri. Nulla enim res sentiri potest, nisi illi fiat similis sentiens vis: non potest autem fieri similis, nisi illius informetur forma: tactus enim vt calorem sentiat, calefit, calorisque suscipit formam: Oculus vero formam visibilis. Et quoniam hoc impossibile videtur addit, formas esse incorporeas, & immaterialiter recipi in potentia sentiente, ideoque sensum fieri cum voluptate, quoniam potentia recipit actum sui perfectiuum, itaque perficitur.

Ex

Ex quo sentire passionem esse perfectiuam docet, non autem corruptiuam. Sicut generatio & alteratio aliarum rerum. Ex quo sequitur, aut res nullas sentire, quoniam sunt res actu, & non potentia, vt sentiens vis; & patiuntur corruptiua passione suę formæ: Aut aliquem modum tactus rebus inesse, quoniam non sunt puræ potentiæ, nec organa habent eiusmodi potentiis informata.

CAPVT XV.

Non fieri sensationem informatione, nec perfectiua tantum paßione, nec extare sensum agentem, nec sensum esse puram potentiam incorpoream, sed Ens paßibile eorum quæ non est, & sentiri mutatione modica & argumento.

TOT assertionum vna modo vera est: Non fieri sensationem nisi sentiens vis similitudine sensibilis afficiatur. Hanc autem actionem obiecti esse liquet: quandoquidem actio est propriæ similitudinis effusio ab agente. At illius informare forma, vt sentire queat, stultum est dictu. Oporteret enim obiecti formā separari ab eo, & ferri ad potentiam sentientem; eique imprimi: Ex quo sequitur, quod obiectum remaneret, absque propria forma; sicut materia nuda: aut corrumperetur penitus. Et quod potentia sentiens, cum primo informatur aliqua specie, non posset aliud quippiam sentire; vel si reciperet

 aliam

aliam formam ſenſibilem, corrumperetur ſentiens vis, quoniam eius forma, qua cum ſit vnum magis, quam ex materia & forma, Peripateticorum omnium teſtimonio, corrumpitur accedente noua forma. Omne autem Ens formam perdens, perditur. At reſpondent Peripatetici venire ab obiecto ſimilitudinem formæ, non ipſam formam. Verum Ariſtoteles palam docet ita, dum per informationem facit ſenſationem, ſicuti fit compoſitum ex materia & forma, ſecundum quam poſtea agit; Et ſicut lignum informatur forma ignis, & poſtea ignit: ita potentia forma obiecti, vt poſtea per illam ſentiat obiectum. Item declarandum eſt illis, quis producit ſimilitudines has? quomodo lapis ſuam ſimilitudinem exuit, & tamen remanet lapis? Et quis eam de lapide extrahit? & quis defert ad ſentientem potentiam? & quis copulat? & vna ſuſcepta ſimilitudinem quomodo poteſt aliorum ſenſibilium ſuſcipere? Et ſi eſt informatio ſimilitudinum, quomodo ſimul pluribus formis albi & nigri oculus vel potentia oculi indiuiſibilis informatur? Experientia quoque illis repugnat. Vt enim ignem ſentiamus non oportet totam formam ignis ſuſcipere: ſed ſufficit parum calefieri. Senſus ergo non fit informatione, ſed immutatione. Item cum pura paſſiuaque potentia ſit; non aget: quomodo ergo ſpoliat obiectum ſua forma aut ſimilitudine, ſeque veſtit illa? Hinc altercantur Peripatetici dicentes alii, ſenſum agentem reperiri, neſciunt autem intusne vel extra, qui formas è ſubiectis extrahit, & immateriales facit, & potentiæ copulat. Alii

vero

vero dicunt obiecti actum ſufficere ad mouendam potentiam. Illi quidem aperte mentiuntur. Nam in tactu palam ipſummet obiectum ſeipſum tactui imprimit, ſicut hæc penna ſcribit, & ſpina pungit, & calor calefacit, in tactum ſe intrudendo. Guſtabile quoque ipſum penetrat linguam: nec eſt qui illud ſua forma ſpoliet, ſed ipſummet cum tota ſua mole ingeritur linguæ & ſentitur. In odoratu quoque vapor ipſe penetrat, & per ſe exhalat ab obiecto calor cum tenui famoſitate, moueturque vſque ad narices, nullo agente ſenſu: niſi quis dicat ignem agentis ſenſus opera fumum facere. Ficta ergo res eſt ſenſus agens, & viſui tantum, audituique poſſet, cum mille tamen abſurditatibus, coaptari ea tantum ratione, quod procul ſentiri colores & ſoni videntur, & non cominus, quod ſuaſit Ariſtoteli ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non ſentiri: ſed ad ſenſationem requiri obiectum, potentiam, & debitam diſtantiam. Sed hoc mendacium eſt in omni ſenſu; quamuis in his duobus quid adparentiæ parum peritis habeat. Attamen ſonus ſuper aure ſentitur, & magis intus, vt pulex ibi agitatus. Digitus autem oculo ſuperpoſitus non videtur, quoniam non eſt obiectum, ſed lux tincta ipſo; quæ à digito ſic appoſito tunc nulla reſilire poteſt. Sed ſi digitus lux eſſet, & oculos non deſtruens, ſuperpoſita bene videretur.

Quare tamen abeſt, vt ſenſibile non ſentiatur poſitum ſupra ſenſum, quod totum oppoſitum eſt modo perpetuo verum. Cæterum ne horũ ſenſuum obiecta læ-

derent

derent, quando præpotentia ſunt; & vt à longe percipientur, vt mala bonaq; præcaueantur & præcaptentur consultum eſt, vt à longe ſpiritus in his ſenſoriis præſentiret; ſed non abſque tactu reali: quem in auribus confitetur Ariſtoteles, reali ſono percuſſis: ſed negat in viſus. Sed illuminatus (inquit) aer actuatur, vt poſſit ſuſcipere ſpeciem viſibilem, quæ fertur ad oculum potentiæque viſiuæ copulatur vt eius forma, vbi nullo pacto ſenſum agentem ponit; ſed opinioni ſecundæ fauet. At ita iners eſt ipſe & ſequaces, vt nunquam inuenire potuerint, quæ ſit cauſa deferens ſpiritum viſibilem. Non enim illis lux eſt; cui nimirum hoc munus tantum mandant videlicet actuandi diaphanum aerem: Nec aer illis defert, cum non ſit actiuus expoliationis obiecti & veſtitionis potentiæ. Atqui ſi aer ad oculum vſque deferat ſimulacrum, cum vitio fiat illis intromittendo, non dicunt, nec dicere valent, quæ ſit cauſa introducens illud intra tot oculi tunicas & humores, nec in quo humore viſiua potentia inſit, docent. Nec forma viſibilis actu id poſſit, vt Aphrod. putat. Quomodo enim lapidis forma ſtupida paſſiuaque potius quam actiua ſeipſam aut ſuum ſimulacrum emittat vſque ad oculum, introducatque: vbi ſane alteratio multiplex & lapidis & aeris & oculi, multa ab actiuitate requiritur. Minus inepte Plato & Galenus & Democritus primus lucem, ſecundus ſpiritum ex oculo emittunt, ad perſpiciendum viſibile obiectum. Tertius vero ſimulacra & ſpolia ex atomis componit, egredientia ex lapide & omni ex re, vſque ad oculos penetrantia. Sed iſte confutatur,

tatur, quoniam res dum videtur, ſpolia corporea emittens minueretur; item non recta modo ſed obliqua & quacunque fieret viſio via: Item ventis inflantibus aſportari ſimulacra corporea oporteret & nil videremus. Plato vero licet minus ignoranter loquatur, tamen non declarabit vnquam, quo pacto parua lux ſpiritus oculum habitantis, vsque ad ſidera, dum ea cernimus, porrigi queat: cum multę luces ingentes à longe nimis venientes inſenſibiles fiant imminutione. Sed ipſe ſymbolum noſtræ lucis cum externa conflat, vt fiat viſio, nec tam procul feratur. Et ſic Ariſtotelis ratio contra eum inanis eſt, multoque minus alia, quod in oculo non ſit lux, quia cum aqua non eſt ignis. Spiritus enim lucidus eſt, & lux in aqua augetur, vt patet. Sed ſpecilla confutant Platonem. Nam appoſita oculis indicant lucem exteriorem intromitti, & in ſpecillis augeri, aut augeri, aut oculo proportionari. Præterea neq; recta tantum luce fieret viſio, ſed vndique: cum ſymbolum fiat in medio diſtantiæ. Galenus vero reprobatur eo, quod ſpiritus egreſſus ex oculo, non reuertitur, cum volatilis ſurſum ſemper ſit, ſicut omnis tenuitas. Præterea à ventis aliorſum pelleretur, vt non videat, nec regrediatur nuncius rei viſæ. Remanet ergo noſtra duntaxat ſententia; lucem obiectis tinctam ab eis reſilire, rectaque in oculos intrare, per transparentes membranas, & humores: Et ſpiritum mouere afficereque: Qui ſic ſentiens, ſibi tamen videtur foris rem videre, quoniam non niſi recta videri poteſt res, ex qua lux reflectitur, & per diſtantiam in aere aut aqua intermedia multiplicatur: i-

taque mensuratur distantia ex consuetudine lucibus in aeris atomis multiplicatis in pyramides multas: Et rem vbi est, foris intueri se putat, quoniam & lux videt, & communicant affectum ipsa & spiritus: sicut aer sonum sentit & spiritui communicat illum & distantiam; vt alibi dicebamus. Velocissime circumuoluitur oculi globus, ita, vt nobis videamur videre montem magnum totum simul: qui tamen non videtur nisi oculum ad omnes eius partes velociter voluendo. Eadem velocitas in visibili accenso stylo facit adparere ignis circulum perfectum simul, cum tamen ignis non nisi in vno ipsius circuli puncto sit semper. Eadem apparentia fit moto visu ac visibili. Sententia igitur nostra satisfacit omnibus argumentis, vt in Philosophia probatum est. Aristotelica autē omnium est insipientissima, nesciens quid obiectis spolia extrahat, & potentiam vestiat: & quomodo potentiam inertem informet, aut quid ipsam extra organum educat, ad suscipiendum obiectum simulacrum; aut quo introducatur. Non minus falso opinatur sensum esse formam organi, quem tamen facit puram potētiam passiuam. Si autem per se est forma, sed sensibilium gratia potentia; Ergo nil repugnat esse ipsum ens actu & actum: nec ipsum actum esse passiuum aliorū actuum. Sic & nos dicimus, omnem vim sentientem, sentire in quantum patitur: in quantum vero patitur non esse rem illam, quam patitur sentitque, sed aliam, quam aliam, hoc est seipsam ipsa nō sentit deforis ita per accidēs, sed per essentiā. Omnis enim res cognoscit seipsam esse, & pugnat contra non esse, & amat se esse. Ergo seipsam per seipsam cognoscit, abdita

notitia, vt in 2. par. Metaph. lib. 1. ostendi: Alias vero res nõ per se ipsas, sed quatenus ipsa res sentiẽs fit similis illis reb. sensibilib. Ergo sentit illas, quatenus sentit seipsã immutatam factamq; illis similem rebus, q̃ non est. Hinc elucet arcanum ignotum Philosophis, maxime vero Aristoteli: Quod Deus cum omnia sit per essentiam eminenter, non recipit scientiam rerum à rebus, sed per suam essentiam illas scit: propptereaque non vilescit res mortales sciendo, intelligendoque, vt ipse putat; non enim illas intuetur, nisi intuendo se causam, in qua relucent illæ & inde pendent: quoniam inuentor non discit à re inuenta: Sed imitatores discunt ex ea. Seipsum nouit spiritus absque passione naturaliter: ipse enim à se pati non potest, cum sibi simillimus sit, idemque: sed illatæ passiones continuæ in causa sunt, vt ipse se ignorare videatur: Sed ex propriis operationibus & aliorum spirituum se recognoscat, reflectendo in seipsum cognitionem passiuam extrinsecam quodam argumento. Ad rem redeuntes dicimus Aristoteli inspiciendam fuisse lucem, quæ res actu existens est, nec tamen non tingitur coloribus figurisque rerum: Et aer, qui ens est tenue calidumque & mobile; At omnem motionem recipit, vt calorem & frigus. Non ergo repugnat sentienti virtuti esse rem actu; Et eas res recipere, quas non existit: minime autem similes. Neque enim aerem spiritus sibi similem sentit, absque argumento dum mouetur æqualiter ac ipse: nec videt, dum non crassior fit ipso. Sed decipitur Aristoteles propterea quod putauit sensationem informatione fieri:

quapropter si formam haberet res sentiens non posset aliam formam absque sui destructione recipere: Sicut terra non recipit formam ignis, nisi destruatur esse terræ. Hoc quidem verum est, quando fieret per informationem totalem ipsa sensatio: sed fit per immutationem modicam, quę non remouet vim sentientem ab eius forma prorsus, quia non totaliter immutat, sed reconcinnat illi formam sicut blandus calor motusque spiritum perficiunt similitudine: aut deturbat aliquantulum, sicut febris, punctio, & frigus mediocre in ipsum agendo; Ex quo discit talia vitare obiecta. At quando penitus immutatur, primam amittit formam & illam obliuiscitur & dediscit, quoniam ab altera penitus est possessus. Ita lignum sentit exiguum ignem, & robustum est, sed dolorosa potius sensatione: tandem mutatur in ipsum nec amplius dolet, nec meminit se fuisse lignum. Sufficit ergo modica immutatio ad sensationem faciendam: ex illa enim tota virtus reliqua obiecti illius consimilitudine cognoscitur, nō autem penitus; quoniam esset fieri illud. Quapropter videtur solus color superficialis, & per illum corpus integrum discursu noscimus. Et solus sonus percutientis, & ignis calor solus, & omnis rei quidem extrinsecum sentimus, & intrinseca argumentamur præterquam in gustu: Omnis autem scientia consistit in discursu ad reliquum obiecti, sensui absconditum. At angelo penetranti non celatur. Nam internum & externum rei patet illi. Decipitur etiam Aristoteles putās sensum passionem solummodo perfectiuam esse: Nam voluptuosa & dolorifica fit, prout

prout obiecta conseruant destruuntque. Nec per accidēs dolor fit, quatenus organū à vehementi sensibili destruitur. Nam & id dici posset de voluptate, quod scilicet fiat, quia perficitur organum: Sed quidem videtur doloris capax anima sentiens, tunc etiam quando obiectum non mouet organum, sed cogitando duntaxat, aut reminiscendo animal irascitur, dolet & lætatur. Et in nobis hoc patet & in iumento, cum amiserit pullum. Præterea fiunt contraria circa idem subiectum. Ergo dolor in sentiente virtute sicut voluptas fit. Nec docere nos potuit, cur iucūdum sit sensisse res: Sed tantum dicit, quoniam actuatur potentia. Et hoc falsum est: quoniam acturi dolorifica specie non est iucundum. Item transactis doloribus gaudet quoque spiritus. Ergo iucunditas eo fit, quod scientia conseruatrix est rerum omnium. Spiritus autem expertus bona ac mala, discit quid sectandum, quidque declinandū est illi. Quapropter & odiosarum rerum scientia bona est: Nosse febres, venena, bellum suaue est animo, quoniam ita peritus fit. Quamuis simul renuat, cupiatque eas sentire interdum. Et quo Galenus putat esse duas animas. Sed ita non est; sed in obiectis salus & damnum mistim reperiuntur. Et illius genera cupit, istius recusat simul, vt dictum est.

CAPVT. XVI.

Si sensus esset potentia paßiua incorporea indiuisibilis, non posset nisi semel sentire, nec multa, nec contraria simul nec simulacra eorum, sed corpori tenui mobilique hæc omnia conuenire.

NON modo Aristoteles rationem suæ positionis reddere nequit quo scilicet pacto potentia, vbi informata est aliqua forma sensibilii, possit aliam recipere; cum quæ intus est prohibeat; vel vbi reponat, quam habebat, dum nouam accipit: Et quo pacto, cum sit passiua, possit proprium deponere actum, ac spoliari suo perfectiuo, quo cum est magis vnum, quam compositum ex materia & forma. Cum materia nulla possit propriam formam depellere, nisi ab externa agente causa sibi auferatur. Nec n. ignis calorem, nec frigus terra deponunt, nisi à contrario priuentur, nec quomodo illam obliuioni dat & postea meminit.

Sed & hoc deterius declarat, quomodo possit eodem tempore contraria sentire calorem & frigus, albedinem & nigredinem, contrariisque informari; cum sit incorporea, indiuisibilisque potentia, species autem multæ diuisibilesque. Aiunt non esse contraria hæc in cognoscente virtute, sed in rebus ad inuicem. Potentia autem contraria ipsa iudicat, non fit. Sed hoc absurdum est.

Sic

Sic enim neque potentia ipſa contraria eſſe iudicaret; ipſa enim res iudicat, prout afficitur, ab eis. Si à contrariis contrario modo afficitur, contraria iudicat: ſi ſimili, ſimilia.

Quapropter nunquam iudicabit contraria, à quibus non patitur contraria. Pati autem eſt informari apud Ariſtotelem. Ergo ſimul duobus contrariis informetur, eſt opus. Patet quidem in tactu aliter nos affici à frigore: & aliter à calore; ideoque dicimus illud frigus, hunc calorem. Si autem ita non pateretur, ſed ſicut qui ſpecillis vtitur rubris, omnia rubra videt, & non ſuis colorat coloribus differentibus, ita potentia niſi contrario modo afficiatur, eadem reputabit eſſe contraria.

Præterea quomodo poteſt res multas ſimul ſentire, nil dicunt hac ratione. Alii dicunt eſſe in ſenſu contraria, ſicut dulcedo & albedo in pomo eodem ſubiecto res diuerſæ: Sed ſi ita eſt, Ergo potentia non iudicabit contraria eſſe contraria; ſed diuerſa: prout enim in ea recipiuntur, ita iudicantur. Alexand. vero hæc disquirens tandem ait, potentiam eſſe incorpoream; ſed tamen formam organi corporei, in cuius partibus diuerſis contraria recipiuntur, & à potentia ſimul iudicantur. Sed nil ſoluit; Eodem enim tempore eadem indiuiſibilis potentia ſentit plura & contraria: ſentire autem non poteſt niſi informetur illis. Ita enim fit ſentire Ariſtoteli. Ergo non ſufficit organum informari, alioquin nunquam ſentirentur.

Ipſa autem indiuiſa eſt; & non ſicut corpus partitur;

quod

quod in variis partibus, variis tangitur rebus. Quapropter Aphrod. sentientem animam facit tandem corpoream, licet non dicat esse spiritum, sed vel formam spiritus vel corporis, hoc est temperiem vel ex temperie resultantem spiritum. Sed hanc speciem vocat indiuisibilem per se, sicut calor & albedo: diuisibilem vero per subiectum cui inhæret: Sicut albedo partitur ad partitionem albi. Hoc autem & nos asserimus: sed temperiem & spiritum sentire dicimus, quatenus res temperatæ sentiunt: non enim dant quod non habent. Vnde Aphrodisiensis nisi atrox positionis defensor sit, cogitur elemẽtis sensum dare, alioquin misto illam non darent, cum & sensus passibilitas sit illis conueniens, & non relatio misturæ, vt in alio libro scripsi. Nec iudicium passionis aliunde veniat misto, nisi ex miscibilibus, vel ex nihilo, vel à Deo, vel ab anima mundi, quæ non placent illi. At quidem nobis facile est, his respondere difficultatibus: Nam cum corporeus sit spiritus mutabilisque in diuersis sui partibus, potest simul mutari diuersis obiectis, omnesque simul sentire. Si autem informaretur, vnica tantum informaretur forma, nec nisi vnum sentiret. Eosdem porro motus in eo sopitos, aliis aduenientibus posse remanere, facile in aqua & in aere patet: Postea que à consimilibus excitari & fieri reminiscentiam, memoriam, & discursus: qui enim passus est, aptior est pati: Profecto omnem sensationem immutationem esse tactus docet, qui calefit, frigescit, pungitur, lenitur, aggrauatur, patiendo non formam, sed mutationem. Gustus quoque & olfactus nullas formas,

simu-

ſimulacraque admittunt, ſed ſapores & odores, qui ſunt actiones caloris in craſſitie vel in tenuitate ingeſti. Sonum autem eſſe aeris motū, & nō ſpeciem nec formam, Ariſtoteles fatetur, & realiter recipi. Vbi licet valde incuſare aſſeclas ponentes ſimulacra intentionalia, immaterialiter & intentionaliter recipi in potentia immateriali: Cum hæc intentio non ſit, quia nos ita intelligimus, ſed quia eſt in natura. In natura autem reales ſunt res, quæ mouent realiter ſenſum; quem alteratione fieri teſtatur Ariſtoteles, & ſenſatio omnis tactus, auditus, olfactus & guſtus. Sed viſio decepit eos, quoniam in pupilla viſibilis obiecti imaginem conſpicimus, quod viſionem intromittendo fieri contra Platonem eos docuit, & per informationem intentionalem. Sed Plato per motum & alterationem ſenſit docte. At nihil inde concludunt. Nam ſunt in oculo tunicæ transparentes, & cryſtallinus humor ad excipiendam lucem ſpecie tinctam. Sed hæc ſpecies non informat ſentientem ſpiritum prorſus, ſed mouet modo ad iudicandum eius obiectum, vnde reflectitur. Nec remanet imagines in ſpiritu, licet ipſe, quia ſubtilis eſt, lucidusque, poſſit eas recipere, ſed motus tantum, qui quoniam cum imaginibus ſubierunt, efficiunt imaginari ac ſummare. Sed ex calore & frigore, ex ſono, & ſaporibus & odoribus nulla profecto imago in ſenſu recipitur. Imago autem in viſu per accidens ſentitur, lux vero per ſe, quæ mouet vt eſt affecta. Nec incorporea ſit potentia, vt corpora recipiat, cum aer & ſpeculum corpora ſint, eaque recipiant palam. Quomodo autem incorpo-

reum recipiat corpus inexcogitabile eſt: nec quia recipit immaterialiter corpora, ſit immaterialis: nam & ſpeculum & aer immaterialiter recipiunt imagines materialium. Tandem patet error offerentium ſimulacra ſenſui, nil docentium quis ea producit, quomodo veniant & quis inſerat potentiæ: neque enim lapis nitens ſe ſua forma ſpoliat aut imagine, nec ſuperficiali ſimulacro, vt ſtulte Lucretius opinatur. Nec multiplicatiua vis in lapide eſt, vt in igne. Oportet igitur ad lucem tinctam recurrere coloribus: Et per coloratam lucem noſſe quantitatem ſubiectam colori, & figuram & motum quanti, dum in aliis ſemper ſitibus vario modo ipſam repræſentat: quietem vero, vbi ſimiliter. Sed de his alibi.

Capvt XVII.

In diuerſis ſenſoriis, non potentias diuerſas informatrices, ſed vnum eundum ſpiritum corporeum ſentire & conferre obiecta quia idem obambulat omnia organa: & non dari ſenſum communem, vt Ariſtoteles ſcribit.

Redevntes autem ad Ariſtotelem dicimus diuerſitatem obiectorum non comprobare diuerſos ſenſus & ſentientes formas: Namque album nigrumque opponuntur magis, quā dulce & album: Hæc enim ſimul manere poſſunt, non autem illa: Nihilominus ſunt obiectum eiusdem viſus. Indicant quidem varias ſentiendi

vias

vias modoſque: Quod enim per craſſam corporis partem non admittitur ad ſentientem animam, admittitur per graciliorem; & per tranſpicuam, quod non per opacam: idemque pomum in obtuſo tactu frigiditatem imprimit quam extraneam habet, in lingua dulcedinem, innatum communicando calorem; in naſo odorem, educendo tenuitatem ſuam calidiuſculam: In oculo albedinem, quæ eius eſt adparētia caloris. Quapropter idem calor, in tactu vocatur calor, in guſtu ſapor, in olfactu odor, in oculo candor & lux. Ipſa enim lux eſt viuus candor, & calor adparens, hoc eſt, viſus, hoc eſt, attactus à longe per tranſparentiam Atq; eundem ſpiritum hæc obiecta omnia ſentire, ſed diuerſis organis, ſicut idem homo ſcribit penna, ſecat gladio, & fodit ligone, palā eſt. Quando enim attente quippiam audit homo, non videt prætereuntes coram eo, & cum attentius inſpicit, non audit vocantem. Et per Aſtrolabium inſpiciens alterum claudit oculum, vt totus ſpiritus collectus in altero melius inſpectet. Idem ergo ſpiritus audit, videt, guſtat, quandoquidem ex organis in organa ita accurrit. Ergo nō eſt forma organo affixa: tunc enim ab eo diſcedere non poſſet. Et quādo homo dormit oculis apertis, videret, audiret, tāgeret cum omnes formæ ſentientes ſuis in organis remaneant: ſed in omnibus paſſionibus lætitiæ, iræ, riſus, planctus, ſpei, mœſtitiæ, conſpicitur ſpiritus, nunc confluens in oculos eoſque lucidos reddens, nunc in ore dilatari; nunc redire intus & minui, & turbari extrema, & frigeſcere. Corporeum ergo eſt, mobile, & paſſibile, principium ſentiens. Eſt

vnus continuatione in cunctis sensoriis, sicut aer in canalibus sonantibus. At Veneris actus, qui sensus omnes languere facit, bene probat, sentientem spiritum esse vnicum qui confluit ad fruendum voluptate, & tumefacit mentulam,& mox detumefacit. Et quidem si sensus multiplicandi sunt, miror, cur Aristoteles proprium sensum Veneris non fecerit: cum à se non audiens rationem, mentula irrigatur, & ipsa vna apta est sentire voluptatem eiusmodi, ob suæ carnis spongiositatem; sicut lingua saporem, & ob mordacitatem caloris per ipsam transeuntis. Tribuendus ventriculo erat & sensus famis & sitis, quippe cum in ipso tantum fiant, non autem in oculis,& aliis organis.

Præterea videns homo pomũ, scit saporem illi inesse & odorem. Ergo ille spiritus, qui videt, odorat, tangit & gustat. Alioquin conferre simul obiecta eiusdem subiecti non possent: sed essent sicut ego & tu. Aristoteles hoc perpendens, sufficere ait quinque sensus: sed necesse est addere sensum communem: quem in anteriori capitis cella quidam sui reponunt, alii in corde. Et in sensu communi dicit omnes sensus conuenire, & ipsum esse sicut centrum, sensus cæteros sicut lineas ab eo ad Peripheriam extensas. Pulchra comparatio, sed dictis contraria suis. Si enim sensus formæ sunt organis affixæ, nunquam docebit quomodo introcurrant ad sensum communem, conferantque computata obiecta, quando simul videmus, audimus, gustamus & odoramus. Et quomodo discedere possint formæ & redire dicet nũquam. Siquidem

in corpore non ſunt huiusmodi viæ & lineæ; neque in potentiis, quoniam ſunt affixæ externis organis, à quibus non recedunt. Nec quomodo centrum ſimul plura noſcat, ſi vnum eſt indiuiſibileque: minus autem ſimul. Neque enim lineæ plures ipſum plurificant; ipſe enim iudicat omnia obiecta. Ergo illis informetur oportet ſimul, cum iudicat ſimul. Et cum indiuiſibile ſit, quomodo poteſt? Nec Aphrod. hæc anxie disquirens ſatisfacit. Nobis autem facile eſt ponentibus ſpiritum vnum corporeum tot rebus ſimul in diuerſis partibus ſui immutari, continuatis per totum corpus: qui quando totus vel maiori pars in aliquo colligitur ſenſorio, minor eſt in aliis & ægre ſentit, aut functiones cæteras edit.

CAPVT XVIII.

Animam non eſſe corporis formam, ſed Dominam & accolam: excepta mente humana.

PRÆCEDENTES ſermones bene quoque declarant animam ſentientem non eſſe actum ſeu formam corporis organici potentis opera vitalia edere, veluti definit Ariſtoteles. Comprobatum eſt enim ipſam de ſenſorio in ſenſorium moueri & de exterioribus ad exteriores partes: Eſſeque corpoream, mobilem, tenuem, non affixam organo, ſed intermanentem, ſicut multi in naue milites, & gentes in domo, & homines in ciuitate: qui diuerſis in

officinis, plateis, ædibus & viis diuersas obeunt functiones. Et qui asserunt esse actum organici corporis, fatentur corpus esse illius organum, sicuti nos. Nullum autem agens principium informat proprium instrumentum, sed mouet regitq;. Ergo non est forma. Et Aristoteles hoc fateri cogitur, dum actiuam virtutem dicit in passiuam causam prodire tanquam in aliud ab alio, in 9. Metaphys. & alibi non esse idem agens patensque sæpe clamat. Forma autem vnum fit cum materia, Ergo vnum agens patiensque: quod absurdum illi est, non autem nobis. Præterea corpus distinctum est in ossa, neruos, carnes & viscera, totq; in membra differētia colore, dispositione, actione, temperamento & difformitate, ita vt nullo pacto vniforme sit, & vnica forma constare possit. A qua quidem vniformis est & ignis, & res similares, & hæ vnica informātur forma: at animal tanta ornatur difformitate, vt stultum sit, ab vna forma posse ipsum informari, putare. Forma est vis actiua in igne, vt calor, sed alii dicunt igneitas & aqueitas, quoniam putant aliam esse formam totius, cum Auic. Compositis autem rebus temperamentum est forma, sicut Galenus intelligit ipsiq; Peripatetici componentes omnia ex quatuor elementis, licet nos vno tantum constare declarauerimus. At Alexander qui nō temperamentum sed speciem resultantem ex temperamento formam dicit, nil noui affert: Nā postremus habitus misturæ erit, aut generationis misti, vel simplicis. Sicut quādo aqua fit aer, passim attenuatur & calefit, donec ad motum agitur. Vbi vltima tenuitas, & caliditas, quæ ipsam in

aeris essentia reponit, constituitq; dicitur forma aeris. Sic in misto. Neq; enim additur nisi modus gradusque talis tantusq;. In Metaph. autem hunc gradum differentialem ex esse & non esse exponimus: quo enim est aer, non ignis, nec lapis, nec terra. Porro animal diuersas habet partes, tenues, liquidas crassas, molles, duras, albas, rubras, omnes quidem proprio habitu ac temperie donatas. Igitur Aristoteli impossibile est vnica informare forma. Nec intellectus, nec ratio, nec sensus formæ ipsius sunt, vt putat Aristoteles; sed ait, anima non est materia, neque compositum; Ergo est forma. Nos autem respondemus esse agentem causam interclusam & intra operantem in corpore. Et quidem spiritum dicimus compositum ex calore & materia tenuissima. Patet autem diuisi serpentis duas fieri partes, quorum quælibet mouetur adhuc portione suę animæ. Diuisibilis ergo est materialisq;, habitatq; in neruis: Et quia sunt angusti valde in vermibus, diu exire laborat. At ipsi aiunt, erat vna in actu & multæ in potentia; idcirco partitur. Sed ineptissime garriunt. Non enim quippiam vnum esse multa in potentia potest, nisi sit etiam partibilis in illa multa: Dum non diffunditur sicut lux, sed partitur sicut chorda corporalis. Multa insuper dicta sunt superius, de corporitate ipsius. Ergo solum animal vnum est compositione, quoniam vnum habet spritum, multasq; partes compositas in vnum consensum, ordinem, & formam totalem, integratam ex multis partialibus, sicut domus & nauis. Et sic melius sentit Auic. quam Auerroes, vt in Metaph. docuimus.

Hoc nomen forma figuræ primo impositum est; deinde ad ideam agentis translatum est, & ad ipsam agentem virtutem. Hic autem sumitur pro habitu postremo rei genitæ, quæ multiplex est; sed respondet ad certum modum ideæ in diuina mente, ex qua animal habet vnitatem, & non ex hac Aristotelica forma. Scotus autem non inepte sufficere docet vnitatem compositionis. Non negem tamen mentem à Deo infusam posse formam esse animalis humani, quin asseram cum clementina ita decernente. Sed decretum fuit (de Sum. Trin. & fid. Catol.) contra Auerroem, ponentem vnicum modo intellectũ in omnibus hominibus, non informantem, sed solum assistentem & eo modo, quo S. Augustin. in CHRISTO ponit Deitatem. Vt autem errorem Auerr. euerteret, dixit Papa, cuilibet homini inesse animam propriam informantem. Quod Platonizantes Theologi glossant. Nos autem credimus, vt Papa dicit. Anima enim quæ à DEO immittitur, non ex materiali pendet temperamento, sed à DEO, sicut lux à sole, ita quod potest diuersa temperamenta colligata informare, sicut lumen simul informat speculum, aerem, nubem, actuatque. Sed res ex materia emergens, nullo pacto potest forma esse temperamentorum diuersorum. Talis autem est omnia, quam Aristoteles cognouit. A DEO enim ipse nihil producit, nisi motum primæ sphæræ, quem alii motores imitantur. Vt Alexander ostendit Peripateticorum princeps, in libro de Anim. Ad doctrinæ huius complementum examinanda videntur alia sentiendi

genera,

genera, quæ Aristotelem faciunt inuentorem animarum aliarum ignotarum.

CAPVT XIX.

Peripateticos ex vna anima indiuisibili plures partes efficere, aut animas aut facultates differentes.

PERIPATETICI vnum facere animal conati, tollentes trinitatem animæ contra Platonem, in varietatem incidunt deteriorem. Non enim tres modo sed multas animas, aut partes ponunt in animali: insuper & quinque sensus, quinque informatos formis, & superaddunt sensum communem, qui conferat obiecta particularium. Ac memoratiuam faciunt rem aliam, quoniam retinet species, sensus autem recipit. Item diuisim inueniuntur. Muscæ enim sensus pollent & memoria carent: Nam expulsæ redeunt subito ad mordendum, vnde malum imminet earum.

Post hunc dicunt extare imaginatiuum differentem à memoria: Nam multi bene sentiunt & memorant, at praue imaginantur. Item sensus & intellectus non decipiuntur vt imaginatio. Item in dormiētibus non est sensus, sed est imaginatio. Et in nobis est imaginatio, non in ostreis & vermibus: fit enim sensus non volentibus nobis & illis, sed imaginatio etiam nolentibus & in somno. Et sensus est obiecti præsentis, imaginatio absentis. Addunt aliam esse rationalem, quæ discurrit à notis

ad ignota, quod sensus & memoria non faciunt. Huic eandem alii faciunt intellectiuam, alii separant: huiusque munus adsignant nosse res in vniuersali, vt genera & species: Et in hoc consistere sapientiam & principiorum notitiam: scientiam vero esse discursum ab his. At sensum nosse particularia, quorum non est scientia, cum sint infinita & varia: Scimus enim hominem sed non hunc & illum. Iterum Aristoteles ostendit sensum esse aliud ab intellectu, quoniam ille vehemēti sensibili corrumpitur, vt ab igne & tonitruo. Intellectus vero à vehementi intelligibili perficitur roboraturq; Quo enim vniuersaliora & abstractiora nouit, perficitur magis ad intelligendum. Et quoniam intelligit res absq; materia, vult ipsum esse separatum immaterialemq;. Et hic alii interpretātur separatum ab obiectis, alii à corpore, vt non sit actus corporis, ideoq; separabilem esse & immortalem. Sed cum intelligere sit passio, Aristoteles adinuenit alterum intellectum agentem, qui reddit immateriales res materiales, præbetq; defecatas materias intellectui cognoscendas passiuo. At ipse actiuus non intelligit, quoniam intellectus est passio. Hinc altercantur Aristotelici. Nam alii cum Alexandro asserunt intellectum actiuum esse immistum, immortalem; immaterialem, passiuum vero esse temperamenti habitum. Vnumque esse intellectum agentem in cunctis hominibus, non autem passiuum. Auerroes vtrumque abstrahit & æternat, esseque vnum in omnibus & differre ab inuicem, quia alter patitur, alter agit: non autem esse in bestiis: Beatitudinemque humanam paucissimis conue-

nire,

nire, qui intellectui copulantur abstracto per scientias rerum omnium quas in cogitatione quadam noua potentia Auerr. apponit. Latini cuilibet homini dant propriam animam secundum Aristotelem & intellectum agẽtem & passiuum esse duas facultates eiusdem animæ rationalis: & non organicas. Cæteris dant cellas in capite cum Arabibus & lædi alteram sine altera putant. Verum superaddit Aristoteles animam motiuam, quoniam eius munus est opus, non scientia. Et alii vegetatiuam & nutritiuam, cuius est alere corpus. Nam hæc in plantis est absque sensu, & in brutis sensus absque intellectu, sed motiua non sine sensu.

CAPVT XX.

Memoriam in sentiente spiritu reponendam, eundemque sentire & recordari.

HAs opiniones in suo loco reprobauimus: hic non repetam, nisi quæ vtilia sunt ad probandum sensum omnibus inesse rebus, & has animæ partes vel animas, non esse nisi diuersos operandi & cognoscendi modos eiusdẽ virtutis, non autem animas diuersas. Memoriam esse sensum anticipatum iam diximus: Eas n. modo res recordamur, quas sensimus. Eadem ergo virtus sentit species seruatq;: Attamen & demonstrauimus sensum immutatione fieri & non informatione. Ergo species non seruantur sed motiones. Patet autem quoniam cum recordamur rei dolorificæ aut lætæ, aut stomachosæ, renouatur

in nobis dolor & lætitia, aut nausea, sed non ita fortiter, quoniam obiectum non præsens mouet, sed sicut cicatrix quasi remansit, iccirco nunquam recordatur alicuius rei animal, nisi cum sentit rem similem illi, quoniam iterum patitur consimiliter. Quot autem sunt similitudines, tot sunt reminiscentiæ: hoc est, similitudo substantiæ, temporis, loci, actionis, passionis, operationis figuræ, temperiei, accidentis; & similitudo differẽtiarum & similitudo adhuc similitudinum inuenitur. Sensus ergo recipit passionem & in sensu excitatur & renouatur, id est, in spiritu sentiente. Et hæc renouatio est memoria. Nec sit aliud à sensu, quoniam in sensu non remanet passio absente obiecto, vt in memoria. Nam manifeste remanet, & licet color in oculo non sit, est tamen eius affectio in spiritu, qui est in oculo, & in cerebro. Neque enim oculus est sensus, sed spiritus. Vere etiam animalia multa plus sentiunt, quam recordantur, & hoc in genere hominum quoque inuenitur, vt non putemus aliorum esse generum sentire & memorare. Qui enim spiritu valde tenui calidoque sunt, sentiunt percipiuntque subito omnia, quoniam tenuitas facile patitur. Sed non remanet motio, cum quia à succedentibus motionibus facile deletur; tum quia continuo spiritus foras exhalat, sicut flamma de candela, & quæ intelligit sensitque, communicare succedenti spiritui, qui etiam ex sanguine vaporeque continuo fit, nõ vacat: Ita quod proprii motus cum eo euanescunt. Hoc autem patet in phreneticis à calefacto cerebro perdentibus memoriam; plerique etiam in

graui ægritudine totam amittunt ſcientiam; Vehemens enim paſſio morbi delet, tegitque paſſiones exiguas: Ita quod exhalans ſpiritus non communicat genito niſi paſſionem maiorem: Itaque temporis diuturnitate omnia obliuiſcitur. Senes quoque facile obliuiſcuntur, quia nimis attenuatus ſpiritus facile exhalans ineſt illis. Et huiuſmodi tenuitate præditi, præſentiunt aeris paſſiones, in quo res fiunt, prædicuntque, ac deinde non meminerunt quæ prædixerant. Quare Galenus de morbo non vulg. inquit: Quibus multus ineſt calor, eorum ſpiritus adeo exacuitur vt ſpatio temporis breuiſſimo, omnia luſtret & omnia cognoſcat. Idem fere Ariſtoteles de Sybillis & Bacchis. Quapropter nil mirum ſi muſcæ ſpiritu tenuiſſimæ memoria careant: hoc enim non indicat portionem ſentientem eſſe aliam à memorante; ſed eundem ſenſum non eſſe ſemper vtrique aptum operationi. Neq; enim quia non aptus eſt, quiſpiam bello, non eſt homo. Porro cum nos quippiam meminiſſe cupimus, cogitamus locum, tempus & ſimilia, quousque recordemur, quando memoria ſopita eſt, non penitus perdita: & ſimili nouo motu renouamus veterem ſopitum motum, qui vel exhalatione, vel aliorum motuum ſuperuentu euanuerat. Petrus noſter N. feruentiſſimi ſpiritus ſagaciſſimi eſt quoque ſenſus, vt in exiguo multa pernoſcat argumētando: Sed memoria exilis eſt valde. Nec craſſi ſpiritus memoria pollent; nā pauci in ipſis motus, niſi vehementes imprimi poſſunt, ſed impreſſi remanēt diutius. Hic irrideas Peripateticos qui ponunt memoriam corporalem

 con-

contra propria decreta & cerebro ſiccos memoratiuos valde humidos parũ. Imo ſicci à nimio calore, vt patuit, parum memorant. Humidi multum, ſed pauca obiecta: res enim languidæ actionis non imprimuntur in eis: At temperati facile recipiunt, retinentque, & communicant doctrinam ſucceſſoribus. Iccirco Pharmacis ſpiritus temperies immutatur; fitque memoratiuus, vel obliuioſus. Ars quoque memoriæ localis ſenſui expoſita in rebus valde ſenſibilibus & notis ponẽs res ſimilitudine cognitas, oſtendit memoriam eſſe ſenſum debilitatum, qui ita renouatur & roboratur. Item ſi memoria ſequitur temperiem, ergo corporea virtus, paſſibilisque memoratiua eſt, non autem incorporea, vt dicebamus.

CAPVT XXI.

Eandem animam ſentientem & memoratiuam eſſe imaginatiuam, & diſcurſiuam.

IMAGINATIVAM vim eſſe ipſammet ſenſitiuam, & memoratiuam palam eſt: qui enim plurimas res ſentiũt memoriaq; tenent, plurimas quoq; imaginantur copulando, & diuidendo motiones ipſarum. Nec quiſpiam ad imaginationem mouetur, niſi per ſimilitudinem, aut ſimilitudine, ſicut memoratio fit, & reſenſatio & ſenſus. Iccirco in ſomniis perceptas ſenſu res imaginamur. Rex de regimine; Nauta de nauigatione, Doctor de doctrinis, & quilibet de his, quæ tractat, ſomniat; magis

magis autem de his quæ amat, aut timet valde. Imaginari autem nil est nisi aliam sentire rem super ea, quæ sensimus: Itaque vocetur supersentire. Admiratur Plato quando rem imaginando aliquam plurimæ suppetunt simul aliæ, quæ videntur quasi aues in phantasia volitare. Hoc autem inde fit, quod imaginatio est moueri: Et aliquam recolendo rem in sua motione, quam indidit nobis, omnes illi similes excitantur; quoniam omnes motiones passionesque illi similes renouantur in tenuissimo spiritu, & vapores & affectus à carne & humoribus, & res quæcunque apta est excitare imaginem in nobis præsertim desiderantibus, aut timentibus, aut odientibus, dispositisque ad illam. Inuentionesque omnes in imaginatiua non deprauata locum habent. Ita Bombardas à tonitruo inuenimus, siue Salmoneamus primo, siue Germanus: serram ex dentibus vel spina dorsi piscium; Naues ex auibus, &c. Nam ex similibus in anima motonibus derelictis ad similes iterum mouemur, vt pateat imaginationem esse discursum & sensum & memoriam, hoc est supersentire & sentire & resentire. Interdum amittitur imaginatiua remanente sensu & memoria, nec ideo est alia res. Hoc autem aduenit à sensatione vehementi affectum permagnum relinquente: qua vna adeo afficitur, agitaturque spiritus, quod aliam quamcunque per illam metitur: Ita sunt furiosi ab amore vel dolore; qui semper eadem re dolent, aut lætantur, aut timent: & omnis res alia apparet illa met; sicut enim

æger ſpiritus exilis inſpiciens in parietem quamcunque hominis delineationem, videtur ſibi videre hominem, aut beluam, magis autem quod amat, aut timet, ita imagine rei captus agitatur. Igitur imaginatio nunquam amittitur, ſed deprauatur ex paſſione vehementi, ſicut & ſenſus: Nam vident ita affecti, vt Poeta ait; & geminos ſoles, & duplices ſe oſtendere Thebas; ſæpe & in ſpiritum cerebro habitantem inſurgunt fuligines & fumi & horribilia videre faciunt impediuntque iudicium verarum imaginum, interturbando motiones ſpiritus certas, ordinatasque ad diſcurſum. Nec quidem Ariſtoteles debuiſſet imaginatrici ſæpe fallaci committere domientis curam animalis, ſed rationali potius, cui inuigilare proprium erat magis, ſed cum videret hominem decipi in imaginando, quod non eſt, & in ſomnis; hanc deceptionem eſſe creberrimam, partem animæ nouam pro tunc cominiſcitur. Falſo quoque non eſſe ſenſum rei abſentis docet: cum illas & videre & tangere vehementer affecti videamur, nec ſit alius ſenſus videns in præſentia, & abſentia, licet decipiatur iſte, quoniam ratio decipiendi eſt abſentia rei, quam vt præſentem videt, & in ſenſu remanere imagines palam eſt intuentibus albiſſimas res, & audientibus rumores pergrandes, quibus remanet quaſi albor in oculo, & tinnitus in aure, quæ ſunt organa; multo ergo magis in ſpiritu. Falſum eſt quoque oſtrea non imaginari; ſi enim retinent memoria, imaginantur, quoniam eſt ſuperſentire retentas ſenſu res, imaginatio. At diſcurſum eſſe imaginationem liquet magis. Diſcurrimus enim

ab cognitis à ſenſu ad ignotas res. Hoc idem facit imaginatrix, fingit arcem in aere, hominem tricipitem, quoniam nota eſt ſibi arx, & aer & homo, & caput, ideoque copulat iſta ſimul & vnam diuidendo notionem, ſemihominem imaginatur, & cum altero dimidio ſemicaprum. Imaginamur regem non viſum, videndo quempiam in dignitate magiſtratum, & quia notionem magnitudinis & paruitatis habemus, copulamus magiſtratui viſo magnitudinem ac dicimus ita eſt Rex. Quapropter ſemper à ſimilibus procedimus. Ita in ſenſu quando video Petrum mihi videor videre Dionyſium ſibi ſimilem, & ſentimus rem in alia re præſentialiter in ſenſu, ita in diſcurſu; ex his quæ potentialiter ſenſimus aut recordamur, ad quas non ſenſimus procedimus. Ex Papæ Maieſtate Dei maieſtatem intuemur, & ex ventorum tenuitate viſibili Angelos inuiſibiles ſentimus, & nominamus interdum, & videntes vnum cœli gradum ſeptuaginta in terra miliaria referre, diſcurrimus quemlibet gradum alium ſimilem tantundem importare; ita ex 360. gradibus vniuerſam rotunditatem metimur.

Numerus quoque apud homines vſq; ad decem porrigitur, quoniam decem habemus digitos, ſed quis ſcit quouſque & quomodo inter Angelos recte numeratur? Ex noſtro palmo menſuram rerum cognoſcimus; hę autem omnes notitiæ ſunt ſentientis ſpiritus; qui à notiſſimo per ſenſum ad ignotum procedit. Errores autem pene omnes ſuboriuntur quoniam nos rem iudicamus ſicut nos ſumus omnino. Vnde Mahumetani Deum cor-

poreum faciunt & Paradiſum carnalem; & Tertullianus eidem quaſi humanam dat effigiem; Angelosque opinamur quales nos ſumus.

Præterea ventos nil videre putamus, quoniam oculos non habent, ſicut nos. At bene diſcurrens homo, per ſimilitudines omnes ac differentias, inueniet oculos non videre, ſed in eis latentem ſpiritum. Sic Ariſtoteles opinatur aliam eſſe diſcurſiuam à ſenſu, quoniam oculus naſusque non diſcurrunt, nec conſiderat qualiter, qui in eis ineſt, ex extrema petræ effigie ſcit illam eſſe petram, & ex pauculo odore in tenebris ſcit hoc eſſe pomum & illud thus, & ſubito. Quin aſſeram nullam fieri ſenſationem absque diſcurſu. Non enim ſenſilis anima informatur ſenſibili obiecto, ſed ex modica mutatione, totam menſurat ſtatim, licet pluribus ſenſationibus certior mox fiat, & Ariſtoteles obiecta per accidens ſenſilia diſcurſu ſentit. Sunt qui amittunt diſcurſum retento ſenſu, quia ſentiens ſpiritus quid patiens remanet ineptus ad aliquam ſui operationem: Non tamen non eſt idem: Veluti diximus, fuligines intra ſpiritum volitantes, dum ipſe recolit mutationes diſcurritque, interturbant motiones diſcurſusque, nec aliud cogitare, videreque faciunt. Nimius quoque calor ſubito diſcurrere ac præuidere in ſimili multa ſimilia efficit; at motus ſtatim perditur exhalante ſpiritus parte, & diſcurſus perditur, aut in aliam apparitionem mutatur. Cognoſcere & ſentire in ſimile eſt ipſum diſcurrere, hoc eſt per aliud ſentire, & in animalibus ac rebus omnibus hunc patiendi ſentiendique mo-

dum

dum reperiri superius declaratum est; & mox declarabitur sensum quoque se sentire, sicut discursus, quamuis neget Aristoteles.

CAPVT XXII.

Sensum, intellectumque Aristoteli notum esse idem; & vniuersale ab vtrisque & particulare cognosci, nec vlla ratione Aristoteli ponendum esse intellectum incorporeum separatum & immortalem.

INTELLIGERE esse spiritus sentientis discursiuique facile nouimus: Res enim vniuersalis in mundo non inuenitur, ergo quando intelligo hominem, & non Petrum & Franciscum, contingit, quia alias sensi Petrum & Franciscum, aliosque similes homines, & quoniam ipsorum particularitates in spiritu non remanent, quia parum mouent, & raro vel semel; similitudo autem in qua conueniunt particularia, plurimum mouet, quoniam in omnibus mouentibus est, & prope & procul; iccirco magis retinetur in mente vniuersale, quod nil est nisi ipsa particularia adpræhensa vt vnum, in eo quod similia & quia intellectio non fit præsente obiecto, sicut sensatio, sed absentis rei sensus est, vel distantis, videtur diuersa esse substantia sentiens ab intelligente. Sed & sensum intelligere palam est: Si enim

vniuersalis cognitio absque particularibus est intellectio, & hæc sensui conuenit, intelligat oportet. Conuenire autem liquet, quando quid à longe videmus, vt Petrum. Nam primo dico; ecce est animal, quia mouetur, vbi vniuersale sentio, & non particulare; & ipso propinquante dico, est homo, & propinquante magis, dico est monachus, & proximato, dico est frater Petrus. Ergo intelligere est sentire, confuse, & à longe; sentire vero est intelligere prope seu cominus. Pueri quoque distinguere particularitates non adsueti adpellāt omnem fœminam matrem, & omnem hominem patrem, quoniam vniuersale est illis notius, quod magis & in pluribus eos mouet. Canis procul hominem videns, latrat contra eum, quoniam cognoscit vt hominem in vniuersali, adpropinquatum vero agnoscit esse herum suum, & non amplius latrat, sed blanditur cauda; est ergo sensus intellectio. Aristoteles quoque in 2. Poster. declarans vnde oriatur scientia vniuersalis, à sensu oriri determinat, quoniam idem sensus videt hominē, & Petrum hominē. Itaq; stultū est opinari scientiam consistere in cognitione vniuersalium. Quid sciam ego, si nouero Petrum esse hominem, animal rationale, dum eius qualitates & proprietates, actus, virtutes, vitia & temperies ignoro? Verum quidem est, cum impossibile sit omnia indiuidua & conditiones addiscere, oportuisse scientias in vniuersali & in confuso habere. Sed medicina necessitate victa monet, non sufficere scire, quænam febris sit hæc, sed quando & quomodo inuadit, & infirmi complexionem particularem, & robur & tem-

pus

pus & cœlum, & Pharmaci non in communi, hoc est, Reubarbari, sed huius Reubarbari quod nunc propinandum est huic infirmo. Verum enimuero hac ratione modica nimis esset scientia, ideoque vniuersalia perambulamus, sicut pueri, & à longe aspicientes coactione, non electione. Deus autem ideo sapientissimus est D. Thomæ, quoniam non vniuersalia, sed singularitates minutissimas nouit. Inepta igitur comparatio Aristotelica est, inter magnum sensibile magnumque intelligibile. Sed debet fieri inter magnum sensibile & parum sensibile. Sensus enim est passio præsentis, obiecti intellectus est passio absentis. Itaque quo magis absentem percipis, eo magis aptus es ad sentiendum præsens vicinumque: Et qui ex duobus miliaribus cognoscit hominem, magis cognoscet ex vno, & qui potest acum videre, magis potest palum. Igitur si paruum minusque sensibile sentitur, multo magis magnum. Ita econtra intellectus debet comparari. Nam si intelligit animal vniuersalius, multo magis intelliget hominem minus vniuersale, magisque sensibile: Sique Angelos remotos à sensu percipit, iccirco intelligibiles magis intelliget, aues magis, qui minus sunt intelligibiles. Idem ergo euenit sensui & intellectui. Iccirco nil mirum, si corrumpitur à vehementi sensibili, non autem ab intelligibili sicut non est mirum cur ab igne distanti non corrumpitur, & proximo corrumpitur. Nec aliæ rationes Aristotelis ostendunt intellectus incorporeitatem, & immortalitatem & abstractionem; Nam cognoscere vniuersale sine materia, sensus quoque pro-

prium est. Sed ſenſatio præſens requirit materiam præſentem, anticipata vero diſtansque & per ſimilitudinem, qualis ſunt memoria intellectus, & ratio requirunt anticipatam naturam, ſimilem, & diſtantem. Ipſeque Ariſtoteles fatetur, nil eſſe in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu. Eædemque res vniuerſales & particulares intelliguntur & viſuntur in præſentia & in abſentia. Video per ſe Petrum, recordor Petrum per ſimilem alium viſum; imaginor ex ſimili & intelligo cum ſimili, & diſcurro in eum ab alio ſimili ſentiendo ſemper; ſpiritu craſſi nimis ſunt qui id non animaduertunt. Bruta quoque immaterialiter cognoſcunt vniuerſale & amicitiam & odium & contemptum: Sed hoc tribuunt extimatiuæ, quam non ſomniauit Ariſtoteles, vt mordicus eius ineptias tueantur. Ita poſſemus mille animas facere ex mille actibus & ex vno in millibus. At extare ſimilitudines abſtractas, & ideas ego in Metaph. oſtendi contra Ariſtotelem huius opinionis autorem, ab eo nil intellectæ & variatæ, variis ab autoribus decerptæ.

Hinc ſequitur non eſſe ponendum intellectum à materia abſtractum, vt vniuerſalia abſtracta intelligat, quæ etiam ſenſus nouit; multoque minus paſſiuum; qui fieri omnia ſicuti & ſenſus Ariſtoteli videtur: Et ſicuti ſenſus organo eſt illi alligatus, fateturque intellectum paſſiuum corruptibilem; quamuis alii interpretentur imaginationem, quam ſic victus veritate nominat. Si autem vt fiat omnia, ab organo ſeparatus ſit, ſenſus quoque ſeparandus erat.

Sed

Sed nec Aristoteles declararet vnquam qua ratione hic intellectus contrariis informetur rebus cum sit indiuisilis, & quomodo cum intelligendo aliquam informatus ipsa alias possit suscipere. Et eadem argumenta contra puram potentiam sensus hic militant. Attamen hinc intellectum agentem adducit, qui separet formas ab obiectis; sed quomodo hæc non remanent informia, non dixit, nec dicet vnquam, & quomodo intellectus iste possibilis immortalis, impossibilisque obliuiscitur rem, quam semel intellexit.

Item quomodo decipitur? Et cur pueri intellectu actiuo donati adeo potenti, quod obiecta spoliat formis ipsorum, non statim intelligunt? & cum intellexerint aliquid, factusque illud fuerit intellectus ipse passiuus, magis quam materia formaque, quis aufert, & obliuionem adducit? Item si quilibet homo, animam habet propriam, & immortalem, oportet esse infinitas animas Aristoteli mundum æternanti. At quo vadunt post mortem, cum Aristoteles neget infernum & Paradisum? vel oportet eas de corpore in corpus migrare, quod reprobat Aristoteles contra Pythagoram. At si vnus est intellectus, sequeretur quod Petro intelligente aliquid, omnes idem intelligeremus. Sed Auerroes respondit, diuersas esse cogitatiuas; (quas Aristoteles nec cogitauit) sed hinc sequitur, nos cogitatiua & non intellectu intelligere. Atqui si ipse intelligit intellectus separatus, non intelligemus nos, sed species

à nostro

à nostro sensu receptæ in phantasia illi deseruient ad intellectionem, nosque erimus obiectum & non subiectum, aut agens intellectionis. Item quomodo hæc anima non intrat etiam in bestias, si manet in aeris sphæra, quam omnes respirant? Et quomodo de illis nihil dixit loquendo de motoribus abstractis in Metaph. 12.? Item si abstracta est, non informat, nec homo erit homo per ipsam, nam à forma Peripatetici dant esse rei. Item quod anima nostra non recordatur aliis se corporibus defunctorum adfuisse & rexisse, si omnibus vna est? Si enim per obiecta amisit, non poterit amisisse species ab eis susceptas, cum magis fiat vnum ex intellectu & intelligibili, quam ex materia & forma, iuxta ipsorum sententiam. At si amisit, ergo passus est corruptionem. Hoc enim est formam amittere. Sed impassibilis & immortalis est illis, quomodo potest amittere & obliuisci? Aut quo facto cogitur introire in homines, vbi amittat scientiam & obiecta sui perfectiua, quibus gaudet & beatur? Concludamus ergo ex vniuersalis cognitione nō comprobari intellectum separatum immortalem; Et Aristoteles ac sui animaduertes particularia quoque ab intellectu percipi, quando de particularibus percipit & consulit; superadduxit tertium genus intellectus, quem vocat practicum & particularium cognitorem per vniuersalia à speculatiuo præcognita. Sed palam est vniuersale cognosci ex particularium inductione. Eadem autem vis particulares propositiones format, & ex eis vniuersale concludit; ita & in vniuersali particularia postea nouit, & directe & non reflexe,

flexe, vt aiunt fingentes; Vnde scimus, & illi fatentur hos intellectus esse substantiam vnam; quæ à particularibus ad vniuersale & è conuerso discurrit: idemque euenit sensui, etiam bestiæ, qui passus ab vno igne, omnes ignes vitat, & quia vniuersaliter scit ignem vrere, idem iudicat de omni particulari igne. Facere autem duos intellectus, alterum qui sentiat, in quo res sunt similes, alterum vero in quo sunt differentes, figmentum vanum est. Sensus oua multa videns propter similitudinem adprehendit illa vt vnum, præsertim si non simul, vt loci differentia distinguat. Sed fœmella gallinarum magistra scit cuius gallinæ sit hoc, quia ex vsu distingere nouit, & profecto si particularia cognoscere est signum mortalitatis, hic intellectus practicus mortalis erit, qui substãtia eadem est cum speculatiuo, igitur & ille mortalis erit. Et Deus qui omnes singularitates indiuiduorum nouit prorsus, vt docet D. Thomas in p. sent. suspectus erit mortalitatis secundum hæc Aristotelica argumenta; Vnde & putat Deum nostra ignorare, ne vilescat; quo nulla opinio stulta magis magisque impia inuenitur.

CAPVT XXIIII.

Esse in brutis sensum, memoriam, disciplinam, discursum & intellectum vniuersalis, sed non diuinorum sicut in homine: qui præstat eis etiam in omnibus actibus & quare.

OMNIBVS animalibus sensum inesse nemo dubitat. Multis memoriam nemo negat. Ipsa enim discunt, equi saltationes, simiæ ludos, Apes reuerti domum, &c. Quoniam vero his anima alia non inest, nisi sensitiua, oportet memoriam animæ sentienti tribuere; reminiscentia non minus pollent. Nam cum quid passi fuerint asini, locum illum vitant, & consimiles illi abhorrent: Ergo ex simili simile in eis excitatur; ergo discursu non carent. Idem enim est nosse in anticipato simulacro rei præteritæ præsentem, & ex præsenti consimilem. Palam comedens hordeum semel equus ex eo omnia hordea cognoscit, & ex odore canes argumentantur quæ sit res odorifera, & ex motu syluæ latentem syllogizant bestiam, & sæpe arguto syllogismo leporem insectantes, viam prolixiorem declinant, & breuiorem captant, & in transitu expectant. Accipitres idem obseruant, cancer conchilia venando sæpe pedibus læditur, dum conchæ illorum clauduntur, quod ne faciant ipse calculum iniicit, ac tuto deuorat. Polypus astute lapidibus affigitur sui coloris, vt lapis videatur pisciculis quibus vescitur. Sepia euomit atramentum, quo sibi parat latibulum, quando ab

do ab inimico piſce, vel piſcatore inuaditur; & viſus eſt canis ab altero cane impetitus, alios conueniſſe canes, & ad locum vbi carnes multas ipſe celauerat, conduxiſſe, & cibo conciliaſſe, moxque eis tanquam conductis vſum militibus, inimicum canem inuaſiſſe, & occidiſſe. Equus quidam ita venerabatur matrem, teſte Ariſtotele, vt nunquam ipſum ſubagitare voluerit, donec ab Armentario deceptus, qui panno matrem texerat, coiuit tandem, at fallacia detecta, calcibus poſtea armentarium occidit. Alius vero ſeipſum. Et Montedorus Marii à Tufo hac venerantia erga matrem perpetuo vſus eſt. Mus quidam fluuium tranans cauda ſibi velum facit. Vulpes multæ copulantur muſſib. caudisq; huius rei gratia. Aſtutia araneæ ad captandas muſcas ſtupenda eſt, qua ratione fabricatur rete, circumponit fila attractoria, abſconditur in centro abdito, quo fila immerguntur, & muſca incidens in rete agitat, & agitatio per filum vsque ad araneam fertur, quæ egreditur ad captionem muſcæ multis cum ſyllogiſmis. Animalia imbecillia viuunt in Repub. contra ferocia. Habent apes regem, obedientiam, excubias, fabros, ſeruos, magiſtros operum, ſacerdotes, qui ſunt fuci, & tanta arte cellas fabricantur, quod noſtras ſuperant. Prouidentiam formicarum admiratur Salomon, & ad ſcholas ipſarum nos mittit. Aringhis Respub. eſt, Rex coronatus, turmatim ambulãt, in medio debiles locant, ſedes mutant æſtiuas, & hyemales ſicut gentes Æthiopes & Arabes & Tartari & noſtri quondam Veientes. Grues ducem habẽt magiſtrum militum ordinem mo-

uendi excubias, & lapidem manu tenet, ne dormitet excubitor. Leones parcunt subiectis, debellāt superbos, recordantur beneficiorum, ita quod leo quidam Romæ noluit deuorare hominem, qui paucis ante annis in quodam antro spinam pedi affixam leonis eiusdem casu extraxerat. Elephanti his pollent magnanimitatibus, insuper & sapientia, arte præliantur, addiscunt linguam, paciscuntur cum hominibus, culpam norunt, lauantur post coitum, lunam adorant, sicut Græci antiquiores ob beneficia ab ipsa in nocte præstita eis. Iaculis inuasi in theatro Pompeiano genu flexi supplicabant pro vita. Transeunte Nilum Antiocho cum exercitu, quoniam dux Elephantorum noluit primus transire, priuatus est ducatu; qui dedecoris impatiens seipsum occidit. Multa animalia honorem ambiunt, contemptum norunt. Quid simiæ argumētentur palam est. Honor & despicientia sensibus exterioribus non percipiuntur sed intelliguntur. Intelligunt ergo. Et Iob ait Deus, quis dedit Gallo intelligentiam? Et in serpentibus prudentiam Iesus ponit, & omnia animalia disciplinabilia, prudentia donat Aristotel. Dicunt tamen illa discere assuefactione. At nos etiam assuefactione artes discimus, sed quis assuescit nisi prçuia ratione polleat, vt possit assuescere? At quo assuefierat leo ille gratus, & formica nata in æstate congregans pro hyeme? quando per aeris immutationem cognoscunt pluuias, & ventos, Nonne syllogismo à causis ad effectus vtuntur? Dicunt instinctu naturali, at instinctus est impulsus præuidentis sapientiæ, ergo quoniam ab aere patiuntur,

untur, sentiuntque, sciunt quid faciendum instat in aere. Formica ab altera discit formica sicut nos, & ita consulunt in futurum: necesse est eas vti voce; & se inuicem iumenta, & aues vocitare. Ergo discursus habent; at nos ipsarum linguam non percipimus, quoniam nec Polonorum, aut Indorum percipimus; omnes enim suo pronunciant quisque modo. Canes tamen nobiscum viuentes, & simiæ bene addiscunt linguam nostram; nam in alias delati regiones linguam accolarum non intelligunt. Vidi Neapoli canem Polonum nil percipere linguam Neapolitanam, nisi loquentes Polonice. Verum pronunciare quod volunt, nequeunt, quoniam non habent organa similia nostris, sicuti nos non possumus vti tuba, vt cythara; nec cornu edere campanæ sonum. Psittaci tamen palatum concauum habentes sicuti homo bene discunt verba multa humana. In mari quoque inueniuntur pisces homines prorsus; & in Olanda & Lusitania visi sunt omnes humanas functiones obire; at linguam non discunt vt loquantur; nam extra aquam parum viuere poterant. Sunt Satyri & Syluani homines syluestres, vt testatur Diuus Hieronymus in veritate, & profecto cum Tartaros & Æthiopes consideramus, & loqui audimus ignotos sermones, videntur rudiores nostris equis, differentes moribus, & actibus nostris humanis prorsus. Ita videntur alia nobis animalia absque discursu & iudicio, sed omnia pollent ratione, alia magis, alia minus; sicut inter nos euenit, quod multi homines videntur bestiæ. Iccirco Aristoteles dixit non omnibus inesse intellectum.

Quapropter videndum eſt, num homo ſit prorſus ſimilis beſtiis, & moriatur, & naſcatur ſicut illæ; vel in ſe habeat diuiniorem animam, & vnde hoc ſcimus.

Non quidem aſſero ſapientiorem, qui meliora organa ſenſus habet, multæ autem beſtiæ præſtantiora habet organa, & multi ignorantes viſum auditumq; meliorem, quam Philoſophi habent. At non ita organa interiora neque ſpiritum ſentientem, iudicantem de ſenſibilibus; cũ omnis ſenſus cognoſcat extrinſecum per ſe, reliquum per diſcurſum; & quia bruta ſentiunt extrinſecum & ad reliquum diſcurrunt: Sicut ex motu in nocte hominem ſentiunt, die vero ex figura, reliquumq; iudicant; diſcurſiua dicenda ſunt, id eſt, rationalia. At quia parum diſcurrunt vltra quod vident, & ſentiunt pręſens, homo vero diſcurrit ad multa ſimilia Entia & actiones, & figuras, & virtutes, & vitia, & negotia, eodem in tempore, cum ob meliora organa interiora, tum ob ſpiritum puriorem, lucidiorem & nobiliorem, & ob perfectionem, quam ſpiritus habet à mẽte immortali ipſi indita, vt nunc docebimus; euenit, vt homo dicatur rationalis, non autem bruta, nõ quia non ratiocinentur, ſed parum; ſicuti nec plantæ vocantur animalia, quoniam ſentiunt parum; ita & nos loquemur: Sed hominem rationalem mentalem intelligimus, bruta vero ratione ſenſitiua donamus, quam D. Thomas vocat æſtimatiuam.

CAPVT XXIV.

De anima humana sententiæ variæ.

CONSIDERANS Pythagoras omnes operationes homini conuenientes beluis quoq; conuenire, sensum, memoriam, discursum & intelligentiam ex præiactis exemplis in eis argumentando, incidit in opinionem, quod humanæ animæ ex corporibus nostris solutæ in brutorum nascentium migrarent corpora, & ex eis in nostra pro meritis vitæ, vt iustitia eum monebat. Nam informatione modo organorum differunt à nobis Bruta, & in his parum. Sicut Anatomistæ & Pictores peritiores bene intelligunt. Quoniam vero animam veluti sepultam in corpore esse vidit, & sicut in carcere afflictam, coniecturauit aliquam ob pœnam à prima sapientia iustissime omnia gubernante corpori esse alligatam. Plato putat eas in cœlo peccasse in aula Dei: Origines hanc sectatur opinionem, præsertim quia Salomon confirmare ipsam videtur dicẽdo: Puer eram bonus, & cũ essem magis bonus sortitus sum animam bonam, & veni ad corpus coinquinatum. Virgilius canit à Deo mille post annos in corpora eas prius tamen purgatas alibi, malorumque oblitas, quæ hic passæ sunt, quodam Dei ioco iterum mitti: Plato ludum Deorum hominem esse, animamq; immortalem esse, non ob Aristotelis ineptas rationes, sed ob alias doctiores, & assentitur Pythagoræ & Timæo conterraneo nostro, in transmigratione animarum post decem mille annos. Eandem opinionem Esseni sectati sunt

&

& Pharisæi multi, vel Sadducæi, proptereaq; putarunt Iesum esse vel Iohannē, vel Heliā, vel Hieremiam; & hodierno tēpore Bracmani pleriq; & Cataini consentiunt transmigrationi. Sed audio plurimos Indos opinari, nos esse similes bestiis, & organis tantum aptioribus ad rectius operandum nos antecellere. Ergo Epicurus regnat, magis autem inter eos, qui ipsum abominari se simulant. Hoc credunt Machauellistæ & Politici aquilonares. De antiquioribus inuenio Herodotum admirantem, quod quidam animorum immortalitatem crederent, adeo tunc oppositum verius vulgo habebatur. Eandem sententiam plurimi Peripatetici Aristoteli adscribunt, qui nimirum æternet solum intellectum agentem vnicum in tota specie hominum. Quorum opinio prostrauit fidem, amicitiam, & probitatem, impiosque facit homines, seipsos, id est corpus mortale tantum amantes: Ac Sadduceos prorsus fictitios. Vtinam apertos, quoniam facilius caueremus à technis eorum. Quoniam vero non vtilitas, nec honor generis humani persuadere nobis nostram debet immortalitatem, vt ipsi dicunt, sed veritas: Ad examen descendam, quatenus huic libro conuenit. Alibi enim contra sententias Nationum & sectas disserui luculenter.

Cap.

CAPVT XXV.

De immortalitate ac diuinitate hominis, eiusque summo bono.

EFFECTVM nullum supra propriam causam eleuari posse, principium sit nobis ad demonstrandam immortalitatem hominis, diuinamque naturam. Id inductione patet. Genitus namque ignis plus facere non potest, quam calefacere, attenuare, mouere, albefacere & mollire per se, addensare dissimilaria; & quidem quod eius genitor ignis faciebat, aut poterat facere; Imoque nec vnquam eo pertinget, vt fiat qualis, quantusque sol, vnde deriuatur; nec genita aqua operationes edit, aut meliores, quam aqua, nec tellus tellurem in agendo, & potendo excedit. Nec filius superat patrem, nisi alia virtus illi superaddatur, quæ in patre non erat, à stellis vel à Deo. Particulares enim causæ, vniuocæque, potius organa & modificationes primarum causarum sunt, quam causæ; quod olfecit S. Thomas. At nos videmus hominem non quiescere sub natura elementorum solis, & terræ, sed longe magis, ampliusque super ipsa intelligere & desiderare & amare; operarique effectus altissimos supra elementa & filios elementorum, ergo ab his originem & dependentiam non habet; sed à causa longe eminentiori, quæ Deus nuncupatur. Ecce quando homo meditatur, extendit cogitationes suas supra solem, & deinde superius, & deinde extra cœlum vagatur, & tandem infinitos ex-

tra mundos intelligit, ficut & Epicurei ipsi intelligunt, ponuntque in veritate. Ergo infinitæ cuiuspiam caufæ homo foboles eft; non autem folis & terræ tantum, quos in infinitum excedit, fuperegreditur & fupereminet. Ariftoteles refpondet vanam imaginationem effe tanta fuperexcogitare in altum. Ego autem cum Trimegifto inquam beftialitatem effe, animam vilificare, & curuare deorfum ad ima & pauca. Et quid refpondeat mihi oportet ille, vnde hæc infinitas, immenfitasque? fi refpondet ex fimili mundo, multos confimiles excogitari, ficut ex vno homine infinitos perfimiles intuemur difcurrendo in infinitum. Ego autem, hunc progreffum de fimili in fimile absque fine effe actum virtutis participantis infinititatem, & quamuis beftiæ de fimili in aliud fimile difcurrant, hoc euenit quoniam omnes cogitationes modique cognofcendi ex prima fapientia deriuantur; tam nobis q̃ brutis aliisq; entibus; iccirco inter fe mutuam habẽt fimilitudinem, fed alia celfior, alia humilior. Nec n. quia ens vniuocum eft aeri, terre & foli, quin etiam Deo, vt docet Scotus Theologus, fol non excedit terræ nobilitatem fine fine: Nec quia homines fapientes funt, & Deus fapiens eft, non fit Deus absque comparatione & fine fapientior homine. At quomodo potuiffet fol largiri infinitum difcurfum homini fupra ipfum folem, fi tota humana anima fpiritus fit à fole ingeneratus? Animalia tam altiffimo non pollere difcurfu palam eft, quoniam ex eiusmodi difcurfu orta eft fcientia de Deo infinito, cui & facrificia & Templa & facra doctrina dicantur, quæ apud Bruta non

ta non etiam extant. Et quamuis alia adorent lunam, alia solem, aliaque alias res; vt Elephanti & Galli admonent, non tamen vsque ad Deum infinitum religionem suam erexerunt, tametsi non inopinabile sit apibus, animalibusque gregalibus inesse cognitionem Diuinitatis confusam; Omnia enim Entia amant bonum & confuse omnia primum bonum, summumque persentiunt: Ast hæc scientia de infinito in hominibus tantum ex operationibus manifesta est, & miraculis, vt patebit.

Præterea nullum Ens operatur frustra suas potissimas operationes, sed omnia ad certum natura finem eas dirigunt. At homo habet tanquam nobilissimas potissimasque operationes religionem & scientiam, quæ præstarent potius molestiam vitæ corporali, quam vtilitatem, nisi alia illi vita conueniret, & anima cum Diuinitate non communicaret, cuius rei fidem faciunt homines innumerabiles & sapientissimi, & ignorantissimi, omnisque conditionis, qui sparso sanguine, miraculis, prophetia, feruore spiritus, & certitudine assertionis absque hæsitatione non captantes honorem, sed spernentes illum, & omnia bona præsentis vitæ, & vitam, notum fecerunt mundo & comprobauerunt, sese colloquio Angelorum & Dei positos esse, & vidisse oculis & mente, beatitudinem inæstimabilem post hanc vitam ab eis floccipensam nos manere.

Profecto cunctis hominib. religio est naturalis, nã in aduersitatẽ aut fortunã felicem incurrentes extẽplo in cœlũ

erigunt vultum aut petendo auxilium, aut gratias agendo, quam ob rem ſacrificia & oratoria inuenta ſunt, ſed apud alias nationes aliter, prout fert varia commoditas regionis, aut varia opinio de rebus diuinis, ſæpeque error adeſt in modo, aut in re, quippe cum omnes putent ſe Deum colere verum. Hoc autem ſignum eſt hominem cum ſuperis communicare, ſi quis autem neget hiſtorias ſanctorum, ipſe negabitur, quoniam & Romam eſſe quam non vidit, & Cæſarem fuiſſe, & mirabilia, quæ in nouo orbe alii vident, negabit in præteruia ſua.

Præterea nullius Entis natura cogitat, tractàtque ea, quæ ſibi naturaliter non conueniunt, ſed omnes ſeruari ſtudent in illa, quam habent vita; at homo non contentatur vita præſenti, ſed aliam cogitat, ſummoque ſtudio requirit, omnemque ſuffert laborem vt ad ipſam vel cognoſcendam perueniat; Longe vaniſſimam homini curioſitatem natura dediſſet, ſi hæc quam tantopere inquirit, vita ſibi poſt mortem non conueniret. Natura autem in vanum non operatur, nec tam extrema deſideria cæteris largitur animalibus. Ergo deteriora Entia melioris eſſent conditionis, quam meliora.

Præterea appetitus hominis infinitus eſt; non enim ſufficit illi prædium vnum, nec ciuitas vna, nec regnum vnum, nec mundus vnus: Cum Alexander Magnus doluerit, quod non poſſet ex hoc mundo transferri ad ſubiugandos Democriti mundos: Hæc autem cupiditas nemini non ineſt. Hæc ergo indicat obiectum naturalis ap-

petitus;

petitus esse ipsum infinitum. Quamuis ignis absque fine comburat, omneque Ens absque fine viuere vellet; vnde videri posset ab igne hęc cupiditas in nobis suboriri: Non tamen hoc nisi infiniti Dei vestigium in illis indicat; in homine vero imaginem & virtutem diuinissimam. Non enim homo illis operam impenderet desideriis, quę satiare non posset, cum bruta pasculo vno contenterentur, iumentoque vno ad generandum: nec plusquam sufficit, requirunt, licet ipsorum calor robustior sit, quam humanus, sicut in leone & struthione: qui diuinitatem & æternitatem maiori studio quam homo, si calor ignis esset causa infirmitatis, & quælibet entitas quæritarent, necesse est.

Porro sapientes plurimi considerantes hominem tota terra & rebus eius satiari non posse, modum inuestigarunt erigendi se ad primam causam per religionem, omniaque mundi bona, tanquam exigua & inania desideriis ipsorum spreuerunt. At quomodo potuisset in mentem hominis cadere quod sit immortalis, nisi ipse in re abdita cognitione hoc cognosceret, aut à Deo non didicisset. Hæc quoque despicientia corporis, & fiducia in natura animi, vitaque meliori idem confirmat, & licet amissus honor, aliaque bona sine quibus viuere non confidunt, impellat animalia, hominesq; multos ad necem voluntariam; non propterea ratio nostra fallitur: Si enim diffidentes in nobili se posse vita viuere vt Cleonimus, vel commoda, vt M. Antonius, vel delitiosa vt Sardanapalus, sibi necem consciuerunt, quæritando tamen aliam vel

in fama vitam, vel in ipſo eſſe, non enim annihilantur, ſed mutant eſſe. At Philoſophi, religioſique præſtantiores ſpreuerunt præſentem vitam, & delitias & commoda & honorem, non propterea quod ipſis frui prohiberentur, ſed tanquam res viles indignasque ipſorum animi ſcientia, & deſiderio generoſo; allecti ſane pulcritudine rerum diuinarum, quas Philoſophia & reuelatio ipſis conuenire docuerunt.

Præterea homo naſcitur nudus, inermis, iners, plorando, nec lactare ſciens, nec manducare nec ambulare, nec ſe regere aut ſibi opem ferre, cætera vero animalia veſtita ſquamis, aut plumis, aut pilis, armata dentibus, cornibus, ſpinis, vngulis, roſtro, ſubitoque ſciunt ambulare, manducare, ſibique prodeſſe. Nihilominus breue poſt tempus homo ſuperat animalia, veſtitur ipſorum pellibus, carnibus veſcitur ipſorum, ipſa domat & ſuperæquitat, eorum armatur armis, & viribus vtitur, tāquam propriis, & laboribus in arando & portando, veſtitur etiam auro & argento ac ferro, donatque ſibi metalla & lapides. Natat in mari cum piſcibus, volat in aere Dædalus; pedibus terram perambulat ſuis, & animalium, & mundum peragrat in aquis, ſuperbiſſimos vincendo fluctus, feroſque ventos, tanquam maris Dominus, metalla omnia ad vſum proprium domat, extendit, figurat, tractat, nec minus lapides. Arboribus vtitur ad ædificium nauium, ſedium, arcarum, tectorum, & ad ignem; earum fructibus veſcitur, foliis vtitur & floribus in delitiis & medicina. Montes ſyluasque & lapides commodis ſuis aptat, ani-

malium greges & plantarum regit sibi. At quæso quodnam ex animalibus robustioribus sagacibus potest ea facere, quæ facit homo inermis, nudus, debilis, timidus? aut minimam istorum partem? Sed forte ais, apes Remp. habent vt homines, Elephanti religionem, araneæ retia tenuissime elaborata, quæ non facit homo, alia nidos, alia bellum bene tractant; ego tamen inquam quæcunque alia faciant animalia, fieri ab homine, multoque plura & præstantiora. Homo fert leges, instituit Respub. ciuitates ædificat, templa, religionemque Deo; medicinam longe diuiniorem quam canis, Hipopotamus & Ibis: quodlibet quidem genus brutorum vno tantum in opificio excellit, homo tamen in omnibus superexcellit, retia fabricatur vt aranea ad captandas aues & lepores; cellas vt apes, militiam vt grues & pisces, exque omnibus exemplar sumit & meliorem reddit omnem ipsorum industriam & artē. Ecce superat ipse Flaccus Elephantorum vires ingentes, cogitque superuectare turrim ligneam hominibus plenam, domat iubetque illis, ita vt ferocissimo leoni, occidit manducatque immensa cete.

Quid vltra dicam? Nullum animal licet manus habeat, vt simia, & vrsus, scit igne vti, nec tractare, nec à sole accipere, ex lapidibus excudere, accendere, & cum ipso mitigare metalla, montes demoliri, epulas coquere; fulgura & tonitrua & fulmina; sicut facit DEVS in aere, ita homo per artilleriam facit, & quod admirabile est valde, facit de nocte diem in candelis & oleis accensionem nutrientibus tam mirabili arte,

arte, & quidem vtitur igne, tãquam vilissima re sibi comparata. At si homini alia non inesset anima, nisi ab igne, possetne spernere tam nobilissimam potẽtissimamq; naturam parentem, quam non audent bruta contingere, nec aspicere, multæque adorant nationes. Ars tractandi ignem homini vni, vt propriissima conuenit, præterea scripturæ sensum & linguam dare & horologiis temporum doctrinam; & magnetis vsus spectantis polum, inuentiones sunt diuinæ prorsus animæ.

Præterea Astronomia patefacit magis hominem cœlestem esse sursum aspicit, stellarum magnitudinem metitur, numerat motus, & quæ minime videt fingit, per epicyclos & excentricos, suosque numeros tanta ratione absoluit, non modo sicut cognitor, sed sicut faber cœli, & quamuis variæ & plurimæ sint hominum de his nutantesque opiniones, nihilominus ex his ostẽditur ipsius diuinitas, quæ tot incedit viis ad creatoris sui cognitionem. Item quod mirificum est, inuenit quando fiant luminarium Ecclipses, quas prædicit multis ante temporibus, & coniunctiones & aspectus stellarum omnium, naturas, nomina: Cometas, significationes, influxus, quid portendant in terra, in aqua, in aere. Tempora nouit solstitiorum, æquinoctiorum, & ipsorum mutationem, licet pigerrimam & insensibilem, vt & apogeorum & excentricitatum, quæ ad mussim quadrant. Et quando Deus aliquid in cœlo variat, homo animaduertit & notat anomalias, & irregularitates earum: semperq; nouas condit tabulas & indices rerum distantissimarum & argu-

mento præſentiſcit montes & vitas non modo hominum & animalium, Rerumpublic. Regnorum imo & Mundi ipſius per ignem perituri. Animalia vna cum homine intra mundi ventrem manent, ſicuti vermes in ventre hominis, qui hominis vitam, & animam, & naturam ignorant: at homines vero duntaxat ſoli animaduertunt quid ſit hoc animal magnum, id eſt, mundus eiusque principia & curſum & vitam & mortem quæritant, noruntque. Ergo ſolus homo extat inter animalia in ventre mundi, tanquam admirator & vicarius primæ cauſæ rerum omnium opificis. Præterea homo communicat cum Angelis & Dæmonibus & Deo. Hoc autem negare imprudentia eſt, non ſecus ac ſi quis negaret Romam eſſe, quia ipſe nō vidit, aut nūquam fuiſſe in mundo Cæſarem aut Alexandrum, quia ſuo tempore non ſunt. Iamque tot miraculis & ſanguine proprio fidem faciunt omnes gentes, nedum opera mira naturæ vim excedentia. Argumentum Ariſtot. (in lib. de mundo) ſtultum eſt quo ait, Deum per ſe poſſe omnia agere, ideoque non indigere miniſtris Angelis & Dæmonibus, ſicut Rex Perſarum, quando multitudo miniſtrorum eius imbecillitatem oſtendit: Ergo non eſſe: ſi enim argumentum valeret, neque ſol & ſtellæ & mare oportuiſſet exiſtere, quoniam Deus poteſt de ſe illuminare & liquidum eſſe ipſorum loco. Periculum alii fecerunt; mihi vero non obtigit niſi dæmonum, qui conati ſunt ſuadere mihi transmigrationem animarum & in homine liberum arbitrium non ineſſe, aliaque multa, & prædixerunt euentus plurimo-

rum partim verorum, partim falsorum. Nec eos in corporibus humanis clausos vidi, sed adparitione euidenti, quod nunquam intellexissem, præsertim esse illos ita nequam; & rogaui Deum, vt mihi Angelos quoq; ostenderet bonos & adhuc non impetraui: At Diabolus dixit, omnes esse bonos, alios magis, alios minus, eiusque dolos percepi & sanctior inde euasi. Nec experimentum narro imperiti, timidi, vel mendacis hominis. Vtrumque enim vitaui semper sedulo sicut pestem diram. Vnde concludere licet, quod veluti dęmones cum hominibus conuersantur, Angeli quoq; conuersentur. Hoc autem indicium est magnum, quod de corpore egredientes animæ ad societatem bonorum aut malorum Angelorum assumantur, quibus similiores facti sunt in operibus vitæ huius alioquin quid prodesset illis curam nostri ita gerere, & nobiscum commercia inire? Innumeræ sunt nationes idem testantes; tametsi negent nonnullæ animorum immortalitatem. Præterea argumentum IESV CHRISTI contra Sadducæos pro immortalitate animorum nemini non persuadeat. Si enim Deus comparuit hominibus multis, seq; Patrem hominum declarauit, sicut Abraham, Isaac, & Iacob, indicium est nos ad Deum pertinere post mortem. Neq; enim nostri tantam gereret curam sempiterna morte destruendorum; Ideo Dauid Psal. 8. exclamat; Domine quid est homo, quod memor es eius? & alibi: Ps. 143. quid est homo, quia innotuisti ei? Homo vanitati est similis & vmbræ (ait) iuxta præsentem vitam. Nihilominus constituisti eum super omnia opera manuum tuarum,

rum,&c. Ita Christus concludit contra Sadducæos. Deus est Deus viuorum & non mortuorum, ergo (quasi dicat) declarando se Mosi, quod sit Deus Abraham, Isaac & Iacob, necesse est Isaac, Abraham & Iacob viuere post mortem in Deo. Tanta enim affinitas eius cum hominibus nimia esset, & stulta, si paululum victuri, & perpetuo morituri essent. Qui autem has, aliasque neget visiones & testimonia Sanctorum & sapientissimorum hominum, in ancipiti dolore semper versatur; ita etiam posset omnes negare historias quas non vidit rerum. Hoc in libro præsuppono Deum esse & intelligentes abstractas, & scientiam extare & sensum, saltem in animalibus; quo possim demonstrare ipsum in ceteris Entibus. Nam bene noui Scepticos, qui scientiam esse negant, & Epicureos, qui negant Deum esse, parum his rationibus assentiri; sed in Metaph. & in Antimachiauellismo hac præsuppositiones demonstraui cõtra omnes contradictores. Aristotelem autem dicentem Deum non habere cum hominibus amicitiam, quoniam non est proportio finiti ad infinitum, maiestatem, non bonitatem Dei considerasse.

CAPVT XXVI.

PRÆPARATIO AD IMMORTALITATEM ANIMI LVCIDANDAM.

Omnia Entia esse & operari tanquam instrumenta primæ sapientiæ, summumque bonum esse in æternitatem conseruari, omniaque hoc adpetere, & suo consequi modo.

VT autem subrepentes non lateant errores, nouo facto principio, inquam; Ens quodlibet proprium adpetere bonum; magis autem magis bonum; maxime tādem prorsus maximum. Deinde inuenio maximum Entium bonum esse conseruationem in vita & esse si possent, æternum. Itaque calorem, oppugnare frigus frigusque calorem, & studere omnia suam multiplicare Entitatem, & inimicum extinguere, vt in tuto vitam reponant; ideoque ad locum suum ferri singula, vbi tutius meliusque viuant, ignem sensum, & aerem super solum, aquas, ad mare, homines in ciuitates & cibum omnia quæritare; vt enim seruet vitam lupus, occidit pecudes omniaque animalia innocentia. Pecus occidit herbas, & plantas, aliaque animalia alia; Homo vero omnia in sui commoditatem. Vtque se seruent plantæ, frondes vestiuntur, filios pariunt vt viuant in illis, dum in se moriuntur, ita & feræ armantur cornibus, sicut plantæ spinis. Atque in omnibus fugam odiumque mortis amoremque vitæ comperimus. Conseruatio igitur summum

mum bonum est rerum omnium: Eius enim gratia operationes, instrumenta & partes & actiones, rerum esse probantur, vt in Metaphysic. patefecimus. Spatium, Entia locans inuenio primum immortale, quia nulli est contrarium; omnia recipit, basisque est omnis Entitatis creatæ, quæ nisi in eo subsistere potest, aut viua aut mortua.

Deinceps materiam immortalem inuenio, quoniam non habet contrarium, omnes suscipit formas, sique diuiditur, aut coniungitur aut rarescit, aut densatur aut calescit, aut frigescit eadem semper est in substantia, nō autem in adparentia. Nam talis est, quales in ipsa formæ; attamē dici mortalis potest magis, quam spatium. Postea vero inuenio calorem & frigus, principia actiua rerum viuere non posse nisi in materia; & mutua se pugna persequi vtri dominari in ea conueniat; quoniam vero mortales sunt, ne penitus extinguerentur, dedit illis Deus virtutem diffusiuam, multiplicatiuam generatiuamque ipsorum. Ita quod miraculum adparet, quantopere amplificētur calor & frigus, vbi dominari datur; & quomodo ille à sole in terram, hoc autem à terra ad cœlum expandantur, & amplificentur, & quicquid agunt conseruandi se cupiditate atque æternandi agunt. Hanc vim amplificatiuam locus, materiaque non habent, quoniam mortales non sunt, extantque sicut bases rerum.

Inuenio deinde lapides, ac metalla ad sua cognata descendere corpora; & vbi nascuntur, amplificari augeri-

que conuertendo in se fluorem terrestrem fierique montes altissimos; qui profecto fieri subito non potuissent, sed temporis diuturnitate, sicut ossa crescendo; hæc tamen vi generandi alios lapides, aliaque metalla carent, quoniam dura constant materia diu renitente frigori, calori & iniuriis; nec ideo indigent amplificatione, & vita in alio simili, nec ingenium ad hoc in eis comperitur. Plantæ autem quæ patibiliores sunt aptioresque ad mortem, propagant se & germinant, prolificantque, vt in similibus viuant.

Dehinc eleuantur ab innato calore & sole adiuuante flores fructusque edunt, semina vitæ, qui cadentes humi putrescunt, nouasque producunt plantas; vtque semina seruentur cingunt osse & pulpa; folijs defendunt à calore & frigore & spinis ab animalibus, quantum possunt. Animalia vero tenuiori ingenerata substantia donata agitantur, separanturque à corpore, in quo nascuntur, quia non sufficit illis terrestris cibus, vti plantis, ac sese induunt varios cortices, testas, squamas, pelles, armantur cornibus, vnguibus, dentibus; & quicquid habent & operantur, ad vitæ conseruationem spectare conspicitur. Nec superfluum in eis inuenitur, nec deficiens quicquam; sicuti qui rite inspectant, cum stupore fatentur. Mirabiles Elephantorum proboscides Galenum (17. de vsu part.) exclamare cogunt in laudem Dei.

Anatomia testatur non posse desiderari, nec auferri ossiculum, aut fibram, quin fabrica non deprauetur, tota quidem ad conseruationem ordinata. Quoniam vero

hæc

hæc ita ſe habent, dubium eſt mirificum, quiſnam ſit architectus ipſorum & vbinam ars tanta hoſpitetur. Sitque ne in homine portio ad aliam ſpectans conſeruationem quam præſentis vitæ; profecto aut fatendum eſt Deum immediate hæc omnia fabricari, aut numen aliquod nobiliſſimum, habitareque in ipſis diuinam animam, regereque, neque regere quis nouit opificium quod ignorat.

Quapropter exiſtimat Virgilius mentem extare infuſam per artus mundi, totam agitare molem, hæc omnia formare corpora, & animare & ad ſuos producere fines. Idem Lucanus cantat & Stoici docent. Non enim ſtupidæ virtutis, opera apparent eſſe, neque animæ beluinæ, nec humanæ, ſed longe ſapientioris, intellectuque diuino altiſſimoque regi apparent.

Admiror equidem hominem tanto præditum ingenio, animamque eius regentem corpus, nec tamen ipſam ſcire, qua ratione regat. Fiunt intra nos tot concoctiones, ſeparationes, aggregationes, nutrificationes, aſſimilationes, nec tamen intelligere poſſumus, quomodo fiunt; & quidem nos ipſi, qui animæ ſumus, hos actus operamur, nec tamen noſtra opera, nec operationes noſtras ſcimus. Nec poſſumus corpus aliud fabrefacere inſtar noſtri: Et quamuis anatomias plurimas conſpectemus, minus tamen ſcimus.

Præterea dubitamus quid ſit anima. Et quidē nos ipſi dubitātes ſumus anima. Corpus n. diſcurrere neſcit cū ſit craſſū, ſed ſentire tantū p̄ſentes, robuſtosq; affect⁹. Atq; ſi nos

nos ignoramus nos ipſos & corporis fabricam & regimen: neque enim ſcimus qua ratione mouemus illud, num ſpiritus neruos intercurrat, an facultas, vnde oriatur motus; cum tot quæſtiones hac de re inter Philoſophos controuertantur: Ergo dicendum videtur aliam ineſſe cauſam, quæ nos regit, ducitque in fabricando corpore. Itaque brutorum animas & plantarum ab alia cauſa inſtrui regique: omnemque animam manere intra corpus quaſi cœcam, vel in tenebris, ita quod non videt ſeipſam, neque opera ſua, veluti ſi ego in tenebris ſcriberem hoc folium, & alter in luce manens meam regeret manum; ego tunc non viderem meipſum, neque id quod ſcribo. Ac mox per feneſtram proſpicerem interrogando alios viatores, quid ſum ego & quomodo ſcripſi, ita per oculos & aures explorat homo extrorſum quid ſit anima, & quomodo corpus regat, & quid ipſemet eſt anima, qui de ſeipſo quæritat, interrogatque. Profecto tanto corpus artificio mouet anima, quod mille ſyllogismis non intelligitur, nec imitari poſſumus, ipſa vero ſubito absque negotio & ſyllogiſmo has actiones & opera mirifica edit. Iamque in ſuperioribus ſermonibus declarauimus calorem fabricare animal & plantam, ſiue animam aliam. Ergo fateri cogimur, naturam omnem eſſe rationaliſſimam ac ſapientiſſimam in faciendo ac dirigendo opera propria ad finem. Animamque humanam, licet ſapientiſſima animarum ſit, & ferarum & plantarum, non tamen tanta pollere ſcientia, quanta architectus opifexque paruæ plantæ. Si autem calor eſt opifex, animaque noſtra

calidus

calidus eſt ſpiritus, cur & quomodo ignorat ipſe quæ operatur, & quomodo in nobis & in aliis reb⁹? O Prima ſapientia illuſtra nunc mihi mentem, vtq; intelligam te, ingredere in me, aut inſtrue magis. Proculdubio ſapientia prima mens altiſſima rerum omnium eminenter eſt intra res omnes, omnesque res intra ipſam nec ipſa commiſta, retentaque eſt: Sed absque motu mouetur velociſſime à fine vsque ad finem, omniaque operatur ſicut princeps agens, omniaque agentia ipſius ſunt inſtrumenta; errores vero inſtrumentorum ſunt, non illius: At reſultant in laudem illius. Igitur ipſe Deus, qui eſt Prima Potentia, Prima Sapientia, Primus Amor, largitus eſt rebus omnibus potentiam viuendi, & ſapientiam & amorem, quantum ſufficit conſeruationi ipſarum in tanto tempore neceſſariæ, quantum determinauit eius mens pro rerum regimine in toto Ente, nec præteriri poteſt. Calor ergo poteſt, ſentit, amat eſſe; ita & res omnis; cupitque æternari ſicut Deus, & Deo res nulla moritur, ſed ſolummodo mutatur, ſed altera alteri videtur mortua; & vere mortua eſt illi: ſicuti ignis videtur malus frigori, & vere eſt illi malus, ſed Deo omnia bona ſunt. Ergo quando calor occluſus intra craſſitudines exhalare nõ poteſt, deficiente illi potẽtia, deficit etiam ſapientia: (Nam hæ primalitates, potentia, ſapientia & amor mutuo & ſimul ſe conſequũtur, vt in Metaphy. declaraui.) Ergo obliuiſcitur eſſe cœlum, fitque vnum cum materia, illamque organizat viuendi gratia: totque mirifica fabricatur inſtrumenta ad vitam compoſitam conferentia, rectus à prima ſapientia

cum suauiter, & ita potest operari, sicut potest & quantum potest scire. Necessitas & fatum cogit ipsum ad opificium construendum quod resultat in harmoniam totius. Primaque causa opifex, cuilibet praeest actui illius, quapropter non indiget plantę natura, nec rei cuiuspiam, inire consilium, sed virtus, quam illa sapientia prima largitur in omni actu sufficit illi ad perficiendum ipsum, & hic est instinctus diuinus, de quo loquuti sunt, quos in primo libro reprobauimus; qui non fit ignoranter, sicut illi putant, sed cum sensu & consensu. Quoniam opifex natura omnis amat esse, idcirco Deum amat primum esse, ex quo omne pendet esse, & bonum videtur opificii ita operari & constituere. At Deus est primum bonum, per quod omne aliud bonum adparet bonum. Itaque incipit elaborare, & in tenebris sua opera fabricare secundum primæ causæ influxum, in illa modificatum, & in regenda deinde planta aliove opificio regitur à potentia, Sapientia, Amore Ente vno, & primo in omnia deriuantur. Omnisque actus rei omnis à primo actu originem ducit. Quapropter sapienter Diuus Hieronymus (in Ep.) Deo adscribit compositionem hominis in vtero, & mulier Maccabæa (2. Mac.) dixit, se nescire homines fabricari, nec quomodo in suo ventre apparuerũt, loquendo ad filium. Nam reuera causæ vniuersali & principali conuenit maiori certitudine effectus, quam particulari, ergo quando calor amplificatur, lapis crescit, arbor armatur, sunt actus omnes secũdorum Entium, tanquam primæ causæ instrumentorum, quorum est modificatio, &

con-

contractio virtutis primæ immensæ ac amplissimæ. Quando autem errant, permissio est ipsius causæ primæ, non autem actio: non enim concurrit Deus primum infinitum Ens ad non esse, in quo consistit peccatum & defectus. Ergo quando frigus occiditur à calore, Deus concurrit ad amplificationem caloris, non autem ad destructionem frigoris, nec ad passionem nisi per accidens, quatenus amplificat calorem, sed permittit frigus ita pati, non præbendo ei vires pugnandi, plures quam calori, Sique hoc considerasset Caluinus, non fecisset Deum causam actiuam peccati, quod defectus est actionis perfectæ, & non actio ipsa.

Ad actionem quidem concurrit, quia est diffusio esse, sed non ad defectum esse, & ordinis, quoniam est tendentia ad non esse, quod repugnat Deo Entissimo. Vniuersitas rerum sensum ergo habet quasi radios solis sapientiæ primæ; ipsaque regit huiusmodi radios sapientissimo quodam modo in omni re, quæ stupida videtur; Nam stupiditas rei est, sapientia vero mentis primæ.

Capvt XXVII.

Ex imitatione Auctoris naturæ, cognoscitur homo illi conuenire.

Nvnc assero aliam à spiritu inesse homini animam à Deo immissam, totque operationes excellentissimas edere spiritum ab ea perfectum, aptioremque factum ad influxus diuinos. At nunquam eo peruenire, vt faciat opera, quæ forma vilis quælibet facit à natura instructa, nisi vbi natura & ipse vtitur. Hæc natura est ars, quam Deus rebus indit omnibus, vt suos ad fines perducantur: Estque intrinseca cunctis, & constat Metaphysicis primalitatibus, potentia, sapientia, amore, ex quibus Ens omne constituitur, aliud magis aliud minus. Atque ad exteriores actus deinde hanc innatam artem extendunt, & qui ipsam melius imitari potest, diuinioris naturæ ingeniiq; particeps cognoscitur. Quapropter diuinissima est hominis natura, quę imitatur intrinsecam naturam animalium, omniumque rerum in exterioribus artificiis; animalia autem imitari nesciunt quod in ipsismet inest, nec intelligere; Et quamuis homo plene non intelligit hoc ipsum, intelligit tamen tantum, quantum sufficit ad eius diuinitatem declarandam. Igitur ciuitatem ac domum fabrefecit similes corpori: Caput refert arx vel palatium superius, aulas fecit sicut ventriculos cerebri anteriores, cubiculum interius, sicut cellam syncipitis; cœnaculum sicut cerebelli ædiculam; Vestes ac muros instar corii, strata

ſtrata viarum & deambulatoria ſicut nerui; Aquęductus ſimiles venis, & arteriis fontes ſicut iecur, fornaces & folles ſicut cor & pulmo, cloacas & ſcalphia inſtar veſicæ, lienis & fellis, & culi procul à naſu ac principibus ædibus; Alembiccos inteſtinis fecit ſimiles, culinas ventri: promptuaria iecori, feneſtras oculis & auribus, molendina ori conterenti nutrimentum, ol'as ventriculo, Aggeres ſpinali dorſo, ſellas natibus, Anaclinteria cerebro, puluinaria glandulis, peripetasmata membranis, milites manibus, arma vnguibus, cornibus & dentibus exertis, loricam ſquamis piſcium, thoraces conchiliis, equos aſinoſque ſuis cruribus, currus pectori & coſtis. Naues pectori auium, remos alis, gubernaculum caudæ; naualia, excubias, exploratores, auribus, oculisque; lucernam ſoli; Bombardas fulmini & tonitrui, horologia ſphæris cœleſtibus. Tranſplantat, paratque viridaria inſtar ſyluarum. Generationem animalium & plantarum curam, ſicut natura mater: natat cum piſcibus, volat cum auib. & ꝓgreditur cum feris Nec habet mundus, quod homo non imitetur neq; intra ſe, neq; extra ſe, inſuper adinuenit modũ æternandi ſe per literas, & futuris & abſentibus loqui; & muſicam auium, & cœli imitatur, & polum ſicut magnes ſpectat, & D. um laudat, ſicut Angeli in choro, & templo ac benedictionibus; Tandem ambiere homines diuinitatem & Dii haberi voluerunt, & quamuis hoc grauiſſimum ſit crimen, nihilominus in homine diuinitatem eſſe indicat, & quod tanto abutentes dono in ignorantiam donatoris incidunt. At in eius gloriam bene vtentes

 poſſunt

possunt vere Deificari, sicut ostenderunt illi, qui mortuos resuscitauerunt; infirmos curarunt, per aerem delati sunt, futura prophetauerunt, monstra ferina & humana domuerunt simplici verbo, in Deo confidentes; & in cœlum volarunt. Hoc negare non feri & impii modo, sed stulti est animi. At quodnam ex animalibus hæc imitatur, nisi paucula obscure? aut facit tam mirifica? Porro si homo hæc facit, tanquam Dei instrumentum, sequitur ipsum brutis nobiliorem longe esse; quippe cum nobilibus organum ad nobiliora opera artifex tractet: Cum ergo ad supernaturalia opera homine vtatur Deus palam facit in homine diuinitatem inditam esse.

CAPVT XXVIII.

Respondetur Pythagoricis, aliisque opinantibus de Anima humana.

REVERTENTES ad opinantes, respondemus mentem primam operari omnia, sed in rebus nobilioribus nobiliores effectus, eiusque assistentiam recte nouit Virgilius.

Ponentibus animam mundi, dico, singulas res naturales propriis actionibus sufficere: Cum omnis natura sit ars diuina; & tanquam Dei instrumentum potest omnia operari præstantissime absque mundi anima. At num hæc existat anima in mundo, sicut in homine superior Anima quoque inest, in Metaphysic. disputatum est;

Deinde

Deinde ad Pythagoram, inquam non esse animam hominis existimandam æqualem brutorum animabus; vt paulo ante rationes multæ declararunt, & cum diceret hospitium hominis commodius ac excellentius fabricatum esse quam brutorum, ideoque in illo liberius, & commodius animam suam diuinitatem ostendere quam in his, quam ob rem Vesalius quoque admiratur, quod in Anatomia hominis non reperiat ipse membrum, quod non sit & in brutis: & in cerebro cellas easdem, quas in Gallinis inuenit. Vnde idem habitator esse vtriusque videtur. Ego inquam animam hominis non esse omnibus corporibus commensurabilem; Nam pulices, pediculi, echini, ostrea, spongiæ penitus differunt à nobis, nec possit eadem anima nos viuificare & illos: Nec anima Elephanti in culicis corpore hospitari, quamuis incorporea. Sique in bestias migrant animæ, in plantas quoque migrent est opus, quæ animalia sunt immobilia, sicut demonstrabimus: Et Pythagoras non secus ac nos illis tribuit sensum.

Hoc concederet Ouidius qui transformat homines in plantas, & tandem in saxa migratio concedenda foret, quoniam & hæc sentiunt; Hanc etiam Ouidius concedit, sed in pœnam purgatoriam. Diuus Gregorius intra glacis & saxa & balneas eas reperit; & corpus, sed non anima vxoris Loth versum est in sal; sed hæc fuit iudicia DEI, nec ab homine percipi potest, qua ratione hæc fiant. Dicta quoque Pythagoræ religionem continent quandam, sed certitudinem

tudinem nullam. Et in Ecclesia CHRISTI sapientiæ Dei, hæresis reputatur iuxta naturæ legem hæc opinio, nisi Deus per justitiam hoc efficeret aliquando, sicuti & Dæmones in corpora humana & brutorum sæpe ingrediuntur. Authoritas Salomonis sensus mysticos claudit, sed ad literam intelligitur sic: Quod cum esset puer, probus bene operando magis, ac magis sortitus est animam bonam, quoniam semper perficitur & fit melior anima bonis operibus & venit hæc anima bona, vel potius bonitas in corpus purum. Nam praue compositum corpus vitiosumque temperamento aut scelere repugnat probitati, quam Deus paratus est elargiri: Cæterorum sententias, quod peccauerint in aula Dei, & post mille quoscunque annos, aut post decem millia transmigrent, hic disputandas non censeo; Oporteret enim differere de periodis exorbitantiarum cœlestium, & num mundus restauretur in nouam formam, septem post millibus quibusque annis, aut post 49. millia, aut post 25816. aut post 36000. sicut diuersi opinatores scribunt. Hoc autem in libro de Astrorum motibus, & in Meaphysic. disseruimus. Hic vidisse satis, quorũ rebus omnibus insit sensus, & homini anima beluinis longe diuinior. Transmigratio damnatur à Theologis, & Origines, ?i hanc affirmat. Nec credo posse rationem demonstratiuam afferri, qua Deus animas corporibus immittat, vbi captiuæ in carcere, & morte detinentur; vt Apostolus Palus significat, & Salomon, et Plato ac Trimegistus, qui & corpus portatile sepulcrum adpellat, et nemo sapientum hoc non dicit.

At

At dum conſidero ſpiritum à ſole ingeneratum corpus formare, & viuere in carcere, & in eo gaudere, ſicut plurimos vidi remigantes libenter in triremibus vitam ducere, aliosque in diutino carcere, quoniam pene obliti ignorant libertatis bonum, nec confidunt aliam inſuetam inire vitam quamuis meliorem: Nec Deum tantam Animalibus ſapientiam indidiſſe, vt mortem cupiant, ſicut homines, tanquam libertatis initium; Intelligere poſſum aliud nihil niſi Deum propter gloriam ſuam, & quaſi per ludum immittere animas corporibus, vtque ſibiipſis merita comparent, dum quaſi intra vallum præliantur, & à Deo diſtantes ipſum recognoſcunt & reuerentur, & operantur omnia in gloriam tanto dignam patre. Figura quidem hominis cœlum ſpectans, non curua in terram ſicut beluarum, declarat cœleſtem animam hominis, cœlo inhiantem; ſicut Anatis collum factum eſt oblongum, vt ſub aqua vermiculis veſcatur, & roſtra ciconiarum, vt ſerpentes illæſæ captent, & proboſcis Elephanti, vt ſit illi manus non potenti flectere molem ingentem corporis, & os oblongum canibus ad venationem porrectū, omniaque animalia diſpoſita ſunt in figura ad proprium finem. Vnde Phyſionomia humana cum beluina communicat, & ex eis ſyllogizamus. Igitur homo natus videri debet, vt conſideret cœlum & diuina entia; Item Veſalio teſte, plus cerebri habet, quam beſtia quæcunque ingens, & cellas latas multorum capaces ſpirituum, animæ immortali deſeruientium, ſicut mox declarabo. Commerciumque hominum cum ſuperis (nam bruta

duntaxat pluuias præsentiunt & ventos; & indicia, quæ corporali vitæ opus sunt, homo vero diuinarum notionum & alterius vitæ) ostendunt, hominem natum ad intelligendum quæ ad aliam pertinent vitam eamque illi conuenire; sicut ista Brutis.

CAPVT XXIX.

Responsio & Epilogus operationum demonstrantium hominis immortalitatem, ac diuinitatem.

AT vero si operationes animæ humanæ communes sunt brutis, quænam ostendet nobis ipsam separari, sicut immortale à mortali corpore, & non sicut spiritus euanescat in aerem? Et cur moritur homo præ lætitia nimia & à cicuta? omnesque rationes, quibus spiritum passibilem, corporeumque ostendimus, & mortalem, contra humanam militant mentem.

Respondeo, quamis intelligere fieret sine organo corporali, vnde Peripatetici immortalitatem putant se probare, & quamuis anima non esset corporis actus, vnde alii idem conantur probare; Et tamen nec illi intellectionem sine organo inuenerunt, nec isti sicut nautam in naui animam ostenderunt, nihilominus animæ immortalitatem adhuc dubiam esse. Non enim quia nauta habet operationem propriam aliam à naui, non corrumpitur fracta naui, vel si separatur ab ea erit subito immortalis.

Arbi-

Arbitror equidem ſpiritum beſtiæ cogitantem ea, quæ à ſenſu accepit, non vti corpore, ſed propriis tantum motionibus, vel, vt dicunt ſimulacris: Nec tamen ideo eſt immortalis, nec quia reſidet vt Nauta, & ſeparatur in aerem, eſt immortalis: Nec quia ſeipſum mouet, vt Plato argumentatur: Nam licet non deſtituat ſeipſum in motu, tamen ab alio poteſt corrumpi contrario Ente, motuque priuari, vt ipni contingit. Quapropter non operatio, ſed res operatæ, & modus, & Deus declarant immortalitatem. Quis enim ſciat num ſeparata viuat longo tempore, & poſtea moriatur? Sola igitur argumentatio noſtra, & ex Chriſti ſententia, & ratione inuicta confirmata, eius diuinitatem oſtendit. Quapropter quod eſt in Deo, in cunctis eſſe rebus, alibi clarius, alibi obſcurius; Et licet animalia omnes operationes habeant, quas operatur homo, tamen adeo obſcuras eſſe humanis comparatas, quod bene certum euidensque ſit, quod Deus reuelauit hominibus piis, ſapientibusque, hominem eſſe immortalem. Ineſt quidem lapidibus, plantisque ſenſus, ſed animalibus comparati inſenſati videntur; & oſtrea comparata Elephanto & homini, neutiquam videtur eſſe animal. Nihilominus animal aptum eſt eſſe amicum ſociumque homini, ſicut equus & canis, aliaque planta vero minime, nec lapis; qui vſibus modo vilibus inſeruiunt, ita & homo aptus eſt amicus ſociusque eſſe Angelorum, & Dei; beluæ autem minime. Aſſerebat Florentinus vir conſumptus in Theologicis, quo cum diſſerui olim, beſtias omnes in fine ſeculi, ſicut homines reſuſcitatũ iri ad

præmium, vel pœnam; Propterea quod Apostolus dicit; omnem creaturam ingemiscere, & pauere vsque adhuc, expectareque redemptionem & libertatem à corruptione in gloriam filiorum Dei. Et in Apocalypsi scr ptum est; omnes simul decre o communi conuenturas, dignũ esse agnum aperire librum; cumque illi obiicerem de hominibus loqui Apostolos, qui cum omnibus symbolum habent creaturis, & de renouatione cœli & terræ, quorum corruptela gignitur nostrarum rerum varietas; in sua indurescebat credulitate, quæ Indis multis etiam communis est; Cumque replicarem, stultum esse putare muscas, cimices, ostreas, resuscitatum iri, quæ quasi nihil sapientiæ habent, qua peccatorum rei & capaces meritorum sint. Insuper nec terram sufficere instaurationi tot corporum, quot animalia mortua iam sunt, cum quotidie moriantur milliones millionum, & tot generum, ita quod si terræ rotunditatem & crassitiem metiamur cũ Archimede, ac deinde cuilibet hominis corpori passum vnum terræ demus in latitudine, longitudine & profunditate, vel minus, inueniemus vix sufficere reficiendis corporibus humanis tantummodo: Si exquisita id ratione indagamus, mortuos cuiuslibet prouinciæ quotannis numerando, & sex fere mille annos, quibus durauit mundus. Nunc enim sufficit, quia alia generantur è terra, alia conuertuntur in terram. Tunc Florentinus à sua beluina sentẽtia in fauorem beluarum recedere cœpit, & qui ipsam tenuerunt Antiquiores successiue & non simul refici, sed alia simul destrui paulo declinantes absur-

abſurditatem, dixerunt. Sed de hoc in Metaphyſ. Quapropter nunc repetam, infinitam hominis intelligentiam, infinitumque deſiderium & religionem; & ſolicitudinem non vanam agnoſcendi Deum, aliamque vitam, certa eſſe indicia nobis illam conuenire, & reuelationes ſacras euidenter credibiles reddere. Iamq; vidimus, Ens nullum procurare, niſi præſentem vitã, nec naturam largiri deſiderium quæritandi res non conuenientes quærentibus. Nec beſtias illam curare, nec plantas nec lapides, patuit, & dominatum hominis ſuper omnia opera Dei inferiora, ab illius modo ſapientia dependere, illumq; vnum poſſe Dei opera in natura cuncta imitari, tanquam Dei diſcipulus naturalis. Eoque vti ſapientiam ad negotia altiſſima tanquam inſtrumento viuo, ſibi conſimilimo, capace diuinitatis & immortalitatis: ſiue enim à Deo ſiue ab hominibus hæc inſint nobis, palam eſt diuinæ naturæ hominem eſſe participem nimis.

CAPVT XXX.

Senſum eſſe cognitionem veram, abditam vel additam, memoriam languidam, diſcurſum, extraneam, intelligentiam remotam, omneſque communes eſſe menti humanæ ac ſpiritui, ipſamque huius eſſe formam & immortalem; Reſpondeturque argumentis præcedentibus contra eius immortalitatem.

QVICVNQVE veritatem concupiſcitis, audite; Sapientia eſt cuiuſcunque rei cognitio certa, internaque abſque dubitatione. Hos nomen à ſaporibus, quos ſapit guſtus, aſſumptum eſt. Etenim per alia ſenſoria nos rerum qualitates extrinſecas ſentimus, vt aquæ frigiditatem tangimus, & piperis nigredinem videmus; quæ facies frigoris eſt, poteſtque frigus indicare innatum vt in terra, & in lilio ſuauitas odoratur. At guſtus attrito cibo, admiſſoque per ſpongiam, non modo vini frigus, aquæque externum ſentit, ſed etiam calorem internum, & piperis calorem acrem in aduſta nigrefacta facie latentem; & lilii amaritudinem craſſæ molis ſapit; & non ſuauitatem modo exhalantis tenuitatis.

Quapropter ſapere eſt certo & interius ſcire res, prout ſunt. Hinc ipſe inuenio, ſenſus in nobis certiores eſſe, quam quæuis notitia intellectiua, aut diſcurſiua, aut memoratiua, aut imaginatiua. Omnes enim iſtiuſmodi ſci-

di ſcientiæ à ſensu naſcuntur, & quando incertæ ſunt, ad ſensum recurrunt, vt certitudinem hauriant, & ab eo corriguntur, aut confirmantur: Ipſæque ſunt ipſemet ſensus languens aut abſens, aut extraneus. Quæ ſensu accepi, remanent in memoria, & cum obliuiſcor, aut dubius ſum, redeo ad ſensum, & ſic recordor & certificor. Quæ autem diſcurrendo cognoſco, nunquam vera eſſe prorſus affirmem, niſi ſensus experientia confirmet. S. Auguſtinus & Lactantius & alii Antipodas non eſſe ſcientia diſcurſiua cōtenderunt. Nunc autem ſensus Chriſtophori Columbi rationes ipſorum omnes emendauit, vanosque oſtendit, & quot dicunt ſyllogismos Philoſophi de rebus, quos non cognouerunt ſensus, corrigit idiota quicunque eas videt. Principia quoque ſcientiarum longa experientia inuenta ſunt, & licet ſciens reddat cauſam melius, quam expertus de rebus, hoc tamen facit in virtute principiorum ſenſibus experientium multorum populorum ſibi prænotorum, licet non ſuis. Expertus autem illas omnes non habet experientias. Ideo male arguit Ariſtoteles contra expertum hunc. Diſcurſus ergo eſt procedere ad notitiam rei ignotæ, per notitiam alterius rei ſimilis illi, quam notitiam oportet à ſenſu acceptam eſſe. At ſæpe fallitur, quoniam non omnes ſimilitudines propinquæ ſunt, Eſſentialesque, ſed remotæ aliæ, accidentalesque. Ita ratiocinatur Ariſtoteles ſolem ex eo, quod calefacit non eſſe calidum, cum & lapides non calidi percuſſi calorem emittunt

&i-

&ignem. Sed deceptus eſt; quoniam non vidit lapides in ſua duritie calorem habere irretitum, quem laxati educunt: non autem in aere percuſſo à ſole ita eſſe: nec num percutiat, inſpexit. Dixit aquam eſſe frigidam, conſulendo tactum & non guſtum certiorem; nec operationes, candorem, tranſpicuitatem & motum, conditiones caloris eius.

Quapropter multæ omnium ſenſuum ſenſatæ experientiæ faciunt ſcientiam, non autem vnica & vnius, ab illa argumentando, nam & ſenſus decipitur & ipſemet ſe corrigit per alias ſenſationes. Porro non diſcurrit, nec argumentatur homo de rebus certis, ſed incertis & ſuper certis fundat diſcurſum, eas autem certas putat, quas expertus eſt ſenſu. Itaque ſenſus præcipuum lumen eſt, per quem videmus quæ latent in tenebris. Vnde ſyllogiſmi medium terminum volunt eſſe certiſſimum. At quando quid certo nouit homo per ſenſum, non quærit vltra rationes, argumentaque. Nemo nunc argumentis quæritat, ſitne nouus orbis, poſtquam à columbo inuentus eſt. Nemo quærit num ſol ſit lucidus, & homo moueatur, & ignis ſit calidus; Nam ſenſu patent. Sed quærunt cur calidum eſt piper & vinum, quoniam tactui id eſt ignotum. Quapropter decipitur Ariſtoteles dicens ſenſum non reddere cauſam quæſtionum, ſicut ratio, vnde ipſum hac incertiorem facit, vel inſipientiorem. Reddere (inquam enim) cauſam eſt declarare vnde ſit quod incertum eſt, ſenſus autem certus eſt nec probationem quærit, ipſe enim probatio eſt. Ratio autem eſt incerta notitia,

ideo-

ideoque indiget probatione, & quidem quando probatio adducitur ex causa, ex alia sensatione petitur certa. Itaq; discurrendo, cur piper est gustui calidum; Respondetur, quia nascitur in loco calido prope tropicos ex ambusta terra. Hoc autem scitur per aliorum sensus, aut per consimilem probationem aliarum rerum in locis nascentium calidis; omniaque scientiarum principia inductione sensuum Aristoteles fundat, licet parum sibi constet, & ex eis educuntur syllogismorum conclusiones; quas ob res sapientissimus Deus nihil discurrendo scit; esset enim imperfectio multa; sed per sapientiam, quoniam rebus omnibus internus est, & omnes in eo; Angeli discurrunt, quoniam non omnino sciunt, sed ex notis argumentantur sæpe ad ignota. Et D. Augustinus (lib. de diuinit. dæm.) Angelis non modo sapientiam & dæmonibus, sed etiam argumentum tribuit, & Scotus. At tam velocissimi sunt in argumenti conclusionem, quod absque tempore fieri videtur. Ita ignis velocissimus & sagax subito est, cuncta penetrans & vrens. Vnde Dauid ad DEVM: Qui (ait) facis Angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem vrentem. Iccirco similem sibi sedem habent cœlum. Et homines periti breui discursu pertingunt, ad quod quærunt: Imperiti vero multo. Ego immoror in numerando aliquid nimis; mercator autem subito expeditur, quoniam numeris est assuetus. Hinc videre licet Ens omne seipsum nosse, & non per discursum; & opera quæ facit, per se absque discursu facere. Sic anima organizat corpus, mouet regitque: Planta quoque à propria abs-

que discursu formatur anima, sed solo sensu proprii esse, propriique boni. Quo sapientia omnia ad suos perducit fines, & mille syllogismi nunc efficere non possunt, quod sensus propriæ conseruationis solus efficere in entib9 potuit. Quod autē me in stupore retinebat, qua ratione anima ignorat seipsam & opera sua, nunc iterū ita soluo, q' anima omnis seipsam sapit, quādoquidem tot artes operatur propriæ gratia vitæ, & amat seipsam. Amor autē ex cognitione nascitur, ipsa autem se non cognoscit discursu; Nam discursus rei dubiæ est, ipsa autem natura, & per essentiā nouit; Cęteras vero res omnes discursu, in quantum sentit seipsam ab illis immutari, illasq; fieri; ergo tot quæstiones, quib. quæritur, quid sit anima, & quomodo mouet, ipsius exterioris sensus sunt, qui in aliis inspicit & per passiones addiscit; non autem natiui sensus, qui essentialis est, & veluti peritus Cytharędus scit pulsare cytharā musico sonitu non cogitando, num tangenda est hæc, num illa chorda, & sic vel aliter; sed qui addiscit, ita cogitat consulitque; Sic & anima absque consilio se nouit, suasque edit operationes, propria innata ducente arte, à prima pendente; Cuius tamen videtur oblita, quoniam passionibus exterioribus cogitur res nouas discere, & ex se in alteram veluti mutari. Vnde postea indiget per reflexionem redire ad sui notitiam; Sic ego recito Psalmos Dauidicos nil cogitando interdum de illis, nec quid dicam: Sed quatuor recito aut quinque absque errore nil percipiens quid recitauerim. Nam inspectio aut cogitatio aut auditio aliarum rerum alio me rapit. Attamen quando addi-

addidici Psalmos, cogitabam in eis. Ita omnis natura dum Entibus inditur à Deo discit quæcunque operatura est, & deinde incidit in sui ignorantiam ob superadditas passiones. Sic calor includitur in terra & obliuiscitur à sole emanasse: Domumque fabricatur, & inimico persequitur odio calores cæteros domum ipsius soluentes. Deus autem vtitur huiusmodi ignorantia, & obliuione ad multiplicationem Entium & durationem. Nihilominus perpetuo calor exhalat sursum ad cœlum ductus innata cognitione, non autem addito discursu. Ita & anima humana semper ad Deum abdito sensu tendit natiuoque, quamuis suæ sit creationis oblita, ob corporales superadditos affectus, sed sicut calor à sole, ita & ipsa à Deo deriuatur. Gratias tibi Domine Deus, quoniam ad tui cognitionem me conuertis. Porro progrediens dico intellectum quoque esse sensum communis, & consimilitudinis rerum, non autem particularitatum; & imperfectissimam cognitionem esse, minoremque sensu & ratione, quoniam distans est, intueturque solum quod in omnibus patet, non quod peculiare est & patet; eiusmodi sensus est puerorum & imperitorum, qui hominem & stellam in cõmuni norunt, nõ autem ipsorum particularitates, maximeq; proprius est beluis, q̃ omnes homines eosdem putant, quando nesciunt particularitates distinguere, sed tantũ communia intuentur, sicut nos putam⁹, omnia oua eiusdẽ esse gallinæ, & qui aleas deforis aspicit, putat omnes esse æquales, & quando non simul, easdem. Sed qui intro inspicit, ait, hæc est figura gladiorum, hæc

paterarum. Qui autem callet artem ludendi dicet, hæc est monas gladiorum, hæc mulier paterarum, & tanti valet aut signat. Et procul videns dico, homo est, cominus est Petrus; Ergo intelligere vniuersalis est sensus languidus, & absens. Memoria vero est sensus sopitus anticipatus; Discursus vero est sensus extraneus siue in simili. Sensus autem ipse sapientia est, aut scintilla diuinæ sapientiæ. Qua de re S. Petrus dixit ad Simonem Magum (dum iste arguebat, quod Christus si sapientia erat Dei, debuisset prius in mundo innotescere, opemque nobis ferre, & non tunc quando incarnatus est,) semper in mundo innotuisse primam sapientiam, omnibusque rebus inesse, & eo argumento id declarauit, quod cum plantæ sapienter ad suos fines producant folia, & spinas & fructus, animaliaque ratione reguntur, pluuiæque & æstus oportunis fiunt temporibus, aliaque Entia ordine, & ratione construuntur, & reguntur, sequitur sapientiam esse rebus in omnibus. Vbi enim est ratio, ait, ibi sensus & sapientia, aperte docens sensum magis esse sapientiam, quam rationem: Ergo S. Petrus anteponit sensum cognitionibus cunctis. & cum Simon Magus ostendere vellet alium esse mundum nostro superiorem mundo, aliumque Deum meliorem, sapientioremque nostro, quando sic ratio suadet, cum videamus tot mala & delicta præter ordinem rectũ in nostro mundo & eius regimine; quapropter asserendum videtur, inueniri mundum alterum meliorem, & Deum alterum meliorem. Respond. S. Petrus credere huiusmodi rationibus absque experientia sensuum esse

furorem

furorem & vanitatem. Et Deum nostri mundi largitum esse nobis quinque sensus, quibus cognoscamus ipsum in operibus suis, hisque sensibus & non discursibus credendum esse, nam si alter melior Deus existeret, debuisset nobis sui sensum dare, & experientiam cum sit tam benignus, super nostrum, ergo meliorem esse Deum nostrum, qui nobis sensus dedit, nobisque se manifestauit. Ex hoc virtutem sensus nosse oportet, Theologiamq; ipsam vniuersam fuisse manifestatam, ac reuelatam sensibus hominum. Et sicut dicit S. Petrus in epistola 2. non fabulas & argumenta secutos esse Apostolos in prædicatione Theologiæ, sed testes fuisse & speculatores per visum præsertim in monte sancto. Et S. Iohan. quod vidimus & audiuimus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ (ait) annunciamus vobis; Omnis ergo scientia sensui innititur, non dico oculis & auribus, sed sentienti animæ in eis: Cum Paulus alienatus, & alii Ecstasin passi, tam multa diuinitatis viderint, ac nesciant vtrum in corpore vel extra corpus; & hæc est scientia intuitiua Scholasticorum, quam dant intellectui à Deo indito nobis, & non inepte, sed scientiam vniuersalis cum Arist. indocte magnificant, cum sit bestiarum propria. Sed D. Bernhardus & Theologi non Aristotelizantes scientiam diuinorum intuitiuam, & ex hac discursiuam dant intellectui à Deo nobis immisso, & non illam operationem vniuersale capiendi & abstrahendi, quam Aristoteles comminiscitur in eo, & tamen est in omni sensu languido, & eminus spectante. Legisdoctores etiam testes requirunt de visu,

&non de discursu loquentes. Astronomia ex apparentiis patentibus ad sensum orta est, omnisque scientia discursiua ex præcedenti cognitione sensitiua Aristoteli fit.

Hic diuinam admirari licet benignitatem, quæ cum sit homo interclusus in paruo cortice, & res sentire non possit omnes cellas in capite illi spatiosas formauit, vbi spiritus commoditatem sese mouendi habet, & ex notitia in notitiam discurrere conferendo similia & opposita, quod plantis facere non datur, quia carent cellis. Bestiis vero insunt angustæ & non ita efformatæ, vt spiritus in eis valeat ita moueri, vt in homine. Ex quo factum est vt homo aptus sit ad cognoscendas res omnes, quas sentire nequit, per discursum. Quoniam vero plura & maiora & nobiliora discursu & ratiocinio scimus, quam sensu, licet non ita interne & certe: Nata est opinio in mundo, quod discursus seu ratio intellectusque sint cognitiones digniores & veriores; quæ quidem languidæ sunt sensationes, sed ita diuites, quod deificant prope hominem: Vnde nomen Rationalis habet, bestiis dato nomine sensitiui, quia non ita celeriter, & ad multa discurrunt. Ecce paruo circulo & quadrante homo cœli motus & ambitus & magnitudines omnium rerum & distantias metitur: Quod sagacissima belua non percipere potest: Ex præsenti enim sensibili ad pauca similia discurrunt; nam licet meliora habeant organa exteriora, non tamen habent meliorem spiritum sentientem, nec organa interiora nostris meliora, nec mentem perficientem operatio-

nes ſpiritus, qua ratione diſcurrimus facile, ad obiecta omnia, quoniam ſimilia omnia ſunt inuicem: Similia autem ſunt, quoniam ab eadem pendent cauſa potentiſſima, optimaque: Hinc adora primum numen, quod peioribus conditionibus ad melius vtitur.

Fœmina eſt imperfectus homo, eo quod non tanto calore prædita fuerit, qui foras genitalia propelleret, ſicut mas: Nihilominus hoc imperfecto vtitur Deus ad formationem hominum. Cholera eſt ſanguis ſpuma, melancholia fex, ſputum vapor excrementitius, qui in oris cauo concreſcit in liquorem: Nihilominus effecit Deus vt cholera ſpiritum ſtimularet, in inteſtinis ad excernenda ſtercora, & melancholia in ventriculo, vt adpetat cibum, quando vacuus eſt, ne moriatur animal. Et ſputum mollificaret linguam, ne loquendo exiccetur, & cibum, vt ſubiret poros guſtus, & transmitti poſſit in ventrem. Hem! mirabilia ſapientiæ primæ.

Ita ratio ſenſus quidem eſt imperfectus, extraneus, & non proprius, ſed in ſimili; nihilominus per illam fecit Deus, vt omnia indagare, & ſcire poſſimus, licet non perfecte.

Cum ſentio ignem paruam illius portionem tango ſentioque, & in hoc conſiſtit ſapientia; ſed ex illa parua portiuncula ratiocinor de natura totius ignis, & hic diſcurſus certus eſt de Eſſentia, non de quantitate, ſed cum cogitamus DEVM inuiſibilem ex aeris inuiſibilitate eſt incertior diſcurſus, quoniam ſimilitudo

non

nõ est eſſentialis. Quas ob res qui patibilior eſt molliorq́;, aptior eſt ad ſentiendum, & comparandum luculentiorẽ ſapientiã, qui durior eſt minus patitur, minusq́; eſt aptus ad ſciẽtiam, & quidẽ minus indiget. Quare animalia imbecilliora ſæpe ſapientiora ſunt, quã robuſtiora, vt apes & formicæ canibus, & bobus; non tamen conchilia Elephantis, quoniam cellæ, & ſpiritus horum meliores. Hac igitur paſſibilitate Deus vtitur in melius ipſorum Entium paſſibilium: licet diſpoſitio ſit ad corruptelam. Quapropter ſolus Deus qui extra ſe non ſentit nec à rebus ſcientiam haurit, eſt immutabilis, ſolusque habet immortalitatem, teſte Apoſtolo. Cætera autem Entia mortalia ſunt quoquo pacto. Mors enim eſt in aliud mutari, omnis autem mutatio aliqualis mors eſt, vt docte inquit S. Auguſtin. Cumque diſcere & ſcire ſit mutari in naturã cognoſcibilis rei, aliqua mors ſit oportet. At in Deum mutari duntaxat eſt vita æterna. Non enim eſſe noſtrum in eo non eſt; nec perditur noſtrum eſſe in infinito pelago Entitatum; ſed magnificatur. Vera ergo ſapientia absque paſſione ſed actiua, eſt ſapientia Dei; In rebus vero & in nobis eſt ſenſus noſtrimet ipſorum abditus, qui eſt actus & per quem naturaliter absque diſcurſu operamur. Deinceps eſt ſenſus ſuperadditus rerum exteriorum, qui eſt paſſio, vnde diſcimus, quæ nobis bona ſunt, cum non habeamus in nobis boni noſtri ſufficientiam, ſicut Deus, ſed mendicemus.

Poſt ſenſum vero ſequitur memoria diſcurſus, & intellectus, qui ſunt ſenſus languens, anticipatus, vel renouatus,

uatus, extraneus & absens. Huiusmodi autem sensus in toto sunt mundo impressi ac pendentes à prima sapientia; cum in toto sit ars & ratio, & ordo sicut admonet S. Clemens cum prin.ipe Apostolorum. Sed omnis sensus noster est etiam argumentum, quandoquidem non à tota re informamur, sed partem patimur deforis. Ideo peritissime Apostolus Paulus vocat scientiam nostram ex parte, quæ in Deo perficietur, vbi tota rei Entitas cognoscetur. Anima igitur quem Deus immittit nobis, mens nuncupatur, quam vero cum bestiis communem habemus, spiritus. Vnde Apostolus ait; si spiritus orat, caro orat, mens autem superuacua est. Nam spiritus nascitur, ex carne & sanguine. Homo autem ex carne, spiritu & mente componitur, vt exponit hoc in loco S. August. & super Gen. ait: Virum esse mentem, fœminam spiritum, serpentem carnem, & sic ex serpente in fœminam & ex fœmina in virum transcurrere peccatum, vt ipse docet, & Origenes, & S. Gregorius: Taceant ergo Theologi vulgares, qui Aristotelismi sectandi cupidi, negligunt, sanctissimam veritatem scripturarum sanctarum propriosque sensus. Fateri tamen liceat aliquando hæc nomina confundi & spiritum vocari mentem & Angelum & Deum; & Salomon mentem vocat sensum, & Iob sensum intelligentiam, & quidem Dauid mentem aliquando vocat intellectum, quo caret equus, & mulus; At quoniã Theologi intellectum, mentem nuncupare solent, licet Diuus Thomas ipsam cogitatiuuam caducam intellectum appellet, abstinebimus à dicendo quod res omnis habeat

intellectum, sed rationem sensitiuam; non autem mentalem tribuere possumus, cum Christus serpenti tribuat prudentiam, & S. Petrus rationem agnoscat in omni re; Imo Aristoteles in 8. Physic. Omnis ordo, inquit, ratio est, & vbi ordo, ibi ratio. Nec dicemus beluas rationales, cum contrarium receptum sit, sed irrationales, hoc est, non mentales interpretando, ac dicemus scientiam discursiuam esse ampliorem, non autem certiorem sensitiua. Mentemque à Deo inditam posse formam corporis esse, quoniam independens & incorporea est, potestque plura temperamenta actuare, sed principaliter in spiritu habitare, nec operationem habere propriam, verum sentire, discurrere, intelligere vna cum spiritu; Si enim propriam haberet, non esset forma illius, sed abstracta sicut Angelus, & quamuis sit incorporea, posse tamen à corpore pati, contra Aristotelem affirmo. Nam & calor incorporeus est, nihilominus à corpore patitur. Non tamen mori, quoniam compatitur, non patitur per se, ipsamque posse spiritum corrigere qui solum corporeæ conseruationi operam impendit. Patet in religione, cui spiritus repugnat, Eius enim prudentia Deo subiecta non est; neque enim potest, ait Apostolus, quoniam ad ipsum immortalis vita non attinet, nec eam nouit nisi per mentem, cui semper repugnat. Et hæc est pugna quam in seipso Apostolus sentiebat carnalis legis contra mentalem, sed cibi subtractione & disciplinis debilitatur spiritus, mens autem roboratur, ab eius non perturbata fumis & delectationibus, sicut experientia & somnus docent.

Qua-

Quapropter eius eſt frenare perficereque cognitionem, operationemque omnem, quamuis propria careat, & religionem in ſpiritu plantare, & hoc eſt opus eius, ſed non ſine ſpiritus miniſterio.

Ergo moritur homo, hauſta cicuta, ſicut beluæ, & præ lætitia, omnique paſſione, quæ diſſoluit ſpiritum. Quoniam mens incorporea eſt, nec poteſt corpulentiæ vniri abſque medio, qua de re Triſmegiſtus vocauit ſpiritum mentis vehiculum; Et Sanctus Auguſtinus idem docet, & quod abſque ſanguine neque poſſit anima in ſicco corpore inhabitare. Sicco enim corpori eius ſpiritualitas valde diſſimilis eſt non autem humido.

Ergo ſuffocato per riſum, aut per venenum vel exhalante ſpiritu, mens egreditur foras & proficiſcitur, quo Mens prima decreuit. Ipſa ergo manet in ſpiritu ſicut lux in aere & in ſpeculo, quæ confracto ſpeculo diſparet.

Et quidem inſtar lucis viſa eſt à Sanct. Catherina Senenſi, & anima Sancti Franciſci itidem à fratribus. Cæterum ſicut lux incorporea fit in vaporibus atris, crocea, rubra, viridis, flaua, vt in Iride, & in fumo; Eadem ratione anima afficitur paſſionibus ſpiritus; ſique vinci obruique ſe permittit, pœnis obnoxia remanet, quoniam frenum erat in manu eius.

Si victrix fuerit, pura remanebit, nec purgatione macularum indigebit, vt docent Theologi & Plato

Aa 2 & Vir-

& Virgilius nouerunt, & iustitia naturalis monet, & quidem absque hoc spiritu responderi nequit probantibus animę mortalitatem ex eo, quod caret operatione propria, & omnibus mortiferis afficitur, & ex doctrina Aristotelis nullo pacto eius immortalitas defendi potest, vt visum est; at optime ex scripturis sacris, si rite in eis philosophemur.

CAPVT XXXI.

De obliuione & deceptione mentis, & vitiis & virtutibus, & Physionomia.

PORRO in nostra Philosophia manifestum est, vnde obliuio & deceptio fiat, licet anima incorporea sit, immortalisque quod Aristoteles docere non potest, cum ipsi non sit forma corporis, quandoquidem dicit iccirco posse separari quod nullius corporis est actus: Neque enim si ipsa est forma corporis, eius potentia & operatio, vt Latini dicunt, non erit forma corporis, aut possit absq; corpore operari. Auerroes quoque intellectum passiuum & actiuum separat, vt & Auicenna. Nec potest Aristoteles ex insensatis Elemētis, animam immortalem facere, cum neget à Deo quidpiam fieri præter motum primum: Nec docere quomodo tot temperamenta & quidem contraria iuxta eius dogmata informet anima eadem. Nobis autem facile est ipsam spiritui inuoluentibus, & secum agere & secum pati dicentibus. Quapropter exhalante spiritu

ritu & non communicante paſſiones ſuas ſpiritui ſuccedenti, memoria perditur. Quæ ſi eſſent ſpecies in anima immortali impreſſæ, perderetur nunquam. Vnde Auicen. negat, ſpecies remanere in anima, & reponit in ſenſu interiori, cum Ariſtoteles aperte in intellectu poſſibili tanquã tabula raſa eas depingat. Dicimus quoque animam decipi, cum decipitur ſpiritus; Si enim hic purus eſt, diſcurſus ipſius clari ſunt, perfectique, ſi fuliginoſus, interrupti perplexique, & accipit motum, alterum pro altero, ergo rem pro re, & decipitur. Si calidus eſt ſubitanei ſunt diſcurſus, faſtidioſique ab ira, ſi craſſus pauci, & languidi Hinc adparet omnia argumenta Galeni quibus aſtruit animi mores corporis temperaturas ſequi; Et Teleſii, naturales facultates eſſe, nihil obeſſe mentis immortalitati, neque libero arbitrio, ſicut quidam Theologi ſuſpicantur; qui ſunt in cauſa vt prohibeantur libri illuſtres, ſenſati, neceſſariique. Deberent quidem hi ſapientes inſpicere libidinem feruentis temperaturæ; Caſtitatem temperatæ, ignorantiam Phlegmaticorum, argutias melancholicorum; hilaritates ſanguineorum & clementiam, deinde vero decernere. Et quidem D. Thom. loquendo de ſpe, putat iuuenes eſſe magnæ ſpei, & confidentiæ, ob caloris viuacitatem, ſpiritusque calidos; Senes autem diffidentes ac timidos ex frigiditate. Nec propterea mens non libera erit, aut vitia naturalia cohibere non poſſit, & actus virtuoſos imperare; cum videamus nos ob inferni metũ, quin & temperalium pœnarum & propter amorem amicorum, nedum Dei, homines abſtinere ab actibus vi-

tiosis, ipsis connaturalibus. At si nequeant habitus virtutum acquirere, nihil obest. Deus enim non largitur promissa præmia habitibus Aristotelicis, sed operibus bonis fidelium, & qui ea facit repugnante natura plus meretur apud Deum, & homines sapientes recta, obedientiæ legis omnes quidem natura proni sumus, quoniam natura timemus pœnas & amamus præmia. Cæteris actibus alij bene apti alij inepti sunt, sed omnes frenari possunt, non quidem semper. Vnde Theologi sagaciores compererunt non posse hominem omnia peccata vitare; sed singula peccata bene posse, & ad bona opera virtutes infusas prærequiri ad merendum secundum Deum; Hæc autem nostræ fauent sententiæ, & Aristotelismus pelagianizat. Item Apostolus dicendo prudentiam carnalem non esse subiectam nec posse subiici diuinæ legi, nisi per vim, manifestat vitia esse naturalia post naturam in Adamo corruptam. Magis autem virtutes, teste Chrysostomo; Et subdit Apostolus se facere quod nollet, non autem quod vellet, vbi ostendit totam hanc doctrinam in persona sua postquam confirmatus fuerat in gratia Spiritus Sancti.

Physionomia Aristotel. contra ipsum quoque docet, vitia, virtutesque temperamentum sequi. Nobis autem Physionomicus syllogismus sumitur à temperie, & ex formatione cerebri & oculi & motu & locutione. Hi enim patentes loci sunt, & actus ipsius spiritus; Acutus Caieta noster laudabat alteram physionomizandi rationem,

nem,

nem, vt si quando video hominem, statim imaginor me habere nasum, vt ille habet, & pilum & vultum & frontem & locutionem, & tunc qui affectus, & cogitationes in hac cogitatione mihi obrepunt, iudico esse proprios illi, quem ita imaginando contueor, & quidem non absque ratione, & experientia; spiritus enim format corpus, & iuxta affectus innatos ipsum fingit exprimitque.

Iccirco spiritus caninus contrahens affectum sui genitoris, quo venationem ore porrecto captat, efformat oblongum os huius gratia. Lupinus deuorationis auidus innatæ ventrem latum fingit, Leporinus timori assuetus, aures patulas, & frontem introactam, quasi caueret, efformat: Leoninus vnguibus assuetus venari, magnificat ipsas in formatione, & omne animal membra efformat iuxta affectus suos.

Ita extimare debemus iuxta proprios affectus humanum cuiuscunque spiritum corpus effingere, & quidem cum imaginor me habere nasum grandem, subito quædam affectio magnanimitatis suboritur, si frontem retrusam timoris & cautelæ; Si porrectam foras, in pericula labilem quasi me video.

Ex colore quoq; patet. Si enim domum nigris pannis vndique velatam intres, statim timiditas & languor suboritur, si rubis lætitia & furor, si albis claritas animi & simplicitas quædam serena fit. Ergo idem de coloribus humanis

humanis talia significantibus intelligere licet. Non indigna est igitur isthæc ratio Physionomiæ, sed interrogantes hominem quibus qualitatibus eius viscera prædita sint, & humores, & excrementa, vt de calore, frigiditate, siccitate, humiditate cerebri, jecoris, cordis, ventriculi, renum; inspicientesque simul capitis formationem, possumus non mediocriter diuinare. At omnis discursus pene incertus. Experimentum vero repetitum tutius est. Magnus calor in visceribus ex cibis humidis educit spiritus crassos, copiosos ac dissimilares & impuros. Ex cibis vero solidis spiritus crassos tenuesque simul & fuliginosos. Blandus calor ex cibis humidis generat spiritus crassos lucidos purosque, ex solidis primo tenues, deinde crassiusculos, fere nihil impuros. Spiritus puri similares lucidiq; ingenium facile præbent, sensum promptum, discursus certos, tenacesque; & naturam Iusti amantem, clementem, generosam, prudentem, vt Itali; Spiritus tenues, impurique sagaces sensu sunt, interrupti discursus, fraudulenti, timidi, ostentantes audaciam, inuidi, crudeles, tegunt vitia, ostentant virtutes, superioritate vtuntur, vt Ægyptii & Hispani non omnes, nisi qui de Maurorum sanguine sunt. Crassi & impuri sunt stulti irrationales, modici discursus quod primo adprehendunt, credunt semper; arbitratu proprio vtuntur, sunt crudeles, audaces, feri, apti armis palam, fraudibus & simulationibus minime; huiusmodi sunt Turcæ, Mogori & Tartari; crassi & puri sunt pauci discursus, sed clari & securi, apti legibus & mechanicis, Regimini & Iustitię, vt Veneti, Aquitani, &c.

Con-

Consulenda ergo est regionis conditio, cœlum & insolationes, tellus, & eius dispositio.

CAPVT XXXII.

Num Anima mundi existat.

IN superioribus sermonibus iam diximus, quicquid intra se homo continet, imitatione ab eo foras exprimi: ac operæ pretium esse philosophari ex actibus exterioribus ad interiores; & quoniam patet totam domum ac ciuitatem formari instar corporis, nosque deforis edere operationes similes interioribus operationibus, videndum est num anima consilium aliunde capiat intus ac foris. Nos bella gerimus contra hostes, sicut spiritus intus contra humores infestatos. Deambulamus in aula sicut ipse in occipitis aulis. Quando hilares sumus, procedimus in plateam, vt beati ostentemur, sic & spiritus procedit in oculos vbi conspicitur lucidus, & patens. Quando sumus in luctu, procedimus in penetralia, ita spiritus ad interiora fugit, & vultum lumine suo carentem turbatū relinquit. Quando moritur amicus, nigras induimur vestes, nolumus edere, nec opera vitæ exercere necessaria; sic spiritus intus fuligines tetras non expellit, remanet quasi obscuratus, atque motus cordis intermittit: quos simul resumere mox cogitur ac suspirat: Suspirium enim est repetere vno momento motiones intermissas. Deinde infirmatur in expulsione fuliginum, & feruet ephemera febri, sicut nos post afflictionem. Nos ludimus, vt ipse dila-

tatur, ridet effunditurque. Nos accurrimus vbi malum domui imminet, ipſe vero vbi corpus dolet nos familiæ victum diſpenſamus, coquimus, molimus, mundamus, ipſe quoque molit, coquit, mundat, diſtribuit ſuccum & excrementa expellit. Nos vtimur helleboro, Reubarbaro ſicut ſtimulis ad purgandum, ipſe vtitur cholerico humore, tanquam ſtimulo ad cacandum, & melancholico acetoſo ad appetitum excitandum, vt nos acetariis. Nos congregamur ad conſilium, ipſe in caput ſecedit, vbi motiones præteritas recolit, inſpiciens quid bene nouit, & quid male, & ſciat quid fugiendum ſectandumque, ſicut nos Antiquas hiſtorias conſulimus exemplaque regiminis maorum. Nos petimus conſilium ſapientum, ſpiritus autem aut mens illi indita ad cuius conſilium confugit? Hinc ipſe exiſtimo, quod, quando non eſt in ipſo conſimilis motio præterita futuris, nec experimentum agendorum, conſulat diuinam aliquam intelligentiam. Hæc intelligentia ſi prima ſapientia non eſt, erit Anima mundi: Præterea ſi hominis Regimini non ſufficit ſpiritus corporeus, ſed inſuper mentem immortalem in eo inuenimus; multo conuenientius erit, mundum nobiliſſimum Entium, prolem ſummi boni, optimum pulcerrimumque non modo naturas ſentientes partium ſuarum in ſe continere, ſed & animam excellentiſſimam quocunque Angelo præſtantiorem, quæ totius curam gerat. S. Auguſt. in lib. Imperfecto ſuper Gen. & S. Baſilius in Hexam. ſentiunt, comprobantque hanc mundo ineſſe mentem.

Idem em

Itidem Plato & Trimegiſtus, Auicen. Alexan. ex parte; Stoici, Virgil. Lucanus, ac ſapientiores Philoſophi; At quidam dicunt ſufficere naturam communem, vt Plinius Ego vero, inquam, hanc animam eſſe naturam communem, artemque vniuerſalem à Deo creatam, totique infuſam. Alii Deo tribuunt hos ſecretos actus. Ego vero inquam Deum infinitum eſſe, nullamque creatam naturam præſertim inferiorem poſſe eius ſuſcipere influxum infinitum, ſed cum modificatione finita; nõ enim eſt ſuſtinere apta, vt & Bernhardus dicit: Hac de cauſa prius obumbrationem feciſſe in matre IESV, quanto magis ergo naturaliter geſta indigent modicatione, & obumbratione in tanta luce? Iccirco hæc anima beatiſſima inſpicit in prima mente quid agendum eſt, & iuxta eius ideas operatur in materiabus, ac formationibus particularibus. Ipſaque eſt inſtrumentum primum primæ ſapientiæ, Mundusque habet ſpiritum, qui eſt cœlum: Craſſum corpus quod eſt terra, ſanguinem qui eſt mare; mentem iſthanc animam. Homo igitur compendium Epilogusque mundi eſt, ſicut & Theologi quidam ipſum vocant. Græci vero mundum paruum; Atqui ſi mundus mentem ita diuinam non haberet, inferior eſſet homine, totũ parte. Argumentum quod contra me ſacra inquiſitio formauit, & pœnitus ſibi ſatisfactum à me fuiſſe fatetur, Hoc eſt: Quod ſequeretur, vermes quoque & culices aliasque feces mundi informari ab hac anima beata, ſicut partes totius, ac proinde illius beatitudinem ſicut homini conuenire. Ego reſpondi, ſequelam eſſe nullam; Cum

videamus tot pediculos & vermes gigni in capite humano multosque alios vermes intra ventriculum & viſcera eius, nec propterea beſtiolæ iſtæ mente rationali hominis informantur, nec eius conſilii & beatitatis ſunt participes. Sed tantummodo ſenſum breuem propriumque aliarum beſtiarum more habent. Sic intra mundum beſtiæ naſcuntur illa anima beata nō præditæ, ſed ſuo quolibet peculiari ſenſu. Hanc reſponſionem contrario certoque exemplo confirmatam contradictores impugnare non potuerunt. Mille effectus ſtupendi, ac ſubitanei huius animæ viſuntur. Angelis nota eſt & amica prorſus. At in Metaph. meliora dixi: & in ſuperiori libro patuit plures mortes, vitasque; quæ transmutationes ſunt intra mundum, mundi vitam integrare, ſicuti plures mortes vitæq; ſanguinis & cibi & humorum & ſpirituum fiunt, quæ vitam totius hominis complent. Omnibus autem perfectionem largitur eminentiſſima mens.

DE

DE SENSV RERVM LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

Cœlum, ſtellasque, ignis natura conſtare, ac ſentire.

CALOREM ſenſitiuum eſſe omnino, animamque brutorum ſpiritum eſſe calidum, mobilem, paſſibilemq; Animaliaq; calida magis, ſenſitiua eſſe magis, præcedens demonſtrauit Liber. Igitur conſequens eſt cœlum omni ſenſu acutiſſimo prędıtum eſſe. In noſtra etenim Philoſophia demonſtratum eſt, cœlum eſſe prorſus igneum, quandoquidem ſtella omnis ad nos aſſiduum effundit calorem, lucemque. Solem autem longe plus, quia ingentior, robuſtior, propinquiorque, omnemq; ignem, quem ex contuſis lapidibus, aut confricatis lignis educimus, eo quod à ſole genita ſunt, incluſoque ac denſitate irretito calore, qui niſi percuſſo laxatoque ſubiecto, vim ſeſe manifeſtandi non habet, ab eodem ſole originem trahere declaratum eſt; & in ſpeculis, vbi lux ſolis vnitur, multiplicatur & roboratur, ſicut & aliorum ignium luces faciunt ſol accendere conſpicitur, ignemque gignere vniuocum noſtris ignibus. Sub Tropicis quoque aridam & ambuſtam à nimio calore ſolis, vbi immotatur diutius, terram eſſe nemo non affirmat. Aliud ergo ponere Elementum ignis, quam Sol, à quo omnis ignis & calor manar

ſtulta eſt cogitatio. Cum & ſublunaris ignis Ariſtotelicus facere apud nos ignem viſus eſt nunquam. Nec quidem deſcendat, (licet à regulato cœlo quaſi pilas igneas detrudi deorſum fingant) quin extinguatur exigua eius portio à totalitateElementorum vt ponit,contrariorum, aut velocius redeat ſurſum,quam lapides ſurſum impulſi, ad ſolum; nec motum poſſe ignem generare, ſed excitare tantum, oſtenſum eſt. Pluribus namque ictibus lapides communes vix ſcintillam emittunt, ſilex vero mille vno ictu; vt in hoc latere plus ignis quam in illis intelligamus. Nec aer ictus plagaſque excipit, ſed fugitat. Nec inflammari aptus eſt flagellante cœlo vt fingunt, multo à minus ſole, quippe qui miliaribus diſtat innumeris;ita vt ipſum tangere nullo queat modo. Nec tangens luna ignem producit vt ſol; quæ quidem deberet compenſare propinquitate magnitudinem, qua de cauſa vterque Diametrum triginta minutorum oſtendit, licet ſol longe maior ſit. Hæc ergo excellens lux à ſole manat, nam Luna prout illi opponitur, lumen excipit,non autem à percuſſo ignito aere, vt fingit Ariſtoteles. Sic enim ſemper tota illuſtraretur ex parte qua aerem & nos ſpectat. Etiam Peripatetici omnes vt teſtatur ſimplicius in 2. de Cœlo, & Auerroes de ſub. orb. opinionem Ariſtotelis reſpuerunt,lucemque ſoli reſtituerunt,non autem & calorem, voluntque lucem apud nos reflexione calefacere, & quidem ſtultius. Cum à ſole exoriente nos tanquam iaculis feriri priuſquam reflectatur lux, experiamur. Nec aliud poſſit reflexio præſtare luci niſi vnitionem,

nem, ac calorem proinde manifestare, qui dispersus nostro erat imperceptibilis sensui: Sicut & lux ignis nostri parum calida nobis percipitur & eminus nihil. Nos autem demonstrauimus lucem omnem esse calidam quin ipsum calorem apparentem. Et Sanct. Bernhardus (in sermon. de assumpt.) in se candidissimum calidissimumque solem esse affirmat. Similiter & Origines & Sanct. Basilius in Hexam. contra Aristotelem, in hoc exclamat. Et S. Ambrosius putat hæresin esse, calorem auferre soli, vel lucem, cum Ecclesiasticus de sua loquatur caliditate, & de stellarum limpidis flammis in Sap. Et Iustinus Martyr in libris, quos inscripsit contra Aristotelem bene id demonstrat. Et ecclesia canit; iam sol recedit igneus. Totumque cœlum authoritate Esaiæ ignis tenuissima, purissimaque constare natura. S. Basilius ostendit & S. Augustin. ex aqua in vaporem conuersa, quod idem est. Imo negat cœlum crystallinum Sanct. Basilius dicendo eo quod impossibile sit ipsum cum Empyreo, quod sonat igneum, manere. Nec Deus contra naturam res copulare, sed aquas super firmamentum à Mose poni, eo quod in aere generentur, qui pars solidior, firmiorque cœli est, iccirco firmamentum vocata. Iob autem quasi ex ære fusum cœlum dicit, non quia durum, sed quia perpetuo eandem figuram seruat, & situm, sicut statua ærea. Sol vrit vbi potens est, generatque vbi languidus eius est calor, quo nostra Entia constituuntur. Similiter & ignis noster postquam cremat syluas blandescit & generat.

Qua-

Quapropter non debuiſſet Auerroes arbitrari æquiuocum calorem ſolis, quia generat, & igneus deſtruit: Vterque enim idem facit robuſtus blandusque. Sed calor ſolis artificioſus euadit, quando in ma eria occluditur, ac neceſſitate cogitur, arte contra hoſtes, in cuius medio eſt, vti, & organa ſibi parare, ſicut docuimus, omnem rem ſentire, & poſſe & amare eſſe, quod ſortita eſt. Sed quidem fateri cogitur Auerroes lucem eſſe calidam, calore conſimili vniuocoque cum igne noſtro, vt patet in 2.cœl. t.42. poſt prolixos diſcurſus, in quibus quieſcere non potuit, niſi hanc veritatem fatendo. Nec quidem virtus ignis ſit in ſole absque Eſſentia ignis, à qua ſeparari nequit, licet aliter fingant inepti, qui garrire, non autem pholoſophari diſcunt. Patet enim hoc cunctis in rebus. Dicamus ergo vniuerſum ſentire cœlum, propriamq; noſſe conſeruationem, eiusq; gratia moueri, quoniam vita ipſius eſt motus; ſicut terræ quies; palam enim calor ſentit, mouetque omnia.

Capvt II.

Cœlum ſtellasque motu regulari, irregularique à propria virtute ſenſitiua conſeruationis propriæ gratia ferri omnes ſingulasq;.

QVONIAM ſenſus immutatio eſt ſentientis rei, cœlum autem mutabile eſt non modo ſecundum locum, ſed facile ob ſui tenuitatem, paſſionem ſuſcipit omnem; dicemus

cemus ipſum eſſe ſagaciſſimum, ac conueniſſe diuinæ Maieſtati efficere ſolium gloriæ & pulcritudinis ſuæ, non mortuum, ſtupidumque ſed viuum ſenſatumq;. Natio nulla ſub cœlo eſt, quæ non credat Deum eſſe in cœlo, tanquam in loco lucido, puro nobiliſſimoque. Ipſe dixit ad Eſaiam, cœlum eſſe ſedem eius, terram vero ſcabellum pedum eius. Quod intelligimus de manifeſtationibus. Non enim Deus indiget fulcimento ſed res omnes in eo fulciuntur & viuunt. At Deus vitam & gloriam & beatitudinem in cœlo manifeſtat magis quam alibi. Iccirco opinari conuenit cœlum eſſe viuum, ac ſapientiæ particeps. Quod eius oſtendit motus. Nulla quippe res apud nos fit, niſi à ſole & terra immutata, eiusque compoſitis, ſicuti in Philoſophia declarauimus. Porro quoniam animalia mouentur, motus autem craſſis rebus, vt terræ non conuenit, ſed tenuibus, vt cœlum & aer, à cœlo motiuam vim animalia habeant oportet, quoniam vero motus virtutis ſentientis operatio eſt manifeſte, dum huc & illuc, introrſum, extrorſum, variis modis ad varios vſus moueri ſentiendo patet. Igitur ita negare ſenſum cœlo eſt irrationabile, ſicut negare motum. Tametſi motus eius non eſt ad varias poſitiones, ſicut noſter. Non enim ex corpulentia, ſpirituque compoſiti, ſi ſemper moueremur diſſolueretur compoſitio; Spiritus autem in thorace, in corde, & cerebro ſemper mouetur, vt liquet, ſicut cœlum. Nosque alia nunc re, nunc alia indigemus, quæ varijs ſunt in locis; iccirco motus variamus; cœlum vero beatum his neceſſitatibus non vrgetur; iccirco ea-

dem regula perpetuo circumfertur. Alibi quidem ostẽdimus motum motui non contrariari, sed quieti. Felices cœli superiores portiones, quę nunquam à terra lęsæ proprio æquali gaudent motu & securitate. Itaque sidera fixa eadem feruntur regula semper insuper in seipsos circumuoluuntur, ideoq; scintillant. Nec retrorsum simul mutari gradu vno in centum annis, vt Ptolomeus putat, nec in 66 vt Albategnius, Nec in 70. vt Recentiores sentiunt, alibi ostendimus. Nec conuenire terræ gyro moueri, ibidem contra Copernicum scripsi. Sidera errantia perpetuo mouentur, at non ordinate, quia terrę viciniores sunt ac ipsam exuperare student, inuaduntque variis viis nunc ab Austro ad Boream, nunc à Borea in Austrum torquendo iter, & cum ad certos perueniunt fines, quos tropicos vocamus, reuertuntur, ne tellus in opposito hemicyclo cœlum vincat. Præterea planetæ omnes virtutem à sole captando, ipsum sequuntur & ad ipsum amoris nutibus inclinantur. Qui est dux belli contra tellurem eisque arma præbet, proculdubio ipsam exuperabunt & per ignem peribit mundi vultus, vt Iesu oraculum canit: Et Sanct. Petrus promulgauit, & Heraclitus coniectura consecutus est. Porro Mercurius, ac Venus soli proximi, ille subter, illa super, vt in Astronomia ostendi, nunquam à sole separātur, sed perpetuo ipsum ambiunt, & quoniam in altum eleuantur maxime vbi dicuntur esse in Apogæo assumunt circulum ampliorem, & sole breuiori circulo subambulante relinquuntur passim in consequentia signorum, Venus vsque ad 46. gradus; Mercurius vero ad

25. fere

25. fere, vbi deficiente illis luce & vigore à ſole paulatim deſcendunt, & circulum anguſtiorem aſſumunt, & velociores fiunt in anteriora. Qua de re adpellantur retrogradi ab illis Aſtronomis, qui ab occaſu in ortum eos ferri putant; & in medio huius retrogradationis terræ propinquiſſimi iam facti, ac ſub ſole perpendiculariter, plus lucis excipiunt & eleuantur in anteriora, & fiunt matutini ante ſolem orientes. At poſtea adeo eleuantur paſſim, quod amplitudine gyri aſſumta, minus incedere cum ſole & fixis poſſunt; donec cum ſole coniunguntur, & fiunt altiſſimi, & renertuntur ad choreæ modulamen amabile; & idem pari modo Saturnus, Iupiter & Mars Soli coniuncti plurimum lucis ac vigoris accipiunt, & altiſſimi fiunt, & dicuntur eſſe in Apogæo ficti Epicycli: mox ſolis motu deficiēte ab eis, qui cum ſint Empyreo propinquiores, ſunt & celeriores in anteriora, ita perambulant quod ſol videtur retro relinqui: At quo magis ſol recedit ab eis, eo magis ipſæ deſcendūt ad terram, ac motus in anteriora concitatur. Cumq; fuerit Saturnus procul à ſole 108. fere gradibus, Iupiter quaſi 117. Mars 133. ad ipſum inclinantur & deſcenduut paſſim, non eiſdem in gradibus, nam qui ſublimior eſt, citius patitur defectum à ſole, citiusq; deſcendit, ac in anteriora fertur, velociusq; quā fixæ ſtellæ circulo anguſtiori aſſumpto. Qua de re videntur terrę propinquiores, grandiores, & lucidiores, & quo magis ſol ab eis recedit, magis deprimuntur ad terram intermediam, quia inclinantur ad oppoſitum ſolem, ita quod quando ſunt in Diametro eius, nobis ꝓpinquiſſimi

ſunt, qui in medio ſumus inter ſolem, & ipſos quaſi inclinantes ſe ad lucis fruitionem ſolaris. Dicunturque retrogradi ab Aſtronomis, quoniam conſuetum motum ſuperant adeo quod in anteriora fixas præcedunt. Deinde vero illis adpropinquante ſole incipiunt ſublimari & in eiſdem gradibus, quibus deſcenderunt, aſcendunt, & in ampliori, gyro permeant, dicunturque directi: ſemperq; ad ſolem propriam referunt gloriam. At qui in mundi ſitibus quibusdam eleuantur, & deprimuntur alia inſueta ab his ratione, non ipſi modo ſed & ſol; ex quo intelligimus habere Planetas quendam cum fixis conſenſum talibus in locis, ſi Apogæa ſtabilia ſunt, vt putat Ptolomeus, aut cum ſpatio mūdi, vel cum virtute, aliqua extra mundum, ad q̃ eleuantur, ſicut ferrum ad magnetem ſi abſides mutantur, vt Copernico rectius forte videtur. At has omnes operationes eſſe virtutis bene cognoſcētis inficiari nemo poteſt. Luna quoque Apogæum proprium ac perigæum inſtabilia habet, præter ordinarium à ſole, qui ipſam ſemper erigit in coniunctionibus & oppoſitionibus. Quando propterea velocior fit in anteriora à lumine maiore, quod accipit recta qua ſpectat ad nos, aut ad cœlum ſuperius. At in quadratis, trigonis, & ſextilibus aſpectibus variatur, prout ſoli magis minusve opponitur, coniungiturque. Non autem deſcendit in oppoſitione, ſicuti aliæ planetæ, quoniam ſub ſole graditur citima nobis, parumq; propriæ lucis habet, totum vero à ſole mutuatur, & quando plus accipit, plus eleuatur quocunque in ſitu. Conſiderare eſt proinde ſolis motum artificioſum,

ſum,quo in mundi parte omni lucem tenebris æquat, & quibus longa eſt nox,eſt & in ſitu oppoſito longa pariter dies,& ſub æquatore æquantur omni tempore. Aliis vero variis in temporibus recompenſari, & terram per tot vias inuadere; nec tempus illi concedere ſeſe reficiendi totam nec ipſum vnquam ſiſtere iter. Nam licet illo in ſitu terram vſtione deſtrueret, frigus tamen eius & vmbra in oppoſito ſitu prꝗualeret,& vinceret cœlum & ſtellas fugiendo,& roborando ſeipſam ſimul. At artificioſe ſol progreditur. Primaque ars diuinà vtitur iſthac ipſorum ſpontanea pugna ad generandas in medio eorum res formoſas continuo ad gloriam creatoris, vt patet. Cuius Idea manifeſtatur in formis multiplicibus ope inſtrumentorum ſuorum proprio gaudio & cura agentium, non autem violentia Angelica impulſorum, vt Ariſtoteles putat. At animæ motum circularem eſſe fatetur Auerr. Quamuis corpus à circulo ipſam impediat, ergo cœleſtis eſt. Quod autem res immobilis vlla motum non efficiat; nec cœlum nec ſpiritũ indigere re immota, niſi ad fulcimentum adiunctæ corpulentiæ, quo non indigent res ab illa ſeiunctæ, alibi contra Ariſtotelem declaratum eſt.

Capvt III.

Cœlum propria virtute moueri, ſtellasque à ſeipſis intra cœlum ac fortaſſe Angelicas mentes illis inditas eſſe, ad actus, &c.

Visvs eſt Ariſtoteli motus cœli non à propria forma virtuteque, ſed ab Angelis manare, quos poſuit æquales numero ſphærarum in 3. de cœl. ponit 8. in 12. Meaphyſic. autem 55. Omne enim quod mouetur ab alio motore diſtincto mouetur ſicut (inquit) lapis à manu; corpus ab Anima, quæ inſidet ſicut naui nauta ſeorsum. Ignis autem ſurſum, & terra deorſum à generante, qui dedit formam, & conſequentia, inter quæ motus eſt. Hanc ineptam ſtoliditatem alibi aperui. Quæ enim violenter mouentur à ſeparato motore mouentur, naturaliter autem à propria forma; ita & cœlum. Generans quidem mouetur motu generationis non locali, nam perdito generante ipſa forma per ſe mouet; Quapropter tellus per ſe mouetur deorſum, & non à generante. Sic & ignis ſurſum à proprio calore fertur. Corpus autem ab Anima, quæ ſeipſam per ſe mouet, & motus corporis eſt impulſus, ſi intermanet ſicut Nauta. Quamuis Ariſtoteles (8. Phyſic. 2. de an.) hic ſibi contradicat qui alibi materiæ vnitam ſicut formam ponit; reprobatque Platonem volentem, ſicut Nautam. Igitur inquam, cœlum nobiliſſima virtute præditum eſſe ſemper mobili, ſicut & ſpiritus noſter mouetur ſemper, eſſeque ignem qui ſurſum ma-

gis non progreditur, quoniam locus deest: nec deorsum quoniam occupatur ab inimica terra. Cumque sit natura mobilis, in gyrum agitari necesse habet. Nec putandum est igni alium non conuenire motum nisi rectum. Hic enim non est motus sed regressus, & fuga ad locum suum; vbi deinde perpetuo mouetur. Sicut nec terræ motus deorsum motus est vere, sed regressus ad suam vniuersitatem, vbi perpetuo quiescit, ac dato altero Elemento immobili, sicut terra, oportet alterum dari mobile, vt ipse ratiocinatur, qui est ignis, ergo non violenter in gyrum fertur ignis à cœlo raptus, vt putant, sed naturaliter à se, sicut terra quiescit à se. Alexander sphæris Angelos allegandos existimat, vt dent regulam ac perpetuitatem motui: Equidem respondeo, potius tribuendam illis esse naturam talem, quæ semper moueatur, regulamque seruari à carentia interturbationis externæ: Qua de re Planetæ non tantam seruant regulam inimicæ gratia terræ, id autem perpetuum est, quod internum est, natiuumque, non deforis: Quod recte alii considerantes, Angelos sphærarum animas esse dicunt. Quod nihil naturæ obsit positioni. Nam & homo non modo spiritum igneum à cœlo habet, sed etiam animam à Deo: Quare possibile assero; sed stellas non autem sphæras animari ab Angelis. Demonstraui enim cœlum esse vnum veluti D. I. Chrysostomo & Theodoreto videtur, at diuersas regiones, cœlos in sacris eloquiis nominari. Hebræa enim lingua caret huius nominis

singulari

ſingulari numero, ſtellasq; à ſeipſis moueri, & non à ſphę-ris oſtendi. Alioquin ipſarum obliquatio aſcenſus, de-ſcenſus, tarditas & celeritas, ſphæris turbationem affer-rent; multo autem maiorem ſi verum eſt quod aiunt, e-undem Planetam deferri nunc ab hac, mox ab illa ſphæ-ra; ergo & alteram laſſari alteramq; intelligentiam opem ferre, vel illam reſpuere perfectionem propriam quam ha-bet in mouendo, ac deinde reſumere. Itidem mouere eas contra Deum ab occaſu in ortum, dum à Deo vi rapiun-tur ab ortu in occaſum; & mouere, vt imitentur Deum; Quamuis faciant ac velint contra Deum, mouendo in contrariam partem: Sed plura dicendi hic locus non eſt.

CAPVT IV.

De ſtellarum ſenſu, & Accolis earum & cur celantur nobis.

NON inepte exiſtimandum videtur, ſtellas mutuo ſi-gnificare proprias alteram alteri conceptiones, dum lucem quæque ſuam in alteram transfundunt. Lux enim ſimpliciſſima eſt, omni apta paſſione affici. Ipſarumque ſenſum voluptuoſum eſſe, non dolorificum, quod con-trarias nō habeat qualitates, ſed plus minusve lucis. Ipſas-que res inferiores innumeras, dum radios quorſumlibet effundunt, ac videre, quia radii afficiuntur, audire vero quia motus mutuo communicant. Iam oſtenſum eſt o-culum non videre nec aurem audire exemplo dormien-tium

tium ac defunctorum: ſed tenuem ſpiritum in oculo videre, & in aure audire, ergo tenuiſſimæ ſtellæ ſunt ex toto viſus, auditusque, ſenſusque omnis exquiſitus. Nec puto ipſis obliuionem & errorem accidere. Non enim exhalant partes aliis ſuccedentibus, nec perturbantur externis paſſionibus.

Quapropter & mundi originem forte norunt, aut dubitant; naſus enim neſcit quod tota anima ſcit. Cum ergo ſtellæ ſint partes, minime videntur ſcire quicquid tota mundi anima ſcit, aut mundus totus: ſed quicquid euenit eis, ex quo natæ ſunt. Animæque beatæ habitantes ſic viuas lucidasq; manſiones res naturales vidēt omnes, diuinasque ideas. Habent quoque lumen glorioſius, quo eleuantur ad viſionem ſupernaturalem beatificam, & veluti apud nos luces plurimę ſeſe mutuo tangunt, interſecant, decuſſant, ſentiuntque, ita in cœlo luces diſtinguuntur, vniuntur & ſentiunt. Animæ quoque ſimiles illis itidem propriæ lucis ordinatione & directione conſentiscunt. At portionibus cœli inferioribus non tantus tamque felix, ſecurusque ineſt ſenſus. Nec illi dubium eſſe debet, quin Deus ſui manifeſtationes glorioſas plurimum faciat in cœlo. At nos videre eas, resque diuinas non poſſumus propterea quod (vt inquit San. Clemens) vapores perpetuo aerem occupantes, perpetuoq; vel inuiſibiles ſurſum exhalantes, ac pugna quæ inter cœlum terramq; fit, impediunt viſum nobis, in medio pugnæ manentibus, & in fumo Bombardarum. At cum purgabitur igne mundus, omnia conſpicientur. Pręterea corpus noſtrum

opacum eſt, ſolosque oculos transparentes habet, quibus ineſt cornea tunica dura, & vuea, & aqueus humor, & cryſtallinus, qui accipiunt lucem craſſo modo ac alteratam, iccirco res ſpirituales videre non datur. Præteruolant in conſpectu noſtro venti, & aer, & nihil eos videmus, multo minus videmus Angelos, ac Dæmones, quorum plenus eſt mundus. At egreſſa anima ex hoc antro opaco (huius inſtar Plato noſtrum corpus & ſtatum depingit) videbit aerem, ventum, Angelos, omniaque tenuiſſima Entia, non exiſtentibus panniculis humoribusque oculorum, qui impediant. Plus autem videbit, quæ purior extiterit, ſicut Brigidæ & Catharinæ viſiones, dum purgantur, & à Deo impedimenta tolluntur, & roborantur oſtendunt, ſpiritusque noſter aereus fiet aer, & cœlum. Et cœlum quidem fit, dum exhalat continuo, nec ad nos reuertiur amplius, quoniam perplacet libertas magis, fitque vnum cum aere. At mens immortalis non remanet in aere ſed vsque ad ſtellas transfertur, niſi corporis labe maculata fuerit, ibique Deificatur ac glorificatur, ſicut Theologia ſancta docet diutinis comprobationibus, grauiſſimis argumentis, & cœleſtibus reuelationibus confirmata.

Cap.

CAPVT V.

De sensu lucis & ignis & tenebrarum & frigoris & terræ.

INFELICES seu mortales, qui sensum alium nullum agnoscimus, nisi obtusum animalium, plantarumque tardum, demortuum, aggrauatum, sepultum: Nec quidem intelligere volumus omnem actionem nostram & appetitum & sensum & motum & vim à cœlo manare. Ecce lux quanto acutissimo expanditur sensu super terrã, quo multiplicatur, generatur, amplificatur, idq; non sine magna efficere voluptate existimanda est. Quandoquidẽ nos vt nostrum esse amplificetur, tanta regnorum, possessionum, honorũ & generationis cupiditate tenemur, voluptate quidem multa afficiuntur etiam plantæ in germinando, crescendo, florendo, se ornate vestiendo, fructificando, multiplicando, licet à corpulentia imminuatur. Multo autem magis nos in actibus Venereis, quoniam nostram naturam dilatari sentimus. Vnde intelligere licet quanto maiori lux iucũditate in huiusmodi sui amplificationibus perfruatur. Porro videre est, ipsam nigris è rebus reflecti retrorsum, semperque seipsam quantum licet augere, & ex corpore in corpus sese conduplicando. Quare & in antra & cauernas se ingerit, quo recta sol intrare nequit, reflexa aliis ex corporibus & ex atomis aeris omnibus in angulos, pyramidesque infinitas, quæ non visibiles sunt prorsus, nec numerabiles, nisi sapientiæ primæ, teste Ecclesiastico. At in corporibus transpicuis

veluti aqua & cryſtallum, tanquam cognatis à vincente calore tranluciditate donatis, ipſa conſpicitur ſecum iocari & augeri, & penetrare, gaudere, vniri, roborari, & tandem vrere, ignireque res non candidas, quia ipſi ſunt diſſimiles. Candor enim eſt ipſamet lux retenta, demortuaque, iccirco candidam non comburit chartam lux per ampullam transuecta. Vnitur in globum lux intra ampullam, augeturque & in Pyramidem expanditur foras, quaſi armata in acie, factaque lancea ad vincendum & vrendum. Ignis quidem, qui ipſamet lux eſt inimicæ materiæ intruſa, irritataque ad pugnam, magna cum iucunditate deuorare conſpi. itur, creſcere, vincere, & ſurſum volare, victorioſus in mole deuicta, attenuataque præda, quod & nos imitamur, bella vincendo, regnum dilatando, & famam, cum non poſſit anima denſo corpore repugnanteque clauſa indomitas dilatari regiones. Quando ignis interclusus eſt in nube, aut in cauernis terrę, quoniam natura mobilis eſt, rarusque, & quies ac denſitas ſunt illi exitium, ſicut raritas motusque ſunt terræ exitiū, ipſe impetu facto ſeſe amplificat, disrumpit, conquatit omnia, quæ ſuæ necis cauſa eſſe poſſunt, proſternit ſolo ædificia ingentiſſima & montes, nubes quoque frangit, diſſipatque impedientes. Id imitatur animal ferox loco interclusum inimico. Nec quiſquam putet ipſum propterea carere ſenſu quod fulgor, ſeu naturalis, ſeu artificialis in aquas interdum immergitur, extinguiturq;. Hoc enim contingit illi ab impetu facto, vt ex anguſtiis exiliat, nec ſeipſum frenare poteſt ab impetu, & corpulentia,

quam

quam secum vectat calor, nec tempus habet consulendi sibi, impetuosa furia delatus. Sic & animal vim effugiendo inimicam, si præcipitium obuiam fiat in illud incidit cursu effrenato occiditurque. Revera miseri nos, qui cum tam languido sensu præditi simus, velocem validamque virtutem insensatam existimamus. Nec animaduertimus omnem sensum necessario deriuari ab eodem principio, à quo habemus & motum. Si autem ignis virtute mouemur, coquimur, nutrimur, crescimus, necesse est & eius virtute nos sentire, cum & sensitiua magis sint animalia calida magis, frigidiora vero stupidiora. Itidem si nos videmus, propterea quod lux rebus visibilibus affecta, afficit deinde spiritum nostrum, longe magis ipsa videat, quæ primo affi.itur, mutaturque oportet. Econtra conspicitur tellus sursum tenebras frigusque effundere, quo licet modico valet aerem occupare, vapores, & aquas, atque gelare, & deorsum trahere ac densare in crystallum, in quæ res rerræ similiores. Sæpeque frigus calida inter Entia multiplicari, vniri, roborari, vt calorem oppugnet; sicut Cæsareani milites in Belgio figuram circularem, vndique hostibus circumsepti adsumpserunt, & iterum in Africa contra hostes. Sic nix induratur, & grandines colligente se frigore ab aere in vaporem crassiorem. Atque luce insiliente in terram ac se duplicante resiliendo frigus metuens redire deorsum in medio aere colligitur, & roboratur; vbi sane reflexio desinit. Iccirco frigidior est eo in tempore aer superior quam infimus. Pollet frigus vi sua amplificativa, ergo & sentit inimicum calorem

oppugnatque. Absque enim ſenſu inimicitiam non ſentiret, neque dolorem, ac ſineret ſe extingui; quia eadem voluptas in non eſſe, ac eſſe foret, vel vtrique nulla, cum neque eſſe, neque non eſſe ſentiat, neque vitam neque mortem. Falſo exiſtimant Peripatetici tenebras eſſe priuationem lucis, & non Ens prorſus; Priuatio enim nihil eſt, at nos videmus per lucem oppoſitam eſſe tenebras, & Deus in Iſaia dicit, ſe creaſſe lucem & tenebras. At nihilum non creatur, idem enim eſſet terminus à quo & ad quem. Ergo tenebra eſt lucis oppoſita res, facieſque frigoris, ſicut lux facies eſt caloris. Hoc dico de tenebra actiua, non de paſſiua, quæ eſt vultus materiei: qua frigus gaudet magis, quoniam ſimilius illi eſt, quam calor. Ideoque faciem ei perſimilem obtinuit. Surſum attollitur vmbra, ac multiplicatur, vbi lux debilis eſt, & ei commiſcetur, vnde ſecundi ſuboriuntur colores. Et quod mirabile eſt, animaduerti, quod quando nos de luce ad vmbram procedimus, illa vmbra, quæ ex noſtro defluit corpore, cum propinquiſſime accedit ad alteram vmbram, ſponte porrigitur in Pyramidem, vt cito vniatur alteri amicæ vmbrę ſicut deorſum cadentes res in fine motum concitant, aut os, cum eſt animal prope eſcam, extendit. Quas ob res & facies frigoris & materiei, omniumque rerum ſentientes apparent; Præterea ſi alterum contrariorum ſentit, alterū ſentiat eſt opus, quo poſſit pugnare pugnare ac ſcire, quo ſubueniendum eſt, fugiendumq;. Si ergo cœlum ſentit, terra quoque ſentit. Philolaus autem, ac Copernicus qui ipſam donant motu, magno quoque ſenſu donant. Pythago-

thago-

thagoras vero animal corpulentum terrā esse putat cuius pili, ac crines sunt plantæ, & arbores, ossa lapides; Animalia in ea sunt, sicut pediculi in capite nostro, & in centro calidam esse vult, sicut cor in nobis. Quod & Ouidius sentire videtur, sed hoc alibi disputabitur. Nunc sufficit vidisse in ea sensum esse. Nec frigus sensu carere putandū est, propterea quod gelata manus, aliaq; membra parum vel nihil sentiunt, noster enim sensus à calore natiuo est, frigus autem calori inimicum est ipsumque opprimit, eiusque operationes tollit, aut ligat, ita vt nos sentire nequimus sensu frigoris, quoniam extraneus est, nec nostro, quia sopitus est. Non enim homo potest ligatus operari manibus ligantis eum. At quidem bene sentit frigus, cum tantopere cupiat, studeatq; inimicum opprimere, & sensus & operationes eius destruere. Sol igitur pater, tellusq; mater rerum, sensitiui sunt, atque ab ipsis animalia habent sensum, motum, & omnia. Distincta sunt in sexum maris & fœminæ, vt ille solem, ista terram repræsentent, ac mundi partes totum referant. Itaque rem omnem cœlestem, ac terrestrem sensitiuam esse compertum est.

CAP.

CAPVT VI.

De sensu Aeris, & ventorum, sensui spiritus animalis consimili.

DVBIVM non extat apud scriptores sacros, quin aer sit pars cœli minus pura, infestata semper vaporibus & frigore, & vmbra terræ. Ita videtur D. Basilio, propterea quod Moses & Salomon, aves in cœlo & in firmamento cœli ponunt, & Scriptores Latini illustriores idem asserũt vt Plinius, Seneca, Virgilius, Lucanus, Varro. Quoniam vero compertus est sensus in cœlo, aeri negandus pacto est nullo, tametsi perturbatior insit. Spiritus animalium in aere continuo exhalare palam est, in debilitate relicta ex labore & fame, & in repentina instauratione ex spirituoso vino, & ex odoribus, ostenditur spiritus esse aereus, aereq; nutriri. Nam & infecto aere statim aggrauatur spiritus, languescit, & vitæ operationes ægre operari potest. Quapropter nec purgatur sanguis, sed inficitur, vnde febris pestilens subnascitur, quæ totam regionem inficit, quoniam aer omnibus communis, infectus est vaporibus fœtidis ex terra exhalantibus post dirum æstum madefacta pluuiis; aut ex multitudine cadauerum vel aquarum stagnantium Hi vapores sua crassitie aggrauant spiritus leuis tenuitatem & calore multo vincunt calorem natiuum illius; & fuligine tingunt luciditatem eiusdem, vertuntq; eum in vaporem crassum, occiduntque. Propterea in æstate quando spiritus mihi exilis est, pertenuisque

que,displicet thuris odor, quoniam meum exuperat spiritum, in hyeme vero placet, quoniam robusto spiritu ac multo robur addit. Remedium contra pestem est optimum, & contra grauedinem capitis aerem calefacere, attenuare, odoriferas res cremare, odoriferis vesci epulis, floribus & odoribus vti, non autem sanguinem mittere, vt Imperitorum medicorum mos est. Spiritus enim indiget nutritione, refectione, & purgatione, non autem sanguis; qui tandem deprauatur posteaquam morbus inualuit, cum à spiritu non sit purgatus, absolutusque. Et sagacissimus Hippocrates ait, Constitutiones Austerinas aggrauare caput, inducere somnum, ventrem soluere sua crassitie. Boreales vero serenare caput, pectus stringere, acuere sensus sua tenuitate. Porro si spiritus aere nutritur adeo quod Varro credit, animam esse aerem inspiratum ore, calefactum in corde, sparsum per viscera; Aristoxenus vero præstare putat vsum manus, ad harmoniam corporis pulsandam, quæ sibi videtur anima, necesse est fateri, aerem quoque sentire. Et quoniam spiritus ad ipsum exhalat tanquam ad suum simile veluti aqua in mare, & ignis ad æ hera, reliquum est, vt sentiat prorsus. Iccirco Virgilius(Æneid.6.) vocat sensum aereum, atque aurai simplicis ignem. Accurrit aer magis, quam quodcunque corpus aliud, ad replendum inane, hunc autem actum esse virtutis bene sentientis in primo libro ostendimus.

Venti quoque qui sunt aeris fluctus, vel vapores aeri simillimi, idem ostendunt. Nam cum mors sit rebus tenui-

bus condensari, ideoque rarefactus aer circumfertur, quæritando spatium suæ tenuitati conueniens, nec conari desinit, donec attenuatus sursum eleuatur, vapores quoq; crassiusculi in visceribus terræ geniti exitum quærunt ne moriantur in aquam densati, & conquatiunt, confringuntque & egrediuntur: Ædificia demoliuntur & arbores tanto efferuntur impetu, quod nisi sentirent dolorem compressionis, non sic niterentur, sed similes sunt animalibus vndique angustiatis, quæ nihil non moliuntur, vt libertatem adipiscantur vitalem, ergo aer luce videt, motibus audit, vaporibus odorat, tenuitate gustat, compressione & frigore, caloreque tangit, dolet, gaudet, absque organis totus sentit, consentitque, & sensus hi omnes tactus sunt modi varii, vt in secundo libro dictum est.

CAPVT VII.

Aerem esse spiritum communem, & deferre scientiam spirituum animalibus inclusorum, ab altero in alterum.

AER præterea defert scientiam ab altero in alterum hominem, quando colloquuntur; ergo & ipse quoque eam sentit, & qui nos ambit scientiam habet vocis. Anima nostra interclusa nequit significare conceptiones suas alteri interclusæ etiam in corpore, quod facile foret, si liberæ essent, mutuo se tangendo. Sicuti enim aqua alteram

ram contingendo aquam illius suscipit motus, & frigus & calorem, scitque proinde ipsa patiendo quid patiatur illa, ita aer ab altero afficitur aere.

Porro spiritus noster, qui aereus est, nequit tangere alterius spiritum, idcirco coactus est significare quod cupit, per communem spiritum, percutiendo hunc organis suis & ea figurando ratione, qua figuræ illæ alterius spiritum afficiendo, efficiunt vt sciat quid alterius spiritus patitur, velit aut nolit. Sicut pisces aquæ, ita animalia aeri alligata sunt, à quo separata, vt si nares & os occludantur, spiritus suffocatur in aquam, aut euanescit in aerem. Ergo immanet aer sicut anima communis, quæ omnibus præsto est, & qua omnes communicant inuicem, vt Plinius animaduertit.

Quapropter multi sagaces spiritus ardentes subito ex aere persentiscunt, quod cogitat alter homo; Cogitatio enim est motus spiritus, hic autem motus modicum & exiliter communicatur aeri, motus autē modicus exilisque afficit melancholicos exiles. Vnde multa diuinant in aspectu, & sermone & nesciunt qua ratione. Dum quis mollia verba loquitur, leuiter & blande ferit aerem, qui motus blandus communicatur alteri, ac mitigatio simul.

Si loquitur aspere & fortiter, licet iniuriosa nō proferat verba, indignationē excitat in alio, quoniā spirit⁹ mouetur ab aere, motib. ipsū cōcutientib. & lacerantib. ergo aer

non modo motum recipit ſed & affectum, alioquin non communicaret.

Placent aſperi ſoni in bello, & ſermones vehementes, quoniam concitant ipſum ad iram contra hoſtes, roborantque verba grauia, beneque compoſita in templo, qui ad pietatem excitant. Titillantia & variis puncturis blandulis pungentia in re amatoria, quoniam ad oblectamẽtum mouent; & ſicuti mouetur aer, ſpiritus mouetur. Porro ſi voces inter homines ad ſignificandum inſtitutæ non eſſent, ſinguli ſentiremus alios iuxta modum affectionis impreſſæ in aere. Sicuti ſi quis ridet, plorat, canit, quanquam ſit alterius idiomatis ignoti, intelligimus affectum eius.

Credo Dei arte eſſe Apoſtolos loquutos, ex affectibus naturalibus, & vocibus primis, quæ omnium auribus perſimiles proprio Idiomati adparebant, quoniam percipiebant affectus verborum illorum ſpiritu ſancto ignitos priusquam figurationes & circulationes aeris diſtinguerentur in patientis ſenſu; Eaque ratione omnes audiebant, intelligebantque affectu præueniente ſermonem: Preterea videre licet quando aer ſerenus eſt, purusque, nos eſſe naturaliter hilares iucundosque, quando turbatur obſcuraturque, mœſtos ac melancholicos, quando feruet nimis, iracundos & faſtidioſos, quando friget collectos, ſequeſtratosque, quando craſſeſcit, ſomnolentos, ſtupidosque: Quando tenue ſit, acutos, celeres, ſubtilesque. Quando ventis agitatur, colligimur, & conſilia inimus ac penetralia; quando quieſcit ad feneſtras & ludos aggre-

aggredimur. Quapropter palam eſt, ſimul cum eo nos nos pati affectus omnes: Iccirco Homerus canit, talis eſt animus hominum, qualem quotidie ſummus fert Iupiter altus, & Iouem intelligit cœlum: Ita & Virgilius: At pater omnipotens fœcundis imbribus æther coniugis in gremium late deſcendit, & omnes magnus alit magno commiſtus corpore factus. Et alibi: Iupiter humidus Auſtris denſat, erant quæ rara modo & quæ denſa relaxat.

Hinc patet quod ſi mens immortalis humana ſpiritus aereo indicta non eſſet, obuolutaque nunquam pateretur ſimul cum aere: Veruntamen quando paſſionibus ingentioribus quis agitatur aliis ex cauſis, parum afficitur ab exteriori aere. Nam qui tripudiis & nuptiis operam dat, quando aer turbidus eſt, turbationem fere nihil ſentit, vel minus percipit ſe ſentire, ſed ſuas conſectatur delitias, ſed non ita vt in ſereno tempore; Confert enim multum cœlum noſtris actionibus conforme reperiri.

CAPVT VIII.

De Prophetia animalium, & hominum, & ex ipſarum differentia hominis diuinitatem agnoſci.

HInc facile intelligitur, qua ratione animalia pluuias pręuident, ſicut corui, & pecudes, alia pugnas & bella, vt vultures & aquilæ; alia tempeſtates maris, ſicut Alcyo-

nes;alia amænitates regionum & escarum copiam,etiam trans mare sentiunt,sicut turtures & hirundines: Alia venationem intra syluas procul odorant, vt canes: Equi vero insidias locatas olfaciunt, & bellum: nobis autem occultæ sunt ipsorum prophetiæ isthæc. Hoc autem non fit eo, quod sint nobis ac fato prudentiora; sed cum sint dedita ventri;aliud enim bonum nihil agnoscunt, perpetuoque actionibus suæ conseruationis intendunt, ipsorum spiritus non agitantur passionibus internis, ingentibusque curis, sicut noster.

Quapropter cum omnes res inferiores in aere fiant, sensus brutorum per respirationis & transpirationis vias communicando cum aere,recipit passiones aeris, ergo & sentit res easdem, cum sentire sit pati. Sed vnumquodque genus brutorum illa modo præsentiscit, quæ ipsorum vitæ ac conseruationis intersunt; aliud vero fere nihil. Igitur dum præparantur in aere imbres & crassi eleuantur vapores, sicut fœtor cloacarum, tunc præuius insuetus ostendit, & sæuire incipiente frigore, quo in aquas stringuntur, aut aliter inchoata condensatione sub variis cœli plagis: sentit coruus motiones præuias nobis occultas & condensationes & vapores (quia vapor omnis odor est, non autem nobis stupido olfactu præditis, vnde non nisi præpotentes odores sentimus) similiter & pecus, iccircoque student consulere ventri, ne fame simul obruuntur, & clamant mutuo sese admonendo, sicut & nos cum quippiam præsenserimus, aut futuri

eucntus

euentus ingentis nuncium acceperimus. Atqui cum ianua aperitur, fenestra domus clauditur impellente aere à ianua impulso, & tamen latet nos ista motio, quæ fenestram non latet, vt hinc intelligamus, quam multa in aere latent nos aliis perpeditos curis.

Vultures sagaci donatæ sunt odoratu, quoniam cadaueribus vescuntur, iccirco exhalationes ex mille miliaribus olfaciunt, propterea quod aer commotus affectusque fertur ventis alio, propriove fluctus. Notum quidem est in Physicis vniuersum aerem perpetuo motu ab Oriente in Occidentem ferri, sicut & mare; Aliis quoque consimiliter insuetis agitari. Hi autem affectus feris noti sunt & piscibus, nunciique. Sed cum adhuc pugnatum non est, & præparationes fiunt & consilia, aer patitur voces illas militares & consilia & negotia, quoniam in ipso & ipso fiunt.

Itaque vultures sentiunt aeris passiones, similes his, quę fieri solent, quando alias parantur bella, ergo accurrunt vbi occisiones prætractantur, sicut nos cum videmus bouem trahi ad macellum. Alcyones, qui in littoribus natura nidificant, paulo ante percipiunt maris turbationes & tranquillitates, quoniam ab aere incipiunt. Calor enim lunæ & stellarum & solis prius afficit aerem, deinde Pelagum. Quapropter affecti quiete vel turbatione aeris, cui spiritus ipsorum colligatus est, præuident euentus maris. Pariter hirundines discedunt semper inde vbi frigus sentiunt, & proficiscuntur cum sole

ſole nunc ad auſtrum, nunc arcticum, inſequendo amicum calorem, quo palam trahuntur, ſicut & nos. Canes olfaciunt valde quoniam poros narium prolixos habēt, & graciliter adapertos; admittentes ad ſpiritum ſentientem facile, quia tenuis valde eſt, quemcunque vaporem. Omnis enim fera derelinquit vaporem, fumum & motum, quacunque tranſit; qui communicatur naribus & auribus canum: non autem noſtris obtuſioribus, ob cerebri copiam & magnitudinem. At quidem plurimos vidi homines, qui aliquam intrantes domum, ſubito olfactu noſcunt, vbi oleum latet, aut vinum, aut caſeus, magis autem ignari, qui magis iſta attendunt. Equi nati ad bellum ſpiritu feruido odorantur hominis flatum, & modicum quoq; motum audiunt, ſicut & lupi. Aeris enim paſſiones illis innoteſcunt magis, ſpiritu duntaxat aereo præditis. Equidem his exemplis hominis excellentiam & diuinitatem confirmo. Quippe qui omnibus imperat animalibus, quæ ſuperant ipſum acumine viſus, ſagacitate odoratus, tenuitate auditus, quin & tactu, quod negat Ariſtoteles, ſed vermiculi & aranea res minutas tactu norunt, quæ nos latent. Item diuinant ea, quæ pertinent ad corpoream conſeruationem, longe melius vt dictum eſt. Nihilominus homo diuinatione longe eminentiori pollet, eo quod præſentiſcit & olfecit Angelos, Deum, aliamque vitam poſt mortem. Profecto ſi natura dedit animalibus ſenſum neceſſarium ipſorum conſeruationi, ſagaciorem in quibusdam quam in aliis, prout quibuſdam ſic opus eſt magis, aliis vero magis aliter

ter prodest: Necessario fatendum est, sagacitatem studiumque sciendi, quæ fiunt in cœlo, atq; cognoscendi Angelos, & Deum & vitam immortalem, non fuisse frustra & superfluo hominib⁹ datum, sed necessario & finis gratia sibi conuenientis; Veluti necessarius est, aquilæ visus acutus, vt ex præaltis locis, vbi nidificat, à longe serpentes & cadauera, aliasq; escas conspiciat; Et canibus sagacitas odoratus; Et Alcyonibus pręnotio tempestatum marinarum, vt dictum est. Si ergo prophetia tantummodo corporearum rerum data est animalibus; Homini vero incorporearum & æternarum, procul dubio Deus communicat cum hominibus, infundit se in animas eorum & facit Prophetas; sicut aer infunditur brutis, aut etiam nobis. Ipsa tamen res diuinas percipere non valent, quoniam ipsorum spiritui non est indita mens diuina, sicut nostro. Nec indigent Diuinam Entitatem sentire, cum minime conueniat ipsis.

CAPVT IX.

Aerem affici rebus præsentibus futurisque, atque nobis communicare.

VERVNTAMEN & dormiens homo cognitionē rerum ab aere in spiritu captat mirificam, quam vigilando non sentit: quoniam mens spiritusq; motionibus validioribus rerum, quas tractant vident, audiuntque, incumbunt. At in somno spiritus totus in capite manet, nec nisi se reficere cogitat & quiescere à passionibus, quas vigilan-

do ſenſit,ideoque imminutus eſt. Quapropter quicunq; effectus in aere fiunt,ei cõmunicantur,qui cum alio non intendat,afficitur facile,ſentitque. Hinc eſt, quod in ſomnis multas videmus res, quæ nequeunt ab humoribus & vaporibus & affectibus internis in nobis moueri. Etenim vt in opuſculo de inſomniis declarauimus ſuboriuntur inſomnia aut ab affectibus cauſisque intrinſecis; aut ex motionibus vigiliæ tempore illatis, relictisque in ſpiritu,aut à Deo, aut ab intelligentiis,ſed & plurima ſunt quæ aeri tribuenda videntur. Veluti ſi hoc veſperi venerit amicus abſens in ciuitatem, de quo nil diu ſomniaueram, nec cogitaueram,ſomniem de illo,ac cras mane videam illum ante ianuam. Et ſic nato inſtantem mortem per gladium mater ſomniat; & cum quid inaſpectatum negotium adeſt, ſomniare contingit de illo. Quapropter dicendum videtur,quod cum res omnes in aere fiant,ipſe afficitur re facienda, ſicut nos ex præmiſſa aut conſulta re quid ſequi poſſit, prænouimus; Sicque aer inſpiratus nobis manifeſtat. Pręterea comperimus timentes,amantesque amicos, ſæpe vera ſomniare,& omnes de arte propria bene ſomniare: Melancholicos vero plurima ſagaci ſomnio percipere.

Qui timet aut amat, ſemper timoris amorisque obiectum cogitat. Iccirco quacunque motione excita in ipſius dormientis ſpiritu, excitatur etiam quæ interna eſt ſecum. Cum enim quid attente ipſe cogito, ſi quiſpiam dicat;Ecce aliquid noui affero tibi, ſtatim puto de re quam cogito nuncium eſſe.Iccirco amantes & timentes decipiuntur,

untur, eo quod aliam pro alia motione accipiunt, & rem pro re, sed cum res est, quam cogitant, verius illi somniant, aut prædicunt de illa, quam alii. Et mistio quidem ita afficit; nam tetris acribusve vaporibus cerebrum subeuntibus fiunt apparitiones tetræ & minaces, & pugnare videntur contra hostes aut fugere rei amatæ causa: Dum spiritus vapores illos fugit, aut oppugnat, & affectio amoris simul instat. Videtur interdum sibi natare aut volare, cum super vapores molles aut tenues, spiritus fer ur. At cum passio deforis aduenit, bene percipiunt, quoniam vera est. Scribunt Valerius & Cicero de duobus amicis hospitatis in diuersorio, quod cum Caupo alterum occidere parat, alter in somnis vidit illum pe entem auxilium. Qui experrectus somno non videns obdormiuit. At subito vidit quod caupo amicum occideret. Experrectusque iterum, non credidit & obdormiuit tertio. Viditque amicum rogantem vt vendicaret mortem suam, ostenditque se sub fimo in Carro componi à caupone efferendum mane extra ciuitatem.

Quapropter surgens mane nec inuento amico comperit carrum fimo onustum, adiitque magistratus, qui reperto mortuo punierunt reum. Eiusmodi quidem exempla plurima & ipse vidi. Ergo verisimile est aerem affectum, cum serenus est nullis imbribus ventisque turbatus præsertim noctu, quoniam nec vocibus & opificiis agitatur, bene commmunicare motiones, vt & quales ipse recepit. Itaque sæpe insueta video ipse in somnis, quæ mane verificantur.

Nam qui ea negotiatur verbis,factisque communicat sereno aeri & iste nobis,præsertim cum similia cogitamus. Propterea qui tractat negotium, aut artem facilius accipit passiones aereas,quæ de illo fiunt. Itaq; Reges prælia & fames præuident; nautæ tempestates; scholares minas præceptoris Et quidam mei amicus,& vini,ægrotabat,& interliminio somni & vigiliæ vidit vinum humi spargi fracto dolio in cella vinaria centum passibus à suo cubiculo distante; surrexit & inuenit fracto dolio vinum effusum circa sextam noctis horam. D.Lælius Vrsinus noster vidit per somnium, quod amatus puer de equo in lapides caderet, & sanguis vultum rigaret & moreretur. Iccirco mane facto dixit puero (quoniam erāt in itinere) vt equitaret caute & suauiter,nihilominꝰ cecidit puer,mortuus est & sanguis rigauit faciem eius eisdem omnino lineis,quas in somno viderat herus, & omnia vt vidit,contigerūt. Qua in re non videtur aer præscire potuisse, quod à Deo ordinatum fuerat, nisi aut Angeli, aut dæmones, quibus malum illud facere permissum erat, significassent in somnis D.Lælio. Sed forte ipse hoc potuit aer. Licet enim tractatus non præcesserit inter homines de morte illius modi, aliis tamen vicibus homines alii ea sunt interfecti morte,omnesque interuenientes passiones remanēt in aere sopitæ, sicut in nobis quando non cogitamus. Sed cogitantibus illæ per aerem communicantur, ac potius in re amata repræsentantur, quam seorsum,ideoque sæpe mendaciter adparent raro autem verificantur. Aut dicendum res futuras omnes in suis præesse causis, sicut mors

cur-

currentis in præcipitium non visum, eo in cursu nota est alteri ex turri cursum & præcipitium spectanti. Item stellæ, à quibus calores omnes, & motus & passiones apud nos fiunt, ordinant quod futurum est, iuxta legem ipsis à Deo inditam. Ipsæ igitur calefacientes & mouentes, puerum oblectari equitatione accelerata fecerunt; Equumq; fastidire, & deiicere in fastidii tempore in eo petrarum loco, noto ex mensura itineris, & tantę talisq; passionis, quę vsq: ad locum illum, ac tempus, eum debebat parere effectum. Quoniam vero quæcunq; futura sunt, præparata sunt in causis ab origine mũdi, vsq; ad hodiernum diem, ac continuo ad illa inceditur: Omnisq; res antecedens est causa, aut concausa, aut signum consequentis rei, atque coëtaneæ, sicut in Metaphys. ostendimus, affirmari posset proximum effectum notum esse in aere, in quo ille calor & stimulus currendi & indignandi, & cadendi simul fieri debebant Non modo enim præparationes humanæ interficientium causarum, sed etiam aliarum causarum in Aere fiunt, & cognoscuntur. Aristoteles (lib. de inso.) in hoc obstupescens postquam negasset Deum immittere somnia, quoniam sapientioribus & optimis, non autem idiotis & aniculis immitterentur, asserit hæc mirifica immitti à natura, quoniam (inquit) natura dæmonia est, hoc est, sapiens. Igitur aeri concedat sensum oportet, cum alia non intret natura communicans dormientib⁹. Quod autem Deus insomnia immittat & Angeli, alibi ostendi; argumentumque Aristotelis natum ex eo, quod Deus sapientiam Aristotelicam, cum sit stultitia ante i-

ſum, parum curaret. Sed quidem Ioſepho, Danieli pluriſq; talia immiſit ſomnia, qualia nec aer, nec alia natura, nec Angelus abſq; reuelatione potuiſſent percipere, prędicereq;. Quod autem in aere res præſentiantur, mille extant hiſtoriæ, paulo ſcilicet ante prælia viſos eſſe homines in aere bellantes & armorum auditum eſſe ſtrepitum, teſte Plinio, & in libro Macabæorum 2. & Ioſephi, homines armatos & loricatos, & equos & lanceas figuratas in aere, aliaque monſtra præuiſa eſſe ſcribitur multo ante expugnationem Hieroſolymorum ſub Antiocho & Tito. In Calabriæ clade noſtro tempore conſimilia adparuerunt, & Cometæ & terræ motus. Romæ autem ſæpe monſtra talia ante clades apparuiſſe non ſemel ſcribit Liuius. Multa quoque accolis Americæ terrifica pontenta ante Hiſpanorum ingreſſum in aere facta eſſe narrant hiſtoriæ. Quoniam omnis pręparatio in communi ſenſu aeris nota eſt, ipſaque afficitur ſimulacris rerum conſimilibus; ſicuti nos dormientes ſimulacra armatorum hominum & colubrorum, aliarumque rerum videmus; dum in nobis excitantur à præſenti paſſione motiones ſopitæ talium rerum. Sic adfirmari poſſet ipſum aerem ſomniare & figurare quæ futura ſunt; cum ſit ipſe communis ſpiritus. At Angelos dæmoneſque plerunque motiones extra ordinem factas in aere oſtentare, alibi à nobis declaratum eſt. Hic autem non eſt locus.

CAPVT

CAPVT X.

De sagacitate melancholicorum purorum, & impurorum; & de dæmonoplexia, & consensu aeris nobiscum.

MELANCHOLIA, quæ fex est tetra combusti, sanguinis non est sagacitatis causa, & præuidendi, vt multi conantur ostendere & docere, præsertim Ficinus in libro de vita cœlitus comparãda ipsam copulat sanguini, educitq; ex tali mixtura spiritus aureos, pulcros, robustos, cognitioni aptos. Spiritus enim sanguinis floridi saniq; melior est solius, quam associati illo atramento. Itidem lucidior aptiorq; ad concipiendas motiones veras, discursusque puros, non perplexos, alteratosq; quales sunt in melãcholicis fuliginosis, ideoq; dæmonoplexiæ aptis. Propterea assero tetram bilẽ sanguini mixtam, spiritus emittere horribiles fuliginib⁹ inspersos, & nisi cũ sanguine expurgetur efficere lycanthropiam & timores & cogitationes turpes, ita ꝙ vidẽtur homines furere & insanire & delectari locis fœtidis, sordidis, sepulcretis, & cadauerib. Nã infectus spiritus adpetit res sibi similes. Atq; hi sæpe dæmone vexantur. Vt n. docte scripsit Origines, atra bilis sedes est malignorum spirituum, & dæmoniorum, qui videns spiritum corporeum tetro vapore infectum mentemque horrore stupefactam non posse recte operari in eo, ipse qui impurus est sordidusque oblectatur huiusmodi fuliginibus & ingreditur corpus, vtiturque illis ad inferendum horrorem animę frenandumque; atque ipse

interim

interim aliena gaudet ſede. Quam ob rem nemo Philoſophus miretur, quod medicina purgatiua lienis, quæ ſedes eſt atræ bilis, & mundificatiua ſanguinis ſanantur interdum affecti dæmone. Vnde impia suborta eſt opinio dæmones nullos exiſtere, ſed ſolo humore atrabilioſo fieri eiusmodi exorbitantias in infecto ſpiritu. Namque abſcedente humore tetro, qui illo vtebatur, diſcedit; ſic etiam moritur homo abſcedente ſpiritu, ac proinde mens, quæ illo vtebatur ad regendum corpus immanare amplius nõ poteſt, eo quod principale inſtrumentum ipſius deſit. E contra affirmandum videtur, ſpiritus lucidos purosque ſæpe ſedem eſſe Angelorum, qui in animo operantur, & docent & illuminant & perficiunt. Contra ac dæmones faciunt. Et quidẽ humanus ſpiritus lucidus, tenuis, mobilis, mensque in eo, ſicut lux in aere reſidet: Iccirco teter humor natiuo lumini inimicus metum incutit, & fuligines interrumpunt motiones ſpiritus, & diſcurſum interturbant; Conſimiliter afficiunt acres humores. Vnde imaginantur ſeſe eſſe lupos, & vlulant, amittuntque imaginationes veras, ordinarias, ac vident motionibus interruptis & miſtis, accipiuntque ſignum pro ſigno, & rem pro re altera.

Quando vero melancholici bene ſenſati ſunt, fit, quoniam ſanguis bene concoctus eſt, fuligin esq; foras tranſpirant per rimulas interfibrales, atraque bilis copioſa in lienem ſequeſtratur ne noceat, ipſaq; indicium eſt caloris robuſti, quippe qui comburit, nigrefacitq; ſanguinẽ. Ergo producit ſpiritus tenues ac paſſibiles valde; Veluti lignum

gnum quod comburitur in principio fumum emittit crassum, tetrumque, deinde fumum mediorem, purioremque; in fine vero summum, tenuissimum, inuisibilemque ex actione caloris valida. Atque remanent carbones atri, sic remanet atra bilis, in calidioribus temperatura, ipsaq; signum est sagacium spirituum, sed non causa: Causa enim est tenuitas ac passibilitas spirituum. Iccirco melancholici solitudinem adpetunt, quoniam quacunq; motione offenditur tenuis spiritus. Ideo recedunt à consortio & cogitant multa, quoniam motus multi fiunt & excitantur in tenuitate. Igitur melancholicus præuidet in somnis plus quam cæteri, eo quod aptior est spiritus tenuior ad recipiendos exiles insensibiles motiones aeris, quam crassi spiritus, sicuti facilius suscipit motum aer, quam aqua, & motus languidiores in tenuioribus inprimuntur magis. Sic intuentes hominem intente, eius cogitationem intelligunt diuinantque suscipiendo exiguum motum, quem cogitantis spiritus communicat aeri, promptique sunt ad scientiam omnem, nisi fuligo impediat. At quoniam ipsorum tenuis spiritus exhalat facile & repente, memoriam exilem habent, nisi vasa sint grandia, apta multum spiritum continere, fontesque ampli, aptique plurimum reficere: Quapropter si caput habeant grande & cerebrum multum frigidiusculum eos continere aptum, & retiforme sanguineum, fontesque cordis spatiosos memoria pollent magna, discursu, ac sagacitate. Sed Petrus N. noster parui est capitis & feruentissimi caloris, & sagaciter præuidet omnia, præsertim qui-

bus operam dat, aſt minus recordatur, quoniam ſpiritus exhalat nec communicat præuiſiones ſpiritui ſuccedēti: Fuliginibus abundat eius diſcurſum interrumpentibus, & faſtidium in diſcendo afferentibus, mœſtus eſt valde cum ſolitarius eſt. Quod appetit quando eſt ieiunus quoniam ſpiritus pugnat contra fuligines ex ſanguine in fine digeſtionis ambuſto exhalantes; Quando vero hilaris eſt, nimia hilaritate perfunditur, vt in ſcurrilitatem & facetias tranſcurrat: quoniam gaudet ſpiritus à pugna contra fuligines non infeſtari, aut feriari, & qui tenuis eſt valde, dilatatur in lætitias, diffunditurque adeo vt frenari non poſſit. Multoſque ita atrabilioſos vidi deditos ſcurrilitati paraſiticæ, dum quæritat ſpiritus requiem & lætitiam deforis, vt vacet, & quieſcat ab interna pugna. At Petrus eius eſt ſagacitatis, vt extemplo percipiat quicquid alter cogitat, & quando amicis parantur inſidiæ ab aliis, ipſe ſubito molimen percipit, & amicorum mala, ſicut venaticus canis odoratur & præuidet. Semel cum ſimul eſſemus, iuit ad hauriendam aquam frigidiuſculam de fonte procul à nobis 150. paſſibus pro communi amico. Qui noluit paulum morantem expectare: ſed dixit mihi recedens, ſaluta meo nomine Petrū Preſteram, nequeo enim expectare. Tunc reuerſus Petrus dixit ad me: Receſſitne? Ego audiui vocem, quando hauriebam de fonte aquam cogitabundus. Dic Petro vale; quoniam expectare nequeo. Multaque huiuſmodi ſagacitatis exempla in eo vidi ſub aere tranquillo.

Quapropter vere extat ſenſus in aere, & communicatio

tio communis. Et quæ historiæ narrant de bello pharsalico percepto apud Abanum à quodam atrabi iolo, & voces quas Brutus audiebat, aliaque huiusmodi non sunt fabulæ. Ast ego cum mali quippiam mihi imminet, inter somnum & vigiliam audire soleo vocem clare loquentem mihi; Campanella, Campanella; & interdum alia verba addentem, & ego attendo, nec intelligo quis sit. At profecto si Angelus non est, aut dæmon, sicut Socrati assistebat; necesse est aerem sic vociferare turbatum mea passione futura, aut affectum à præparante mihi malum, aut ex simili similem alreram imaginantem. At quomodo format voces? Agnouit S. Augustinus hunc aeris sensum in libro de diuin. dæm. vbi inter cæteras rationes assignat ob id dæmones diuinare, quia corpus habent tenue, aereum, aptum pati facilime, hancque passionem esse sensum, & sagacitatem, atque ex pauca præparatione in causis argumentari effectus, quam celeriter. Mu taque ad rem adducit: tametsi ipse credam dęmones natura incorporeos esse.

CAPVT XI.

Prophetiam naturalem in spiritu, supernaturalem in mente fieri, & properam ab Aristotele & Galeno confundi; & de Sybillis & Pythonissis.

AT prophetia, qua Deus homines donat, non in spiritu corporeo initiatur, sicut in melancholicis &

brutis naturales prophetiæ fiunt, ſed in mente ab ipſo hominibus immiſſa, & ea oſtentat res altiſſimas, in eaque reſidet ipſe ſolus, mouet, docet, in abſtractionibus adeo vehementibus, quæ trahunt vna ſpiritum corpusque conſequenter in cœlum. Vnde viſi ſunt multi in aërem eleuati ſæpiſſime, vt S. Catharina & S. Franciſcus vsque ad nubes; qui Dei amore feruentes corpulentiam vicerunt, non autem victi ſunt, ſi magnes attrahit ferrum, ſurſumque eleuare facit & in ſublimi ſuſtineri, ſtultitia craſſa eſt Ariſtotelicorum negantium ecſtaſim diuinam. Colligitur ſpiritus craſſi ferri, propriamque exuperat corpulentiam ad odorem ſui perfectiui Entis, & canis vt carnem potiatur eo ſurſum attollitur, quo per ſe perueniret nunquam; & homo nymphæ amore feruens ardua aggreditur, ita vt exercitum vnus diſſipet homo in momento, quanto ergo magis credendum eſt, mētem attolli, quorſum adſpirat, ſurſum, ſpiritumque incaleſcere, & colligi ſecum, corpusque ſimul in altum trahere, auxiliante diuino amore, illi etiam cōmunicato, ac toto ſimul compoſito ex mentis vnitione; videmus quidem Ecſtaticos non ſentire ſi pungantur, quoniam totus ſpiritus ſurſum eleuatur collectus, reliquitque exteriores partes rigentes demortuas, ita vt in quibusdam, ſi tangātur duriter, franguntur vt vitrum. Hoc naturaliter, fieri nequit præſertim tanto tempore, quanto hi Deo chari in ſublimi ſuſtinentur. Aliorum qui de regnorum mutationibus & diſtantiſſimis prophetant rebus, prophetiam eſſe naturalem tam falſo aſtruunt Peripatetici, quam falſo beſtias alii putarunt

tarunt esse immortales æque ac homo, propterea ꝙ portant canes carnẽ in domum, sicut illos iubemus, & bruta q̃dam esse Deos, à quibus aliꝗ beneficium accæperimus. Oportet ergo omnia prorsus metiri, ac deinde decernere. Verum est quidem, Prophetas loqui per signa, & ꝑ imagines ac omnes fere ꝓuidere per imagines opificiorũ suorũ. Nã Amos videt vncinos, vaccas, plaustrũ onustum fœno stridẽs trullam cæmẽtarii, quoniã ipse rusticus erat. Isaias vero templum, ignem, animalia mobilia, fumũ gloriæ, quoniam nobilis erat genere. Daniel autem Aulicus Regis, statuam diuersorum metallorum, animalia superba, prælia ventorum, &c & quilibet prævidet sicuti ipsi naturale est sentire. Vnus D. Iohannes non loquitur de piscatione, sed de equis, angelis canentibus, de phialis plagarum plenis, de meretrice magna, de Agno, de Filio hominis tot significatibus vestitum: ex quo colligimus Deum sæpe vti motionibus naturalibus in spiritu corporeo impressis, in quo residet mens, eique reuelat res per easdem motiones, à Deo ordinatas alio pacto ad significandum; in alia positione & ordine, & modulo. Secundum quod ipsa videre solet, & hæc est visio imaginaria de qua loquitur S. Hieronymus & S. Thomas; Iccirco sapiẽter in tractatu de Temperantia D. Thomas tractat de prophetia; nam sicuti affectus est spiritus, ita est aptus videre; propereaque Comedones & ebrii prophetæ non fiunt, quoniam spiritus ipsorum crassus est ex fumis, ineptus ad suscipiendas impressiones superiores; & ad mutationem ordinis propriorum motuum. Sobrii autem ex ieiunio

 tenui-

tenuitatem ſpiritus ſibi comparant, vt Helias & Daniel, qui menti ſuperiori ſubſeruit commodius, atque ſimulacra in ipſo figuranti vel ſopitas motiones ſuſcitanti, ordinantique. Nec homo peruerſus turbatus paſſionibus prophetiam diuinam ſuſcipere poteſt, motiones enim ipſius ineptę ſunt vt cōponantur, niſi per vim Deus quod non ſolet, ſicuti in Aſina Balaam, componat. Sic Eliſæus dum ſpiritus eius turbatus eſſet incomptusque, influentiam diuinam ſuſcipere non poterat: Ac cytharæ ſono ſedauit eum, purgauit fuligines aliosque vapores, ac probe ventilatum, reddidit obedientem animæ ipſo inuolutæ: ac Deus in illa fatalem ordinationem ſignificauit. Hic cauere potes ab Ariſtotele falſo dogmate in problem. Sect. 30. Quibus multa ineſt, & calida atra bilis perciti ſpiritu ſunt ad omnem motum prompti, & ſic fiunt Sybillæ & Bachæ, quæ diuino inſpiraculo afflari videntur, quod tamen non ſic eſt, ſed naturali accidit intemperie. Similia dicit Galen. in lib. de morb. non vulg. Sybillæ enim de rebus prophetarunt ad quas non pertingit tenuitas ſpiritus pacto vllo; præſertim quæ Meſſiam prædixit Dominum orbis, quam Cicero citat, ac falſam eſſe cupit, ne Reſpubl. Romana in illius dominium caderet, nec putat eſſe veram prophetiam, propterea quod primæ ſingulorũ verſuum literæ copulatæ nominant quendam Redemptorem per crucem. Hoc autem ſibi impoſſibile videtur, quoniam prophetatæ poſt furorem neſciunt quid dixerint, nec in ipſo furore poſſunt componere verſus, tam accurate conditos, ſed alicuius induſtria (ait) aſtute concinnati ſunt.

Ex

Ex quo colligere licet prophetiam melancholicorum & Pythonissarum in furore fieri, ac memoria non retineri, quoniam spiritus incalescens attenuatus exhalat successoribus spiritibus non communicãdo passiones. At prophetæ diuini bene norunt quicquid prophetarunt, quoniam in mente immortali fiunt, non autem spiritu corporeo, ac diuina quadam arte ordinantur & excellentia. Vnde Diabolus in energumenis conatur pangere versus, virtutemq; primam æmulari, sed falsitatibus erroribusq; replet, sicut tot in historiis legimus, & ipsemet expertus sum in quodã à dæmone ludificato. Quæ Ptolomæus dicit de ꝓphetia ex Ioue, Venere, ac Mercurio, & dæmonoplexia effecta à Luna, & Mercurio, afflictis de die à Marte, & de nocte à Saturno; In multis inueni vera esse. Nõ tamẽ credo stellas aliud facere, q̃ inclinãtes dispositiones inducere. Nã Iupiter & Venus benefici, Mercuriũ spirituũ Dominũ ob sympathiã bene afficiendo imprimũt in cõceptione spiritus nobiles in nobis lucidos aptos ad diuinã influentiã, & visiones Angelicas, vt dicebat Origen. Mars vero & Saturnus affligendo Lunã, Mercuriumq; sensibꝰ ac discursiuæ p̃sidentibus symbolo, & influẽtia naturali, vt in Metaph. declarauimus, producunt spiritus acres, tetros, fuliginosos & prauã tẽperiem, quapropter plebiculã & fœmellæ prauis nutricib. aut ex menstruo sanguine, vel ex retentis excrementis præsertim in vtero peruersos vapores concipientes, perturbãtur, fiuntque apti ad dæmonis illusiones. Remedium dat Hippocrates virginibus coniungi viro, vt vterus generationis auidus & prauorũ ideo vaporum causa expurgetur. Senib. vero purgationes

prouocare,& pingues brodios exhibere; vnde ſpiritus lucidos producant, atque vina generoſa, ſubdulcia ac firma. At absque religione non expeditur malum, ſi dęmon in dominatu confirmatus fuerit, vt ſequens libellus manifeſtabit. Sunt tamen quidam qui paſſione tantum naturali afficiuntur eiusmodi manię, ſicut Socrates, Callimachus, Scotus, Hercules, & Maumethus, cui tamen dæmonem perpetuo aſtitiſſe ex eius furioſis mendacibus fabuloſis, repentinisque reuelationibus liquet. Atque ſi ſæpe deliquio intermoriuntur ab Epilepſia vapore tetro caput infeſtante, quamuis acuti & ingenioſi ſanitatis tēpore ſint. Alii vero adhuc ſani læduntur, vt aniculas vidi multas. Alii à Dæmone vexantur, ſicut Pythoniſſæ. Atq; hi deceperunt Ariſtotelem & Galenum & Auicennam aliosque vt crederent aliam non extare prophetiam niſi naturalem. Sed quidem res in mundo omnes conſimiles ſunt, & qui bene non diſtinguit, decipitur ſæpe. At Socrates, & Plato Prophetas ſanctos à prauis recte diſtinxerunt & expectabant Reformatorem aliquem magnum diuini cultus exhibiti impie creaturis & ſtatuis, vt patet apud Platonem in Alcib. & in Dial. de voto, & de ſanctitate. Præter multas experientias vidi ſororem Æmiliam anno ſuæ vitæ 12. oppreſſam à dæmone quando ſol eius apheta, qui erat in Aquario per directionem ad Saturni diametrū peruenit in Leone, & ſimul à Marte oblæſus eſt Mercurius. Poſt annum conualuit ſignis mirificiſſimis oſtenſis, ac deinde nupſit viro probo, & vixit in magna ſanctitate vsque ad 35. annum, at anno 35. ſub benignis aſpectibus

læſo

læſo Apheta ranſitu Saturni intermortua cecidit, & viſit viſiones Dei & mirabilia de ſeculo venturo narrauit, de inferis & cœliculis, & ſapientiſſima euaſit in Theologia ſine ſtudio. Prædicebat euentus quamplurimos, verosque præmiſſa oratione ad Deum. Vnde agnoui diſpoſitionem naturalem à temperie & ſtellis conferre multum ad ſuperiores viſiones.

CAPVT XII.

Omnes aquas, liquoresque ſentire, & de ſympathia & antipathia ipſorum.

AQVAS etiam liquoresque omnes ſenſitiuos eſſe neceſſe eſt, cum à calore, quem ſenſitiuum eſſe demonſtrauimus, generentur, & informentur. Quod ipſorum oſtendit conſtitutio in locis & temporibus calidis ex vapore calido, qui vt fiat aqua cōdenſationem patitur modo aliud nihil, vt in Alembicis & operculis ollarum, & in fornicibus balneorum palam fit, vbi fumi absque frigore ſed vltra progredi prohibiti in aquam denſantur, & ſapor ipſorum aut ſalſus, aut dulcis, aut inſipidus, noſtro videlicet calori ſimilis (Nam propterea ſaporem non oſtendit, quod ſimile à ſimili non patitur, vnde & oui albumen crudum inſipidum adparet) teſtes ſunt natiui ipſorum caloris, quamuis à frigore extraneo perpetuo occupati ſint, ita quod nequeant nobis calorem manifeſtare præſertim calidioribus, nam & oleum & vinum percalida, frigida tamen adparent, ex frigore externo & compa-

ratione nostri. At motus quo gaudet, & quo priuati putrescunt, ostēdit non modo eos calidos, quippe cū calor motu seruetur; sed simul etiam sentientes. Flumina omnia currunt ad mare tanquam ad simile, principiumq; à quo seruantur. Ipsumque mare perpetuo gyro ab ortu ad occasum mouetur. (Vnde naues breuiori tēpore ab Hispali in Peru, quam à Peru in Hispalim nauigant) ac motu gaudet sua diffusione sicut aer, sed non tantopere, quoniam non tantundem caloris habet, nec tenuitatem tantam, qua possit ita expandi; Nec ergo sensum tantundem, sed minorem & paulo obtusionem. Sequitur mare Solis motum ac Lunæ non ea ratione prorsus, qua ferrum magnetem, sed quia tumescit & rarefit ab eis. Tenuitas vero ingenerata compressionis inimica est, iccirco eleuatur, vbi calor adest, & deprimitur vbi abest. At singulis sex horis in totum eleuatur ac deprimitur, vbiq; nā sub quadrante, vbi sol imminet, tumescit, ideoque aquæ eleuatæ currūt in oppositam partem hinc & inde, & in ea eleuantur propter obuiantem concursum, sicut in feruente olla palam fit, vbi pars igni exposita tumescit, ac simul opposita, id est ad ansas ollæ, sed in lateribus deprimuntur, quia nec ignis, nec concursus ibi eas attollit. Sic in gyrum pergens Sol efficit, sicut flamma ollam successiue circumdans, vbi ipse est, & in opposito tumescere, in lateribus vero decrescere, ita vt quatuor vicibus in 24. horis aquæ totius ambitus Oceani terram cingentis crescant ac decrescant, sed telluris situs hos motus variat: Alibi vero Luna, alibi dispositio aquarum. Nam per tenuiores nequeunt

in æ-

in hyeme nauigare, ſicut Indum mare: per craſſiores nequeunt in æſtate, ſicut in Perſia; nam Sol hybernos vapores generat in tenuibus, nec poteſt educere, ergo mare interturbant: æſtiuus vero in craſſis; In æqualib. autē matutinus veſpertinusq; Sol tumores facit, eo ꝙ obliquus eſt, ideoq; impotēs ingenitos educere vapores, quos tamē cū meridianus eſt, educit, æthefiasq; auras cōſtituit in æſtate validus, perpēdicularisq;. Atq; pacatū mare videtur eo ꝙ à vaporib. exitū nactis nō agitatur ſicut mane & veſperi, licet in Parthenopęo oppoſitū verius ſit ex maris craſſedine pingui. Omnes autē huiuſmodi mot⁹ fiūt ex maiori, minoriq; ſenſu tenuitatis maioris, minorisq;. At in omnib⁹ marib. & fluuiis generātur piſces, vermes & plātæ, quorū nullū abſq; ſenſu & calore animari poſſe credibile eſt, qn mare ſuſcipit figuras cœli & terræ ſicut aer, quādo prædicit euētus, & ſic piscib. ineſt præuiſio tēpeſtatum, æſtus & gelu & belli inter ſe inuicē, & mutatio regionū & ſedium, ſicut terreſtria animalia conſueuerunt. Nā hyeme ex ſubpolari ad noſtrū mare accedunt, æſtate vero recedunt turmatim. Pręterea aquæ omnes ſurſū corpulentiā vincētes attolluntur, ad implendū vacuum, ergo illā ſentiunt imꝑfectionem vel amant ſui diffuſionē, ſicut in 1. lib. dictum eſt. Eriguntur præterea aquæ de mari ſupra montes quaſi per ſpongiam, & panis attactus vna ex parte ab aquis totus perfunditur, & colantur per panni fruſtum liquores omnes vltro aſcendentes gutta poſt guttam ſimilis ſimilē inſectantes & ita ſeſe impellentes & vltra dilatātes, vt vbi altera erat, altera accedat, vt in ſpongia palam fit, hoc

autem absque ſenſu exquiſito non facerent. Nam arena non aſcendit tangens panni extremum ad illius ſummũ, vt aqua. Item aqua in patera conglobatur, ne cadat, diuidatur & pereat, & ſi quid craſſum imponas attollitur ſup pateraã & ſeſe continet, dum nolunt partes à partibus ſeparari: Omnis enim diuiſio mors eſt rebus conſimilibus cognatisque. Præterea cadentes aqueæ guttæ ſuper frondes arborum, aſſumunt figuram ſphæricam vniunturq; ne diuidantur & moriantur, & gutta guttæ tactum appetit, & iuxta ſe inuicem vbi ſunt, ſtatim vniuntur & incorporantur, mutuo ſe iuuantes auxilio contra aduerſum aerem & contra corpus, in quod inciderunt, ne ab eo ſorbeantur, & ſuper tabulam guttæ multæ cadentes viſuntur tumidæ in ſeipſas elatæ & contentæ, & agitata tabula moueri nolunt, at ſi alia aqua eas prope tangat, ſtatim illi admouentur, vniunturque. Præterea ſaliunt de fonte aquæ inſequentes vaporem craſſum, quo cum generantur, nõ ſecus ac ſanguis ſecta frontis vena ſalit inſequendo ſpiritus; Compreſſę quoque diſſiliunt, tanquam compreſſionis inimicæ, inſtar ventorum, aliorumq; ſentientium rerum. Cum aerem craſſi calidique vapores occupant, pars tenuior ſulphurea compreſſa accenditur, foraſque erumpit in fulgura & tonitrua. Craſſior vero ne diuidatur, & veluti tenuem inſectando vnitur tanto impetus, quod in grandines induratur. Qui propterea locis temporibusque calidis fiunt, frigus autem in aere extraneum colligitur ad conſpiſſatum vaporem, gelatque magis. Nec fulmina alia ratione fierent: niſi qua vapores exhorre-

horrescentes diuisionem, quam calor exiliens affert, in rem duram conspissantur, quando secum multas fuligines habent, quæ sunt portiones minutæ siccitatis exhalantes vna cum tenuibus in magno æstu terræ; ideoque aptæ sunt compingi in ferrum lapidem, aliasque huiusmodi consistentias. Sanguinem sentire priores sermones docuerunt, similiter & sputum, quod coit in vnum, & dum extenditur, à corpulentia non vult seiungi, seiunctumque ad cognatum se contrahit & humi proiectum agglobatur vltro: & super æs calidum assumit sphæricam figuram, & resilit fugiens mortem, in igne stridet, sicut liquores cuncti, nolentes fieri aer, & fumus, nisi violenter. Præterea pugnare humores alterum contra alterum, in febribus patet. Vbi sanguis fugit & redit ac succurrit, vbi est opus, sique de naribus affluat multus, perfusis aqua pedibus aut testiculis reuocatur ad ipsorum auxilium, & fluere cessat. Liquores multos destillatos, & quos vocāt aquas fortes, inuicem pugnare notum est Alchimistis. Maxime autem aqua vitæ contra oleum, & res vnctuosas. Ipse quoque vidi aquam in destillatorio extractam, ex sale & myrto rebusque siccis, amarisque fluori confecto ex rosis & saccaro impositam, mirifice altercari, fugere, resilire, irasci, feruere, sicut spiritus animalis diuersam ob qualitatem atque sensum. Omnes sane liquores cum à calore liquefaciente generentur, aut ex calido condensato fumo, calidos esse sentientesque necesse est. Præterea Reubarbarum videmus ex cunctis corporis partib⁹ choleram in ventriculum attrahere, agaricum vero phlegma;

 senam

ſenam, bilem atram, aliosq; ſuccos herbarum, liquores alios; quib. ſtimulatus ſpiritus inteſtina ſtringit, expellitq; excrementa, purgatque. Hoc autem ſimilitudinis vi fieri cõperimus, cum prædictæ medicinæ omnes ſimiles ſint colore, odore & ſapore humoribus, quos attrahunt. Propterea q; caput aſpidis appoſitum locó in quo momordit hominẽ, attrahit ad ſe venenũ homini inimicum, aſpidi vero amicũ. Mus quoq; naſcens in radicib. napelli deglutitus ſanat hominem à veneno napelli, trahẽdo ipſum totum in ventriculum, vnde ſimul à ſpiritu expellitur foras. At ſi bibatur alius napelli ſuccus non attrahit primo hauſtum, ſed ipſe permeat viſcera, cũ ſit liquidus ad alium liquorẽ napelli ſe conferẽs ſimilitudine. Mus autem odore trahit, & denſitate non it. Senſus quoq; attractionis Antimonii, notus eſt cunctis medicis. Pari modo ad extrahendũ oleum ex veſtibus eo perfuſis, reqritur aliud oleum, q mollificet illud, ſibiq; incorporet, ſimilitudinis vi: Poſtea apponitur res arida ambobus contraria, vt bouis fel aut cinis, quo expellitur liquor vnctuoſus totus. Hac ratione magica ſaponis compoſitio inuenta eſt, ex calcis cinerisq; lixiuio, & oleo conglutinatis; Altero attrahendi gratia, altero vero expellendi. Sapor quoque ex vini fecibus itidem confici poteſt, ad vini maculas abſtergendas. Sic & Theriaca ex venenatis viperarum carnibus atque ſimplicibus rebus multis veneno inimicis componitur, vt aliud amicitia trahat, aliud attractum per inimicitiam expellat; aliud corroboret & in ſalutem aliud vertat.

CAPVT XIII.

De sensu lapidum & metallorum, & de amicitia & odio.

LAPIDES quoq; ac metalla sensu non carere licet obtusissimo inter omnes, ipsorum constitutio declarat, cum ex terra liquida indurescente fiant: At lapides ex crasso fluore non admista viscositate aut tenuitate, qua de re frangibiles sunt, non autem flexibiles, sicut metalla, quæ viscositatem & quid tenuitatis insuper continēt. Propterea liquefacta imminuuntur pondere excepto auro, quod quia similaribus prorsus partibus compositum est, ponderis nihil amittit; nam simul omnes eius portiones exhalarent, cum sint consimilares, ideoq; altera non magis nec prius liquescit aut attenuatur quam altera, nec ergo exhalat, omnia tamen in se calorem continent: quem cōtusi percussique lapides laxati manifestant: ac confricata similter metalla, ac odorem sulphureum & quidpiam cineris emittunt, dum percutiuntur, vt intelligas ipsos lapides, & non percussum aerem inflammari & compeditum continere in densitate calorem. Ergo omnia sensum habent, cum sensitiuus sit calor.

Præterea metalla cuncta ac lapides nutriuntur & augentur transmutando solum, vbi primo adnascuntur ope solis, non secus ac plantæ, in fluorem & imbibendo ipsum per venas attrahendoque; qua de re crystalla crescunt in cubicam figuram, Adamantes in Pyramidem; Et

Appe-

Appeninorum ſubſtantia lapidea in montes ſuperbiſſimos creuit; vbi videre licet paſſim tanquam ramos arboreos in figuram oblongam quadratam expandi multos. Nec quidem poteſt ſol ſubito erexiſſe ſubſtantiã hanc in mõtes Appeninos,& Alpes & Pyrenęos Hispanicos,& Acroceraunos Dalmatas & Libanũ & Antilibanũ Philiſtæos,& in Caucaſum & Gathim,& Riphæos,qui per milliaria plurima extenduntur,& in aerẽ tantopere attolluntur. Plinius teſtatur marmorum fodinas in Hiſpania creſcere in tantundẽ marmoris,quantum extrahi conſueuit. Ilba Hetruriæ inſula quantum ferri regenerat continuo, notum eſt; & montes ſtyli & ſalinæ Altimontis in Calabria ſal inſtaurant vegetatione perenni. At quidem lapides, metallaque non creſcunt,cum à ſua quaſi matrice ſeparantur, niſi forte per additionem exteriorem non per vegetationem. Sic & animalium oſſa infracta, ſeparataque ab animali non amplius creſcunt, & ad certum tempus peruenientia non augentur, ſic & cornua & ouorum putamina, & dentes lapidib. ſimilimi, & maiori augmẽto oſtrea, conchilia, limaces, teſtudines lapideam habent veſtem, quæ in eis nutritur & creſcit ad determinatam quantitatem: Participatque ſenſum cum eis communẽ, ſed obtuſum, qualis ineſt vnguibus noſtris. Sed ſpinæ Echinorum palam flectuntur ad motum in radice membranoſa & ſentiente.

Quæcunque autem Entia nutriuntur, attrahunt introrſum alimentum, non cuiuscunq; ſubſtantiæ & qualitatis, ſed illius modo, quæ illis cognata eſt, ſimiliſque:

Sic,

Sic etiam renuunt contrarium, quare æs & ferrum euomunt excrementa passim, ac rubiginem, quod absque sensu magno non fit. Sed magnes quæ polum spectat, excellentis sensus indicium affert, Sic & ferrum, quod ad ipsum fertur, & adhæret, vt in primo libro satis dictum est. De Mercurii sensu nemini dubium esse deberet, cum spiritalis liquidusque vna conspiciatur perpetuo agitari, & separatum vniri, vtque se defendat, fieri Sphæricum, & libenter ad metallum perfectius currere, eique adhærere: nam itra arcam ex altero in alterum se confert angulum, vt perueniat ad argentum, magis autem aurum appetit, cui fortiter inhæret, & per vim separatur. Quam ob rem aurifices cupientes auri minutias & limaturam colligere, superinfundunt mercurium, qui frustula omnia complectitur, sibique vnit, deinde apponitur igni, & Mercurius statim exhalat, cum sit mollis, tenuisque substantiæ, facile in fumum conuertibilis: Aurum vero in vase remanet. Sic circulatores decipere solent imperitos ostentantes se ex mercurio aurum efficere posse.

Præterea inflexa vitra ac metalla, reuertuntur ad positionem suam rectam, vel sphæricam, magis autem quæ sunt frangibiliora, quibus perniciosius est inflecti. Extant lapides Astrohites, & Trochites, vt testatur Plinius, ac nos vidimus, qui super plana tabula perfusaque aceto aut limonis succo, à seipsis mouentur, ita & pumex. Sunt enim lapides porosi spiritum & tenuitatem continentes: quæ acumine penetrantis aceti excitantur, & cum tota mole mouentur, sicuti nos intermortui allii odore reuiuisci-

mus. Extat sensus attractionis in eis: nam succinum attrahit festucas; aurum & argentum, palmas oliuasque, quibus vtuntur thesaurorum absconditorum inuestigatores ad loci agnitionem. Corallium arborem lapideam intra mare esse, nemo ignorat; quod ægrotis appositum colorem amittit, vbi febricitant; vbi cessat febris, iterum rubescit vti caro, cui est similis, & eius affectiones compatitur. Porta narrauit mihi, argentum intra quasdam ipsius aquas chymicas conuersum fuisse in arborem paruam frondosam formosamq;. Iaspis ob similitudinem, quam cum sanguine habet, eius affluxum cohibet. Abinzoar contra malignas febres optimum est. Aliaque ad alios vsus: qui autem versantur in fodinis lapidum ac metallorũ longe plura experimenta habent, quæ consensioni & dissensioni rerum tribuenda sunt. Quouis ex metallo aquæ chymicę vi auri particula extrahitur, at ex auro metallum aliud minime. Ipsum omnia ad se trahit, quia perfectissimum. Nigredine tingit candidam chartam, sed non quãtum argentum. Ast heracleum lapidem proprio maculant cuncta colore. Hic Sanct. Augustinus obstupet, qua ratione candidum argentum nigrefaciat; quod posset infringere huius libri fundamentum, hoc est, nullum Ens dare quod non habet. Sed firmum stat, quoniam metallorum materia non est bene deuicta, sicut in vitro; ideoque sua tetra facie tingit albam chartam; licet simul tingat argentino eandem candore, qui tamen non apparet, quoniam candore chartæ confunditur. At in heracleo apparet candor, non autem nigredo, quoniam niger

est,

est,& nigredinem argenti secum occultat. Nec vnquam prorsus deuicta potest dici materia metallica, nisi fiat trāspicua frangibilisque: quando iam viscosus vultus materialis exuperatus est à caloris vultu. Quapropter vitrum est postremus actus ipsorum, & tenuitas vaporum, & aqua vitæ liquorum. Aiunt vnicornis exudare cornu ad veneni sibi inimici conspectum, & aquam ebullire eius spiritu, si illi imponatur. Aurifices lapides pretiosos scintillatione & vigore alterum alterum vincere notarunt. Muschus amisso natiuo odore si suspendatur in cloaca colligitur ab odio fœtoris infesti, & augetur eius odor mirifice, sicut omne contrarium intra contraria consueuit augeri, nisi vbi penitus extinguitur in fine pugnæ. De magnetica attractione & conformatione dictum est in libr. primo & quomodo ferrum posituram etiam ab arte sortiatur & suo sensu illam seruet, dum in aquam super subere natat.

CAPVT XIV.

De plantarum sensu, symphathia & antipathia mutua, & alias ad res.

DE sensu plantarum, nemini dubitandum esset, cum vescantur, nutriantur, crescant, semina & natos producant, non secus ac animalia.

Quapropter à Platone animalia inuersa, immobiliaq; vocantur. Pythagoræ vero sensu præditæ videntur. At A-

rist.in 2.de Anim. vegetatiua anima non autem sensitiua prædıtæ adparent, propterea, quod (ait) operationes sensus in eis & organa non reperiuntur, qui nihilominus nō modo sensus sed & rationis actus in eis agnouit alias, (2.Phys.) quando ostendit operari propter finem, fructus videlicet vt ęternentur; spinas ad defensionem, & folia ad tegendum. At animam dat plantis, sed quomodo animā absque sensu? quia carent oculis & auribus? imo ostendimus hæc non esse sensus, sed vias fenestrasque ad sentientem spiritum, vt & S. Chrysostomus, & S. Augustinus docuerunt. At vel tactum non debuisset eis auferre, quippe cum radices ori animalis similes, terræ immersas ad sugendum nutrimentum in eis agnouerit: Quapropter & gustum eis tribuere debuisset. Palam enim est, non omnem plantam omni in loco nutriri & gigni. Piper enim India producit non autem Italia. Arangia Italia nutrit non Germania. Nutritur ergo planta terrestri ex fluore sibi connaturali ac simili, eumque exugit. Itaque in dissimilem transplantata locum non exugit, quia consimilem non inuenit, proptereaque moritur. Nec ex toto solo nutritur, at ex liquido. Iccirco circa fodimus, vt penetret sol, & liquefaciat solum fermentetque ita, vt possit in alimentum conuerti. Ideoq; fimum calidum pinguemque radicibus apponimus. Planta ergo secernit vtilem ab inutili succo. Ergo sentit quid seruet, quidue non conseruet. Hocque palam in æstate faciunt, quando nimio ab æstu sunt squalidæ & demortuæ, comas demissæ, velut afflicta animalia: At superueniente pluuia subito reuirescunt,

rescunt,comas attollunt, viuificantur, formosæque redduntur,ac manifestæ lætitiæ sensum ostentant & refectionis, sicut post inediam ac laborem homines inuenientes cibum: Nec hoc Virgilium latuit.

Præterea quo pacto distribui posset nutrimentum per totum corpus,tanto ordine,transmittendo partes solidiores ad ossa, lentas ad carnes, pingues ad medullam,viscosas ad neruos,& corticem,lubricas ad folia,vnctuosas ad semina,leuem beneque digestam substantiam ad flores;nisi pars omnis sensum attrahendi simile haberet, & spiritus non intermaneret,qui coqueret, & partiretur alimentum? Patent insuper in planta nerui & venæ adhærentes ossi; & in his animam inhabitare necesse est, nam detecta vndique cortice moriuntur.At si vltra dimidium ossis secentur,dummodo relinquatur cortex,ex opposita parte,non moriuntur;quoniam spiritus ipsarum crassus est, nec ita facile exhalat per sectiones alterius partis; Sed trahit adhuc ipse rectis vasibus, quem exsucta terra subminstrat succum,reficiturque.

Præterea ergo si plantis insunt ossa,medulla, nerui, venæ fibræ,corium,os,vestes, arma, & prolificatio, ne moriantur penitus;fatendum est animalia esse, sensuque abundare. Hoc quidem argumentum imperitis & stupidis quoque suadeat,qui sensum non norunt,nisi per organa: Sapientiores enim certius ipsum agnoscunt in aere & cœlo rebusque spiritualibus, organo carentibus. Veluti idiotæ imaginantur Deum corporeum similem homini, putantque ipsum non sentire nec sapere nec gaudere, nisi

vultum habeat, corpusque instar hominis. Qua de causa damnauerunt Magnum Originem in Ægypto Monachi rudes, & Patriarcha Theophilus, quia Deum incorporeũ fecerat. At sapientes nouerunt hæc organa & corporeitatem esse Deo imperfectionem, non autem excellentiam. Præterea si hoc non sufficit, inueniemus in plantis sexum masculinum & fœminінum, vt in animalibus, & fœminam non fructificare sine masculi congressu. Hoc patet in siliquis & in palmis, quarum mas fœminaque inclinantur mutuo alter in alterum, & sese osculantur, & fœmina impręgnatur, nec fructificat absque mare; imo cõspicitur dolens, squalida mortuaque; at puluere illius & odore reuiuiscit. Præterea extant plantæ in Scandinauia, quarum fructus vertuntur in animalia volatilia. In omnibus quoque plantis innascuntur vermiculi; quorum sensus ex nihilo non oritur. Ergo calor ipsarum sensitiuus molem attenuando & liquefaciendo, & deforis indurando, producit vermes in eis, quin & in arefactis tabulis. Præterea est amicitia, inimicitiaque inter Plantas. Brassicę enim vitibus inimicæ, & mutuo destruuntur, si simul plantentur, & qui inebriari non vult, brassicarum succo bibito vincit, obtunditque vaporem & vires vini; Lupini sycomoris infesti sunt: Oliuæ amicæ myrtis, ac vna bene se habent: vt & vites vlmis; vbi mirum quanto artificio plantæ flexibiles manus quasi sibi parant, funiculosue quibus amicæ robustiori colligantur & fulciantur. Sic hedera quasi clauos parat, quibus infigitur corticibus quercuum stabiliumque corporeum.

Præ-

Præterea quidam fungi naſcuntur gregatim in Biſinia-ni territorio, olentes moſchũ, at ſi quis cacauerit in loco vbi naſcuntur, fugiunt, & paulo diſtantius naſcuntur, viſcoſo vapore benigno, ex quo naſcuntur repente ac fugiente inimicum fœtorem. Habent & plantæ Antipathiam & Sympathiam cum metallis, vt dictum eſt. Porta quoque multiplices adnotauit amicitias inimicitiasque quas cum partibus animalis habent: vt Cucurbita cum capite, iecoraria cum iecore, teſticularia cum teſticulis, dentaria cum dentibus; exque figuris earum multa indagauit, ſed non in omnibus diuinat. Nam cucumer verpæ ſimilis eidem noxius eſt. Nihilominus res mirifica induſtria propalauit latentes. Vidi etiam cucurbitas vbicunque ſecantur, eo ſerpere, vbi poſſint inniti, præſertim in arboribus frigidiuſculis; & eo ſe dilatare, vbi aquam ſentiunt. Sique ſupponas vas aquæ plenum pendenti cucurbitæ ipſa creſcit in longum, mirifice vſque ad aquam ſeſe effundendo. Si vero olei vas ſupponas, alior-ſum planta ramos expandit, reuoluitque: Cucurbita vero contrahitur, minuiturque abominans oleum. Quare & odoratum habent per poros exhalationem admittendo. At ſenſus omnis, tactus eſt: & Ens hunc habẽs, dici inſenſatum non poteſt.

In lignis aridis ſenſus quoque reperitur, ſed modicus, qui non niſi vermium generatione manifeſtatur: Dum calor actiuus nunquam agendi oblitus, agitat viuificatque particulam aliquam diſpoſitam magis. At in Foro Iulii ſæuo gelu exſiccantur oliuæ; ac deinde germinare

ſtipites

ſtipites ſicci viſi ſunt, quod admiratur Virgilius. Verum trabes palmeæ cui pondus ſuperponitur, quaſi dolens etiam ſurſum arcuatur contra moleſtiam ponderis. Præterea omne lignum vi inflexum relictum ſibi, redit ad poſitum ſuum, ergo ſentit contrariam poſitionem inimicam ſicut animal, euitatque. Si enim inſenſata foret, remaneret ſicuti ponitur: Lignum igni appoſitum ſtridet, ploratque manifeſte, quia deſtruitur, & quidem modo ſuo, non noſtro has oſtentant paſſiones. Lauri folia effugiunt ignem & reſiſtunt, inflectunturque quaſi ſerpentes contra calorem infeſtum. Cum cœlo etiam habent conſenſum plantæ.

Heliotropia quidem perpetuo ſolem inſpectat, vertitque comas ab Oriente in Occidentem ſecum, & noctu ſimul conuoluitur, ita quod mane ad Orientem conuerſa adparet, Heliotropiarum gratia ſunt multa; aliæ humiles, quæ florem longum habent, granoſumque; aliæ vnicum florem figuram ſolis referentem; alia in Euphrate naſcitur ſub aquis, quæ mane oriente ſole educit comas ſuper aquas, & eleuatur ſemper magis cum ipſo ſole vſq; ad meridiem & deinde demittit paulatim faſtigium vſq; ad veſperam: Et ſole ſub horizontem meante ſub aquas ipſa immergitur, & ad circulos ſuos reuertitur. Plane hæc indicia mirabilia ſunt conſenſus rerum omnium cum omnibus.

Tiliæ quoque, vlmi, ſalices, populi, & oliuæ, dum ſol ab æquatore in Cancrum declinat, ſemper comas ad Boream flectunt, & ſole à Cancro recedente vertuntur iterum in au-

in austrum latitudinis motum insequentes: vti heliotropiæ & lupini longitudinis. Dicere quis posset, ita euenire, quoniam sol ex ipsarum neruis rectis attrahit continuo vaporem recta extrorsum, propterea ad se herbas istas perpetuo spectare cogit; at absq; sensu hoc non fit: nā fœnicula euidentibus, rectisque donata neruis sic non vertuntur; & illæ sectantur motum latitudinis, istæ longitudinis, quapropter sensum consensumque inter cœlestia terrestriaque Entia ponere decet; nam non modo Leo & Gallus solaria sunt animalia, sed herbæ ac metalla cum cœlo consensum habent, vt magnes comprobat & lapis pleiadas numero & dispositione in se notatas habens, & alius lunam, alii alias stellas. Et animal in India pennatum reperitur fusci coloris, quod tamen crescente Luna augetur colore, ita vt in plenilunio purpureum sit prorsus. Ac tunc Coloni obseruant illud, occiduntque vt pennis potiantur ad vsus proprios, quæ stabilem postea retinent colorem puniceum prorsus. Aliaque plura exempla idem docent, ex quibus veritas Astrologię comprobatur, & virtus occultæ sapientiæ, quam veteres Magiam appellarunt.

APPENDIX.

De remora detinente nauim.

HIc adnotare libuit non modo res naturales consentire fini, cuius gratia factæ sunt, sed etiam artificiales. Eadem enim mundi anima artem naturamq; regit; quapropter similimæ sunt, vt diximus de ferro ab arte posituram ad mundum sortiente: Et in mari reperitur piscis catena, Lorica, Episcopus & alii referentes res arte humana conditas, nedum naturali. Quapropter cum nauis facta sit, vt perambulet mare cōsensum habet aliquem ad huiusmodi finem; Videmus enim alteram nauem eiusdem ponderis & formæ, ineptiorem & renitentiorem esse nauigationi & cursui, quoniam minus consensionis habet. Hac eadem de re & horologiorum fabri attestantur, & ignari causæ conqueruntur, & veluti mox declarabimus, domus & vestes afficiuntur lepra, quæ in eis multiplicatur non per vaporem, sed per maculas contagiosas sicut in nobis. Nec sufficiunt odores aut ignes eas pugnare, quin serpant leprosæ maculæ: sicut sapientissimus docet Moyses, & in sequenti libro palam fiet. Sic affirmandum videtur, & magis inesse ligno nauigationis sensum, qui à Remora illi aufertur, inducente stupiditatem, quæ amplificatur, totamque stupefacit nauim, repugnantemque reddit naturali ipsius motui. Et veluti sensus rabidi canis multiplicatu in nobis, & reddit nos caninos, & Aranea Tarantina temperiem morsu immutat totam: Sic remora facit in ligno idoneo, proportionatoque ipsius passioni:

ni: Sicut leo aptus est pati à Gallo, tympanum pecudis à lupino. Quapropter Moyses quoque prohibet, fieri vestes ex lana & lino, nam vt compertum est, parum durant, quoniam dissentientes res sunt. Vetat quoque diuersa semina in eadem terra seminari, quoniam interuenit antipathia, sicut inter vites & brassicas, minimeque coalescunt, perficiunturque, & postquam colliguntur, remanet qualitas & odor, qui officit superuenienti aduersę naturæ semini. Sensus enim remanet post multas quoque mutationes; vt sequens liber indicabit.

DE SENSV RERVM LIBER QVARTVS.

Qui eſt de MAGIA.

CAPVT I.

De magia in comuuni, eiusque diuiſione.

MAGI nuncupati ſunt antiqui ſapientes orientales præſertim Perſæ: Qui res latentes Dei inueſtigarunt & naturæ, illius Artis, ac deinde mirifica operabantur, vſibus humanis ipſas adplicando, teſte S. Auguſtino. Hodierno autem tempore adeo deiectū exoſumq; hoc nomen eſt, quod ſuperſtitioſis modo dęmonumq; amicis tribuitur. Imperiti namque ac ſordidi homines tædio inueſtigationis rerum affecti, à Dæmonibus breui negotio petierunt ea, quæ præſtare nequeunt; ſed poſſe ſe fingunt. Sic Aſtrologia obtuſorum & nebulonum ingenio expoſita, atque tractata, in abominationem incidit. Quin & prophetæ nunc temporis barbantes & ſtolidi & ſæpe impii ab imperito ac praue educato ſeculo noſtro adpellantur. Conatus eſt bis nihilominus ſtudioſiſſimus Porta hanc ſcientiam reuocare. Sed hiſtorice tantum, nullas reddendo dictorum ſuorum cauſas. (Ex quo autem hunc librum meum vidit, audio ipſum rationalem magiam ſtruere) Et Imperati Neapolitani ſtudium ſeu technotehca baſis eſſe inuentionis eiusmodi artis poſſet. Ex tribus ſcientiis, teſte

Plinio

Plinio, Magia conflabatur, Religione, Medicina, & Astrologia; prima prodest expurgando animo, vt fiat aptus cognitionibus occultis, & primæ causæ amicus, vtque timorem magus indat & reuerentiam & fiduciam illorum animis, quibus adplicatur actio; Secūda ad cognoscendum vires herbarum & lapidum & metallorum & antipathiam & sympathiam inter se & ad nos, & complexionem, & aptitudinem ad patiendum & operandum illius hominis, qui indiget ipsa, requiritur; Tertia vero ad cognoscendum tempus operandi, & symbolum inter res nostras & stellas, errantes & fixas, & luminaria, quæ manifeste sunt causæ mutationum & virium omnium rerum.

Quapropter in Euangelio S. Matthæi, illi collaudantur Magi, qui ex Cometa natiuitatem Monarchæ vniuersalis cognouerunt. Deus enim inuestigatoribus & admiratoribus operum suorum ostendit, non modo quod quęritant, sed insuper auxilium præbet perueniendi ad supernaturales res, cum purgati fuerint dispositique naturalibus virtutibus & studio. Adeo benignus blandusque est auctor noster, & Pater. Vt ibi testatur Chrysostomus & Augustin.

Hæc igitur sapientia speculatiua est, ac simul practica. Applicat enim quæ pernoscit vsibus generis humani. Arbitratus est Plinius (lib. 27.) hanc sapientiam omnibus naturalem esse, ac facere miracula, eius esse muneris. Iccirco putat Moysen fuisse magum præstantissimum veluti Ægyptii alii, Iamnes & Mambres, qui cum eo pugnarunt

coram Pharaone. Et tandem nouissimam esse dicit Magiam Cypriam: Quoniam in Cypro coram proconsule Sergio Apostolus Paulus in virtute Iesv, vt Elimas Magus cœcaretur, iussit, quem deinde sanauit. Nec putat extare dæmones, quoniam Nero inquisiuit diligenter & non inuenit, nec fuit qui ostenderet illi dæmones. Quapropter putat naturam esse Deum omnibus rebus infusum, ac in nobis operari prout sapientia nostra eius operibus vti nouit. At Trismegistus arbitratur hominem esse miraculum mundi, & Diis nobiliorem vel æqualem: Ideoque tantum valere in sapientia sua, quod possit facere Deos marmoreos & æreos, illisque animas infundere sub quibusdam constellationibus, ab eisque responsa habere. Hoc idem sensit Porphyrius ac Plotinus, addentes reperiri Angelos bonos ac prauos, vt cotidiana experientia docet, & ego quoq; manifesto experiētiam cognoui; non quando inuestigatione auida id tentaui, sed quando aliud intendebam; idcirco nil mirum, si curioso Neroni non comparuerunt. Atque Simonis Magi volatum putauit esse ludum naturalem tanquam funambulorum. Quippe cum Suetonius narret, Neronem renouasse Icari casum. Quapropter ipse assero, existere primo Magiam diuinam, quam homo absque Dei auxilio vix intelligit, & nil operatur. Hanc calluit Moyses, aliique Deo chari, qui nulla scientia naturali tot miracula patrarunt, obediente ipsis creatura tanquam Dei legatis, & qui credit Deum existere & curare mortalia, id quoque credat, oportet.

Datur

Datur & Magia naturalis ſicut hæc ex ſtellarum & Medicinæ notitia, addita tamen religione, vt fiducia ingeneretur, in eo qui huius ſcientiæ fauorem expetit. Datur & Magia Diabolica, qua multi dæmonis arte efficiunt mirabilia apud minus intelligentes, quæ etiam abſque dæmone fieri ſolent à circulatoribus in frequentia plebis imperitæ. Sed res ad aſtutiam pertinētes nō ad ſcientiam. Naturalis ergo in medio verſatur, ac qui ipſam probe exercet cum pietate ac reuerentia erga creatorem, meretur ſæpe ad ſupranaturalem erigi & cum ſuperis participare. Qui autem abutuntur in maleficiis & venenis propinandis, & rabiem procurando, & ludicra inferendo, merentur à dæmone ludificari & ad perditionem trahi, qui ſeſe ingerit, vbi inania & praua captantes reperit. Quod & Sanctus Thomas in libro de ſortibus ex Auguſtino deducit rectiſſime.

CAPVT II.

Ad Magiam cœleſtem requiri amicitiam Dei & fidem, & quomodo, & qualem, & in quibus, vnde miracula fiant ſupra naturam.

PRimi homines Deum manifeſte pene agnoſcebant, quoniam creationis opus recens erat, & continua beneficia ac adparitiones illius habebant. Quapropter qui Deo familiariſſimus erat, ſapientiſſimus omnium erat.

Cum

Cum ſapientia ſit ipſe cultus diuinus, hoc eſt, religio, teſte Iob. Qui ergo purius ac obedientius colebat Deum, illi magis obediebant creaturæ operaque miraculoſa patrabat. Quoniam vero renuerunt homines ſeruire ſapientiſſimo cuique, ſchiſmata fecerunt. Ne autem religio cogeret eos ſubdi Sacerdoti magno amico Dei iure naturæ omnium principi, nouos introduxerunt Deos politica ratione prudentiæ carnis, promulgātes Deum, qui comparebat ſub quacunque forma, eſſe quempiam ex eis Appellabant communi nomenclatura Deum, Iouem, quapropter lingua Hebraica dependens à Chaldaica, quę prima fuit; nuncupat adhuc Deum Iehouam. Primus qui nomen Iouis vſurpauit, fuit Belus, proximus Nembrot, caput Monarchiæ Aſſyriorum, & pater Nini. Qua ex ratione annos poſt quinquaginta ſegregatus eſt Abraham & ſeminauit in orbe cultum Iehouæ. Ideoque à Deo promiſſa illi eſt hæreditas totius mundi, teſte Paulo, eo quod eſſet Auctoris mundi cultor & cognitor; & ita in veritate factum eſt. Nulla enim natio reperitur, quæ non glorietur ſe ab Abraham deſcendere. Mahumetani per Iſmael, Hebræi per Iſaac, Chriſtiani per Dauid, ex cuius ſtirpe eſt Chriſtus, qui inſeruit nos ſtipiti ſancto, ſicut oleaſtros oliuæ, ac tempus prope eſt vt ex diſpoſitionibus cœli & terræ conſidero, in quo totus mundus reuertetur ad cultum veri Dei, eritque filius Abrahæ non ſpurius, vt Macon, nec carnalis vt Hebræi, ſed ſpiritualis, quoniam Abrahæ promiſit Deus, vt hæres eſſet mundi, teſte S. Paulo. Homo intra pugillum cerebri interclusus videre & cognoſcere infinitum

finitum Deum non poteſt; ſed Deus benignus cōdeſcendit nobis, notitiamque prębet exterioribus organis ſcientiæ noſtræ. At interior ſenſus melius intelligit per ſimilitudines ad infinitum ſeſe eleuando, quo circumdamur & ſumus. Si piſcis vnus totum mare inhabitare ſimul non poteſt, nec videre, nec homo totum occupare aerem, ita ac longe minus anima noſtra poteſt extendi ad infiniti comprehenſionem. At credere Deum eſſe, ac bonum eſſe, ſanctum, iuſtumque, & ſcire ac poſſe, & velle nobis benefacere longe magis quam pater carnalis, qui ignorat, quomodo nos genuit, ſed tantummodo Veneream voluptatem ſecutus eſt ſtimulo ſecreto incitatus, quem Deus cunctis ſuis inſtrumentis adpoſuit; neceſſarium ac rationabile eſt. Porro hæc fides tantam vim obtinet, quod immutat res creatas in id quod cupimus, non quia fides eſt, ſed fides in Deum cauſam omnium rerum.

Quapropter quicunque vult ac poteſt tam præſtantiſſime creatori ſeruire, quod etiam poſſit confidere de amicitia eius penitus & omnino, & nolit aut velit quippiam, niſi vt vult & non vult Deus, nec coutra Deum operatur vnquam, ſed ea modo quę Deus illi, & communitati hominum præcipit, hic poteſt in eius amicitia ita confidere, quod res creatas, prout opus eſt immutare queat per miraculum, & veluti homo præcipiens homini ſuper quem habet poteſtatem & fiduciam, ab eo officium conſequitur, ita aliis præcipiendo rebus mouet ipſarum ſopitum ſenſum; ac ſibi obedientem reddit: Vt videmus lictorem imperare ſtrenuiſſimis & nobiliſſimis nomine Regis, &

omnes obedire. Ita putandum quod ei qui Dei nomine præcipere potest iuxta Dei voluntatem, obedientia non negetur; Et hic est modus, quo causa ignobilis nobilioribus imperare potest & miracula facere, nisi hæsitauerit in fide, quam habet in Domino suo. Bene Petrarcha cecinit de Iosua loquendo;

O fidanza gentil, chi Dio ben co'e, tutto quanto ha creato hauer soggetto el sol fermar con semplici parole.

Secundo requiritur fides in eo pro quo miraculum fit; cum in eius beneficium non autem in maleficium fit; tunc enim potius timor necessarius est. Non enim aptus est à Deo beneficia accipere, qui dispositus non est, dispositio autem absq; fide non fit. Quapropter Christus cum curasset tot gentes variis ex infirmitatibus, subdebat omnibus: Fides tua te saluum fecit, & in Patria eius dicit Marcus Evangelista, mirabatur Iesus, quod nō posset miracula facere; & subdit, hoc euenisse ex incredulitate eorum; qua reddebantur inhabiles ad diuinam gratiam, sicut qui soli obicem præponit, videre nequit. Et semel dixit, fiat tibi secundum credulitatem tuam, & ad alios, si potes credere, curabo eam. Omnia enim possibilia sunt credenti. Hoc autem intelligimus iuxta consuetum modum miraculorum. Nam Deus potest per sceleratum hominem alium sceleratum incredulum sanare; vel qui solam historicam habet fidem, potest quoque sanare non credentem Deo, & Elementa mutare, omniaque facere, quæ contradictionem non implicant, quando opus est in gloriam suam: & miraculosa maleficia exhibet

non

non credentibus, vt Pharaoni. Sæpe quoque fides erit in operante tantummodo, ſicut Apoſtoli ad incredulos miracula multa fecerunt. Sæpe verò in eo, cui fiunt, vt quæ fecit Iudas, & increduli Hypocritæ ad credentes conſueuerunt. Immò narrat C. Tacitus de quibuſdam mendicis languentibus, claudis aridis luxatis qui neſcio quo numine moniti conuenerunt Veſpaſianum venientem de Iudæa Romam ad imperium occupandum, rogantes, vt ſua virtute curaret eos: Cumque Imperator reſponderet ſe talem non habere virtutem, tamen cum precibus vrgeretur, imprecatus eſt illis ſanitatem, & ſicut petebant, curati ſunt rectè prorſus. Et virgo veſtalis in tutamen & ſignum propriæ pudicitiæ, cuius violatæ inſimulabatur, portauit aquam in cribro de flumine in Templum: Poteſt quidem in multis interveniſſe dæmon, poteſt quoq; exiſtimari Deum eiuſmodi miracula feciſſe, in ſalutem ipſorum, qui pie credebant in eum, aut in rem, quam ſimplici animo imaginabantur eſſe Deum verum. Et fidem reſpicit Deus, & ignorantiæ non procuratæ ignoſcit: Qui deceptores non autem deceptos execratur. Hic ipſe loquor de magia, quam homo acquirere poteſt, non de his quæ extra ordinem Deus facere poteſt. Itaque aſſero fidē requiri non hæſitantem, & cordis puritatem, non hiſtoricam fidē ſed intrinſecā, quę cum Deo vnanimes nos faciat vnūq; ſpiritum atq; velle & nolle, ad voluntatē eius, & longe magis, quæ vulgares amatores amatę rei conformatur, pro quibus nihil non aggrediuntur, Hæc eſt fides, quæ in

Deum hominem transformat, diuinumque facit, teste S. Bernhardo & D. Franciscus adeo amauit Dominum suum, quod factus est instar crucifixi; & licet iste actus supranaturalis sit, nihilominus procedit secundum naturam, quæ amantem in amatum transformat, vt mox declarabimus. Nec multum rerum scientiam hæc prima Magia requirit, sed amorem ac fidem, quæ nos primæ causæ conciliet, vnumq; faciat: Ipsi enim obediunt creaturæ omnes, ipsaque scit qua ratione ad nostram eas immutet iussionem. Nec miraculum alia creata causa facere potest, nisi quatenus est amica primæ causæ, ipsiusque auctoritate & nutu interiori. Creare enim atque intrinsecus transmutare absque violentia, munus est proprium duntaxat Primæ Potentiæ, Primæ Sapientiæ, Primi Amoris: Quo res cunctæ constant & cui intrinsecus obediunt. Hanc autem Magiam non esse naturalem, vt Plinio & Auicen. & Pomponatio videtur, palam est in eo, quod nemo valeat mortuos resuscitare, aridos solidare, maria exsiccare, flumina in sanguinem conuertere, virgulta in aurum, cœlo & ventis imperare, simplicibus tantum verbis, vt amici Dei fecerunt. Vnde falso de Deo queruntur homines quod hanc scientiam inuideat nobis, vt Symonides, vel quod cum sit Pater noster non comparet ad docendum nos ea, quorum auidissimam adpetentiam nobis indidit. Non enim defuit nobis vnquam Deus, sed nos nobis. Nam cum sese reuelasset factus homo, nequeremur quod esset inaccessibilis, & iuxta desiderium nostrum quæcunque cupiri possunt, docuisset, non tamen credi-

credimus, propterea quod non docet nos, vti nos volumus, sed vt ipse vult, & cum vix discipuli simus, legem præceptori damus, & ægroti modico consulimus. Porphyrius, vt miracula faceret, scientias nos Deo copulantes inquisiuit, abiecta sapientia Christianismi; nec tamen ipse patrauit vnum ex his miraculis, quæ minimus Christianorum fecit.

Quapropter nec modus nec res desunt ad tantam sapientiam cœlitus comparandam. Nam Christi mysteria Magiam diuinam continent, vt expertis patet; at qui bonitatem Dei condescentis laudare debemus, frustra & perniciose modum quærimus, quo sit factus homo, vt Deificemur, & quid, & quomodo virtutes in Sacramentis esse possint, & quod cupimus, respuimus. Quod autem Pomponatius & alii impietate imbuti putant, miracula vera ab hominis fine naturali proficisci, mendacium est. Non enim suscitatur Lazarus, neque in sanguinem fluuius vertitur, quamuis mille homines ita firmiter credant & precentur inaniter. Quod sæpe vidimus, vt in illis qui falso Moysi nouo credebant Iudæi & summa fiducia Creticum mare intrantes, necati sunt. Sic & qui Dulcino tanquam Prophetæ adhæserunt, & Io. Leidensi. Solam animi proprii passionem fides naturalis mutat, sicut amor & cæteri affectus faciunt. Exteriora vero nequaquã nisi ad quæ operatio animæ per corpus pertingit, vt qui per vapores ex oculis egressos praue tenellos pueros afficiunt.

Quapropter imaginatio non tantum valet, quantum

Avic. & sequaces credunt. Vide Metaph. nostram. At Pomponatius cum cæteris huius farinæ putant miraculorum patratores temperamenti virtute purissima Elementorum, & cælesti influxu prȩditos miracula efficere: Sicut pes Pyrrhi Regis liene laborantes sanabat; & manus Regis Galli Scrofulas: & Marsi Itali, & Psylli Africani à serpentibus lædi non poterant. Hinc sequitur Christum & Prophetas temperamenti virtute miracula fecisse, vt & magnes trahit ferrum. Sed impie falluntur. Quæ enim naturalem vim sequũtur virtutes: semper & absq; precibus & religione opus suum per te consequũtur vt magnes semper ferrũ trahit. Neq; virtutem suam absque vi propria communicãt, vt magnes ferro vim attrahendi dat, quia affricato proprium odorem & atomos impingit. At sancti & quicunque miracula fecerunt, vera, non nisi Dei nomine inuocato, miracula faciunt, etiam incredulis ægris conferendo sanitatem in testimonium Cælestis doctrinæ. Neque semper: Item, nec si vis illa indiuidualis est, potest aliis communicari. Christus autẽ virtutẽ miracula faciẽdi Apostolis cõmunicauit, & ex illis vsq; ad nos peruenit: & quocũque tẽperamẽto etiã prauo donati illã exercent. Neq; illis aliquid ex indiuiduo communicante adiicitur, vt ex Magnete ferro sed ex virtute Dei cunctis communicabili sicut palam est volentibus veritatem inuenire, non calumniari. Profectò si vis temperamenti in S. Paulo faciebat miracula, etiam antequam Christianus fieret fecisset. De Pyrrho puto fabulosũm ex parte. Sed neque sympathias & antipathias

nego,

nego,& si lienē tantū sanabat, ergo motificata erat virtus in indiuiduo, sicut & in temperie Marsorum & Psyllorū. Paulus autem omnes curabat morbos non per pollicem pedis sed solo verbo Dei. Rex Gallus ex diuina gratia. Nam antequam Rex fit, non sanat. De his in metaph.

CAPVT III.

Miracula facta absque Dei amicitia, non vere esse miracula, sed naturalis magiæ opera, aut Diaboli, aut astutiæ, imperitos ludificantis.

SED contra narrat Plinius, Asclepiadem Medicum Romæ mortuum resuscitasse cum deferretur ad sepulcrum. Item Iamnes & Mambre magi Pharaonis virgam in serpentem conuerterunt, huncque mox in virgam. Et Dędalus de Creta in Asiam volauit, & Romulo floruit hasta, & quot miracula referunt scriptores de Apollonio Thyanęo, & Baccho, & Ioue & Mercurio, & qui excantant segetes, & siccari ac transponi faciunt, vt Lex Romana confirmat in 12. tabulis. Alij vero immutarunt animos & visum faciuntque videre quod non est, & quidem scelesti multi hæc fecerunt, sine fide in creatorē. Hæc argumēta cogunt de tertia magia nunc loqui. In multis quidem actionibus eiusmodi; interuenit dęmō, in multis vero naturalis ordo, tantum

tantum & vis: ac miraculum verum sine Deo nullum fuit vnquam. Qui efferebatur in sepulturam non vere mortuus erat, sed spiritus abditus erat in cerebri penetrabilibus & viscerum, occupatus pugna contra morbificos humores: itaque corpus totum absque sensu & motu remansit sicut in Apoplexia euenit, vbi cessat pulsus & arbitrarii motus; ac respiratio tam languens est, quod non agnoscitur, nisi forte naribus admouendo pilum, vt ex eius exili agitatione innotescat. Hanc ob causam mortuus videbatur, quin Romæ efferebant. Asclepiades autem sagax sistere fecit eos, quo tempore pugna cũ morbo cessabat, ac spiritus ad peripheriam reuocauit, aut in 2. lib. declarauimus. At Romani Medicorum inimici, quos ab vrbe etiam expulerunt, sicut & Mathematicos, parum id intellexerũt, ideoq; miraculum arbitrati sunt. Idem narrat Abenragel de quodam, qui ex mortuis resurrexit post aliquas horas, quando Aphetæ directio iam transierat ex maleficæ stellæ occursu in beneficam. De Scoto & Mahumeto & Enarco & de papa Innocentio VIII. & aliis, huiusmodi deliquia & mortes interpositas legimus in historiis, & cotidie palam sunt. At nunquam naturæ industria resurrexit quatriduanus defunctus, vt Lazarus iubente Christo, aut quis vere mortuus, vt ad preces Helisæi & aliorum sanctorum viuentium, & post mortem. Actiones mirabiles Iamnes & Mambre S. Augustin. adscribit dęmoni; qui virtutem creandi aut immutandi res per se non habet, sed sapiens est, diuque peritus, vtiturque viribus naturalium rerum nobis ignotis.

Qua-

Quapropter aliquid virgæ adpoſuiſſe poteſt quo ſtatim putreſcens in ſerpentem conuerſa eſt. Sicut videmus guttas pluuiæ in æſtate cadentes in calidum puluerem, efficere extemplo ranas. Similiter artificioſe coquunt in oleo eſcarum vini tartarum, & claudunt in ſecula, quæ ſimulatque aperitur, retruditur ab aere calor incoctæ eſcaræ, eamque accendit, ita vt videatur miraculum. Poteſt dæmon cito virgam ſubrigere & ſerpentem loco eius ponere, vt fallat viſum; ſicut fallitur cum circulo actum ignem in toto ſimul circulo videt, cum ſit in vno puncto. Profecto naturę arcana tanta ſunt, vt quibus ignota ſunt, miracula adpareant. Conſpiciuntur ſuper tabula ferri limaturæ contra arenam currere, & ſeparari accedere & recedere ad ſubterpoſiti magnetis odorem, aliaque tot ſimiliter facta, adeo quod non inepte exiſtimare liceat, doctiſſimos magos ſic oſten are potuiſſe & Pharaoni mirabilia, magis autem ſi Dęmonum commercio vtebantur. Aſt vbi Moyſes alia facit mirabilia plurima abſque interuallo ad cogitandum & moliendum quæ opus erant, ipſi obſtupuerunt dicentes; Digitus Dei eſt hic; eo quod agnouerunt, quod Moyſes non vteretur eorum Magia, quæ & Moyſi notiſſima erat, quoniam eruditus fuerat, vt filius Regius in omni doctrina Ægyptiorum teſte Eccleſiaſtico & S. Stephano, & Philone & Ioſepho; Hæc autem potiſſima extabat apud Ægyptios. Verumtamen pugnauit contra eos in fide & virtute auctoris rerum. Veram eſſe fatemur excantationem frugum aliarumque rerum. Et ex parte naturalis eſt, quando res apta eſt pati ac

sentire quæ imprecantur mala, vt vidimus fœmellas sic repentè affici: Ex parte vero ingeritur Dæmon, qui res cõportat idoneas ad exsiccandum, & venandum; cum videamus posse menstruum sanguinem plantas exsiccare, & tabefacere; quoniam & oculos infectos id posse facere sequentes docebunt sermones. Miracula Bacchi, Apollonij, Mercurij aliorumq; Deorũ partim naturalia fuerunt, imperito populo miracula videbãtur. Sic Americani dicebãt Hispanos nouiter cõparẽtes in terra eorũ, esse Deos, & filios nubiũ Cæli, quoniã archibugiis tonitrua imitabãtur: & chartam loqui faciebant, per scripturã ipsis ignotam, & cãpanas horologiorum per se sonare, & naues de cælo descẽdisse putabãt. Et sane omnis natio, quę noua ac portentifica primo vidit, numinibus adscripsit: Et inventores artium Deificarunt Ac tum sapientiores quiq; contra sentiebant. Nam Socrates Græcorum Deos irridebat, & cũ Alcibiades vellet sui Dei statuã coronare, suasit ei Socrates potius esse Deum Philosophum hominẽ, quã statua illa & credendũ esse quod verus Deus missurus esset in mundũ, quam cito virũ, qui veri Dei cultum instauraret. Ergo expectabat Christum ex conuenientia, quoniã si Deus est, nõ despicit opera sua. Hoc Plato scribit in libro de voto. Socrates quoq; iurabat per canẽ & ne à Sacerdotibus vexaretur & inquisitoribus (qui & mortem illi postea intulerunt) eo quia canẽ magis quam Deos eorum in iuramento coleret, dicere solebat, se iurare per Canem Deũ Ægyptiorũ; Et in Epinomide Plato dicit; Philosophos nõ credere nisi vnũ Deum: Veruntamẽ si plures adorãdi sunt, melius

melius esse adorare stellas, quā statuas & homines mortuos. Trismegistus vnum verum solūque Deum sacrificiis & laudibus dignum existimauit: Deosque Ægyptios non dignificat. Cato vero admirari se aiebat, per sacerdotes obuiātes alter alteri, non riderēt mutuis nutibus & risu, ex eo quod populis illudunt prędicādo Deos & sacrificia, vt ipsi fruantur reuerentia & victu per collusionē & iocum. Ac Lucanus introducit eundem Catonem nolentem in Lybia oraculum Dei Animonis consulere causando quod non illa statua sit Dei sedes, sed cælum, terra, pontus, & aer, & virtus; superos quid quærimus vltra? Iupiter est quodcūque vides; quodcūque mouetur. Diogenes Canonicus hecatombas pediculorū in altari Dianę per irrisionē faciebat, dicens se pauperē nō posse grādiora animalia sacrificare. Eādem opinionem sapientes omnes sectatos legimus apud Poetas & historicos. Quapropter Varro teste D. August. distinguit inter Deos physicos, Poeticos, & ciuiles; illos à sapientibus, hos à vulgo adoratos. Anaxagoras morti adiudicatus est, ꝙ negaret soli Deitatē. Quapropter hi cognouerunt, non fuisse vera miracula ab eorum Deis effecta, sed fuisse astutos homines, sicut Macon, Romulus, Pompilius, Pythagoras, Minos, qui per sapientiā Politicā, vt Varro putat, aut etiam per Dæmonis instructionem populos deceperunt, cuius actus digni non sunt, qui miracula credantur apud sapientes Magiā verā. At & plurimæ adduntur fabulæ, quæ nunquam fuerunt. Cæterum Diabolos interfuisse ex Homero & Ouidio colligimus qui Iouē introducunt dicentē ad cæteros Deos se

non posse omnia facere, eo quod fato subiectus esset, vtq; æqui boniq; consulant, si petitionibus ipsorum minime satisfaceret. In quo responso Lucianus irridet omnes Deos, ego autem experimento didici dæmones fingere solitos, Deum subdi fato, vt ipsi interrogationibus ac petitionibus satisfacere cunctis non valentes, causam excusationis inde arripiant. Ego tamen in Metaph. ostendi, quod cum fatum sit concordia ac nexus causarum omnium agentium, ac patiẽtium simul ordinate, opus sit dare causam primam ordinantem, propriis ordinibus non subditam coactitia vi: sed quia optimi sunt à se optima; sicq; electum ab ea errare non potente, vt ita perpetuo eueniant, succedantque, sicut ab æterno voluit atque præfixit. Floruisse Romulo hastam: Suborta esse cornua Cippo; Cinghim sicco pede cum exercitu suo trãsiisse Caspium mare, sicut Moyses Erythæum, possibile est quidem diuina virtute, quæ voluit eos ita magnificare, vt ad mundi regimen congruebat, sicut inuocantibus Dæmonem, sæpe ab hoc respondet ipse Deus teste D. Thoma, vel vt decipiantur teste Ezechiele: potuit quoque fieri diaboli interuentu, qui passiuis actiuas res applicauit; potuit & naturaliter ex parte. Sicut Scipio refluxum in Carthagine noua obseruauit, & Amilcar apud Tunetum consimilẽ tranando canalem maris, quod imperitis miraculum apparuit. Sic etiam transitum Moysis non fuisse miraculum Iustinus & Tacitus existimant. Veruntamen ex aliis Moysis miraculis & prophetia & doctrina cœlesti, quibus totus mundus fidem hodie præbet, & ex illius maris profundi-

funditate & nullorum fluuiorum aut pluuiarum ingressu, vt Iustinus comminiscitur, & ex mendaciis istorum contra cæteras Moysis historias, conuincitur omnino fuisse miraculum verum. Non negem tamen Deum sæpe naturæ viribus à se inditis vti, sicuti Raphael piscis felle vtitur, ad sanandos Tobiæ oculos, iecore vero ad expellendum Dæmonem; Et Esaias ficuum emplastro curat Ezechiam: Helisæus Naaman aqua Iordanis, & Moyses ligno aquas reddit dulces. Equidem arbitror Deum non vti miraculis, vbi natura sufficit; sed miraculum tunc est, scire, quæ res cui vsui sit idonea & qua ratione adplicanda. Et ad ista ex parte Diabolus quoque pertingit, non vt author, sed vt discipulus naturæ. Sed miracula altissima sunt, vbi absque re naturali præstat suis seruis facere, quæ nulla posset natura. At vero quo nos impelleret atque instrueret vt inuestigaremus effectus suos mirificos, & ad nostram vtilitatem verteremus in gloriam Dei, docuit amicos suos tot naturalia arcana, ipseque addidit naturæ plus virium, quo ex voto nobis succederent, atque ad Dei cognitionem stimularemur in operibus suis.

CAPVT IV.

Miracula circulatorum ludos esse astutia confictos, multaque sapientiam continere & discrimen inter vera adparentiaque miracula.

MIrabilia vulgarium non sunt magiæ Cælestis effectus, neq; naturalis, sed astutiæ, & Dæmon fortasse inuentor eorum fuit, vt fides diuinorum labasceret. Fabricantur annulum inauratum, similē illi, quem in digito gestas: accipiunt tuum & in puteum proiiciunt, at nō quidē tuum, sed alterum, quem similem paratum habent, ostētādo tuum te proiicere, celeritate manus ostentationisq; visum, ne probe percipiat, ludificādo: postea vero inueniunt, vbicunq; tu vis annulū, quem tu putas esse in puteo, sed ponunt illū dexteritate quadā in loco, in quo scrutātur vt iubes. Consuunt prius intra diploidis tui tunicas aleā, cui alterā similem cremāt: ac deinde super te esse contendunt, inueniuntq;. At quidem paulo ante vel multo has præparant astutias. Procul à te manentes, vel noctes trahunt aleam cera vel visco alligatam capillo, quem tu non vides eo loci vel temporis, vocātes eam inter multas. Atq; tu ipsam sponte moueri putas. Signant aleas invisibili stigmate, & deinde ex pondere illam nosse se iactant. Ponunt fasciculum alearum sibi à tergo in manibus cōuersis & dicunt se illas ex tactu nosse sigillatim: at quandocunq; ex eis vnam proferunt, quam diuinant, proferunt quoq; sub illa alteram: ac priorem celeriter proiiciunt dicentes:

centes: estne hæc? dumq; tu stupescens aspicis hanc, ipse aliā videt, & reponit ad tergū, & sic omnes sigillatim proiicit & cōtuetur & diuinat Circulator, idem moliuntur in aperto fasciculo. Aleas quoq; ferrò illinitas moueri moto magnete faciunt. Ostendant tibi in speculo imaginem cuiusuis. Ipsi vero in manica ampla, aut à tergo imaginē tenent paratam, & dicunt, inspice recte, dumque tu attēte in speculū figis oculos, ipsi præsentant imaginem paulo retrorsum: tuque obstupescis, & ipsi nil reiterant ludum: Et hoc ad lucem candelæ, vt melius fallant & in altari: Conficiunt sibi crus stuppeum, vestiuntque cothurno; ac suum sub sella abscondunt: iubentq; seruum extrahere cothurnum, tunc crus appositum geniculo, vbi & vesica sanguinis plena suturæ interponitur separatur à genu & sanguis funditur. Dumq; tu stupes crus verum exerunt. Alligant visco pedes auiculæ in ramo arboris. Cumq; cum eis fueris animi gratia in viridario, aiunt; Iubeo avi, ne moueatur ex ramo. Mittuntq; discipulum qui capiat eum non tangendo, sed totum ramum auulsum simul, ipsi vero dum tu admiraris liberāt auiculam antequam videas astum. Ponunt sibi inter inferiorem palpebram & oculum, plumbeum clauum alteri similem quē ore abscondunt: Deinde simulant se illum extrahere ex oculo. Pilulas inter digitos abscondunt, simulansque eas de manu in manum transire. Ligulas graciles sericeas multas inter gingiuas & genas abscondunt finguntque ex naribus illas promere. Transmittunt filū ex naso in os. Hoc verum est, quoniam foramen interiacet. Lignum ingens

ingens dentibus inferioribus gestant, quod possibile est; ensemque in pectore super mucro nato esse accommodant ita quod fixus interius adparet. Transfigunt brachium gladiolo falso, quod caret media crassitie quantum est brachium, & continetur tantum filo ferreo intrinsecus, vbi non vides. Alii saltus mirificos edunt, quoniam à pueritia assuefiunt, ossa ac neruos bene flexibiles habent spiritus liberos & carnem modicam. Perambulantes humi super lignum assuescunt semper paulo eleuatiori superferri ligno, quousque super funem facile ambulare discunt: Flectendo semper corpus in alteram partem super illum pedem, qui funi innititur, ne moles corporis decidat in alteram cuius eleuant pedem: vtque commodius fulciantur, librant se longa ac graui hasta, quam opportune vtrinque eleuant, depnimuntque vtraque manu; & mirificas ostentationes ita efficiunt. Dædalus autem volauit appositis alis imitantibus auium alas, ita & quidam Calaber paucis ante annis: Sed dum sistere volatum cupit, crus sibi confregit. Archimedes rapiebat naues de mari ad mœnia Syracusana vncinis artificiosis. Hæc omnia reducuntur ad artificia sapientiæ, aut astutiæ, vulgusque putat esse miracula: aut miracula his similia ludis æstimat, qui parum supra vulgus sapit. Prætermitto mille alias factiones inutiles. At si interroges quonam pacto ipse vera à falsis miraculis dignoscam? Respondeo miracula quæuis inutilia hominibus falsa esse, sicut quæ circulatores edunt. Vtilia vero esse naturalia artificia, nota sapientibus. At supernaturalia semper vtilia esse, non tamen

tamen inimicis Dei, ſicut Pharaoni. Hanc regulam D. Petrus profert apud S. Clem. Idcirco miracula Chriſti hoc ſigillum habent, curare dæmoniacos, aridos, leproſos, ſuſcitare mortuos, capere piſces & ſimilia, ficulneam duntaxat exiccari fecit quod inutile adparet, nihilominus ad ſignificandum fuit, quod qui in ipſo fructum non faceret dignum Deo, conſimiliter areſaciendus fuiſſet. Aliam differentiam aſſignat S. Iuſtinus, quod diuina ſolo verbo exercetur: Naturalis & dæmoniaca præparatur rebus actiuis paſſiuiſque, & temporibus. Sed de his alibi: Namque ad magiam hinc naturalem properamus:

CAPVT. V

De magia Diaboli ſilendum eſſe, & æmulam eſſe diuinæ, & naturæ viribus occultis inniti.

MAgiam Diabolicam non eſſe docendam ſentimus. Eſt enim palam æmulatrix diuinæ & cultum illius imitatur, ſed reuera in naturali ſuas operationes fundant dæmones. At ſæpe iubent conſtellationes obſeruare, & cęremonias quæ ad rem non conferunt, ſed vt ſibi cultum arroget, aut quia eo tempore nouit rem perfici iuuante cælo, quod ipſe per ſe non poteſt, aut quia diuiniſſimas Dei creaturas operibus ſuis ſordidis in noſtra opinione labefactare ſtudet, & impietatem ſuggere paſſim, & ſcientiarum abominationem, vt ignorantia creſcente ſapien-

tiam ab hominibus eradicet, & suas falsitates persuadeat. Miracula, quæ in Brasil super prunas ambulantes sacerdotes ostendunt, vt olim in Soracte latini, & sicut in Africa propè Monopotapam ventos & tempestates & pluuias, & famem proinde atque abundantiam facere profitentur, Lusitani & Hispani vanitatis & impietatis arguerunt: à quibus Pii non potuere tutari cultores suos, & miraculis nostrorum cesserunt; & de hic alibi.

CAPVT VI.

Scientias artesque omnes naturali magiæ seruire, sed quasdam magis.

QVicquid sapientes faciunt imitando naturam aut ipsam adiuuando per artem non modo plebi ignotam sed communitati hominum opus magicum dicimus. Quapropter non modo iam dictæ scientiæ, sed omnes magiæ præstant vsum. Magicum opus Architæ fuit, columbam fabricari, quæ cum aliis volabat columbis Et sub Ferdinando Imperatore Austriaco, quidam Germanus Aquilam fabrefecit, & muscam, mirifica arte, quæ per se volabant; at priusquam ars vulgetur, semper magia dicitur: Cum vero palam fit scientia vulgaris est. Inventio pulueris bellici Archibugiorum, Typogra-

pographiæ & magnetis vſus, res magicæ fuerunt, vel numine præeunte inuentæ: nunc autem artes vulgares ſunt, vbi notuere vulgo. Sic & horologiorum ſignificantium per campanam figmentum: & profectò mechanicæ artes facile venerationem amittunt, quoniam in corporibus exercentur vulgo manifeſtis. Phyſicæ autem Aſtrologicæ & religioſæ rariſſime vulgantur, idcirco veteres ad iſtas magiam contraxerunt.

CAPVT. VII.

De naturalibus affectibus, quos mouet Magus, vt perficiat opus ſuum.

SPiritus animalis quoniam natura mobilis, tenuis, paſſiuuſque eſt aptus eſt omnibus ab rebus pati, illisq; affici multum, aut parũ modis omnibus. Animaq; in eo inuoluta ſecũ afficitur: Principales paſſiones ſunt dolor & voluptas, hi præcipui ſenſus ſunt mali vel boni obiecti, coniuncti præſenteſque ſentiẽti animæ. Amor & odium tendentia ſunt ad bonũ, aut contra malum; quæ ſenſui vnita non ſunt; vnita enim aut delectant, aut contriſtant, voluptate, & dolore; ſpes & timor ſunt fuga mali aut ſequela boni abſentium in ſimili præſenti cognitorum. Fiducia eſt ſenſus rei, ex qua argumentamur certitudinem alicu-

ius boni; Contrarium est diffidentia. Fides est mater fiduciarum quoniam sensus est illius rei bonæ non dico præsentis sed distantis, & quod ex illa sensatione bona speratur, fiducia est. Imaginatio vera est, quando spiritus afficitur re aliqua eamque existimat sicuti est, non accipiendo alteram loco illius: praua est, quod ita afficitur spiritus re quapiam, quod non potest ab alia affici, nisi per illam: & quauis ex motione noua, illa quoque vetus excitatur, alias occultans. Qui ergo hos effectus omnes ingenerare nouit per herbas & actiones & res alias oportunas, nō ineptè magus nuncupabitur. Spiritus quidem est tenuis, lucidus, mobilis, calidus, sensitiuus, oportet ergo vel tenuitatem vel nobilitatem vel luciditatem, vel calorē eius immutare contrariis vel consimilibus vel vehementibus vel blandis rebus agendo in ipsum; aut omnes, aut quasdam qui introspiciet bene operabitur; at sensibilitatem adducendo passiones prædictas immutare oportet: & quia qualitas ex qualitate pendet ad hanc qualitatem ex aliis procedemus quatuor, & ad illas ab hac.

CAPVT. VII.

Magia naturalis ad prolatandam & breuiandam vitam in vniuersali.

SIcut homo homini mortem vitamque afferre potest, multo facilius alias passiones ad has extremas non peruenientes inducere poterit. Omnibus palam est venena mortem, antidota vitam ingerere. Physicus ergo qui venenosas res, contrariasque intelligit, occidere potest, & sanare. Quicquid occidit, exhibetur, vel in cibo vel in potu, vel in clystere, vel adplicatur deforis per respirationem, vel transspirationem. Certum est continuo spiritum exhalare, indigereque refectione non ipsum modo, sed corpus totum. Cum enim calidum sit totum, attenuatur semper & præcipue minus crassæ particulæ, porosque in cute efficit exhalatque in aerem. Vt ergo quod continuo perditur instauretur, continuo opus est cibo, atque potu, non modo vt elixetur & concoquatur cibus, & transmittatur per venas in atomos tritus alteratusque, sed vt humiditas per corpus diffusa, quæ facilius exhalat, instauretur. Omnis enim particula indiget humiditate vt adnatæ melius cōiungatur, & facilius attrahat nutrimentum, & ne frangatur, dum motus fit, & vt spiritus loci peculiaris reficiatur celeriter. Nunc, inquam, quod prout cibi & potus conueniunt, aut repugnant temperiei animalis, producunt aut abbreuiant vitam. Præsenta

neum remedium ad viuificandum aut mortificandum est illud quod bene aut malè afficit ſpiritum. Vir laſſus debiliſque extemplo à vino robur ſumit. Strenuus vero ac benè nutritus à fœtore vel cicuta ſubito aggrauatur & cadit & moritur, hoc autem à frigore non fieri palam eſt, cum nix & glacies res frigidiores, eiuſmodi paſſionem non inducant: Fungi vero & napellus & helleborus aliaque huiuſmodi calida maxime inducant. Quapropter exiſtimandum eſt eſſe in cauſa fumum viſcoſum fœtidumque, qui ex his exhalat rebus & replet vaſa, quibus inambulat ſpiritus, mortẽque inducit, ſuffocando aut condenſando. Idem efficit Antrum Agnanæ, & foſſa veteris frumenti plena; & carbo accenſus intra cubiculum, vnde exſpirare non poſſit qui ſua craſſitie aggrauat ſpiritus tenuitatem, nigredine fœdat ſpiritus luciditatem, & calore ſuperat ſpiritus caliditatem, ſic ergo occidit venenum omne, ſed alia ſunt percalida, acria & corroſiua ſicut lithargyrium, Antimonium, Calx, gyphum & mineralia id genus quæ corrodunt vlcerantque inteſtina, & in cerebrum emittunt exhalationem acrem, percalidam, amaram ſpiritumq; mordent, lacerant, vehementia & amaritudine afficiunt, atque à ſui remouent ſymmetria & temperie: ideoque moritur. Vniuerſale igitur dogma ponere licet; Res omnes quæ emittunt exhalationẽ craſſam, tetrã, acrẽ, viſcoſam, fœtidas eſſe ſpiritui humano ac venenoſas. Fœtor enim vapor eſt craſſior, calidiorque ſpiritu noſtro.

Phyſicus autem hęc à calore, ſapore, odore, conſiſtentia craſſa, lentaue cognoſcit. Atque vbi concurrere videt to-

tam

tam prauitatem, nil de veneno dubitandum est. Vbi color niger tantum adparet; cætera vero non noxia melancholiam modo generat, vt malũ insanum. Vbi calor est teter & odor fœtidus prauusq; vt cadauer, generat pestẽ, putrefactionẽ in sanguine, grauedinem in spiritu. Vbi à cum his sapor quoq; prauus linguæ videtur, consistentiaque non lenta est; sed densa sicut in helleboro & cicuta, magis autem si succo abundat, certum est venenum: Verum si conditiones prauę nõ concurrunt omnes: prauam tamen faciunt nutritionem, ac paulatim disponunt ad mortem, & temperiem spiritumq; vitiant. Hinc argumẽtum elicio; Res omnes putentes, esse noxias. Similiter omnia morticinia & fruges natas in stercore, in fimo, & arte cogente, non autẽ natura, cũ arbores tum frumentum, oleraq; omniaq; animalia quę vescũtur morticinis & herbis & fructibus breuis vitæ, inducere in nobis quoq; vitã breuem. Nam etsi alitum conuertat in se alimentum, non tamen penitus immutat, quin qualitas aliqua remaneat. Qua de re videmus carnes bouis qui comedit rapa, redolere rapum, & porcum castaneis nutritum, castaneas, vinique amatores vinum sapere. Igitur paulatim alimentum alterat alitum insensibiliter Quia ergo ea constitutum erat temperie, quæ durare diu apta non erat, nunc alteratum & transmutatum in nos, retinet adhuc atomos & particulas, quæ eam temperiem ac positum intrinsecus faciebant, & sensu ac qualitate caduca constalabantur; itaque disponit nos ad natiuam sui conditionem. Eadem ratione putrentes vitare oportet aquas, ac

vina

vina citò acescentia, magis autem quam in vnctuosum liquorem & graueolentem facile transferuntur. Sapientissimus diuina ac naturali magia Moyses prohibet carnes morticinas omnes, & omnia non ruminantia animalia, quoniam crasso cibo replentur festinanter, nec satis digerunt: idcirco plena sunt vaporibus viscosis, crassis, prauis & carne cruda, non bene cocta à natiuo calore. Vetat etiam quæ vngulas nō findunt, sicut asinum, æquum, Camelum, ob crassitiem nimiam, breuemque vitam, & mores noxios. Porcinam quoque carnem, quæ in Palestina & Ægypto lepram generat, carnes quoque animalium rapacium, vt Aquilæ, corui, lupi &c. quoniam prauos succos & mores in nobis nutriunt vt mox docebimus; pisces etiam carentes squamis; quoniam fæculenta ex putredine nascuntur, vt anguillæ, suntque breuis vitæ; eo quod non tantum caloris habeant, qui foras excrementa educat, induretque in squamas. Porrò carnes aridæ, siccæque quid corrosiui habent, sicut corui & aquilæ, & animalium senescentium; ideo in humores salsos funduntur & exsiccant temperamentum & ad hecticam disponunt, & senectutem, & omnia senescentia, quoniam morti propinquant, hecticam conciliant, & ad mortem vocant. Quæ autem diuturnioris adhuc vitæ potitura erant, nobis ipsam communicant, relinquuntque. His in rebus nil, vel modicum salis ponendum est Sal enim inuentum est, ad attenuandos, incidendosque liquores vnctuosos, & partem putridam, quæ in cibo omni inest, expellere & salubrem facere, & quia ipsum

putet

putet nunquam omnemque expellit fœtorem, contra putredinem prodest naturalem. At in cibis corpulentis conuenit salubrius meliusque: in siccis vero gracilibusq; oleum & pinguedo, & in me periculum feci, quæ cum phlegmate abundo, dies aliquos sale modico vtor, vel nullo; Deinde vero multum salis adsumo, & phlegma inciditur & maceratur, & tunc euacuo superflua plura deorsum, quam si agarico vterer. Cum vero extenuatus & exsiccatus mihi videor, oleis & pinguedine vtor salubriter, si licet. Ergo omphacium agrestum quoque incidendo purgat, & omne acetosum aut corrosiuum aut abstersiuum pharmacum, & hæc omnia contra pituitam & viscosa venena prosunt.

Per vomitum, aut secessum venena expellenda sunt antequam per venas in corpus expandantur. Oleum supernatat ventriculo, dilatat fibras & spiritus, viamque per Oesophagum parat, ideo aptus est vomitum prouocare. Similiter aqua tepens, quæ addito aceto modico citius operatur. Licet enim stringat acetum, tamen cum modicum est, excitat spiritum, ab aqua tepenti dilatatum, vigoremque præbet expellendi noxium venenum, vel dilatationi iter parat acumine suo. Animaduertendum est denuo, quod pharmaca quæcunque choleræ odorem & saporem & colorem habent, ad choleram purgandam idonea sunt per similitudinis actionem: Sicut Reubarbarum & Reuponticum & helleborum album. At in cibum exhibita praua sunt, quoniam choleram nutriunt. Sic & res quam cito amarescunt, veluti Appiana mala, mel, sac-

charum, aliaque dulcia, magis autem combusta; inter dulce etenim, amarumque sapores non intermediant, vt putat Arist. At mordentia dulcia, quæ ad acrimoniam vergunt, vt vina Foro iuliana quædam, vtilia sunt salubriaque. Sed temperies & anni tempus considerare oportet. Dulcia enim pinguia siccis hominibus & temporibus & si cholericis non nocent; & quæ atram bilem generant sub vere & sanguineis forte congruunt: indigent enim fuliginũ timore, vt in se colligãtur spiritus. Et melãcholia contemplationis est stimulus; Cholera vero iræ; ergo in bello conueniunt, quæ iram acuant; plegma vero pigritiæ causa acribus & abstersiuis est comprimenda, & plegmaticis ista dabimus. Cholericis vero anxiisque celeritate nimia vtentibus, frigida & humida plegmatis nutritiua. Melancholicis autem pinguia alba, calidaque, sed pro tempore & fine, quam intendimus. Ergo in cibum contraria dabis quæ vitiosum humorem aut superfluum minuant in medicinam vero similia, vt attrahant. Hoc bene consideres, oportet; & omnis humoris similitudo & dissimilitudo cum cibo & potu & pharmaco non te lateant.

Corrosiua venena; quoniam sicca, tenaciaque sunt attractione non purgantur, sed vomitu; nisi in clystere propinata sint. Sunt venena quædam extrinsecus lædentia, quæ vnctuositatem quandam habent, sicut aspidis & viperæ venenum; quod tanti est vehementisque caloris, vt conuertat in se humorem carnis commorsæ, iccirco attenuat, tumefacitque, & omnia mordentia, quæ tenuitatem

ratem & ardentem habent humorem sic afficiunt, sicut apis & aranea. Hoc autem fit, quia venenum inspargitur in loco sibi inimico: Caro enim nostra illi prorsus aduersatur: iccirco se contrahit venenum, roboratur accenditur, conuertitque in se adiacentia, præsertim humores. Itaque tutum certumque remedium est in morsuræ loco, apponere caput mordentis bestiolæ, aut pilum, vel persimiles eidem: Libentius enim regreditur ad simile inbibitum venenum, quam remanet intra carnem sibi dissimilem. Nam veluti serpens est venenosus homini, ita homo serpenti, quippe quem solo sputo occidit, præsertim ieiunus, quando adhuc naturalem retinet conditionem & non alienã à potu & cibo. Rationabile quoq; est ligamine procludere ingressum ad viscera & cucurbitulis & sectionibus foras extrahere, & minuere, & spiritus odoribus corroborare, & cor aliaque viscera antidotis, vt si pergrediatur interius sese dilatando venenum, inueniat robur in spiritibus, & visceribus repugnantiam & impedimentum. At theriaca, quæ attrahit carne colubri, & expellit administrorum rerum vi, sicut sapo oleo trahit oleum, & calce cinereque educit, laudatur valde. Hinc patet res omnes alteratas transmutatasque adhuc sensus qualitatisque innatæ quid retinere: Vt syrupi & pharmaca omnia fidem faciunt. Aduersus venena, quæ inspirationem lædunt, aut ad cerebrum exhalationem mittunt, aut per poros totius carnis subeunt (& hæc quid vehementia sunt) necesse est primo odoribus blandis ac reficientibus spiritum roborare, deinde ventriculum ac vis-

cera corroboratiuis armare, vt cinnamomo, vino macis, aliisque aromatis; vt prauus odor repens expugnetur. Extrinsecus vero Cucurbitulas attrahentes adplicare sanguinem & vaporem educere: & vino firmissimo confirmare. Sed quidem sudor prodest mirifice. Hæc omnia prosunt timentibus à Venerea lue; quæ nimirum fœtida gignitur exhalatione inficiente spiritus & sanguinem deinde, ac tandem sonum temperamentum. Quapropter labor & sudor prauos attenuet, imminuit, educitque succos, lauacra vero tanquam similia roborant spiritus, qui sunt in cute, & membra ne inficiantur aliaque intrinsecus corroboratiua partes interiores: ac ita victoria paritur. Eadem remedia conferunt contra pestem, quæ vapor est fœtidus: primo spiritum lædens, deinde sanguinem & tandem temperiem, ergo prius est subueniendum spiritui per odores corpori per sapores, extrinsecus vero cucurbitulis & lauacris; aeri tandem ignibus & combustis aromatis, & rumoribus tympanorum & Campanarum attenuantibus & ventilantibus.

Hinc planum fit, eas res omnes producere vitam quæ venenis contrariæ sunt, nobis vero similes, præsertim primordiali temperamento seminis & sanguinis puri (non menstrui) ex quibus constituti sumus. Oportet ergo eligere primo aerem tenuem, mobilē, lucidum apertum leuiter agitatum, vaporibus aggrauari non solitum, procul à paludibus & cadaueribus, & herbis beluisque venenosis. Secūdo aquam leuem per tophum aut cryptam dulcem purgatam, tenuem, sapidam mobilem, agitatam;

tam; tertio vinum album aut rubicundum vel aureum, leue, transpicuum, odoriferum, suaue, subdulce non semper subasperum, sapidum, & quasi stipticitate exiccans, sicut vinum Amarinum, quod caliditate sua stiptica & sorbinis atomis humores exiccat, humectat partes corporis siccas, sua penetrante tenui humiditate; Calefacit neruos partesqu frigidas, incidit plegmata, & excreari & excerni efficit. Refrigerat partes aridas humectatque penetrando duritiem illarum ac spongiosas reddendo nutririque aptas. Quarto cibos facile in substantiam cibati transeuntes; non crassos viscososque, nisi medicinę gratia, non molles nimis, nec acres, albos potius quam nigros, sapidos, odoriferos ex herbis & arboribus & animalibus vitam longam viventibus, non natis ex putredine, nec ægritudine mortuis in terra salubri ac robusta nascentibus spontè, non ingenerantibus fuligines nec excrementa multa. Moritur homo quoniam aucto calore partes corporis indurescunt, nec bellè nutriri possunt, spiritusque pauci fiunt: quoniam iecur inducatur, & sanguinem generat semiustum paucorum spirituum, & multarum fuliginum materiam. Magnopere igitur curandum est, vt jecur perpetuo molle seruetur, quale inest pueris, caroque humida mediocriter, sanguis floridus & copiosi spiritus. Ad molliendum iecur lac confert, ac res molles & parum excrementi habentes. At suspendere vas aquæ, ex cuius canali interpolatim guttæ aquæ cadant super Iecur, optimum est remedium. Timor enim flammam exhalantis caloris indurantisque Iecur abscessu tenui-

ſu tenuitatis reprimit retruditque interius; itaque relaxat, emollitque jecur & duras partes per admiſtā tenuitatem diſponit ad mollitiem. Sicuti cothurnix ab accipitre interfecta tenera eſt magis, quam aliæ cothurnices, quoniam timore Collecti ſpiritus introrſum relaxarunt ac mollierunt carnem: Omnis enim fibra propriam duritiem relaxat. Sanguis quoque deſtillatus ex vitula, capreolo, pullis gallinaceis, aliiſque confert multū: nutrimentumque candidum & leue radicali humido conuenit mirifice, vt conditio ciborum ex odoriferis ſpiritui & omnia animalia adoleſcentia, & olera teneriora comprobantur. Sapiēter Fl. Ioſephus ſcribit priſcos ſeculi patres per phyſicam & Aſtrologiam vitam diuturnam vixiſſe. Palam quidem eſt, magum poſſe vitam artibus pręfatis producere. Quibus ad de purgationes excrementorum neceſſarias purgatiuis interdum cibis, & lenibus pharnacis interius mundantibus ſpiritum & carnem & ſanguinem. Exterius vero per ſudores & vnctiones pręcioſorum oleorū & vina & blanda aromata interius exteriuſq; ita vt tota temperies immutetur iuxta arcanum quod hic ſcribere non datur, ſemper habita ratione temperiei: Siccis enim calidiſq; cibus conuenit multus & craſſiuſculus: Plegmaticis pinguibus, ſiccus, leuis, ſubacidus: melancholicis altius ſubdulcis pinguis faciliſq; vt dictum eſt. At vero exercitium vitæ omnino maximeq; prodeſt. Non enim purgantur excrementa, nec roborantur membra, nec ventilantur ſpiritus abſq; ipſo. Otium producit cruditatem vnde diſtillatio & inflatio, ex quibus oritur podagra, chiragra, gona-

gra-

gra, ſciatica, ſomnolentia ſpasmus, palliditas, dolores colici, tumores & ſæpe hydropiſis: nimius labor inflammationem, ariditatem, diſſolutionem membrorum, luxationem, acrimonias, corroſiones, exercitio ergo inter vtrumq; vitium medio vtendum. Nec niſi eo, quo omnia membra ſimul laborant, & roborantur, ſicut ludus pilæ & armorum, nam curſus crura tantum roborat, ferraria ars brachia, & aliæ aliud. Quæ autem membra exercitio vacant trahunt ad ſe aliorum morbos. Sed nunquam Corpus ſine ingenio exercebis & ne fias præda hæreſiarcharum, & Sophiſtarum & Empiricorum medicorum: nec animam ſine corpore, ne ſis prę̨da medicorum & athletarum & armatorum. Tandem victoria ſpiritus ſuper corpus vitam ſeruat diutinam; propiereaque temperati moribus antiqui monachi modico contenti cibo digeſtioni apto, paſſionibus vehementibus liberi vitam vixere diuturnam.

CAPVT. IX.

In Cadaueribus ſenſum reperiri, & de putredine.

PAſſim ad manifeſtationem falſitatis vulgaris argumēti deuenimus; quo putant nequaquā omnia ſentire: cū mortua corpora propterea mortua dicantur, ꝙ ſenſus penitus priuata ſūt, quādoquidē videmus viui qualitates in mortuo vel exigas remanere. Quoniā vero id per noſſe dogmati noſtro toti neceſſariū eſt veniā ad demonſtrationes

tiones; primo tamē aduertentes, mortem animalium solo abscessu fieri spiritus, qui habitat in capite, intercurrit per neruosum genus, & sensum motumque exquisitum toti præstat animali, & quamuis non destruatur Corpus, sed integrum remaneat, vt in suffocationibus patuit, nihilominus moritur animal. At mors rerum simplicium est mutatio in aliud Ens, sicut spiritus in aerē, aqua in terram, aut ignem, quoniam similaria sunt & vniformia, iccirco sola mutationem formæ alienantur à proprio esse. Animalia vero multiformia sunt & composita, solaque separationem desinunt esse. Igitur spiritus in aere sentit postea sensu quidem aereo, amittitque memoriam corporis in quo fuit interclusus, quoniam magnæ mutationis passio aufert passiones motionesque antecedentes, & ipsa est fluuius lethæus. Corpus autem remanet cum sensu proprio obtuso, naturæ ipsius conueniente; sique spiritus in neruis relinquitur, sentit adhuc, vt palam fit in caudis anguillarum & lacertorum. Quæ ideo postremò moriuntur sicut & cor, quia vasa spiritus augusta sunt nec facile permittunt illi exitum; pariter cum lanii decoriant boues, quibusdam in partibus caro tremit & mouetur & contrahitur manifesto sensu interfecti quoq; homines in conspectu mox interfectoris, sanguinem emittunt & feruent irà, vel timore sentientes per affectum aeris communem adesse odiosum hostem. Et hoc indicio vtuntur legisperiti, ad agnoscendum homicidam. Quidam Nucerinus occidit hominem & obruit humo; posítusque est in carcerem aliam ob causam, post 20. dies

plu-

pluuię illuuio cadauer detexit, detulitque vſque in plateam ciuitatis vbi erant carceres. Cumque cadauer inſpectaret proximus de feneſtra interfector, cepit ebullire cadauer, & ſanguinem mittere ex vulneribus non ſine terrore illius conſcii ſceleris. Quo abeunte ebullitio ceſſauit, & redeunte rediit. Ac ille homo ſeorſum confeſſus eſt mihi hoc poſt 29. annos. Quapropter remanet affectus non modo in exhalante ſpiritu, ſed etiam in corpulentia, in qua ſanguis eſt, & tenuitas: Sic & nos inimicum obuiam habentes, aut ebullimus ira, aut tremimus metu. At cum corpus diſſoluitur penitus in ſubſtantiam alteram, amittit illum ſentiendi modum, aliumque ſortitur. Præterea generantur vermes in cadauere: quorum ſensus ex nihilo manare potis non eſt, nec ex materiæ potentia, vel ſinu, quæ ſuſcipit duntaxat & non dat, ſicut in 2. lib. oſtendimus. Ergo inerat cadaueri ſenſus, calorque nobis occultus, qui natura actiuus cũ ſit, nunquã agere ceſſat, aut obliuiſcitur, propereaque creſci & liquefacit, & attenuat molem, & fœtere facit: fœtor enim craſſus eſt, calidusque nimis vapor qui ſpiritus noſtri tenuitatem grauat, & vires exuperat, alienatque à ſymmetria ſua. Iccircoque diſplicet nobis: non autem brutis illis, quibus ſpiritus ineſt calidior, craſſiorque. Qua de re, quod alteri eſt fœtor, alteri odor eſt. Dum ergo agitatur calor & ex portione viſcoſa tenuem ſegregare non valet, ingenerat ſpiritum, & fit vermis, vel aliud animal cui magis cognata eſt temperies illius caloris, & illius ſic effictæ molis. Præterea in cadaueribus conſpiciuntur vn-

gues, & capilli crescere: Humor enim caloris innati reliquiis continuo agentis incalescit, forasque effluit, nutritque portiones extremas, præsertim ipsi excrementitio similes. At temporis mora exhalat attenuatus, remanetque cadauer siccum, cum solo sensu obtusissimo ossium, donec transmutetur in terram, aliudue in corpus. At nutritionem absque sensu fieri non posse iam dudum ostendimus. Sal quidem à putredine seruat, aliaque aromatica, quoniam exhalare faciunt calorem quam primum: reliquaque moles remanet sicca, duraque illius abscessu in tenuitate: ex quo intelligimus calorem debilem plus valere ad putrefaciendum; eo quod nequit exhalare cum attenuata mole, emollitaque sed ea vtitur ad disponendum cæteras duriores, ad relaxationem, ad emollitionem & ad euaporationem: ita quod vna omnes putrescunt. Non enim aliud putrefactio est, quam relaxatio partium solidarum & euaporatio mollium, acta simul à calore blando, qui in eis augetur & exire non potest. Non ergo est amissio caloris natiui, vt Arist. opinatur, sed augmentum. A quo suboritur tandem amissio ex viribus nactis ad exhalandum, cum fuerit à se paulatim auctus aut à calore externo adiuuante. Porrò cum S. August. de cur. pro mort. affirmat nullum inesse cadaueribus sensum, intelligitur de sensu humano, & viui spiritus, & animæ, quam gentiles etiam ad comedendum in sepultura redire, vel oberrare putabant, vnde epulas sepulcretis adponebant: Non autem de sensu obtuso materiali & communi, quam ipse quo-

que

que in aere agnouit, vt dictum est: quamuis huic physicæ operam philosophicam minime dederit.

CAPVT. X.

In rebus diu consumptis remanere sensum antecedentem, & recentem; exprimenta mirifica ad magiam.

AT quidem non obtusum modo sensum, quam in cadaueribus remanere narrauimus, experimur, sed etiam passiones affectusq; proprios & peculiares sentientis naturæ. Vnde magia negotiationem nacta est multam. Profectò si tympanum conficies ex lupina pelle, aliudq; tympanum ex pelle agni vel pecudis, illiusq; magis, quæ à lupo vim aut terrorem pertulit; videbis dum simul pulsaueris tympanum lupinum, frangi ac disrumpi ouinum. Euidens indicium, quod passio consueta in rebus sopita excitatur, ac renouatur reminiscentia quadam, propter quod pellis contrahitur, patiturque sicut & nos inimicum obuiam habentes declinamus, siq; nominetur is, à quo timemus valde; timemus, & comæ eriguntur refugientis spiritus abscessu pelle constipata, & quando dæmon nominatur timidi quoque præsertim pueri expauescunt & crines stant, quoniam metum adpræhendunt illis incuti consuetum. Porrò eadem res alios lætitia afficit, qui ex ea be-

ne ſperant, alios vero timore, qui male. Timent Turcæ in triremi à Christianis impetita; at mancipia lætantur. Illi enim mortem, hi vero libertatem præſentiſcunt. Nec infortunium cupiam imminet quod non præſentiatur in ſpontanea quadam laſſitudine, aut in diffidentia, aut pauore occulto: aut à vate per veritatem, vel per iocum. Amicus cui per archibugium inſtabat mors, dixit negotiando in via, animo attacto: num quis ne nunc impetat archibugio? & dum conuertitur retrorſum pila ignita tranſiluit & bombus à latrone? & quid nemini hæc nota non ſunt. Quoniam aer, in quo fit paſſio inſtans adeſt, ſenſus nobiſque communicat. Quapropter redeuntes, palam eſſe dicimus ita remanere affectum in pelle ouis à lupo quid paſſæ, ac deinde tympanizando excitari, ſicuti nauſea ſpectanti cibum, quam alias euomuit. Iccirco quidam dux Bohemus moriens præcepit ex propria pelle tympanum fieri, quo terreantur hoſtes aſſueti ab eo timere in bello. Credo etiam tympana lupina equos fugare poſſe; & ex pelle Draconis Elephantes. Nam ſi conficias chordas ex inteſtinis vulpis pulſando eas in lyra, fugiunt gallinæ: & ex lupinis, fugit ouis, & ex neruis viperæ abſterrentur mulieres ab hac beſtia pauere ſolitæ, & contrariorum animalium chordæ in duobus inſtrumentis pulſatæ obſtrepunt & rumpuntur. Præterea ſi concordes Cytharas ad ſymphoniam quis vnus reddere velit, pulſando chordam, quam dicunt primam in altera cythara, tunc alterius cytharæ prima, ſi concordis eſt, hoc eſt eodem prorſus tenſa tractaque modo, mouetur ſponte nullo

nullo tangente, vtque id certo agnoſcas, ſuperponito illi paleam aut plumam aut chartulam, nam videbis reſilire, & excuti paleam, tum pulſas alteram conſimilem chordam, & tunc fidicen intelligit iam concordes eſſe ambas, & vniſonas. Nec quidem excutitur ab aere agitato, qui violenter deinde moueat paleam. Nam ſi tabulas inter duas cytharas erigas, ne ventulus communicetur idem euenit. Præterea nec vnquam palea mouetur, licet nimis pulſes, antequam hæc, quam pulſas omnino reddita eſt illi, cui paleam ſuperpoſuiſti, vni ſona, eodem, tenſa modulo. Præterea ſi hoc motus efficeret abſque ſenſu, omnes aliæ chordæ mouerentur & ſuperpoſitas excuterent feſtucas, quod quidem non faciunt; nec ſi cytharas propinques magis. Mouerentur quoque & magis chordæ minus tractæ, minuſque tenſæ, quæ molliores ſunt & flexibiliores. At vero nulla quidem mouetur niſi quæ eiuſdem eſt craſſitudinis, & tenſa in cythara æque prorſus, vt ſit vniſona. Hoc autem fateri cogit, ſimilem gaudere ſimili, & ſentire & conſentire ſimul per motum, non quidem tanquam violentum, ſed tanquam portitorem ſenſus & affectionis ſenſatæ ſymbolæque. Porro aiunt colubrum occiſum poſitumque ſub vmbra fraxini, ſibi natura inimici, adeo agitari donec recedat ab ea. Multaque alia ſunt experimenta ſenſus conſenſuſque in rebus, quæ nobis ſenſus expertes videntur. Si patiens lienis tumorem ipſe vel alius ſuo nomine, alterius animalis lienem camino ſuſpendat ad fumum, compertum eſt, quod dum exſiccatur ſuſpenſus lien, exiccatur & tumor

patientis & lien. Hoc diabolus non facit, quoniam intra noſtra viſcera non operatur, ſed patientis affectio pauorē ingenerat in proprio ſplene, qui contrahitur, ſtringitur, vomitque humorem compatiendo cum ſuo ſimili, & recipiendo per aeris communionem illius affectum. Aſt hoc contingit, hac fide affectis magis, vt mox declarabimus. Singula membra ſenſum habent peculiarem, quo communicant in toto: iccirco metus jecori per aquam incuſſus mollitiem eidem affert. Vidi quoq; acuta ſecuri lienem incidi ſuperpoſita charta in loco lienis, & percutiendo contra ipſam nihil læſa charta, nec ventre: lien vero contremiſcebat, diffugiebat, ac per os & per aluū ſanguis fæculentus atrabilioſus mox exibat. Affirmāt multi curari vulnera medendo enſem, quo vulneratus eſt quiſpiam. Hoc non ſum expertus; ſed fieri poteſt, quod vulnus ſentiat affectum eius, qui nocuit, verſum ad auxilium dum medicatur, ſicque fiduciam arripiat ſpiritus in eius fibris, & ſpem auxilij, aut gaudium de vindicta, ſicque curetur, vt multa mox exempla ſuadebunt. Si ſensus magnetis vſque ad polum extenditur, quis dubitet de ſenſu cæterorū rerum in aere communicātium. At quoniam ſuperſtitioſa plebs, quæ rerum cauſas non intelligit, falſa admiſcet multa, & dæmon ad decipiendum ingeritur, perpetuo ſacerdotes huiusmodi occultas artes perſecuti ſunt, modicumque ſcitur. Cæterum qui ſensum conſenſumque & diſſensum rerum norunt, Duce Deo perſcrutari & invenire non diffidant.

CAPVT.

CAPVT XI.

Non modò remanere ſenſum abſente aut conſumpto ſentiente, vnde deciditur: ſed etiam multiplicari & alia in ſe conuertere: comprobatur in morſu Appulæ Araneæ, & canis rabidi, aperiturque mirabilis quædam latens Magia, nulli hucuſque nota.

ISthæc autem omnia veritate comprobantur euidenti in morſibus aranearum Appullarum, & rabidorum canum. Naſcũtur eiuſmodi araneæ (quas Tarentini, tarantulas vulgo à loco nominant) ſub feruentiſſimo cælo æſtiuo: nucis magnitudinem adæquant plus minuſue: ſimiles cæteris araneis pedes habent, manus, figuramq; Colore croceo, viridi, rubro, nigro, pauonaceo & miſto ſparſę ſunt. Mordent ruſticos dum metunt aut triturant. Qui aliquo tempore paruo dolore, ſed quodam ardore in cicatrice afficiuntur. Deinde languent, obſtupeſcunt, & cadunt interdum ſemianimes, ſenſu motuque ex parte amiſſo: Inſuper vt furentes in motum aguntur, vbi viderint veſtem, aut quippiam eo colore coloratum, quo aranea, quæ momordit eos, inſequuntur auide hominem, aut beſtiam ſic coloratam. Sono gaudent, alij fidis, alij cytharę, alij Barbiti, alij pſalterij: Quisque ſuo: & ſono agitantur, ſaltant, vt in tripudiis, ſed furentius, nulli tamen nocentes. At ſi ceſſet ſonus cadunt languentes humi & quaſi exanimes, cupiuntque ſemper ſalta-

ſaltare ad ſonum; adeoque exſudant, quod laſſati decidunt, & conualeſcunt repetitis ſudoribus & laboribus eiuſmodi tripudij: Nihilominus poſt vbi conualuerint, cum vident alios commorſos ſaltare ad ſonum, ipſi quoque reuertuntur ad eandem affectionem, & ſaltant cum eis. Et ſingulis annis eodem in tempore, quo morſi fuerint, redeunt ad eandem paſſionem & tripudium, ſed non perpetuo. At dicunt ruſtici, donec ſupervixerit Tarantula, punctum ab ea reiterare annuas ſaltationes. Dicunt philoſophi vulgares conterranei, nihil ruſticos lædi, ſed ex ignauia & dolo ſic ſimulare. Alii dicunt ſecretam eſſe vim nulli notam. Equidem haut credam eiuſmodi pauperculos cupere pecuniam anno quolibet per ſimulationem fidicinibus, & cytharędis ſoluere fruſtra. Nec quia ignoratur cauſa, ſenſus tot confirmatus ſeculis abnegandus eſt. Quapropter inquam eiuſmodi Tarantulam peracutiſſimo calidiſſimoque veneno donatum eſſe, ac prauiſſimæ qualitatis ad nos. Itaque dum mordet, modicus illò vapor & humor ardens, quam in plaga relinquit, augmẽtatur paulatim, quoniam eius ardor vehementior eſt, quam noſter in particula illa plagę; conuertitque humorem noſtrum in ſui conditionem: ac deinde ſpiritus noſtri illa afficiuntur paſſim, adeo quod omnes fere immutantur in ardorem inimicum; quoniam ex humoribus reficiuntur & nutriuntur; & iuxta humoris conditionem ipſi qualitatem ſortiuntur. Quoniam vero multa exhalatio æſtuoſa ſimilis Tarantulæ fit in corpore ſerpendo paſſim, ſpiritus ipſi amittunt ordinarios motus ſuſcipiuntque paſſio-

passionem illam vehementem, & fiunt similes spiritibus tarantulæ, sicuti paulo ante dicebamus vaporibus tetris inficí spiritum, fierique obscurum & sordidum, postea-que cupere sepulchreta, cadauera, & cloacas, quoniam simile ad simile fertur. Itaque amisso proprio essendi modo, ac in alium verso, quando videt spiritus colorem similem Tarantulæ, vnde ipse habet originem istam, currit ad illum tanquam ad similem, si iam penitus aut nimis propria temperies immutata est, in Tarantulæ temperiem: Sin minus, currit ad colorem illius sicut ad rem hostilem, diuinando ex intrinseca passione sua, se passum esse à re, quæ eiusmodi est coloris; neque enim discursu, sed sagacitate & natura hoc fit, vt in 2. lib. dictum est. Propterea autem prosternuntur & languent, quoniam calor & prauitas Tarantulæ iam vicit, quapropter ipsi victi spiritus nesciunt sicut ante corpus regere, nec possunt; nempe à vehementia alienati in tantam passionem nouam, ita quod obliuiscuntur, aut dediscunt quod fuerunt, & quod & quomodo operabantur. At sonum audientes gaudent illo, quoniam res omnis calida mobilis tenuisq; inuitatur à motu ad propriam operationem, qua seruatur. Nec omnes eod. oblectantur sono: Quoniam Tarantulæ variæ sunt, variosq; induunt affectus: & temperies hominum variæ varios affectus ab ead. re quoq; contrahunt. Delectantur autem, aut quia venenum ipsum est illius soni amicum, cum sit similiter tenue ac mobile; aut quia spiritus natura mobilis adpetit sonum, quo ab illa passione infecta in aliam meliorē transfertur, sibiq;

conuenientiorem ; & quod per se facere non poterat, soni impellentis auxilio remediũ captat. Sanescũt vero quoniã spiritus prave affectus exhalat partim, prauusque humor per corpus sparsus, quo vterq; nutriebatur similiter praue, attenuatur, egrediturq; per trans spirationẽ, aut per sudorẽ solidum temperamentũ mundatur. Deinde probi exhibiti cibi in nouũ meliorem succũ fundũtur, & non conuertũtur in sui similitudinẽ à succo priori : hic enim iam debilitatus, est per sudorẽ imminutus, ergo & ineptus ad conuertendũ in se alimentum, cum iam exhalauerit, exsudaueritq; magna sui pars, & vehementia. Itaq; paulatim repetitis sudationibus liberatur morbo generatque spiritus puriores & blandiores diræ illius affectionis minus participes. Idem accidit in febribus, quæ sunt feruores spiritus contra prauum humorem intra vasa aggregatũ, aut iuxta ipsa, & cum spiritus partem illius humoris expulerit in sudorem & vaporem actam, imminuitur afflictio sequentis paroxismi. aut nõ mouetur eod. in tẽpore, sed tardius. Si vero spiritus parum pręualuit in primo pręlio, humor crescit, spiritumq; ad prælium prouocat paulo ante. Sed propinquior comparatio est inter hũc & venereũ morbũ: qui nimirum totũ similiter Temperamẽtum minutat. Ideoq; sudoribus oportet ipsum expellere & succos probos intus generare & emollire carnẽ & ossa & viscera, ac purgare continuo, donec omnis prauitas exhalet, sudet & excernatur, totaq; Temperies innouetur. Postquam videmus hominem complexione mutatum, pinguescere magis, quoniam ad pueritiam corpus redactum est. Hac

ratione

ratione ars reiuuenescendi inueniri potest. Nam aquilæ & cerui serpentibus venenosis pasti, & ab illis commorsi, post longum cursum sudoremque immerguntur aquis tepentibus & in aquas exit venenum iam exsudans; ipsorumque carnes molliuntur; & viscera, redduntur que aptiora ad nutrimentum primæ ætatis. Vehementia enim veneni apta est in spongiam omnem duritiem intermutare. Magia id imitatur in theriaca & purgationibus secretis, & vnctionibus exterioribus. Ad rem reuersi, dicimus, quod quando postea vident quempiam à morsu affectũ, expergiscitur in eis eadẽ passio in spiritus sopitis motionibus, redeũtq; ad furorẽ: Sic quãdo nauseã in mari passi sumus, reminiscẽtes postea ex visione maris aut nauigii in eandẽ ferimur nauseã. Memoria enim est sopitus quidam motus remanẽs, quasi vetus cicatrix: spiritusq; patitur secundum illum quoties aliunde reprę̃sẽtatur. Iccirco si ridere alios conspicimus: ridemus & ipsi sæpe nescientes propter quid: Si plorare ploramus, & mortẽ amici statim recordamur alios mori videntes; omnisque passio memoriam reuocat. Tempus quoque atq; locus apti sunt memoriam reficere: Iccirco eodem in tempore anni patiuntur. Sicuti nobis quocunque die aut tempore, quid mali ingentis aut lætitiæ accidit, cum reuertitur, renouat passionem dolorificam aut lætam. Et quidam amicus, assuetus per pietatem tergum verberare funiculis, & stimulis ferreis in hebdomade sancta, quotannis pruritum ibidem patitur & ampullas, ita, vt si se non verberet, in infirmitatem incurrat. Natu-

 ra quo-

ra quoque eandem ſeruat memoriam, quoniam eiſdem in temporibus quotannis renouat poma, ceraſa, vuas, ventos, pluuias & in Rep. feſtiuitates & funeralia repetere natura noſtra nos docuit. Et magus ſi hoc percipit, ſcit quando ex voto opificium ſuccedet.

Fieri quoque poteſt, vt paſſio reuertatur quamdiu Tarantula viuit, fons cauſaque damni. Quoniam viuente cauſa effectus viuidior eſt, quamvis abſens, ex natura, & aeris communione, & mundi conſenſu. Eadem enim influentia quæ opitulatur illi, opitulatur & iſti, & moriente cauſa effectus ruit, aut malis premitur magnis. Quoniam influxus inimicus interficiens cauſam, eſt quoque effectui contrarius, loquor communi ratione. Noui enim particulari ratione ob circumſtantias hoc falſum eſſe. Nam mortuo patre, non moritur filius, eo quod robuſtior eſt iam patre ex noua in ipſo virtute aucta perfectus. At ego expertus ſum, quotieſcunque amicus quid aduerſi patitur, amicos conſimiliter pati licet abſentes: Sic & in bonis communicare vidi: Amicitia enim ex ſimilitudine oritur: & quæ cauſæ rem quampiam ſeruant, ſeruant & illius ſimiles. Hoc autem nemini non perſuadeat, vir Neapolitanus, cui amputatus fuerat naſus, emit mancipium permittendo illi libertatem ſi ſineret naſum refici ſibi ex carne brachij illius ſecundum Magiam Tropienſium, quæ in 40. diebus hoc opus explet. Refectus eſt naſus, liberatus eſt ſeruus, ſed poſt tres annos mortuus eſt morbo conſueto, & ſimul particula naſi cæpit languere, & mortua eſt & computruit eodem tempore. &

re & ordine, quo seruus. Quærit à me amicus cuiusnam anima viuebat nasi particula, servine an Domini? Si Domini, quare mortua est, mortuo seruo? si serui quare viuebat ab eo separatim? cum quæcunque recisa membra intereant? Præterea quare surculus insertus non moritur, mortua arbore vnde reciditur, & quare filius non moritur mortuo patre, cuius est semen? Respondeo quod secundum animam à Deo immissam viuebat anima heri, quæ est in toto, quod viuificatur in suo subiecto. Non enim particula nasi erat segregata sicut vermis in ventriculo, sed coalita toti. Sed de hac non est quæstio, quandoquidem idem euenisset inter cætera animalia, de altrice & sensitiua est sermo. Dicimus ergo ad vniuscuiusque rei constitutionē concurrere totam rerū vniuersitatē, & hermoniā omniaq; certo ordine currere, qui præteriri nequaquā potest: & vitas cunctis rebus à Deo statutas omne, & simul à consensu omnium causarum secundarum, & rerum quæ in virtute primæ sunt & operantur. Quapropter fatendū est vitam illius particulæ dependere à prima constitutione quam habuit in suo toto, contractam ex tota rerum vniuersitate. Sed quia à suo toto seiuncta erat, quoad radicalem substantiam pertinuisse ad vitam serui, quo vero ad conseruationem nutrimentalem ad vitam heri. Sicut funiculus lucernæ habet substantiam à gossipio, & nutrimentum ab oleo & viuit vita lucernæ & gossipij; Et ramulus insertus de pomo in pyro, viuit vita pomi radicali & pyri nutrimentali. Quapropter si deficit nutrimentum moritur, si substantia nutrita etiam

moritur. Cum ergo cælum & vniuersitas rerum terminassent vitã serui nutu Dei, necesse erat particulã ab eo abstractam simul commori, quoniam causæ fauẽtes & aduersantes cõmunes erant illis. Et quidem mortua est substantia radicalis, ergo frustra accurrit nutrimentũ cui res nutribilis defecerat. At in plantarum insertione non forte similiter euenit, quoniam ramulus desertus aptus est pro se aliquid esse & fieri. Videmus namq; plantarũ ramos humi plãtatos germinare, & fieri nouas arbores. Similiter & semen aptum est fieri animal, & nouo addito nutrimẽto augeri totum in multas partes, quapropter nõ seruant radicalem substantiã, sed in rem aliã mutantur & mutãt, & augentur; Particula vero nasi non excessit primam quantitatem, nec ex ea aliquid per se fieri natum erat, sed tãtum poterat cum alio nutriri ergo perdita substantia primæ constitutionis, ipsam perdi oportuit, cum quia aliud facta non erat, vt surculus & semen, nec nouã virtutem & esse acquisiuit, nec in rem nouam per se existentem transiuit; sed alteri adhæsit : tum quia per se aliquid esse & fieri apta non erat, sicut planta & semen, & periit cum suo toto, quæ esse totum aut fieri apta non fuit. Viuebat autem extra totum , quia consimile nutrimentum nacta erat. Substantia ergo basilaris nunquam prorsus mutatur, & sic venenum viuit viuente Tarantula. Qui autem mordentur à cane, vel feli rabidis, molestiam vix sentiunt vsque ad 40. diem. De hinc languent, & latrãt vt canes, aut feles; mordentque alios homines, sicuti ipsi morsi fuerunt. In aquam claram introspicere abominantur & fugiunt,

fugiunt, tandem quasi canes aut feles vociferantur rabidoque furore pereunt; & emittunt ex genitalibus semen instar catulorū canis, aut felis, & tandē in canes trāsformantur, licet non in figura exteriori & misere pereunt latrando, & imaginando se esse canes. Vnde palam fit, ardentem spiritū humoremq; in vulnere à cane derelictum passim augeri, & temperamentū vincere, sicut modicum coagulū lac multum; Inq; seipsum cōuertit. Quapropter spiritus adeo afficitur, quod obliuiscitur esse humanus, imaginaturq; esse caninus. Motiones enim passionesq; caninę in eo præualent, imaginātemq; vim caninā faciunt. Sicut furiosus quidā se esse Papā credebat. Et veluti modicum semen frumenti terrā multā mutat in frumentum, sic caninus ille spiritus modicus operatur vehementia sua immutando temperiem sensumq; in se. Ita q̄ patiens credit se esse canem, & iam canis est intrinsecus nō autem in figura: nam sicuti mutatur in corpore canis cibus & sanguis in spiritum caninum: ita & in corpore nostro, dum caninum semē sic potens est. Mens autem à Deo nobis indita patitur eadē passione & credulitate, quia est involuta spiritu patiente, & credente se canem esse.

Quod si propriam operationē haberet, spiritum corrigeret vt videas nō posse sustineri eius immortalitatem, nisi mortalis spiritus hę passiones agnoscātur. Introspicere aquā reluctātur quoniā vident in aqua propriā figurā humanā & nō caninā, quam vellent. Aut forte si prorsus caninus non est factus spiritus, putat se videre in aqua caninā figurā inimicā, causam suæ passionis, refugitq;. Hoc a.

agnosci

agnoſci poſſet ex amore vel odio, quo per ſequuntur canes. Nam transformati amant, affecti vero oderunt. Ex parua delineatione vident praue imaginantes quicquid in animo obuerſatur vt dictum eſt, in lib. 2. Multi quidẽ ægritudine dira mutati credunt ſe eſſe gallos, aut vrnas: vidi etiam iuuenem, qui cum ſanus eſſet omnino, nihilominus à calore æſtiuo infeſtatus in ſudores liqueſcens cogitatione dixit, ita eſſe pepones putreſcentes & ita vehementer id imaginatus eſt, quod in ſequente paſſione omnino credidit, ſe eſſe peponem putridum, & ſic affirmabat prorſus. Hoc euenit ex magna imbecillitate exilis ſpiritus: qui ordinariis non poteſt moueri motibus ad ſuam paſſionem conſiderandam, ſed, paſſionem propriam penſiculando, vt primum in mentem venit quippiam ſimile ſuo paſſioni; quoniam alias illam rem nouit, imaginatur ſe eſſe illud. Hoc autem in ſomno contingit magis, quando intumeſcentibus teſticulis communicatur motio ipſorum vſque ad caput. Spiritus autem putat ſubitò extrinsece futuitionem exerceri quoniam ipſe nõ eſt in ſenſoriis oculorum, & aurium ad videndum & cuius imago mulieris primum in eo expergiſcitur per motionem illi conuenientem aut procedentem cogitationem, illam ſubagitare ſe imaginatur; & ſæpe matrem, ac mox ait, peccatum eſt hoc, quoniam ſimul in eo cogitatio peccati cum matre mouetur. Videturq; ſibi cogi illud committere ſcelus, propterea quod calorem genitalis corrigere non valet, quoniam non intelligit, qua ratione vectandum eſt corpus fugiendumque, cum hoc non niſi

nisi in sensoriis facere consueuerit, excitantur quoque in eo similitudines variæ, quas vt res suscipit, vt consueuit. Sic & languens multa videt vana quæ vera iudicat, quia spiritus exilis non potest discurrere, & inquirere, num vera sint, præsenti passione occupatus & victus; sic ex delineatione modica se in muro draconem putat videre ob exilitatem; Econtra ob robur alij, nec quod vident, credunt, quoniam non potest proprium motum impressione magna susceptum dimittere, vt moueatur alienis. Potentius enim non admittit debilius, sed econtra. Et huiusmodi genus hominum non mutat opinionem absque magna euidentia melioris, impressionem faciente multam in sensu. Rabidi autem vehementi motu præoccupati non discurrunt vt dictum est. Generant quidam catulos, quoniam caninus factus est spiritus ipsorum, ergo ex semine canes format; sicut semē hominis in vtero format hominem, quoniam eius spiritus retinet in se ideam genitoris, & veluti nutriebat & viuificabat & sentiebat & operabatur in genitore, sic agit & operatur in vtero, ergo & similem genitori fabricatur. Sic etiam spiritus caninus operatur quod & sicut, in cane operabatur, & nutrit & generat, & latrat & omnia agit iuxta ideam suam. Granum frumenti de terra sibi dissimilima frumentum facit; quoniam adepto vigore agit quod & sicut agebat in frumento innata vis illius, & sicut fecerat herbam spicam & grana, ita nunc facit in terra & quocunque idea transfertur, ibi simile producit, & gallinæ ouum sub fimo, & sub columba, facit gallinam cuius ideam habet;

sic spiritus caninus conuertit alienũm in caninum, & deinde canes generat. Mulier prægnans recocti nimio affecta adpetitu, tangit sibi vultum, nasciturque recocti similitudo in vultu fœtus; quoniam communis est adpetitus vtrisque; at in carne mulieris duriuscula non exprimitur imago cupitæ rei, sed in tenellulo fœtu spiritus adpetens affectus eiusmodi imagine, quoniam sicut affectus est ita agit, eam proinde agendo producit. Producere enim & agere est similitudinem suam effundere. Sæpe mõstra & tetra mancipia candidæ formosæque mulieres pepererunt sola imaginatione prȩeunte vehementi: Tametsi soleat alias ex seminis vitio, aut menstrui infectione, aut superfluitate, vel defectu materiæ, aut vis actiuæ, temperari & formari fœtus temperie formaque monstri aut bestiæ, præsertim cum stellæ calore consimili illi temperiei fauerint, vt mox dicemus. At canes & feles quando rabie non aguntur, si momorderint, non inducunt iam dictas passiones. Quoniam temperies hominis exuperat modicum humorem, quem in vulnere relinquunt, cum non sit ita vehemens, quod nostrum vincere & immutare valeat; sic & semen masculi filios facit similes masculo, quando robustius est semine muliebri; quando autẽ muliebre potentius est, mulieribus nati eduntur similes licet masculi. Granumque in terra apta sibi & facile vincibili facit frumentũ: in alia vero lolium, quoniam in huius temperiem ipsum mutatur. Vinum vincit nostrum spiritum, inebriat & calefacit; aqua vero vincitur à nostro spiritu, calefit & immutatur, & in omni-

omnibus hæc doctrina cõprobatur. Credam corium canis rabidi, & Tarantulam mortuam super plagis ab eis inflictis adposita posse ad se venenum trahere, ea ratione amicitiæ, quam cum ipsis habent, & odii nobiscum venena ipsorum. Quas ob res qui sciret ex auro spiritalem vehementiam educere, qualis est in cane rabido, & non ordinariam, qualis in sano, possent eius mistione alia metalla in aurum conuertere. Potest habere aurum eiusmodi virtutem sopitam in densitate, (vt patet in magnete, & in silice ignem continente) & per ignem excitari, roborari & vehementia donari; sicuti ęstiui ardor solis ipsam in cane excitat; & naturaliter dat Tarantulæ. At nescio num aurum spiritus nobilis expers, fieri tale possit, & non exhalare, & verti aliud in Ens.

CAPVT XII.

In lege lepræ Moysen docere sensum affectumque communicari & multiplicari in res dißimilimas & distantes, consensumque comprobare.

TAndem sapientissimus Moyses docet, nòn modo animal animali proprias communicare passiones & contagia, sed rebus quoque, quas insensatissimas vulgus existimat. Ex quo intelliges, quod retulimus de medicamine ensis & lienis non omnino à veritate aberrare. Nam & huius experientiam vidimus. Dicit

igitur in Leuitico, lepram ab homine in hominem contagione trãsire & in animalia. Deinde vero in vestimenta & in parietes domus consimili serpendo modo. Dat legem, si apparuerit lepræ macula in homine, separetur septem dies, & quando macula adparet humilior carne reliqua, & quando serpit post primam probationem iubet dies 40. extra castra manere & curari oportunis remediis: ac deinde sacerdotis iudicio supponi, an recte curatus sit; qui hoc quibusdam indiciis in carne & pustulis ex colore & plagæ cicatrice agnoscebat. Eadem ratione iubet, si in veste adparuerit plaga lepræ separandam esse, ac deinde pluries lauari; sique macula staret, amputari à reliqua veste, si vero serpat cõburi; quoniam volatilis (ait) lepra est. Idem de arculis & pannis absconditis docet. Tandem ait, si apparuerit plaga lepræ in parietibus domus quæ sit lucens & humilior reliquo pariete, abradendum esse locum plagæ & lauandum & habitatores discedente à domo donec probetur ad sacerdotis iudicium. At si postea redeuntes viderint maculã serpere sæpius, demoliri iubet domum & comburi, quoniam lepra est volatilis & vaga & pulueres illius & lapides extra ciuitatem proiici ad sacerdotis Imperium. Ex quo declarat, vestibus inesse sensum passiuum, qualis homini in partibus sui stupidius sentientibus; sic etiam parietibus: Hæc quidem morbi multiplicatio & contagium non fieret consimili modo in illis, vt in nobis, nisi consimiliter paterentur. Nec macula & plaga multiplicabilis, volatilisque in ipsis fieret, sed vapor duntaxat in eis fieret & inhæreret, qui ad

ignis

ignis conspectum euanesceret, & sanaretur. Nec Moyses hoc ex Dei ore docuisset, nisi euenire isthæc contagia ibi consueuissent. Nec mirum si nostris domibus non fiunt, quoniam procul ab æstu solis & ab illa sumus vehementi temperie. Nec enim lepra nisi mitis & rarò apud nos extat. Sed in Ægypto tunc temporis dira fuit, sicut pestis apud nos, quod & scriptores profani testantur. Hoc autem dixi ad minus credentes. Præterea experientia docet, domum, quæ non habitatur ab hominibus, quamuis bene consolidata & ornata sit tota, munitaque citius senescere & corruere quam domus malè concinnata, & exiliter munita, sed habitata. Homo enim est causa eius efficiens, & idealis & finalis. Effectus autem omnis præsentia suæ causæ viuificatur & entificatur magis. Ac veluti corpus hominis à spiritu inhabitatum viuit, & spiritu abeunte, remanet cadauer mortuum: Sic domus habitatore viuificatur & sine ipso remanet ipsa cadauer. Præterquam quod nascuntur herbæ, puluere necatur, madefit, vermiculis scatet, impletur muribus, nõ secus ac cadauer, cui crescunt pili & vngues, puluere obruitur, madefit, vermibus scatet, muribus perforatur. Credo etiam lepram ac rabiem plantis communicari. At parietibus rabiẽ non intelligo: Carent enim spiritu soluto in quo rabies primo residet, nõ tantũ soliditate, subiecto nimirum lepræ, quale os & caro pestes & contagia communicari aquis & aeri, vestibus & cunctis visualibus rebus palam est. Eademque ratione remora nauim stupefacere potest; vt in l.3. dictum est.

CAPVT XIII.

Vniuersales Canones ad inueniendum introductionem & immutationem affectuum.

TOt experimentis, rationibusque compertum est remanere passionem & sensum propriæ originis non modo in semine, sed etiam in vapore & humore & neruositate, omnique in re coniuncta; & tangentem rem, nisi potentior fuerit res quæ tangitur, multiplicari, crescere & in se attactam conuertere. Vnde Magus doctrinam elicere queat, inducendi quamlibet affectionem atque sanandi: Sicut humi seminantur & euelluntur semina. Contrarium expellit contrarium, magis autem si applicetur interius quam exterius, simile educit simile, magis quidem adplicatum deforis, quam intrinsecus. Simul commixta duplicem pariunt effectum, vel dupliciter aut vtroque modo operari possunt. Qui potest capere capiat.

Quoniam summum bonum est conseruatio, summumq; malum destructio, illa res plus voluptatis, lætitię, amoris, spei, fidei ingenerat, quæ conseruat magis aut disponit ad conseruationem, vel ipsam ostendit. Illa autē plus doloris, odij, mœroris, diffidentię, incredulitatis, quę magis destruit, aut conseruationem impedit. Nam (vt melius dicam) quæ disponit ad conseruationem aut ad destructionem, secundum habet gradum in introdu-

ctione

ctione affectuum prædictorum. Res conſeruatur aut in ſe, aut in prole ſimili ſibi, aut in opinione, fama & honore. Maximam ergo poteſtatem habent exhilarandi hominem & paſſiones lætas inducendi, cibus, potus, habitatio, aer, libertas, dominatus, diuitiæ, ſecuritas, quæ nimirum hominem in ſeipſo conſeruant: adde lucem, ſonos Muſicos, ſcientiam, robur, & quæcunque ſpiritui ſunt conſeruatiua & ſimilia. Oppoſita his dolorifica ſunt, quoniam deſtructiua. Secundo loco potentiam hilariter afficiendi habent, formoſa mulier, iuuentus, venuſtas, vigor fæmineus, & denique filij, & omnia Entia generationem concernentia. Et hæc mutant animum in lætitiam, confidentiam, robur, venuſtatem, facetias, amorem; Contraria vero in odii tantum? Quod ſi quis impedit equo, aut colubro actum venereum, inſiliunt viribus immenſis, nunquam in eis viſis, ad vindictam. Tertio Reſpub. dignitas, ſtatuæ, libri, laudes populares, Hiſtorici, Poetæ, potentiſſimi ſunt ad ingenerandam lætitiam, fiduciam, amorem &c. Contraria autem contrarios effectus. Verum enim verò promiſſio vitæ æternæ in cælo poſt mortem indit probe credentibus quemcunq; magnum, nobilem, charitate ſapidum affectũ, omniſq; mali contemptum; quin & omnis boni, quoniã cõparatum illi, nullum eſt. Magia vulgaris ad ſeminandum odium, vel amorem inter homines cunctis eſt nota: oſtendẽdo alteri quod alter impediat directè, vel indirectè per ſe aut per accidens, diſponendo vel efficiendo rem quampiam, aut modum prædictarum conſeruationum

tionum & destructionum. Insuper existimat homo seruari se rebus quandoque noxiis, eo quod suo sunt humori & spiritui similes. Sicut placet atrobilioso obscuritas, affecto Tarantula eius color, febricitanti aqua; ignoranti ineptiæ; Libidinoso Venus præpostera. Iccirco his cunctis tanquam ægris inducitur passio quam cupit Magus eorum plaudendo moribus; aut obliuione procurata. Et propinando malum tanquam bonum & bonum tanquam malum; si aut sanescere illos cupis, oportet temperiem spiritus immutare; hoc est tenuitatem, lucem, mobilitatem, calorem, vt dictum est. Maximè Magus Legislator esse debet, vt iubeat res, quæ prosint placeantque omnibus, & paucis repugnantibus vt solet, persuadeat esse vtiles necessariasque cælitus & humanitus: Oratores ac Poetę secundè Magia indigent; qui affectus immutant, sed ad propriam laudem vel vtilitatem torquent non sine impietate. Cum enim sint Legis instrumentum contra legem populos docent. Præstantissimus est, qui vtile & commodum miscet. Sique addas physicam & Astrologiam, quæ certis rebus & temporibus mouent & mutant, perfectus es.

Capvt.

CAPVT. XIV.

Canones, quibus animalia, plantæ & mineralia ad magicum vſum adplicantur.

NVnc ergo generatim proponere liceat, animalia, plantas ac mineralia propterea quod proprias paſſiones nobis communicant, ingredi omnia magiæ vſum. Itaq; animalia ſomnolenta ſicut glires & taxi vim habere inducendi ſomnum, ſi adplicentur, magis autem ſi comedantur; præſertim cerebrum, ac cor ipſorum quibus immanet vis ſpiritualis, eò quod ſpiritus ſedes ſunt; quapropter eam nobis affectionem conciliant, quam habent, cum iam compertum ſit in eis retineri etſi non vehementem, ſicut in humore rabidi canis & Tarantulæ, ſaltem taliter, quod continuata manducatione ad ſui ingenium trahat. Animalia vigilantia, ſicut grus, noctua, gallus, canis, vigilantiam indere, ſi geſtentur continuo, vel comedentur viſcera, ſicut Iaſpis ſymbolo ſanguinis cohibet fluxum: & inſpiratio & tranſpiratio & auiditas hominis erga affectum quæſitum, communicant afficientium rerum vim. Igitur qui carnibus leonum & vrſorum & Luporum, magis autem viſceribus veſcuntur, fiunt audaces, ſtrenuique; hinc oſſium medulla laudatur. Homerus canit; Achillem ex his nutritum euaſiſſe audaciſſimum, & robuſtiſſimum Græcorum. Idem Virgilius de Camilla. Econtra animalia timida, ſicut lepus, ceruus, hominem

Ss efficere

afficere timidum fugacemque. Astuta vero vt vulpes, coruus, apis, simia, hiena, polypus, astutos; stolida, sicut asinus, phasianus, gallina ignorantes. Quæ noctu loquũtur, vt luscinia, gallus, bubo, domientes loqui. Memoriæ expertia, vt struthio, musca, Ostrea, obesse memoriæ; Sic de cæteris iudicabis, quod proprias inferunt passiones & sicut calida calefaciunt, frigida frigefaciunt, humida humectant, sicca exsiccant, vel sui mistione, ita passiones alias communicare. Ergo senescentia senescere faciunt, iuuenia iuuenescere, venenosa venenescere, crudelia immitescere, rabida rabire. Præterea arbitror animalium partes humanis consimilibus partibus conuenire, & prodesse vel obesse. Itaque ad roborandos neruos humanos portionem neruosam animalium maceratam contritamque valere: ad ossa vero medullas ossium: ad carnes, carnes, ad iecur, iecora, ad splenẽ splenes, sed quia augeri lienem & vasa immunda obest nobis, iccirco ad nocendum lieni, & fouendam atram bilem, lien animalium valet, ad felleam vesicam ipsorum fel; & quidem ad augendos humores, qui excrementa sanguinis sunt conferunt vasa ipsorum & humores consimiles : Sanguis quoque ad sanguinem sed iuuenis & consimilis animalis ; alioquin facile transit in spiritus nutrimentum prauum. Potest quoque Magia inter homines producere affectiones odii, amoris, fiduciæ, fastidij vtendo animalibus inimicis & amicis & adplicando. Quapropter ad lasciuum amorem augendum, aut imprimendum masculum palumbum mulieri, fœminam palumbam viro exhi-

exhibere in cibum confert multum. Præsertim si colūba vxor fuerit columbi: idem de passeribus cæterisque lasciuis animalibus, vt concilient amorem, sed repetitis vicibus. Ad pium amorem valet Pelicanus, aut ciconia, alteri matrem, alteri filium Ciconiæ præbendo. Ad odium alteri canis, alteri felis detur in cibum, omniaque mutuo sese odio prosequentia. Ad iram excitandam iracunda animalia, ad velocitatem velocia, ad pigritiam pigra, ad luxuriam luxuriosa. Sed quidem quando præualent passiones iam dictæ, exhibenda videntur magis, vt luxuriosa in Vere, & quando coeunt; & cum belligerant, subito præbenda videntur corda vtriusque personis duabus, quibus rixam aut odium mutuum procuras. Quando coturnices certãt duello, vt Neapoli cõsueuerunt, sunt ad rem. Similiter herbis & mineralibus vtemur. Namque non modo calefaciunt, lubricant, infrigidant, humectãt; sed dum has operantur actiones, inducunt iam dictas affectiones. Quapropter vaporosæ & viscosæ somniferæ sunt, vt oppium, lactuca; lentæ, & acuti saporis, & mõtanę vigiliam, procurãt vt sinapes. Aromaticæ, vires & solicitudinem. Acres salsęque luxuriam, acetosæ vel frigidæ castitatem. Nigræ & feculentæ atram bilem & mœrorem & somnia dira. Albæ acutæque lætitiam. Albæ corpulentæque plegma & pigritiam. Succiplenæ, rubręque sanguinem, vt cerasa & vua, ac proinde hilaritatem. Habent quoque symbolum cum partibus corporis humani, quibus etiã prosunt. Pulposę carnib. vt pyrũ,

frumentum, pepo. Neruosæ neruis, vt castaneæ, glandes, cardui; siccæ ossibus vt myrtus. Porta autem ex figura putat argumentandum, vt cucurbita capiti; sed melius, si addas calorem, colorem & consistentiam, vt rubræ & succulentę prosint sanguini: albæ duræque ossibus croceæ choleram augent, non expellunt, vt putant magi Empyrici, nisi per similitudinem attrahentem, vt dictum est. Vidi apud Neocastrum Citria & limones grandes, quorum alia formantur à natura instar manus hominis cum digitis, & brachiali prorsus, & planta; alia sicut cor, alia sicut veretrum cum præputio & testibus: alia sicut cunnus omnino, vt rideas ac mireris simul. Atque existimanda sunt prædictis membris per symbolum prodesse. At in mari Parthenopeo vidimus de genere imperfectorum piscium, quendam prorsus similem veretro humano. Et alium cunno muliebri. Ipsorum semina humano semini prodesse palam est; præcipue alba pinguiaque illi similia, vt nuclei pinearum & pistaciorum & oua. Quoniam vero inter plantas est amicitia, & inimicitia & mas & fœmina, eadem ratione qua de animalibus diximus, adplicari ad vsum possunt. Existimabimus insuper res omnes attractiuas ad amorem valere, sicuti magnes, cornu cerui trahentis colubros naso, succinum trahens paleam & caratoblepharon quem gestabant Ægyptiæ adpetentes maritum Quidam pilos & semen conficiunt misturis, vt fœmina in illis eorum passionem hauriat, & sensum, & auiditatem. Et quamuis hæc non attrahant plerumque & per se, applicata tamen

men affectum attrahendi habenti mixtionem, & vires addunt. Econtra res expulsiuę ac fætidæ conciliant odium, ſicut ſtercus amaſiæ, menſtruum, ſputum, crepitus, & quando res vna non ſufficit, multæ ac multoties ſufficiunt. Addit Ouidius remedia contra amorem venationem & bellum & alia exercitia, quæ paſſionem validiorem indant, & hoc verum eſt. Iuſſit Moyſes ne coquas hædum in lacte matris ſuæ. Credo equidem, & vt charitatem etiam erga beſtias doceret; quo tenacius erga homines eam coleremus; Et quia remanet ſopitus in cadaueribus ſenſus, & alterius alter & proprio malo dolet, malamque coctionem efficiunt. Haut dubium quin ſi mortuus aſpis ab vmbra fraxini recedit, inter matrem & filium paſſio ingentior ſymbolumque remaneat. Poſſemus quoque operari, vt oculus Aquilæ viſum noſtrum acuat, aures lupi auditum, canis odoratus noſtrum iuuet, & ſane qui bene Philoſophatur, ex coloribus, ſaporibus, conſiſtentia, figuris, actionibus, vſibus, & proprietatibus rerum, inueniet arcana innumera ad quemcumque cupierit vſum.

Caput XV.

Ex oculis manare vim immutatiuam, & per consensum actiuam.

OCulus multa ostendit magica. Siquidem homine homini obuiam facto, pupilla contra pupillam, alterius lux vivacior hebetat demittitq; alterum vt sustinere intuitum nequeat, sæpeque quam ipse habet passionem indit patienti, vt amantes amorem, irati iracundiã, turbati mœrorem: Sed parum perseuerant, quoniam amouetur nec pergit mutuus intuitus aut passio aliunde nequaquam fouetur. Ferunt Regulum intuitu occidere, quoniam ardentes ac venenosi spiritus ab eo egrediuntur, quos inspiratione, & oculis inbibimus. Existimatur oculo fœcundare oua, vt & Testudo: Ego tamẽ credo anhelitu: at fascinum vim eius patefacit. Inspectantes enim attentione & affectu nimio tenellam arborem, aut infantulum, morte afficiunt. Qui aliquid admiratur erigit supercilia, vt oculi aperiantur, adeo quod intret res quã admiratur, possitque illam cognoscere, vel frui: & in ea apertione emittit foras spiritus multos auidos rei desideratæ, vel quam admiratur. Qui subitò communicantur tenellulæ rei per poros & simul affectus aer, ac proinde operantur sicut in generante, ea quidem ratione, qua rabidi canis venenum conuertere conatur nostras humores, spiritusque in se. Quapropter exuperati hebetatique spiritus

rus arbusculi aut infantis cedunt, nec opera vitæ exercere possunt. Ergo eo moriuntur. Id aniculę efficiunt magis, quibus obstructæ sunt purgationes menstruæ; ideoq; fœtidis abundant exhalationibus in ore, & oculis, itaque speculum inspectantes obnubilant maculantque: Frigidiusculum enim transpicuumque speculum colligit vaporem crassum sua frigiditate ac resistentia illum densando, sicut marmor austrinum vaporem: vel interius inspergitur, quia perspicuum. Filum quoque vetularum sputo netum putrescit. Cubare cum amiculis noxium est pueris, breuiatur vita, & languida fit: illis vero proficuum valde. Dormire enim & conuersari cum pueris est sibi spiritus multiplicare, vivificare & reiuuenescere. Tuum enim siccum pascitur ipsorum blando humido, quapropter siccis aridisque coitu pinguium succiplenarum mulierum vti plurimum prodest, phlegmaticis vero graciliũ siccarumque, & hac ratione proles optima quoque generatur. Visio lupi te raucum facit; quoniam crassi ipsius vapores in nos ingredientes replent fauces: ac timor ipsarum constrictioni præstat auxilium: quoniam est contractio ad interiora. Iam diximus de timore quo gallus leonem afficit, & mus Elephantem & porcus: quod fiat vel quia stridula vox penetrat, sicut suberis sectio nobis horrorem indens, aut quia spiritus acumen aptius est ad penetrandum hæc quam alia animalia ex temperiei proportione.

CAPVT. XVI.

Mirificas apparentias arte fieri vtente natura in visione.

PLerique scribunt quod accensa lucerna ex pinguedine anguillarum alteriusue piscis obserratis fenestris, ita vt aliud lumen non adsit, videbitur domus plena aquis & anguillis, adeò quod mulieres credulę vestes sursum contrahant; Sic & sebum serpentis adparere serpentes faciat. Quodq; florem vuæ intra ampullam oleo plenam si posueris, siuerisque ita crescere maturata vua, oleum illud in lucerna efficiat videri domum plenam vitibus & vuis. At quidem ista experiri nō licuit mihi vitam in vinculis perpetuis miserrimè agenti: nec possibilia videntur. Nam & oliuarum oleum semper in domo oliuetum repręsentaret; & Candelæ ex adipe arietino & vaccino arietes & boues ostenderent. Ioh. Baptista Porta id affirmat. Sed concoquit oleo, & ex liquore illo parat ostentationem. Itaque caput asini in oleo coquit, quo in lucerna accensa astantes omnes caput asininũ habere adparent. Possibile forte est quod multa exhalatio illius olei in modico lumine aerem occlusum occuparet, & induceret respiratione affectum sensumque asininum, itaq; alter alteri asinus videretur. Nam qui aliqua re affectus est, inspectando in modica luce videre sibi illam ipse videtur. Hos autem affectus nos non percipimus sicuti nec passionem caninam

in

in nobis repentem: sed quidem excitat nos ad sentiendũ canẽ quo affecti sumus, re in omni habente modicam cum illo similitudinem. Quod in ægrotis patet, qui ex linea parua mouentur ad credendum se videre draconem. Præterea adposita oculis specilla rubra, aut viridia omnia suo colore colorata ostendunt. Quoniam lux obiectis tincta rebus cum pertransit specilla, iterum tingitur ipsa & res quas defert, & eiusmodi iterum coloratas repręsentat. Eadem ratione potest fieri, quod oculi pinguibus crassisque vaporibus obnubilentur asininis, aç simul asini odorem in spiritum afferant, aut sensum vuæ, alteriusue commistæ rei, spiritusque affectus videat per nubilosum vaporẽ eam rem, qua est affectus, sed quidem in modica similitudine, & in hoc plus valet affectio quam exterior adparentia: sicuti timenti hostem, quicunque offertur oculis videtur esse hostis, & amanti quęcunque incedit mulier amasia videtur sua. Cuidam persuasum est à condiscipulis quod sibi cresceret nasus: illeque sæpe tangebat & pro certo affirmabat sibi nasum grandescere. Quantum igitur valet, in his affectio nota, tantum et ã ignota in eis, qui capita asinina se videre putant, sicut patet in rabidis punctisque affectu ipsis occulto. Atrabiliosi pariter horribilia vident ob nigram fuliginem quæ caput interuolat, sic & hi à fumo asinino vel alterius rei affecti spiritus putant se videre illiusmodi. Quod aiunt quosdam inuisibiles fieri spectantibus, impossibile est, nisi seipsos arment fumosis rebus ita vt semper fumus eos ambiat, aut spectantium oculos obnubilet. Nec puto Diaboli ope-

 li ope-

li opera posse fieri nisi eadem ratione naturali. Alij in chorea mulieres expoliari coegerunt. Equidem non ista credo: nisi fumus à lucerna, vel igne manasset infestus quo quasi suffocari se sentirent, pectore illum hauriendo vel extrahi natiuum calorem quod crocus efficit, eaque passione affectos se expoliasse. Quin minxisse possunt si vapor acutus seminati pulueris cunnum eleuatus stimulasset, quandoquidem artemisia & ruta prouocant sponte menstrua tibialibus adposita. Fiunt arte naturali & mathematica mirabilia quidem, sicut adparere in aere pendulam imaginem, quæ reflectitur ex globis vitreis transuecta & in pyramidis cono hanc adparentiam efficit. Pariter osculando aut loquendo in speculi concaui medio, qui procul est à tergo in puncto reflexionis sentit sibi osculum dari aut loqui. Alij vero sic non sentiunt. Nam aer in medio vnitur sicut lux & non expanditur ex basi resiliens concaua. Efficiunt adparere faciem hominis in speculo adhærente tecto, n&escis vnde insiliat, sed tantummodo scripturam videbis in quadam tabella. At tabella multas habet scindas, quæ ex interiori reflectentes lucem ad speculum, quæ superastat ei quasi cælum, conueniunt situ ad formandam eiusmodi imaginem; quæ in eis est diuisa, & quidem extrorsum superne expositæ sunt æqualiter, nec sinunt videri, quando retrorsum exporriguntur. Sic in pagina formatur imago longa palmis duabus aut pluribus, atque si oblique spectes lineas illas quæ imaginem recta spectanti non ostendebant, tunc certam ostendunt imaginem; quoniam di-

am distantiora videntur, deinde minora & copulata magis.

Faciunt quoque videri cerasum, qui est in fundo cyathi pleni aqua, in superfice vbi lux infringitur, quæ ab eo eleuatur, & ad nos defertur. Hinc vsque Romā potest cuiuspiam imago ostendi, ferrique per multiplicata specula ac contraposita passim. Opinantur quidam posse ad lunam reflecti scripturam Neapoli ei expositā, atq; à Luna in Hispaniam deflecti vel alibi, vbi amicus exponendo speculū sub eadem hora & puncto excipiat scripturam legatque. Hoc autem impossibile mihi videtur, quoniam languida lux scripturæ non potest vsque ad Lunam eleuari: Nec angelus qui sit in Luna, poterit tantus esse in tanta distantia, vt distinguat in ambobus angulis basis. Extinguunt alij candelam, ac deinde eam accendunt in ore alicuius imaginis, cui apposuerant sulphuris puluerem: qui tactus ignē remanente in funiculo absque flamma inflammatur. Deinde prædicant ab imagine id factū. Carnem coctam calidam fidibus cytharę minutatim incisis spargunt, quæ à calore statim contrahuntur & extenduntur; & videtur caro vermibus per miraculum scatere; Eandem de cocta crudam efficiunt superinijciendo puluerem siccati sanguinis; qui ibi liquescit adparetque sanguis viuus. Multa similia fiunt per ludum aut dolum. At dæmones facere, vt res videantur aliter quam sunt, non est dubitandum. Cum S. Clemens narret Simonem Magum immutasse faciem Patris

eius, aliaque multa leguntur. Quare necesse est reperiri in natura hæc arcana, ac dæmonem scire vsum. Nec ipse intelligo qua ratione Dæmon incorporeus, vt schola Theologorum docet, vel subtilissimo corpore & S. Aug. in lib. de diuin. Dæm. opinatur, & patres multi: Et Ephes. quondam Concilium videtur dicere, possit visibilis fieri oculis nostris, non videntibus nisi res aere crassiores. Alij dicunt palpabiles esse tactu nostro, sed molles: alij subagitari & subagitare. Quod nulli dubium esse potest, teste S. Bernhardo & innumeralibus testibus. At nos nō intelligimus hoc, quoniam aerem, ex quo densato corpus assumere dicuntur, non cognoscimus adeò dēsari posse, quin non conuertatur in aquam. Quis scit, an assumant aliud corpus humanum aut bestiale aut Satyrorum? Nec possumus intelligere, qua ratione cmmouēt ventos, maria, pluuias, nisi actiui sint, tanquam ignis; qui possint transmutare & alterare. aut manus habeant, organaque similia ad concitandum, aut creaturę obediant illis, sicut Deo, quod impossibile est, cum ipsi rebus intrinseci non sint, nec res habeant ab eis sensum, potestatem & amorem, sed à Deo. Dicamus ergo hominis magiam exiguam esse, quæ nec videt, has ipsorū artes, nec vincula quib. aerē copulant, figurantque & incorporant, & mouent. At ipsi corpulentia expediti altius intelligunt vires, actiuitates, passibilitates rerum naturalium atque vtuntur vt libet, quantum Deus permisit. At experientiæ innumeræ & auctoritates potissimæ comprobant eos tot mirabilia facere, cum & nos quo ad licet mirabilia quoque efficimus.

Pluuias homo poteſt facere ex fumis aſcendentibus ad tectum Aulæ de ſuper niue opertum; & tonitrua, ſi miſcuerit formis illis camphoram & ſulphur ardens: Cuius vapores intra alios compreſſi accenduntur, & erumpunt. Itidem ſpargendo aquam in aerem contra ſolem in medio lucis & vmbræ; Ventos contrarios aperiendo feneſtras, prius tamen fumo repleta domo, aliaque multa.

APPENDIX.

NVm lamiæ cum dæmonibus corporaliter ambulent, ac conuerſentur, dubitatio eſt magna. S. Auguſt. putat eas vngi & ſtupeſcere vaporibus vnctionis, cadere, dormire, ac ſomniare ſe iuiſſe mouente dæmone imaginatiuam. Quod poteſt inducendo eos ſpiritui motus, quos aer afferre ſolet in ſomnis. Sed experientiæ multæ ipſum docent, eas ire in corpore, & ſenſu exteriori, ac à dæmonibus plurima videre; at quo pacto ingrediantur exeantq; clauſis januis non intelligo; niſi per Diabolum aperiantur. Poſſunt quoque verè etiam dormiendo ire, cum multi dormiendo ambulent, multaſque actiones edant, & reuertantur ad lectum. Dicunt ab imaginante ſpiritu circumduci, bene. Sed nequit fieri abſque communione aeris communis ſpiritus; quo ad certum iter abſque errore reguntur. Num corpora immutare poſſit dæmon dubitatur. Sed non niſi imaginationem credo, qua putat quis ſe videri canem: & interim corpus eius iacere. Si autem canis à dæmone ſuppoſitus in negotio de quo

ſomniat lamia truncatur, Dæmon lamiæ corpus truncat in lecto, vt verè ambulaſſe in tali figura credatur ; & ſic experimenta Grillandi & Spinæ declaramus in Metaph. Multa contingunt ab aſtutia quæ dæmonibus vel angelis tribuuntur. In foro Iulio F. Roccus cum obſeruaſſet monachum ſingulis ſurgere noctibus ad orationem coram ſtatua lignea S. Dominici, depoſuit ſtatuam ex altari: & induit ſe ſicut S. Dominicus cum diſciplina in manu. Monachus iuit rogatum. Roccus mouebat diſciplinam, ſed parum quaſi minitando: Monachus cæpit pauere; Roccus ſe mouit , monachus fugit, Roccus inſequitur; monachus cadit exanimis, Roccus reddita ſtatua ad locum ſuum, accurrit cum aliis monachis & erigebant eum, qui nunquam loqui potuit & capilli omnes albi facti ſunt, calore introrſus redeunte, ac debilitato; mortuus eſt ſine voce poſt paucos dies; Hoc ego poſtea à Rocco audiui. Idem accidit in Pracanica cuidam ſeruo ſummo mane ad molendinum eunti, cui conſeruus extraneo indutus habitu pręcedens timorem incutiebat. Ergo bene opus eſt diſtinguere vera à falſis & vim affectus intelligere , quo quiſque fit id, quod imaginatur, ſicut dictum eſt, & mox dicetur.

CAPVT

CAPVT XVII.

Sonos qua motus & qua signa vim magicam mirificam certamque continere.

SPiritus naturæ mobilis delectatur motu tanquam propria operatione qua seruatur in esse suo, purgatur, attenuatur, diffunditur, augetur, viuificatur, propterea soni vim magicam continent, qui mouent ipsum ad diuersas affectiones pro ipsarum veritate, asperi vt tubæ & Tympani, agitant ad iram, molles planique vt fidis & cytharæ ad amorem, faciles & significatiui mysteriorũ ad pietatem, vt Templi organa. Iccirco verum est q Plato docet, mutationem musicæ morum & status adducere, vel significare mutationem, sic quidem multi abiecta Ecclesiæ musica, & nouam inducentes, mutauere religionẽ. Ergo & bonos & prauos potest effectus inducere. Pythagoras insanos à motionibus furiosis & incompositis traxit ad sanitatem, musica dulci & leni motiones spiritus componendo. Damon curauit ebrios, attrahendo spiritus in caput, & somnum procurando; vel eos ventilando & à vaporibus purgando. Appuli soni Tarantula oblæsos sanant, spiritum roborando vt possit corpus agitare, sudareque venenum; & quando sonatur gagliarda non potest quis saltare pagnolettam: quoniam sonus mouet spiritum modulis suis, nec permittit spiritum alios motus corpori communicare. Sic

furia

furia sanatur contrario sono. Hic autem dicendum restat, num soni quatenus signa sunt, nõ quatenus motus, vim habeant magicam? Quod nil dubium est. Videmus enim Oratores ac Poetas homines ad planctum inducere, ad iram, ad lætitiam memorando res, quę naturā istā mouent. Præterea homo hominem obiurgans, adfert metum, blandiens amorem & fiduciam: quoniam quid boni aut mali adprehendit ex vocis significatu, licet non sit. Quare Cæsar in Pharsalico bello, dicens suis militibus; abstine à ciuibus, &, faciē feri: molles reddidit Pompeianos clementiam ostendando, & audaces suos, quod crederēt se vicisse, cum non esset opus ad victoriam occidere ciues contrarios: itaque singuli studuerunt primi esse, qui victoriam acclamarent. Legimus in Tito Liuio voces dissonas languentesque cladem illius significare exercitus, à quo emittuntur. quoniā ostendunt spiritus debilitatem refugiētis ad interiora, ex diffidentia pugnæ; quod aduersa acies animaduertens capit fiduciam & vincit. Sæpe vox falsa cladem aut victoriam attulit. Extant homines viuacis spiritus venerandique, qui voce aut intuitu horrorem incutiunt. Sicut C. Marius eis, qui ipsum occidere parabant. Idem contigit D. Lęlio Vrsino, qui solo intuitu examinauit sicarios mercede conductos ad interficiendum eum. Et in Germania rusticorum turma impetitus solo intuitu toruo, digito minaci, quoniam regionis linguam non callebat, inuadentes repressit. Patet ergo, aerem alteratum à spiritu nobili absterrere viles. I. Cæsar quoque absterruit eos qui captiuum ipsum detinebant. Mihi

quoque

quoque euenit non semel idem facere in manibus inimicorum. At quo pacto verba simplicia absentis animos afficere possunt & quando Characteres & scriptura? Auicen.ait: Confidentia de bono medico sanat ægrotum & recte. Nam spiritus imaginans sanari, afficitur sanitate: viresq; arripit contra morbum: Fiducia enim est medietas virium, hæc quoq; fiducia requiritur in diuinis rebus. Nam quo in excellentiori confidis re, eo magis crescit animus. Ergo in Deum confidere penitus & omnino certissima ratio est habenti speratam rem. Itaque Christus dicebat semper fides tua te saluum fecit. Pari modo procedit natura, quę est ars Dei insita rebus: vbi enim ponit fiduciam, apponit & victoriam, Fiducia supernaturalis ad supernaturales gratias erigit: naturalis vero ad naturales: eo spiritus peruenit, quorsum mouetur. Spes est motus inchoatus in fide certa. Audiui mulierem petiisse schedulam sacram, qua sanaretur à quartana, & quidam scelestus scripsit in ea sic: Deus tibi det malam septimanam, & præcepit ne quis legeret, consuit, colloque adpendit, vt rem magnæ virtutis. Mulier subito sanata est ex fide. Quidam in platea suaserat viro non idiotæ, ipsum ęgrotare, & singuli dicebant ad illum: Tu es pene mortuus; alij, eheu quando pallidus; multique conuentione facta passim id dicebant. Tunc vir cœpit dicere se aliquid dolere, & hausto timore incidit in morbum & mortuus est; quoniam spiritus affectus est persuasa infirmitate; operatusque est in corpore tanquam infirmus non purgando & nutriēdo, sicut solebat. Spiritus tenuissimi ac fuliginosi credunt hu-

iusmodi persuasionibus, crassi quoque discurrere nescientes similiter. Quoniā nec hi, nec illi discursus habēt claros, absolutos distinctosq; vt in lib. 2. dictū est. Hęc credulitas interdū detegit latronē exhibendo ei in potus puluerē quendā lapideū: quē nimirum deglutire nō potest, quoniā spiritus timet, ne forte furtū sic detegatur propterea refugit, nec libēter sorbet rē, à qua timet, at qui in innocētia confidit, cupitq; eam palam fieri securus deglutit facileq;. Sed quidā versutiores hac arte non capiuntur nisi vero religionis metu paueant. Moyses in lege exhibet in potu puluerem quendam mulieri occulti adulterii insimulatę per manum sacerdotis cum imprecatione: q̄ si vera adultera esset, disrūpantur viscera eius, si pudica, seruetur; & quidē iuxta imprecationem contingebat in Veteri Testamento: Cum quia Deus Testimoniū ferebat innocentię, vel culpę, vt promiserat, (q̄ in T. Novo non promisit, ideo Papa probationē per ferrum ignitum & per aquā abstulit, vt patet in Decreto) tum quia naturaliter accidit vt spiritus cōscius sceleris sic vehementer imaginetur periculū ex reuerentia sacerdotis, & ex animo culpa pleno semetipsum timente & accusante, q̄ à se illud malū pateretur, vt etiā disrumperet viscera, sicut rabie agitati generāt catulos & latrant. Iccirco Orestis furiam haud falsam reor, aliorumq; multorum, quibus in pœnā dedit Deus imaginationem efficacissimam, teste August. quę postmodum in eas prorumpit actiones. Quilibet enim cogitat & operatur prout est affectus, & tales actus figurasq; exprimit formator spiritus corporis, quales ipse in generāte habebat: Insuper

& nouos superuenie͂tes; vnde desidium mulieris in fatulo expressum intueri consueuimus. Scribit Galenus, quod Esculapii sacerdotes, licet parum docti, plures sanabant infirmos quum medici perfectissimi. Nam infirmo in cibo & potu obediebant illis magis ; & fides tanta erat, quod fiduciam & vires contra morbum nacti sanabantur. Quapropter sacerdotes prisci solebant corporis animique simul esse medici; vt Orpheus, Trismegistus, Zamolxis, Pythagoras & Ægyptij & Hebręi. Verba igitur vim habent in nobis ex affectu, qua͂ inprimunt & motu quam excita͂t in sentie͂te. Propterea q; sapientes in se magica͂ vim habent ad populum, quonia͂ existima͂tur scire verum & no͂ mentiri. Et viri quoq; probitate insignes vim magica͂ habent, quoniam quacunque cupiditate aut metu vrgente mentiri nolle existimantur. Sic patribus & fratribus vim magicam exhibemus, quonia͂ putamus eos nolle decipere nos: maxime vero si etia͂ sapientes sint, quonia͂ nec eos decipi posse, nec decipere velle intelligimus. Sed cum frater fuerit & sapiens & probus, nihil est, quod dubitemus. Sed quidem aliæ nationes authoritati credunt magis, vt Hispani, aliæ rationi, vt Itali; aliæ sensui proprio, vt Aquilonares vt plurimum. Consuetudo quoque magica vi abundat; quoniam natura habituata est, eiusque mutatio in communitate statum & Remp. mutat: In particularibus vero mores: vt de musica dictum est. Rebelles serui Scytharum aduenientes heros de bello armis exceperu͂t, nec potuere vinci, aut domari: sed visis flagellis ad quæ Domini recurrerunt de consilio magico, superati sunt:

quoniam consueta passio excitatur, & potest magis in spiritu quam insueta. Nulla vi magis fœminā vinces salacem, quā dicēdo, te velle ipsam futuere & subagitare, propterea quod eius est consuetudinis ita subiacere. Hoc confirmatur ex renouata passione Tarantulæ & nauseæ post naufragium, & ex amore vasallorum erga Tyrannos, à quibus duriter & misere habiti, eos tamen suspiciunt, amantque; & filios eorum ad sceptrum vocant, erigunt q; etiam expulsis parentibus, adeo quod plebs Romana luxit Neronem, & Patauina Ezelinum.

CAPVT. XVIII.

Verba vim in absentes res habere; sed sæpe dæmones dolose interuenire.

Difficilius quidem captu est, qua ratione verba possint in absentibus mouere amorem, odium, infirmitatem mortem vt malefici & incantatores se iactant. Nec istud modo, sed mutare aerem, tempestates, sidera, & mare. In præsentibus iam dictum est imaginationem minutari, imaginantemq; spiritum proinde secundum ipsam operari. Ego in pueritia sanatus sum à morbo lienis cuiusdam mulieris verbis & precibus in aspectu deficientis lunæ; de licētia prioris mei F. Andreæ Zappauignæ Theologi doctissimi. Verum si, quod vidi in altero, qui sanatus est appenso liene bouino ad fumū credēdū est, haut dubium, quin voces plerunq; affectione & ceremonia prolatæ plurimos

plurimos pariant effectus. Ceremonię autem per se non valent, nisi vt spiritus noster afficiatur magis, immuteturq; actibus exteriorib., & simul aer à spiritu & ceremonia afficiatur vehemẽtius qui deinde cõmunicat affectionẽ eis, ad quos dirigimus, dũ dispositi sint. Quod interd nobis occultè innotescit sicut venator sentit, vtrum iaculũ ferierit beluã ex reditu sensus & motus, vel ex cõsensu rerum. Quapropter Avicen. admiratur qui anima proferens affectu vehementi verba eiusmodi, reddat sibi res obedientes. Mulieres quædam condixerunt, vt irent animi gratia in viridarium; vna eorum non iuit. Cæteræ Arangium colludentes acceperunt & perforabant eum stylis acutis dicentes: ita perforamus mulierem talem quæ nobiscum venire detrectauit; & proiecto arangio intra fontem abierunt. Postmodum mulierem illam dolentem inuenerant, quod se trãsfigi quasi clauis acutis sentiret ab ea hora quæ arangium cæteræ perforarunt: & cruciata est valde donec arangij claues extraxerunt imprecantes bona & salutem. Equidem fateor non intelligere, qua ratione Diabolus infligat dolores, & eiusmodi detrimenta creaturis Dei inferat. Sed posse non negem permittente Deo, cum Iob tantopere ab ipso maceratus sit dolore & tabe. Veruntamen si Dæmon non est in muliere hac operatus, ratio verisimilis à nobis dicta est de liene paulo ante. Alia plurima huic similia visa sunt & visuntur passim. Imaginem ceream fabricantur similem illi quam afficere volunt. Deinde ad ignem voluunt imaginem dicentes; vro personam talem. Quæ mox languore tangitur ardenti, sicut

ti, ſicut Meleager ad titionis conſumptionẽ conſumptus eſt apud Ouidium. Capiunt animal cui ſimilis eſt perſona intenta (alij enim canis, alij ſimiæ, alij Leonis, alii corui ſimilitudinem in vultu gerunt, vt acute Porta notauit) illudque animal ſub cęremoniis percutiunt aut cremãt, & inferunt paſſiones perſonæ, cuius gratia id agunt, quod Virgilius in Ecloga teſtatur. Vtuntur etiam capillis, ligulis & ſoluunt, ligantque in amore: Dicunt verba, quæ ſomniare Venerem vſq; ad ſeminis emiſſionem faciunt, quod credibilius eſt. Idem faciunt in intuitu fixo, quod libidinoſis eſt facile. Noui amicum qui nunquã fere in occurſu mulierũ formoſarum nõ ſtillet ſeminis quippiã. Attamẽ exiſtimo opera Diaboli eiuſmodi plurima effectũ ſortiri; & nõ ſine optima ratione legib. vbiq; vetatur. Sed ad notitiã aerii ſenſus; vidi aliquãdo pueros, qui pallium amiſerant, tenentes cribrum forficib. infixis appenſum dicentes: Per ſanctum Petrum & per ſanctum Paulum, rapuitne Flauius palliũ; & cũ multos nominarent cribrũ ſtabat immotum: cum a. ad nomen Flauii veniebant, cribrum quod vterque ex ambobus forficis anſis tenebant, voluebatur ſponte quodam impetu. Ego obſtupeſcens periculum feci cum eis inuocato Deo altiſſimo ne permitteret me à dæmonib. ludificari: Et ſimiliter nõ mouebatur cribrum, niſi ad nomen Flauij, & expiata conſcientia per Sacramenta ſemper reperi idem repetito periculo. Qua de re, patet conſcium aerem ita affectum afficere. Sed periculum ineſt magnum, ne diabolus interueniat quamuis nominas S. Petrum & S. Paulum: His enim dolis

lis decipit miſcendo ſacra prophanis; vt ſancta docet Theologia. Hoſce effectus, ſi naturales ſunt; raros fieri exiſtimandū eſt. Non enim abſens ſemper ad paſſionem diſpoſitus eſt; ſicut nec homo diſpoſitus eſt ad prouidendum pluuiam, coruus autem eſt. Nec de amici caſu ſomniat niſi penſiculoſus amicus, vt dictum eſt. Icciro Magi tempus à ſtellis captant, vt dicemus. Quod autem aiunt, poſſe ſtellas, aerem, ab excantatore mutari & fruges exiccari, intelligere non valeo.

Non enim adeo valet vox, & imaginatio, vt poſſit cælum & mare immutare. Poteſt aliquid in diſpoſito ſubiecto, eo ꝙ affectus in hoc creſcat, ſicut in faſcino. At in aere & cælo paulatim deficit ſicut motus virguli agitati; & aquæ intra cōchā. Quod ergo narrāt hiſtorici de Magis Africanis & Tartaris noſtri tēporis credibile eſt, dæmonis arte fieri, qui in extremis regionib. habitāt magis quā alibi, vt Ptolomæus agnouit. At quomodo iſta faciat dæmō ipſe nouit. Nā fortaſſe ſenſum aeris immutat, vt nos hominis, & quia eſt ſphæra actionis ſuę, ſicut corpus actionis animæ, poteſt in aere & mari ſicut nos in corpore. Sed nō in ſtellis niſi ad parentiā facere per interpoſitos vapores: vario cōcinnatos modo. Imaginatio humana poteſt in imaginãte, ſed extra minime, niſi alter executionem perficiat. At Diaboli aſtutias expertus tantum intelligit, equidē fidē facere malignitatis eius poſſum toti mūdo, vt alibi ſcripſi. Nā profecto ſicut ſunt homines alij ſceleſti, alij ſancti, ita eſſe angelos pios & impios in mūdo & quęritare numerum & ſocietatem augere quāq; ſuam. Nec putem

Triſ

Trimegistum adeo obtusum fuisse, ne id pernosset, quãdo dixit, hominem facere posse Deos loquentes. Vidit enim angelos aut dæmones statuas ingredi, obstupuitq; quod tantum posset homo: Ideo vocat ipsum miraculum mũdi: Et ex hoc agnoscit, ipsum pertinere ad Deorũ societatẽ post mortẽ. Verum Diogenes & Diagoras aliiq; cum Arist. irrideant Apollinis oracula fallacia plerunque; putãtque Pythiæ ex passione suboriri: Sed falluntur quoniam vere Dæmon in ea loquebatur. Nec quidem homo queat frenare naturã corpore nõ irret itã crasso, qualis est Diabolica; nisi virtute Dei, aut illecebris & reuerẽtia: Quod quidẽ iniquitas maxima contra Deum est. Dæmon tamẽ potest sibi cultum vsurpare, si ut nos possumus Deum blasphemare: Et multi homines Dij haberi voluerunt; cum scelerati essent. Sed Deus huiusmodi permissionibus vtitur ad arcana mirifica, alibi dicenda. Flatum colophonii antri diuinos fecisse homines, impossibile est absque Deo. Sed inde aliquam contraxisse qualitatem, qua attenuatur & purgetur spiritus, reddaturq; idoneus ad prophetiam naturalem, fieri potuit vt dictum est. Efficiunt alii, ne homo possit futuere, si tantũ credat, non enim potest facere quod non credit posse facere. Eademque imaginatio soluitur arrepta fiducia super affectum.

Sed femina impediri carmine nequit. Tantus enim affectus qui cunnum obseret non inuenitur, sicut qui veretrum demittit. Quod spiritus timens abscedendo relinquit labascens, quod in muliere facere non potest quin remaneat foramen, quo pati non agere est apta. Actiones autem

autem affectu prohibentur non passiones. Porro quidam accincti nimia concupiscētia ad veneris actus, nulla pręcedente magia vires amittūt, labescente veretro: eo quod spiritus vltro recedit intro, præsentiens in tanta auiditate totum se posse exhalare ac mori: Aut in confluxu impetuoso suffocatur: aut reuerentia amasiæ ipsum timidum reddit. Timor autem fuga naturalis est à proprio malo aut ab agendo malo in alterum. De veneficio contra fruges dictum est superius. Tandem putamus stolidos esse qui arbitrantur vi sonorum ex cælo, potuisse Orpheum saxa & plantas allicere mouereque. Non enim vis modica soni potest in maxima pondera lapidum & plantarum: neque tantus in his sensus est, qui motum arripere possit tantum. Ergo Dæmones & Angeli ista factitare tantum valent, quibus Magi vti solent. De quo in Metaph.

CAPVT. XIX.

Magia ad Generationem.

AD nobilitandam generationem Magia obseruari posset mirifica: cum iam notum sit adeo affectum generantium valere, quod in regenita exprimunt. Hac magia vsus est olim Patriarcha Iacob; qui dum vellet quod oues parerent fœtus albos, adponebat canalibus, in quibus adaquabantur, res virgasque albas. Quo in tempore recreatæ ab æstu mouebantur ad Venerem, & cele-

brato coitu, concipiebant albos pariebantque fœtus: cum vero vellet nigros virgas adponebat nigras, cum varios varias, vbi sapientiam mirere viri. Tunc enim oues potabant summa auiditate aquam; in Mesopotamia enim & Syria ingens calor est, aquæ vero paucæ & puteales: eæque in auiditate inspectantes virgas, quæ erant in aqua, hauriebant oculis, & quasi bibebant imagines virgarum annatarum in amore aquarum, quas in virgis vel ex virgis decurrentes hauriebant; sic & nos cum quid desideratum ab homine quopiam accipimus, retinemus magis illius hominis imaginem in mente quam aliis cernentes vicibus. Quapropter hilariter expletę contentæque aquis suscipiebant semen eodem in tempore, ea affectum imagine, in vtroque parente, masculo & fœmina. Spiritus vero seminalis eodem affectu & idem operabatur in fabrica corporis & consimiliter exprimebat. Ens enim omne operatur sicuti effectum est, res calida calefacit, frigida frigefacit, iratus iram operatur, timidus in timore, amans amore effectum quisque suum: & in eo effundit seipsum sicuti ipse tunc est; cum agere sit effundere naturam similitudinemque propriam, sicuti calefacere est facere aliud calidum, sicuti est ipsum calidum calefaciens. Scribere vero est facere & significare id, quod scribentis mente est, & facere scamnum, est exprimere in ligno ideam & similitudinem scamni quam in mente habet artifex. Hinc Arist. ineptias admirari satis nemo queat; qui fabricam fœtus & animationem motioni insensatæ & quasi non Enti committit,

cum

eum vis bene actiua beneque imaginans requiratur, quæ possit in fœtu imaginem exprimere adpetentis genitoris vel genitricis.

Regina quędam test. Avicen: in actu Venereo conspiciens imaginem Æthyopis genuit nigrum instar Æthyopis, fœtum. Iamque moris est principum; picturas equorum & canum generosorum adponere equabus & canibus cum Venerem exercent, vt consimiles generarent. Sed miror eorundem bestialitatem qui bestialis generationis curam tantam gerunt, humanam vero negligunt. Propterea quidem in Repub. consulendũ esset, ne secundũ dotem matrimonia copulentur, sed secundum virtutem, veluti Ocellus Pythagoricus animaduertit; vtque strenui viri strenuis mulieribus coniungantur; & statuas imaginesque virorum clarissimorum literis & armis & probitate inspectent, eorumq; amore afficiantur, & tempus obseruent quando stellæ benignæ sunt in horoscopo in summo cęlo, & plantę felici aspectu mutuo, & ad fixas, primę magnitudinis præsertim, fruũtur in suis dignitatibus; multum enim possunt conferuntque ad prolis nobilitatem. Item omnes vtantur coitu deficientibus menstruis, quando mundatus est vterus, & semen non inficit vitiato excremento. Item post mediam noctem cum iam digestio perfecta est: tunc enim auctum est semen, plenumque spiritu & eius emissio genitori non officit interpellando nutritionem & spiritum imminuendo & ab opere impediendo. Recte consultum est ne sacerdotes generarent. Qui enim

contemplationi diuinorum & ſcientiarum nauant operam, viribus flacceſcunt & paucos attenuatoſque habent ſpiritus; & in coitu non ex capite defluunt in vterum, quoniam pauci ſunt, cogitationeque continua irretiti, ſed ex teſticulis; Ac homines proinde craſſos, corpulentia ingenioque procreant, quales Socrates genuit, & Cicero & Samuel & Heli & Dauid & Teleſius. At viri minus Mineruaimminuti, aliud non cogitant, ſed totum ſpiritum ac ſemen in cunnum iaculantur; qui robuſtior eſt ſapientiorque eo quod ex capite defluit, quam ſapientum ſemen ex teſticulis. His tamen rarus conueniret coitus cum mulieribus viuacioribus, ſtrenuis & ſucciplenis & pinguedinis; quæ ſemen & ſpiritum eorum optimum licet exilem exciperēt, viuificarent, multiplicarentque. Viri acuto præditi ingenio natos generant animo leues, acutos, furioſoſque. Viri vero graues, ſapienteſque generant craſſos, ſtupidoſque vt dictum eſt. Quapropter acutis conuenit coniungere mulieres corpulentas, frigidiuſculas, corpore & animo blandas, temperataſque. Sic enim ſemina mirifice coaleſcunt materno ſemine paſcente paternum abunde; ſimulatque temperante. Hanc Deus ob cauſam inter alias, ſolet in ſeptentrionem Auſtrales ad bellum mittere, & ſeptentrionales in Auſtrum, vt ſcilicet ſemina inſerantur. Craſſities enim mollities, ſucculentia & blandus calor Longobardorum, Gothorum, Hunnorum temperauerunt tenuitatem, paruitatem, ſiccitatem, & caliditatem Italorum, Hiſpanorum, Pannoniorum & Dalmatarum & Aſiaticorum; ſicuti Italorum

ſanguis

ſanguis nobilitauit Gallos, Germanos, Anglos & Barbaras nationes ciuiles ſua miſtione fecit, & ipſe ſimul augmentum accepit. Sic quidẽ proles melior pulcriorque naſcitur, ſicut caſtaneæ inſertæ, nobiliores ſunt ordinariis non inſertis, grandiores, pulcriores & vigentiores. Omnibus quidẽ hominibus ineſt anima à Deo immiſſa. Sed alij ita rudes ſunt, quod beſtiæ adparent, alij vero ita ſapientes quod Dij, ergo id procedit ex temperamento ſpiritus, vt in 2. lib. dictum eſt; ac comprobatur, mentem agere patique cum illo, & non per ſe; cum non ſit abſtracta, ſed forma illius, totiusque compoſiti. Quam ob cauſam in furioſis, rabidiſque hautquaquam ſpiritui veritatem oſtendere & ipſius fallaciam poteſt, ſed rapitur imaginatione qua per illum in illo afficitur. Temperies ſpiritus oritur ex ſeminibus maris fœminæque copulatis, & ex affectibus, quos ſpiritus cum ſemine effuſus ſecum fert. Iccirco ſpurij geniti in fugacitate, ſuſpicione, & amore plerunque libidinoſi ſunt, acres ſuſpicioſi, vigiles. Geniti vero in mollitie, molles; in ira iracundi, in infirmitate infirmi; Poteſt nihilominus ſemen probius affectum perficere alterum, probitateque afficere. At cum repugnantia ſunt, gemellos faciunt, aut duplici animo. Verum & ſtellę valent multum; ipſarum enim calor tunc diſponit & poſtea comparatur iuxta propriam virtutem, ac recipientis diſpoſitionem Itaque monſtra & ſemibeſtiæ, & multigenæ figuræ nati homines viſuntur, ex repugnantia ſeminum, vel defectu & abundantia; & quia ſtellæ calorem illi beſtiæ, cuius ſimulacrum gerunt, ſimilem admini-

ſtrant. Mas naſcitur ex nimio calore quamuis matri interdum ſimilis: fœmina autem ex modico calore in genitalibus foras propellere eas non valente. Sicut in Philoſophia naturali ſcripſimus. Fœminas quoque vidimus factas mares, ex libidinoſa confricatione. De quo alibi. Similis eſt matri fœtus, ſi illius præualet & ſpiritus & affectio; ſimilis patri, ſi huius præualet robur & imaginatio: Conſanguineis vero ſi de eis cogitarint, aut neutrum ſuperauerit: Extraneis verò diſtantibuſque gentibus, quando ea ratione temperantur, qua in gente extranea. Hoc autem accidit ex varia generantium diſpoſitione, à variis cibis, affectibus, locis, temporibus, & ſtellis. Qui etiam argumentari nouit plantarum & brutorum prolem qualiter ſibi placet, progigni efficiet & magnificabit vel deprimet, genus humanum his artibus. Mulier quippiam adpetens ſi nimio flagrauerit adpetitu, quoniam fœtus ſecum res vna eſt, eodem afficitur adpetitu, & cum tenellus adhuc fuerit exprimit ipſum in opificio; & (aiunt) illa in parte quam ſibi auida mulier tangit. Quod poſſibile arbitror; ſpiritus enim partium afficitur appetitu ſpiritus totius & quando pars tangitur, putat ſe tangi à re illa quam adpetit. Hoc in veretro patet; quod per ſe ipſum erigitur tanquam proprium habeat ſenſum, ſitque alterum animal, repugnatque obedientiæ totius, & cum tangitur, videtur ſibi tangi à re imaginatione adpetituque concepta operaturque non ſecus ac cum illa. Igitur fœtus membrum reſpondens per ſimilitudinem membro matris attacto, afficitur illo tactu; imaginaturque

rem

rem adesse desideratam prorsus proindeque exprimit. Quod in timoribus peculiaribus Iecoris & lienis ostendimus, & in titillatione lienis, quæ ad risum agit nolentes dilatando spiritum, ibi semipatentem; sicut in physicis docuimus. Spiritus autem fœtus dignoscere per oculos & aures fallacias non consueuit, sed imaginem adprehendit tanquam veram. Quod & nobis dormientibus accidit, cum putamus subagitare reuera mulierem, nec contrarium credimus, cum spiritus non sit in oculis, vbi possit seipsum corrigere. Quas ob res qui prægnantis animo mulieris auiditatem rei magnæ vel paruæ ingenerare ingentem nouit, potest efficere vt nascatur partus figuratus, coloratus & affectus illa re: ergo si concupiscat virtutem, nobilitatem, sapientiam communicat fœtui hæc ipsa. Itaque spiritus fœtus iuxta eundem affectum operatur, fabricatur, crescit, multiplicatur, sicut dicebamus de rabidis conuersis in canem, quando spiritum, & actiones, remanente duntaxat figura ac mente humana, quæ tamen pene amittit cognitionem sui, quod mens sit humana, propter vnionem rabidi spiritus in caninum acti. Hanc affectionem studiumque secum fert natus, euaditque talis, qualem procurauit magus. Ergo conceptio, plusq; natiuitas potest in fœtu: licet variari queat ex nutrimento & accidentibus, in quibus oportet adhuc magum esse solicitum vsque ad natiuitatem. Quam, quia perfecti est hominis, & certior, & velut principium vnde multa sequitur

quitur, Aſtrologus conſiderat, ſed meliora præſtaret, ſi conceptionem pernoſſet.

Poſſunt quoque ex lacte temperies, moreſque mutari in tenello fœtu, & generoſa nutrix generoſos reddit; ignaua ignauos, vt Cryſippus dicebat, & cauſas diximus. Idē obſeruare poſſet magus in generando doctrinam in diſcipulo vna cum diſidij vehementia. Atque mutare illius temperiem aquis deſtillatis, purgationibus, oleis, aere, cibo, potuque conuenientibus ſpiritui puro, lucido, nobili. Sed religio longe magis immutat remouendo affectus ſordidos, viles, vanoſque, inprimendoque cupiditatem rerum diuinarum cæleſtium & præſtantiſſimarum. Hoc autem fiet natura diſponente, & gratia diuina perficiente. Fides ſane nihil hæſitans pura & viua fundamentum eſt altiſſimi ædificij vſque ad Deum grandeſcentis. Hanc concedat nobis ipſe Deus. Veh miſeris, qui vilibus ſemper in rebus fidem locamus; iccirco etiam ſemper vileſcimus. Ecce quando ipſa naturalis Magia noſtram nobis detegit ſtultitiam. Poteſt & magus veluti plantas vbi libet oriri facit, facere, vt naſcantur animalia: At illa modo, quæ ex putredine fiunt, vt mures, pediculi, muſcæ, anguillæ, vermes, non autem Elephanti, equi, homines. Dicitur Architas columbam fabricaſſe, quæ cum aliis volabat, & in germania artificialis Aquila itidem viſa eſt ſub Ferdinando Cæſare. Sed opificium fuit ex attractionibus confictum, ſicuti recentia horologia, vt dum rotæ filis circumdatæ voluuntur, eleuent, deprimantque alias. Haut equidem credam ſpiritum & carnes in ejs fuiſſe. Statuæ

tuæ Dædali quoque ponderibus & rotis & argento viuo mouebatur. Dicitur etiam Albertus caput humanum confecisse quod loquebatur, sed fabula est. Animal enim tam perfectum non nisi in vtero fabricari potest. Nouem enim menses requiruntur ad absolutionem eius. Sol autem vires suas detinere loco in vno non potest. Tellus enim in opposito vinceret cælum, nec hic calor concinnari posset vt in vtero: Sicut secare non possumus stuppa & aqua sed ferro. Nec ab arte calor talis & semen affectum idea equina vel humana concinnari posset. Deus igitur perfectis generationem ab inuicem præbuit: Imperfectis vtramque. Nam paruo negotio absoluentur. Auicenn. contendit omnia absque semine animalia posse oriri, sed ipse hoc non fecit nec Epicurus, nec Diodorus Siculus, aliique allegantes quod ex Nili immundatione, humefacta Ægyptiaca tellure animalia ingentia nascuntur. Ponunt & syluestres homines sponte generare & accolas noui orbis, quos ignoramus vnde & quando eo trãsierunt. Equidem contendere in hoc pigresco. Posset forte natura eas concinnare vires quibusdam in locis, quæ opificium perfecti animalis fabricent; Potest & Deus formoso mox opificio infundere mentem, sicut in vtero consueuit. At historiam certam nõ habemus, nisi de Adamo. Et quidem impossibile arbitror assertum Auicen. incolę noui orbis ex nostro transierunt hemisphærio: Et Plato scribit in Atlantico historiam antiquissimam, fuisse quõdam in Oceano Atlanticam insulam, quæ vtrumque copulabat henisphærium, quæ in diluuio submersa est. Ita-

que antiquissimis in tēporibus sub Noe transfretarunt & memoria perdita est: Sicut apud nos Origines multæ ignorantur. Itidem ex Islandia, quę est vltima forte Thule ad Estotilantem, breuis est nauigatio & ex China in Iaponem, & ex Iapone in Quiviram breuior, vt transfretare potuerint, & quidem in Incatham circumcisi more Hebræorum inuenti sunt plurimi incolæ: ritusq; multi nostris persimiles. At similes homines sunt & similia possunt inuētare. Hęc ars efficiēdi perfecta animalia adhuc visa nō est. Nā perdurasset inter homines. In statuis enim dæmones loquebantur. Nec in hoc dubitare licet: Metallū namque nequit spiritu humano animari; Excipere distillatorio spiritus animalium intra occisorum possibile non est, nimia tenuitate refugiente; nec refundere sicut magnetis spiritum, quoniam hic est liquor. Sponte nasci ingentia animalia duplici forma decorata, arduum est creditu. Satyri homines sunt syluestres à nostris aberrantes. Nam capti ciuilitatem didicere, & literas & genuerunt homines. Inter Scotiam & Angliam non desunt, & in Scrifinia & Scandinauia: Et Plinius genera multa narrat hominum syluestrium. Qui ergo contemplationi & opificio operam sedulam nauabit, plura quam dicere queam, inueniet & faciet in laudem, Authoris rerum, rite considerans symbola cæli & terræ & maris. Ars volandi possibilis mihi videtur, cum qui super funem ambulant, quasi volant; si quis ergo cibis aptis & abstinentia agilitatem funambulorum sibi comparabit ac alas similes gruis alis parabit, ac bene imitari intelliget, vt brachia

chia ſint alata & crura & coxendices pennatæ, poterit forte volare, non ſicut natare, ſed difficilius, & de ciuitate in ciuitatem ibit, & de Inſula in Inſulam adiacentem volatu vno, cogitet cui datur. Proculdubio volauit Dædalus, & in Calabria quidam per quingentos paſſus, ſed ſuper nucem deſcendens, cruris fracturam paſſus, artem dimiſit: Hæc vna ars mundo deeſt. Ego autem hic artes non manifeſto, ſed rerum modo ſenſum, in quo Magia fundatur.

CAPVT XX.

Neceſſariam mago optimo Aſtrologiam eſſe, & de eius virtute, veritate, & vſu.

HOminum nemo ita ſtupidus eſt, qui non animaduertat, generationem, corruptionem; alterationes, anni tempora, aeris mutationes & maris & terræ, & animalium & plantarum germinationes, augmenta, decrementaque à duobus effici luminaribus & ſtellis; Quoniam vero quicunque apud nos fiunt, ab his temporibus & mutationibus efficiuntur, omniſque effectus, ab alteratione, generatione, & corruptione confertur, proculdubio affirmandum eſt, Deum ordines & leges rerum, quęcunque fiunt in ſubſtantia corporea locaſſe in ſtellis. Quapropter in Sap. 8. inter ſapientię diuinæ filias, id eſt ſcientias numeratur Aſtrologia, qua intelligimus ſigna & mōſtra antequā fiant & euētus temporū & ſeculorū; Ergo

& totius mundi. Porro D. Gregor. colligit propinqua esse signa interitus mundi à Christo permissa, in sole, Luna & stellis ex aeris immutatione ingenti suo tempore facta, quando anomalia erat in maxima velocitate, & sol velocissime deorsum descendit gradus plurimos, iuxta Albategnij obseruationes, qui paulo post Philosophatus est; factæque sunt alterationes mirificæ in natura & Politica. Ergo mutationes, quas causis inferioribus attribuimus habent adhuc causas potiores in cælo, quibus primo adscribantur: & deinde cæteris: Et concursui totius mundi & consensui vniuersali. Vere homo & Angelus liberam habent voluntatem, non tamen efficere, ponunt quod volunt. Quando enim pluit, necesse est pluere, & quando feruet, feruere; & quando detineris in carcere exoso, manere; libera est voluntas, sed nõ actus exteriores. Quin D. Thomas acute 3. Cont. Gen. ait: Astrologos plerumq; vera predicere, quoniã homines plerunq; viuunt secundũ sensum alteratũ ab astris, & non secundum mentem rationalem; & quidem patet posse hominem occidere hominem, lætitia afficere, rabie, ebrietate, somno, adplicando res corpus & spiritum ad eiusmodi passiones mouentes. Ergo res naturales atque stellę hoc efficiunt manente libero arbitrio; cum inuenias hominẽ quadraginta horis tormentorũ sęuissimorum cogi non posse, iudici aperire quod poscit, si tanta vis voluntatem vincere non potest, multo minus poterunt sidera suauiter mouentia; sed quidem plurimos videas, qui voluptatibus vinci magis quam doloribus soleant, stellæ autem suaui-

ſuauiter agunt; modo quodam naturali, imperceptibili. Videmus plantas creſcere, Nec quomodo & quando intelligimus. Equidem Aſtrologorum inimiciſſimus fui, & contra ipſos in adoleſcentia ſcripſi, ſed ex infortuniis didici meis multas ab illis veritates aperiri; magnam quoq; inter eos ignorantiam verſari, cum ob magnitudinem & diſtantiam ſcientiæ huius; cum quia ineptus quilibet Aſtrologus diuinus eſſe cupit. Hinc ſcientia vituperiis conſpergitur. Sancti patres vno ore laudant Magos, qui Chriſtum in ſtellis cognouerunt. Expectabatur enim tunc temporis mundi Monarcha, teſte Cicer. & Plat. At S. Auguſt. qui vt parum Aſtrologus negauit Antipodas; putat non eſſe, poſt mirificum magorum illorum ſtudium & experientiam ab eo & cunctis laudatiſſimam; hinc ſcientiæ operam dandam; puto, quoniam dæmon nigeri poteſt cum eis; qui ſuperſtitiones pro Aſtrologia venditant, ſed quidē non poteſt dæmon efficere, vel vnam ſtellarum mutare ſitum & ordinem ſibi naturalem, vel cometas non oriri, nec Cancri ſignum fieri Capricorni, Nec ſcientiam inuenio Dæmoni iſthac minus ſubiectā. Medicina res tractat, in quibus Dæmon valet multum; nec tamen relinquenda. S. Iſiodorus & Hieron. laudant hoc ſtudium; longe magis Albertus Magnus; ſimiliter D. Thom. ibid. & in opuſc. & in 2. de generat. & corrupt. & S. Brigittæ reuelatum fuit; quod ſi homines curſus ſiderum bene intelligerent, ac Dei iudicia, nihil caſu euenire putarent. At quidem Eſaias Aſtrologorum irridet prognoſtica; ſicut Iob conſilia Politicorum: Non tamen pru-

dentia eſt abiicienda, ergo nec Aſtrologia quando ſupponuntur Theologię, ſed quando opponuntur abiiciendæ ſunt, quoniam non filię & ſcientię ſed ſophiſtica mācipia erunt. Non equidē credo Aſtrologiam ab hominib. inuētā eſſe. In mille enim ſeculis non potuiſſent homines tot imagines in cœlo deſignare quę ſymbolo & virtute reſpōderent rebus terreſtrib. & marinis, & ſigna Planetis diſtribuere; iuxta qualitates ſuas, & triangulos proprios adſignare, & terminos in gradib. 360. & exaltationes. Ioſephus & omnis Antiquitas Hebræorū putāt reuelatā fuiſſe Noe à Deo, qui ſigna propalauerit pluuiarum, diluuiorum, incendiorū, quando mox arcam fieri iuſſit contra diluuiū. Idem ait Philon & ab Habram ad Ægyptios delatam fuiſſe. Moyſes quoque ſapientiſſimus hac in ſciētia videtur, ſi quis legem & cæremonias ſuas rite intelligat; & Priſci Patriarchæ hac ſcientia vitam producebant eorundem teſtimonio. Plato quoque in Epinomide arbitratur non potuiſſe abſque preęeunte Numine hanc ſcientiam inueniri, putatque reuelatam fuiſſe. Nec ego ſatis eius principia defendi puto, niſi reuelatione teneantur. Sed de his in Metaph. Igitur veram eſſe ſuppono ſed phyſico intellectu, affirmo ſtellas eſſe cauſas ac ſigna directe rerū neceſſariarum inferioris mundi; indirecte vero actionum liberarum: rerum vero diuinarum tantummodo ſigna. Maximum opus hominis eſt; leges hominibus ferre; ſub arietis triangulo ſunt Monarchię ingentes leges iuſtæ, ſapientes diuinorum pietas bona cæli, & Europęi, in noſtro hemiſphærio; in altero vero ſub libræ triangulo iſta

loista fiunt. Sub triangulo Tauri labaſcunt; & partim fiunt Reſp. & leges variabiles & doctrinæ. Libido regnat & mutationes multæ, & bona terræ & Babylonij cum parte Aſiæ meridionali, in noſtro hemiſpherio in altero vero oppoſiti parallelo, & ſub Triangulo Scorpij: ſub geminorũ triangulo regna ſacerdotalia, Reſp. multæ, principatus congeminati, cæremoniæ, ſuperſtitio, mercatura, artes mechanicæ, res aeris; Aſia Septentrionalis & oppoſiti illi occidentales: Sed in altero hemiſpherio hæc ſub ſagittarij, Trigono fiunt. Sub Cãcro hęreſes, leges armis defenſæ, impietas, caſus eorum, quæ facta ſunt in primo; itinera & Inuentiones regionum multę, imperium mulierum, luxuria dira; inuentiones in aqua Tyrannides; Africani. At in altero hemiſpherio ſub Capricorno iſta fiunt. Coniunctiones magnæ in quolibet Trigono perſeuerant annis fere ducẽtis, & poſſunt in ſubditis; mox trãſeunt ad ſubſequens, & abſoluitur omnium circulus in 800; & tunc in rebus dira mutatio. Saturnus, Iupiter, & Mars res longæ durationis efficiunt, & tarditate; Luna & Mercurius breuiſſimę, alij medicoris. In duodecim ſigna obliquitas ſolis & Plantarum partitur, quoniam toties ſol Lunæ cõiungitur in ſolari obliquitate, ex qua fit annus. Cuilibet ſigno datur 30. gradus; quoniã trigeſimo quoq; die reconiungũtur. Eorũ coniunctiones & oppoſitiones varietatẽ ordinariam rerum faciunt, & varietatis varietatem ex ſitu ad fixas & cardines, & alias planetas Sed quæ fiunt ante ingreſſum ſolis in pũcta cardinalia in quatuor

Arietis

Arietis, Cancri, libræ, capricorni, plus valent tribus quoque mensibus: Cæteræ ſequuntur ipſarum regulam. Planetæ habent domum, trigonum, exaltationem, & Terminum, quoniam experientia docuit, plus in hoc quam in illo ſigno hunc Planetam operari & valere. Similiter plus in quibuſdam partibus eiuſdem ſigni & aliorum, vel plus immorari, ex quo cognoſcitur locus Apogei validus, cuius mutatio de ſigno in ſignum Planetæ vim transfert, & aliis proinde rebus, nationibuſque fauet: magis autem indicat efficitque tranſpoſitio, ęquinoctionum, ſolſtitiorum, excentricitatum & obliquitatis mutatio. Quorum varietas alias tardior, alias velocior fit. Res in tarditate genitæ, diuturniores ſunt, deſcenſus ſolis transfert virtutes de Oriente & meridie in occidentem & ſeptentrionem, Obliquitas miſcet ſeptentrionales auſtralibus, quando ſtringitur; Econtra ſi ampliatur translatio magnarum fixarum de ſigno ſtellato, in ſignum non ſtellatum in ſpatio vniuerſali imaginatum, & ex cardinibus Cointellectum transferunt Principales hominum poteſtates & nationum ſedes. Planeta in angulo maxime poteſt; in ſuccedentibus minus; in cadentibus vileſcit, & ad male agendum valet. Quoniam in 12. domicilia partitur poſitura cæli; quando igitur fit Coniunctio aut oppoſitio Eclyptica, ſiue alius aſpectus, ſiue Cometa, effectus maior erit in prouincia & ciuitate cui perpendiculariter eſt, præſertim ſi non repugnat origo & Trigonus, & apheta originis, conſequenter præualet magis in angulo Orientali, & poſtremo in occidentali. Angulus Nadir non tantopere

topere valet, nisi in occultis & fundamentis & in Orientali quadrante indicat iuuenes & principia rerum & quæ promouentur: in medio cæli viros, media Principes, templa & quæque clarissima afficit. In occidente vero fines, senes, inimicos, absentiā, prout magis minusue propinquant, & planetæ angulares, & signa, & fixæ maiores consignificant, & determinant; & interregnantes magis. & signa fixa res stabiles, communia populares & duplices animo, vel re; Æquinoctialia & solstitialia, sacra, doctrinas, leges, & primordia tangunt, quibus adde Configurationem & situm & vim, quam in anni circulo habent: Eandem enim per analogiam in rebus consimilibus seruant. Nascenti cuilibet homini vel ciuitati, vel arti vel rei, vitæ dator tribuitur plerunque sol & Luna, si super terram & in angulo & dignitate, vel in tribus domibus sublimioribus fuerint aut planeta interregnās in angulis potens in locis luminarium & Synodorum aut oppositionis præcedentis & in loco fortunę. Aut ipsa fortunę pars, quę est horoscopus Lunæ, aut ipse horoscopus & partes apheticæ sunt semper sol, Luna, fortuna, horoscopus & Zenith. Porro cum apheta beneficis fouetur stellis, bene succedunt negotia & salus illi cuius est apheta; quando maleficis male. Quilibet Planeta propriis pollet conditionibus & bona malaque inducit per se, quæ ipse potest; Aliis mistus mista. cum ergo tuus præualet apheta, res tuæ pertinentes ad illiusmodi aphetam & negotia, & salus bene se habent, & tunc oportet operari, vt ex voto succedat actio. Nec enim sub cane vites plantamus, quoniam cæ-

lum earum plantationi obest, aliarum vero rerum minime: quod manifesta tempora reb. manifestis efficiunt idẽ occulta occultis. Non enim annus modo solaris extat, sed omnium Planetarũ similiter, & synodi, & cęteri aspectus. Agnoscere autem virtutem aphetę expositione quam ad solem habet, & ad mundi angulos & ad proprias dignitates cõsueuimus. Virtus illorum ingens est in se, in nobis v. pene insensibilis propter distãtiã. Solaris tamen & Lunaris patent vbiq; Propter hoc ordinarię mutationes & res luminarib. competunt; Aliis vero stellis extraordinarię, quas cũ ipsis cõsortiuntur. Mirifica cũ voluptate inueni aphetã meum, cum ad Diametrum aphetę propinqui mei peruenisset, vel directione vel transitu inimicitiã cõportasse. Et tunc oportunum arbitror physica iam dicta remedia ad inimicitiã adplicare: Quando v. sextili, aut trigono radio sese aspiciunt, amicitiã per pharmaca & verba procurare: & quid. cõferre ad amorẽ. Quando in domib. Aphetarum aut in bono aspectu fiunt Ecclipses & magnę synodi prodest ad facinora præclara & nouitates. Obseruãda sunt signa fixa, mobilia, cõmunia, masculina, fœminina, quæ sic dicũtur ex stabilitate, vel origine, vel mutatione temporum in ipsis, aut ex vi influendi. Quinquaginta in cælo stellato sunt imagines animaliũ aliarumq; rerum pluresq; notari possunt. Omnesq; in terra & in mari sibi similes res habent quib. influunt; & quãdo maleficæ in eis stellę sunt, aut cõfigurantur male influunt, cũ beneficæ bene. Et res omnis terrestris ad eas refertur, & quicquid reperitur in terra siue à natura, siue ab arte, reperitur & in mari: Itaq; reperias piscẽ entẽ cum ense, atramentariũ cum atramento & pen-

& penna, nouaculā instar nouaculę, catenā, loricā, stellā, veretrum, episcopū nostro episcopo similē prorsus; & hominē, quē à nobis vix secernas. Et sufficit, ꝙ inquā, omnia vbiq; reperiri. Est ergo in arcanis naturę symbolū mirificū ab idea cōmuni æterna. Plinius ipse, qui dixit, nō tāta cum cælo nobis societas est, postmodum admiratur heliotropiā cōuerti cum sole; & lupinos oliuasq; motum eius obliquum insequētes, & puleium carduumq; intrāte sole in solstitiorū puncta florere sub eadem nocte; quib. vtuntur Magi. Sed quid diceret de magnete polum inspectante, & de Indica aui, quę ad Lunę cursum mutat remutatq; circulariter colores? Et de lapidib. stellariis, quæ stellarum imagines habēt? Et de aliis quæ varias animalium formas referunt? Hoc sane: Naturā vniuersā sibimet cōsimilē esse, & in omni re esse vestigium aliarū rerum, sicut in corpore humano; omnesq; demū esse in Ideis diuinis, quę pręexistunt in vnica Idęa verbo Dei, viui, veri & sancti. Habeātne Astrologicę Imagines virtutē solummodo à metullis, ex quib. cōficiuntur, vt D. Thomæ videtur, aut etiā à stellis per symbolum, cum fiāt tēpore Dominatus earum & in metallo illis symbolico, equid. nō intelligo, quoniā experiri nō licuit. Idē de characterib. dico; At forte virtutē habēt stellarē exiguā, insensibilē, quæ ab omni vi superatur, nisi affectione nutriatur, vt dictū est. Quod autē eligere tēpus negotiorū & opificiorum volunt, non modo libertati humanę nō nocet, sicut quidam putant, sed actus est sagacitatis liberi arbitrij, teste Alberto Magno. Hoc autem quicunque neget, nauigare nobis suadeat non obseruata Luna, & vētis, & peribimus naufragio; & seminare &

plantare absque stellis & tempore, ipsarum motus sobolē, & colligemus frustra. Sed quidem si his actionibus ita cōferunt, de ceteris idem restat iudicium. Medicina cogit nedum persuadet criticos obseruari dies, hi autem à Lunę pendent motu. Nam quartus iccirco criticus est, quod luna peruenit ad signum succedens & situm contrarium illi in quo morbus incepit: Ergo affectum adducit cōtrarium. Ergo vel sanat, quia natiua vis vincit, vel deterius se habet, quia vincitur. Quartus autem indicatiuus est septimi, quoniam tūc peruenit ad aliud Contrarium persimile primo; simulatque ad perfectum suum quadratum totale, aspectum nempe inimicitiæ mediocris, in quo maior exspectatur mutatio, quę si in aliis compareat diebus, perniciosum symptoma reputatur, quoniam fit in signo simili eius origini, nec proinde aduersatur morbo, quod eius fauet exordio. Quin morbus vigorem assumit, quoniam in suo sextili, aut trigono sit proficuo sibi; hinc patet error medicorum, qui semper in sexto indicium malum credunt, nec ita se habet in Experimento nostro; quando luna est velox, (Non enim semper æquali fertur motu) peruenit ad suum quadratum in sexto die; quando vero tardior in octauo, iccirco vtilem facis symptomaticam mutationem: At in 14. ad oppositionem pertingit inimicitiam totalem, & tunc mutationem affert mirificam. Idem obseruabis in sequenti hebdomade in die 18. & 21. semperque incipias numerum sequentis in numero postremo præcedentis in medio septenariorum, non autem in fine, vt congruat numeratio critica aspectibus;

ctibus lunaribus in cælo. At in acutis dicimus, vnus duo, tres; & deinde repetimus tres, quatuor quinque seriatim. Quoniam in qualibet signi mutatione, quæ fit tertio quoque die fere ipsa Luna mutationem facit, non in crassis rebus parum sentientibus mutationes non vehementes, sed in tenuibus, velocibusque quales sunt acuti morbi ex materia & accensione tenues. In peracutis vero citius. Profecto qui non nouit eius mutationes, stationes, velocitates, tarditates & aspectus ad solem & sidera, imperitus est medicus valde.

Porro cum febres aliæque alterationes tantam cælestium obseruationem requirant, longe maior existimanda est deberi cæteris in rebus tempori subiectis. Iccirco genesis ægroti thema erigere, & horæ decubitus necessarium est mago; namque eadem influentia, quæ huic nocet; alteri prodest, idem dico in omnibus actionibus. Iisdem quæ amico fauet fauẽt, & tibi, & animalibus homini familiaribus, quæ autem obestt tibi, amicis quoque tuis obest propter symbolum; idem in cæteris consimilibus obseruatur rebus: Nam & patiente mari omnes afficiuntur aquę & cum Saturnus in virgine signo humano producit brucos, obest hominibus humanisq; animalibus vt equis, bobus, ouibus. & particula nasi seruilis coalita herili, & mortua in morte serui indicauit id superius abũde, & Tarantularum affectio, vsque ad ipsarum mortem reuertens. Obseruare singulis in mensibus Lunæ aspectus necesse est, in annis solis ingressum in cardines vigesimo quoque anno synodum magnam, & cyclum ca-

pitis Draconis;in intermedio Periodos Planetarum. In seculis triplicitates absides,excētricitates,obliquitates solstitia,æquinoctia,tam solis quā planetarum analogice. Itē origines magnarum rerū,vt legis,religionis,Monarchiarū Rerump.incendiorum,diluuiorum, bellorū,& quicquid varietatis addunt ordinario cursui Ecclipses & cometæ. singulis autē dieb.positionē solis ad cęteras Planetas,& in qualibet diei quarta cardinali introitum solis ad angulos tui horizōtis:Reliquum n. illis conformatur.Sed etiam in quauis hora Caldęi dominatū Planetę obseruarunt, ei ab prima hora,in qua singuli per circulū dominātur,dieb.nomina imposuerunt Quod adhuc perseuerat etiā in Christianismo.Sed sane successionē admiror qui potis sit cū in eodē tempore hora alia est Romæ & Hispanię & Planeta alius.Potest quoq; Planeta tūc debilis esse,ac praue affectus, quomodo ergo dominabitur? At cū cogito successiones huiusmodi ętatib.tribui quarum Luna habet, quatuor primos annos;Mercurius currit vsque ad 14. Venus ad 22. Sol ad 41.Mars ad 56.Iupiter ad 68.Saturn. ad 98.&ab aphe ticis locis fieri profectiones signorum annuas,quę vim in genituris habēt manifestā,ad hāc etiā successionē credendā inducor;at quid. virtutis esse imbecillæ,insensibilisq;& Planetā qui reperitur inualidus,propria nō carere vicissitudine sed noxia esse,vt cum sunt in detrimento; & cuilibet horizōti propriā successionē esse,atq; infinitas esse multiplicationes cōsimiliter ad rerū numerū.Hoc aduertendum quoq; videtur hodierno tēpore,ex quo totius orbis ambitus peragratur & notus est:Posse quēlibet in cælo gradum cuilibet terræ gradui adaptari ad perpendiculum,& intelligi

telligi potentiã cõstellationis,&cometæ,&Ecclipsis super subdita prouincia&regno,&ciuitate;Nouãq;construi Astro.Ptolo.ignotã;si mundi genesim certã haberemus mirifice prædicere ex illa possemus.Sed Bibliorum trãslationes variæ Hebræorum& Christianor. &70. interpretum incertitudinem faciunt & anni circulares absq;mensibus, & diebus,&diuersitas eorundem sacrorum librorum,occultã facit chronologiam.Falso tamen Cicero Chaldæis 70000.annos obseruationis tribuit,deceptus ab historico græco:Calithenes enim Arist.teste.Simplicio 5000.tãtum in archiuis inuenisse ex Babylonia scribit:Alij alios numeros habent;vt Plinius,Herodotus,sed falsis innixi relationib. Nos ergo obseruabimus horas,aspectus,directiones, pgressus peculiares & mundi,&legis, & regiones,& illorum,quibus adplicatur magica vis, & transitus pecul. vt perfectam magiam assequamur & opera.

Non minus consideranda sunt metalla,& lapides & plantæ & animalia & signa cælestia illis fauentia & noxia;Itidem quæ prouinciæ & leges & mores,quib.planetis & astris& constellationib.iuuentur aut turbentur.Nosse insuper decet constellationes vniuersales,præpotentiores esse particularib.; & speciales Ind uidualibus.Nam peste,aut naufragio, aut bello effectibus vniuersalib. moritur,qui modicam mortis significationem habet.Idem in euẽtibus felicib. dices. Itaq;cum fortunatis viuere fortunatum esse solet,aut infortunium certe imminui; Qua in re pericula facta sunt plurima. Natiuitas regni præeminet Regis natiuitati signa quæ in australi hemicyclo dominantur, seruiunt in Boreali. Vbi regnat Saturnus in Borea,ibi Sol & Luna in austro; Sic de cæteris.

Sed de his in proprio cõmentario fauente Deo. Perfectæ actiones omnes per magiã naturalem indigent temporis obseruatione:Sicut medicina, Agricultura, & Nauigatio cõpbãt:ad augẽdum qppiã crescente vtere lunæ ad imminuendũ&vendendũ deficiente,&singulorum Planetarum

potestas & obiectio in tractanda re illis subdita perpendendæ sunt, exque vna operatione simili ad aliam operationem similem transfertur influētia similis. Nulli ignotum, satellitium luminarium conferre ad sequelam nobilium; pleiadum vero ad vilium, stellamque solitariam in angulo exercitui aduersam, & cadentē casui rei bonæ, vel malæ perficere, in angulo vero exaltationi & pretio. Hoc autem manifesta fit ratione. Stellæ omnes bonæ sunt toti mundo: Sed partibus alię bonæ, aliæ malæ: Hominibus Venus & Iupiter; Colubris, & feris horridis Saturnus & Mars. Quod prodesse vides rei tibi amicæ puta tibi quoque vtile esse: At illa in parte aut actione, in qua dissimilis. Nec enim similitudo absque dissimilitudine, nec dissimilitudo absque similitudine reperitur. Stellæ inter se alias habent magias, quoniam aliter afficiuntur viuidis ipsarum mutuis viribus. Nobis autem isthæc, quam ab effectibus notamus, conueniens est. Mensuratur Ierusalem pede Angeli in Apocalypsi: Nostra autem pede hominis. Entia quæ apud nos fiunt à calore gignuntur, magis minusue robusto, copiosoque & variis operante modis, & cuilibet Entis gradui correspondet caloris gradus demissus ab astro eidem proprio: receptusque in tali temperie, talis tantusque. Sic signa variant gradus viresque calorum. Apparent quędam frigida, siccaque vt Saturnus: Sed quidem talia sunt ad alios comparata calores. Nobis aqua & vinum & herba frigida sunt tactui, sed calida sibi à calore genita & eorum

rum gradibus is respondet calor cæleſtis qui frigidus adparet. Quilibet caloris gradus agit in quemlibet, variam ob materiæ affectionem. Iccirco tepens aqua feruorem calidæ aufert miſta illi, in pluri materia calorem dilatando, imminuendoque robur; oleum extinguit ignem, poros vnde exit obturando. Cichoria refrigerat iecur blando calore ſuo adaperiendo duritiem, educendo flammam, qua indurabatur. Aqua tepidula cruſtã aduſtionis igneæ ſanat adaperiendo & flammæ exitum parando à duritie irretitæ. Sic Saturnus refrigerat, Mars vrit, Iupiter & Venus blando humidoque calido fouent, Luna varium influit, ſol feruidum, Mercurius acutum inſenſilem, & prout ſunt tardi motu aut veloces inprimunt tarde aut cito calorem, ex quo omnis eſt influxus. Sic effectus remanet inde affectus. Sed rerum noſtrarum vita motu ſubdeficientiæ menſuratur, cæleſtium vero motu reali quoniam plus non-Entis quam entis noſtram ingreditur compoſitionem, vt patuit in noſtra Metaphyſ. Influunt & magis à loco ſuperiori quam inferiori, ob rectitudinem, & vapores paucos; & plus ab Angulis ob idem, & plus matutini à ſole, quoniam ab ipſo viuificantur & non vincuntur, & plus veſpertini à Luna, quoniam ad eos vadens dat vires, non tamen vincit, quoniam vires non ſummas obtinet, ſitus quoque à mundo conſiderandus eſt. Sed Scientia hęc infinita eſt; Sed qui Symbola animaduertit, omnia intelligit, licet non omnino.

EPILOGVS

De sensu Vniuersi.

MVndus ergo totus est sensus, vita, anima, corpus, statua Dei altissimi, ad ipsius condita gloriam, in potestate, sapientia & Amore. Nullam ob rem dolet. Fiunt intra ipsum tot mortes ac vitæ, seruientes ipsius magnæ vitæ. Moritur in nobis panis & fit chylus, qui moritur, & fit sanguis, sanguis moritur & fit caro, neruus, os, spiritus, semen, patiturque varias vitas, mortes, dolores, voluptates, nostræ tamen vitæ seruientes; Sic toti mundo res omnes lætitia sunt & vtilitas, quoniam res cunctæ totius gratia sunt; totum autem Dei gratia in gloriam ipsius. Intermanent sicut vermes in ventre animalis, omnia animalia in mundi ventre, nec putant sentire mundum, sicut vermes ventris nostri, nos sentire minime norunt: nec animam longe diuiniorem habere, quam ipsi habent: non tamen animantur animalia animatione beatæ animæ mundi, sed quodlibet propria, vt vermes in nobis, qui rationales non sunt, vti nos. Homo ergo epilogus est totius mundi, eius cultor & admirator dum Deum nosse velit, cuius gratia factus est. Mundus est statua, imago, Templum viuum & codex Dei, vbi inscripsit & depinxit res infiniti decoris, gestas in mente sua, & proprios conceptus expressit quem viuis ornauit statuis simplicibus in cælo, demortuis mistisque in terra. Sed ex omnibus ad Deum attollimur?

Beatus

Beatus qui legit in libro hoc, & ab eo discit rerum quidditates, non autem proprio confingit arbitratu aut alieno. Hinc percipit artem & regimen diuinum; ac proinde Deo similis fit & spiritus vnus, & cum eo in eius lumine videt res omnes bonas esse; Malumque esse respectiuum ac laruam in partibus agentibus iucundam coram Deo comædiam; & secum gaudet, admiratur, legit, canit infinitum, immortalem Deum, Primam Potentiam, Primam Sapientiam, Primum Amorem, vnde omnia sunt, & omnis Entitas, potestas, sapientia & amor deriuatur, & est, & conseruatur & mutatur ad fines communi animæ notos, quę à creatore discit, & creatoris artem in rebus insitam intelligit, & per illam res omnes ad finem summum ducit mouetque, quousque omnia facta fuerint omnia; & omnibus exprimentur diuitię & formositates ideæ æternę. Qui eas admiratur, cognoscit; Qui cognoscit, operatur, qui operatur, similis amicusque Deo est, particeps vniuersalis sapientiæ perpetuo gloriosę. Quam obsecrare æquum est, vt ad sui agnitionem perfectam nos eleuare dignetur Amen.

FINIS.